

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

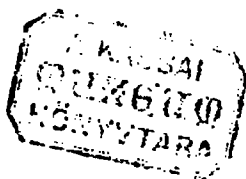
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

KÖLCSEY FERENCZ

N A P L Ó J A.

1832—1833.

BUDAPEST,

D o b r o s s i n á l.

1848.

13912

Pozsony, december 11-dikén 1832.

Köpcsényben szekerembe fogott a sváb, s nem a legjobb uton dűcözgetett Pozsony felé. Sűrű köd borítá a hólepte vidéket, s homályon keresztül busan emelkedék előttünk a királyi vár pusztá falaival; s akaratom ellen tolakodott a kérdés lelkembe: ha mindennek, a mi az utczaí por felett magasan áll, romná kell-e válnia? Nekem legalább úgy látszik: épület a mi lenn áll, és ember a ki lenn mász, meglehetősen virágzik; de a fennemelkedőt sok minden rongálja, de a fennemelkedőre sok minden görbén néz. És nem méltán-e? Hiszen már csak az, hogy reá alólról felfelé nyakmeresztéssel lehet tekinteni: büntetést érdemlő helyzet. Miért nem vonja magát össze? miért csinál a mindennapi természetnek alkalmatlanságot?

Ez idvezséges gondolatokkal mulatkozám, midőn a dunaparti lombtalan fák mellett szekerem a töltésre felkanyarodék. Kocsisom megállott, s a kárpiton bizonyos szőke fej tolá be magát, s németül kérdé nevemet. Vélitek talán, hogy megűtköztem? Nem, édes barátim! Mikor életemben előszer magyar ruhát szabattam, németül alkudtam a szabóval; mikor előszer magyar versecskét nyomattam, németül írtt kötelezést íratott alá nyomtatóm; mikor előszer magyar leányba szerelmes valék, németül kellett hozzá édes szavakat írkalnom: s mind ezek után mi különös van benne, ha a magyar vármegyei követ az országgyűlés küszöbén németül kérdeztetik-ki? És hogyan is volna okunk panaszra, hiszen az emberek mindent tesznek, a mi városukat a magyar képviselői testnek kedvessé tegye. Való, hogy a Quarterium diaetale czeduláján minden nyelv van, csak magyar nincs; való, hogy uton utfelen arcz, termet, és hang idegen országi; való, hogy magyarságod Törökországból jött tuncménynek nézetik, s több efféle; de még sem tagadhatod, hogy sváb forspontosod kék mentéje egészen magyar, s a pozsonyi utczák nevei magyarul is írva vannak; s nem elég haladás-e ez egy századra?

December 12d. 1832.

Itt ülök magyar utczában, 495 szám alatt; s szobámból, hol egy puszta ágy, egy fenyő asztal s két szalmaszék vártanak reám, nézem az utcán tolongó sváb népet. Imitt amott egy-egy követ érkezik s komoran száll hideg szekereből a még hidegebb szobába, jégkeblű emberektől fogadtatva, s bár e sok hidegség, mellyhez még minden bizonnyal több is fog járulni, ártalmas befolyással ne legyen lelkére. Még követtársaim közül nem láték mást, mint Péchy Ferenczet Álmosdon, Böthy Ödönt Pesten, amazt Pest, ezt Bihar vármegye követét; és még a zempléni párt Dókus Lászlót, és Szirmay Antalt.

Elhagyatva érzém magamat. Mert valljátok meg: ha lehetséges-e a költőnek, ki élete minden napjaiban részvétért, barátságért és szeretetért epedett; ki lángolva és olvadozva fűzte magát azon kevesekhez, kik őt értették; kinek minden pillanatban ápoló kézre és meleg kebelre vala szüksége, hogy a mindennap keménysége és hideg volta ellen őríztessek; kit lélekbora lepett meg, valahányszor idegen szem közelített ahhoz, a mit ő szentnek, illethetetlennek hitt, s a miről a sokaság álmodni sem tudott; ha lehetséges-e a költőnek illy messze a nékie kedvesektől, illy messze mind azoktól, kik lelkébe pillantottak, kik lelkét ismerték és értették, szorongás nélkül élnie? Elválásom órájában ház-népem a tiszaparton forró könnyeket sírt érettem; barátim a dunánál néma fájdalommal nézték távozásomat: s ime kiért másutt szívek dobognak, kinek pillantatit, kinek ajakmozdulatit figyelmes részvétel kísérte; most itt áll, nem ismerve, nem keresve senkitől.

De boldog az, kinek van valakije bár távolban is, hogy a magány óráiban érte sohajtson; hogy a messzeségbe hív emlékezettel kísérje! El van ő távozva kedveseitől; de nem elszakadva. O, az a láncz, melly lelkeket fűz együve, csak akkor pattan el, midőn szeretet, barátság és erény elsülyednek; s ezek tiszta kebelben nem sülyednek el! Szerencse nektek, ha mondásimat teljes mértékben mind érzitek, mind értitek; s ha nem értitek, fordítsátok el e lapot, melly minden esetre kevéshez szól.

December 13d. 1832.

Még a nádor nincs itt; az egymás után érkező követek téli lakaiat rendelgetik; s én szobámba zárkozva gondolkozom a hazáról, mellynek nevében jöttem munkálni, és minden bizonnyal — küzdeni.

Ime ez a haza, melly gyermekségem álmaiba, melly ifju és férfi korom érzelmeibe lángvonásokkal szövé szent képét! ez a haza, mellynek dicsőségeért meghalni olly régi, s olly szép gondolata vala lelkemnek; s mellynek háromszáz évü sebeit szívem alatt ezerszer érzém megújulni! Ez a haza, melly, Plutarch hő-

seit olvastomban egyetlen egy ideála volt az ifjunak; mellynek nevével öszveolvadt kebelemben minden, a mit hit és remény, hűség és szerelem; minden, a mit az emberiség legforrobb és tisztább érzelmei nyujthatnak. És e hazáért szenvedett Hunyady hálátlanságot és üldözést; a hazáért rohant Szondi a halálba; e hazáért patakzott a Zrinyiek vére, e hazáért választott sok nemes önként számkivetést, szerelemből fosztván meg magát attól, a mihez élte minden boldogságát kötötte.

S te mit fogsz érette tenni? Mit fogsz tenni most, midőn álmok helyett, való pálya nyílik előtted? Lesz-e erőd létre hozni az ideákat, mik 20 év óta boronganak kebledben? Lesz-e bátorságod szembeszállani minden akadállyal, mik uj, az ismértlen pályázó utát ezer felől elzárják? Fogsz-e tűrni rettentést, ki barátság és szeretet karjából léptél ki? Fogsz-e tűrni jéghidegséget, kit forró kebel ápolt mind eddig? Fogsz-e tűrni hálátlanságot és félreértést, kiért a szenvedés óráiban meleg könnyek hullottak, s kinek szeszélyeit is kedvező pillantások szeliden fogadták?

De fogsz-e ostromot is állani a kísértések közt? Fogsz-e hiven maradni, ha tántorodásodra bér tétik? Fogsz-e szél és hab ellen küzdeni, ha minden elhagy; ha bűnnek mondatik a mit angyalod kebled mélyén sugall, ha minden való és jó, minden szép és nagy legyőzve süllyedez? O jól érzem én, mit és meynyit kellene tennem; te pedig ott fenn, vagy itt benn, ki mind eddig tisztán megőrzéd e kebelt, adj segédet mind végiglen!

December 16d. 1832.

Tegnap és tegnapelőtt megýém dolgaít szedém rendbe, ma pedig, az országgyűlés előre hirdetett határnapján, a törvényes megjelenést kelle véghezvinnem. Egyedűl valék; mert a velem egy napon választott követ még otthon létemben lemondott, s az, ki helyette későbbben választaték, mind eddig nem érkezett meg. Magányosan ültem azért szekérre, s a personálíshoz hajtáték. Nem lelém szállásán; s nem lelém a cancellárt sem, kit Bécs felől csak délére vártanak; s így az ország háza felé fordultam, udvarlást tenni a nádornak, kinek ajtaját már egy zajgó sereg állotta el. Sokáig kelle várnom, de nem vártam unalommal. Ismerős arcok tűnének ki a sokaságból; és néhány ismeretlen közelített felém részvétel jeleivel, kik az író Kölcséý írant mutatták figyelmöket. Azonban a várakozás a legkedvezőbb körülmények közt is csak várakozás; s én ott hagyám az előszobát, hogy az addig haza érkezett personalísnál megbízó leveletem bemutassam. Méreyt másformának lelém, mint képzeltem. Tisztán szólott magyarul, holott azt terjegeté a közhír, mintha a magyar nyelvet nem bírná. Említette miképen egykor ő is literatori pályát futandó vala, s én a jegyzést tevém, hogy mostani állásában a pályázás helyett a pályázók pártfoglalását gyakorolhatja. Igenlé, s egýszersmind hazafúsá-

gáról szólott, s kért: nehéz helyzetét venném tekintetbe, s lennék hozzá bizodalommal. E mondás, úgy hiszem, egyike azon communis locusoknak, melyek minden országgyűlésen, egy vagy más fordulattal, ezerszer szoktak ismételtetni. De a bizodalom nem locus communis következése. Szívből szívbe ömlik az; lélekről hat lélekre, és sokan, kik a szót ajkaikon hordják, sem nem értik, sem nem érzik azt.

Meghajtám magamat; ő jobbját nyujtá; fogadám s jövők. Előszobájában hagyám az ifju Báro Eötvöst, az alcancellar fiját; s a szeretetre méltó lelkes gyermek viszonlátása tevő, hogy vidám lélekkel mentem ujlag, a nádor előszobájában a várás nagy mesterségét gyakorlani.

Es higgyétek el, a várás mestersége léleknek és testnek idvezsége. Még is várni tudni, és magától jövő alkalmat megkapni, legritkább két birtok a világon. Ha némelly író munkája kiadását egy kicsinyt halaszthatná; ha némelly leányka szívével annyira nem sietne; ha némelly speculans gazdagodni olly hamar nem akarna; ha némelly elméskedő az alkalmas időt megvárhatná, s több effélék: mennyi minden gonosz esetek nem fognának történni! vagy azt vélték talán hogy a várakozás, ha minden másutt kívánatos is, de az előszobákban nem sok hasznót hajt. De hát nem elég haszon e, ha az ember csendesen várakozván legalább taszigálást nem szenved. Az 1830-diki országgyűlés elején a nádor előszobája szokás szerint tömve vala. Sokan nem akarának várakozni; nem gondolván a jókorabb jövet rendével, egymást taszigálva befelé tolakodának. Nézé ezt Antunovics Albert, a bácskai colossalis természetű követ, s urak — szólt hideg nyugalomban — sort várjatok! Mert ha taszigálásra kerül a dolog: én egytől egyig kitaszigállak; s a legelső ajtónyílás enyém.

Aztán ha későn is, eljön az ideje mindennek. A torontáli pár lépett be, s most, mondák, Szatmáron a rend; és egy néhány minutumok után beléptem a négy ablaku terembe, minek közepén huszáröltözetében állott a nádor ősz fürteivel. Beszédem elején nevezém magam; de fejintéssel és szóval jelenté, hogy ismer. Hiszen szeptember 8-kán két lépésnyire tőle mondtam el a keserű emlékbeszédet Kazinczyról. De akkor hidegen komoly volt ez arcz, melly most előttem mosolygó vonással derült fel. Ismét emlité, hogy ismer; emlité munkáimat; kérdé, mi dolgokat folytat Szatmár vármegye? és én keveset felelvén kijövék; s hasonlítva hozzá boldognak mondtam magamat. Mert vártam ugyan az előszobában, de most sétálva, majd ülve és fecsegve: az 56 évű férjfiu pedig reggel óta állott, s egyik idegen arcz után másat várt betolakodni; és keresett szavakat, mik a Bendeguz unokájának képviselőjít szelídítsék.

Minden boldogságom mellett fáradva ülök itthon; és nincs, ki részvétellel kérdeje: miért e lankadás? És nincs kinek feleljem:

mert kénytelen valék hangokat adni, mikbe érzésemet nem önt-
hettem; szavakat szólani, mikbe értelmet tenni nem akartam;
s bezárva tartani keblemet, mit olly örömet mindig nyitva sze-
retnék láttatni!

December 17d. 1832.

Nem, én ceremoniák embere nem vagyok. Hosszu mentét öl-
teni, és aranyos övet és sárga kardot kötni fel, sarkantus csiz-
mában lépegetni, kimérve tenni meghajtást, tiszteletről beszélni,
s az ég tudja, miről gondolkozni: mind olly dolgok, a miket olly
talált fel, kinek szív és fej soha dolgot nem adtak; ki előtt ismer-
etlen a lélek-szükség, melly érzést és gondolatot magányban ér-
lelni és papirosra önteni ellenállhatatlan erővel kényszerít.

Ezekből gondolhatjátok, hogy én ma is látogatásokat űztem;
de hogy azokról bővebben szóljak: azt ugyan megnyerni nem
fogjátok. Annyi jut eszembe, a főcancellár azt állítá, hogy két
Kölcsy van író, s hogy a kettőnek egyike az én apám volt.
Szegény apám! Te sokkal boldogabb voltál, mint fiad; mert az
írói szerencsétlen talentumot rád a sors nem mérté. A szerető nő
több vigasztalást nyújtott neked, mint fiadnak a Helikon minden
szüzei; s házi nyugalmad hasonlatlanul többet ért azon parányi
ragyogásnál, mit a fiu álmatlan éjeken vásárolt meg, hogy miatta
nyugalmát veszesse el.

December 18d. 1832.

Ismét látogatni menék, s utamba ejtém Somsichot az alnád-
dort, ki minden bizónnyal lelkes férjfiu, és cons. Szerencsyt
kivel szoltam vala. Épen ez utolsónak kapuja alatt mentem be,
midőn hátam megett valaki hangosan kiáltá nevemet. Megfordul-
tam, s íme gróf Széchenyi, az akademia alapítója, uti köntösébe
burkolva állott előttem, s kezemet fakadozó örömmel ragadá meg.
A nemes keblű ember látása electromként járá el ereimet; s tőle
elválván, nevededett béketűrőssel folytatám utamat a helyekre,
hova nem tisztt hívott, csak tisztelkedés.

Pirkert látám, a magyar praelatust, és német költőt. Ott ál-
lott a magas, száraz férjfiu szobája közepén; nevemet hallván
kezemhez nyult, s arczán figyelem látszott előmleni. Mondá,
hogy nevemet ismeri; azonban csak igen mindennapiságon kezdé
a szót. Hamar felkelék; s nem szólottam hozzá, mint művészhez,
egy szót is. Nem azért, mintha a kritikai lapok írójával együtt
tartanék, s haragudnám az emberre, ki érzelmeit németül önté
apirosra. De azért, mert nekem complimenteket szórni nem szo-
kásom. Másként ki veheti igazsággal rossz neven, ha valaki azon
nyelven ír, mellyet leginkább sajátává tett? S ki veheti rossz ne-
ven mindenek felett a költőnek, ki a leginkább sajátává lett nyel-
ven is csak úgy fejtheti ki magát, ha azt uralkodói hatalommal

kormányozhatja? Vagy azt kívánjuk, hogy hallgasson? Nem, uraim! a kívánság pogány. Az érzésnek, mely a keblet telíden tele tölti, ki kell folyni; különben utat kereszt magának.

Délután vala, s délelőtti látogatásaimat piheném kifelé; midőn a szörnyölőknek szörnyölő fia szobámba lép, s idvezletét megdördíté. Ez is egyike a leglelkesebbeknek, kik olly igen igen kevesek. Regalist oda haza nem kapott, és mégis feljött; erős keblet és aczélszívet hozván az helyett. Itt adák tudtára, hogy regalisa harmadnap előtt küldetett el. Szándékos feledésből jött-e ezen késelem? Én nem tudom; s tudni nem akarom. És boldog volna az ember, ki egész életében semmit sem volna kénytelen tudni, csak a mit akar. De fel kell tennetek, hogy ne akarjon mást, mint a minek fudása lelket-boldogt. Mert hányszor száll az emberi szívbe szerencsétlen kívánság, azt tudni meg, a mi tör gyanánt fogja általjárni; a mi gyógyulatlan sebként fog égni benne, míg el nem hamvad!

Estve lett s B. Wesselényi és én Pozsony utcáján bolyongánk, s keresénk házat, mit nem tudánk, hol van; és keresénk embert, kit nem tudánk, hol lakik. S ezen ember a Pozsony vármegyei második követ — Benyovszky Péter — vala, kinél estvéneként néhány követek gyűlnek össze. Bolyongásunk hijában lön; s elvégre cons. Sombornál toppantunk be, hol az oppositio férj-fijai közül hármat lelénk: Jusztot a thuróczi, Bernádot az ungi, és Szinyeit a sárosi követet. S ezekkel együtt még ma a nyitrai Ocskayt látogattuk meg. Tisztujításokról s követválasztásokról folyt a beszéd nagy része; s említés tételék Ragályi Tamásról, ki a múlt országgyűléseken az oppositiónak nagy oszlopa volt. Pártforralás zárta el a jeles férfi utát; s két országgyűlésen ragyogva futott pályájának béréül zárta el. De a derék nem szolgál bérért; nem szolgál háldért; vagy ha azért szogál, bizonyosan csalatni fog; s csalatásának, s onnan következő lélekfájdalmának oka ki leszen?

December 19d. 1832.

Ma reggel kilencz órákor vala első kerületi ülésünk. De az idő rövid volt, tíz órára országos ülés levén határozva, nem tételék más határozás, hanem hogy, ha a personalis a naplókönyvről fog szólani, az arról leendő tanácskozást kerületre kéri. Maga az országos ülés nem igen vala egyéb kölcsönös tisztelkedésnél a két tábla közt, mellynek végével az altábla termében az ülés jobb rendbe hozásáról készült tervek adattak ki, hogy kerületi tanácskozás alá vétessenek.

S e tervek forgottak épen szó közt, midőn a nap estvéjén Benyovszkyhoz beléptünk. Néhány követek valának jelen, és többen közöttök, kiknek a táblánál alkalmatlan helyeik voltak, tüzesen vitatták, hogy az ülési renden javítani kell. Voltak, kik a régi

mellett maradni nagyon idvességesnek tartották; s véleményöket azon félelmen alapíták, miszerint az ülésekkel kezdendő reform az országgyűlés rendbeszedését vonná maga után, a mi illy korán nem ohajtható. Hévvél folyt a szó s öszveegyezés nélkül végződött. Ugy látszik, e székváltozás egyike lesz a visszavonás almácskájának, mik ez országgyűlésen különben sem kevés számmal fogtak volna lenni.

December 20d. 1832.

Ismét pompa-nap. Vegyes ülés vala; s az egész országgyűlési test a tegnap megérkezett királyhoz ment, ki az érseki palotában thronusán megjelenvén, a királyi feladásokat általadá. Lágyulóban volt az idő; lég és utca nedvesedni kezdenek, és én néhányad magammal a főrendek palotájában nyugton maradtam, míg az element sokaság visszajött. A feladások elolvastattak; s olvastatásokat harsogó éljen rekeszté be, a mivel rendes ellentételben fognak állani azon ostromló vitatások, azon változtatást kérő felírások s isten tudja még mik, a miket a feladásokban szabott rendnek a követi utasításokkal ellenkezése okozand; s még inkább okozand azon gyanuskodás, mellyel az opositio emberei mindent a mi a ministerium útján jön, gonosz célzásának tekintenek. Méltán-e vagy nem? azt csak az ítélheti meg, ki a sziveket és veséket vizsgálja. Nem azért, mintha a ministerium az illy gyanuskodásokra okot, és sok okot nem szolgáltatott volna; hanem azért, mert az opositio illy nagy része dicsőséget keres az örökös gáncsban és ellenküzdeben. Hibák után lelködnek, hol nincs is; cselt látnak, hol arra szükség nem volt; a bötti kurtább vagy hosszabb szárában titkot keresnek; s mivel a prés a colont nem jól nyomta ki, a polgári alkotvány eldöntését rettegik. S mire vezet mind ez? Néhány merész kifejezéssel tömött beszédre, hogy tapsot kapjunk, és székeinkre egész méltósággal visszaereszkedvén nyert borostyánunkon pihenjünk. Uram, isten bizonyságom, rosszul őrzitek a hazát. Tapsért szölotok, nem a magyar nemzetért; s míg nyelv és ajakmozgás után hírt arattok, semmi tette nem hevültök fel ott, hol való szükség volna reátok.

* * *

Asztalt bontott a cancellar, s felkelénk. Gróf Széchenyi vont magához; s mi rövid bucsu után lejöttünk a lépcsőn, s egy pozsonyi sváb üveges szekérébe hágtunk fel, hogy a gróf lakásához mehessünk az academia dolgairól tanácskozni. Örömmel hallám, miképen a lelkes férjfiu a tudós társaság mostani fekvéséről a legjózanabb ismeretet szerezte magának. És nem rettenetes dolog-e? Férjfiak, mint Vörösmarty és Kisfaludy szakmányban dolgozzanak? s dolgozzanak véleményt lelketlen kéziratokról, s bírálatot idő-

vesztő nyomtatványkák felett? Mi gondolat vala az, egy csoport embernek összeülni, és alkotványt szerkeszteni olly társaság számára, melly még nem született? Mi gondolat vala, ez alkotvány alá némelly részben genialis írókat gyűjteni, hogy kik saját szélséyeik szerint szökdelleni szoktak, most jármot huzván, mászszanak? Mi gondolat vala, ez írókat parókás consiliariusokként tribunalba ültetni, hogy a kritikai vaspálczát a magyar parnassus felett hordozzák, s ez által vagy literaturai despotákká vagy gyűlölt gáncsgyurókká legyenek? A mi aristokratiai pedántságunkat itt sem tagadhattuk meg; s azt hittük, hogy a zseninek is kimért formák szerint, parancsolat után kell mozognia; hogy a literaturára, mint valamelly mulató sátor, pénzért egy intésre összealkottatik; hogy írók és olvasó közönséget Párisból és Londonból lehet rakással hozatni, mint szakácsot és vendéget.

Megvallom, illy körülmények közt aggódtam az academiáért, látván, hogy a jobb fejek sínlenek; hogy a bírálatok rosszán rosszabbak; s egy felől lethargia, másfelől szégyenbe jutás leszen a ki nem kerülhető vég. Széchenyi megvigasztalt, igérvén mindent végbe vinni, hogy az a bírálatok tára ki ne adassék, s az írók azzal a napszámos munkával ne terheltessenek. Isten engedjen jó kimenetelt; talán ha ez megtörténik, megtörténhetik az akadémiai alkotvány több hibáinak is elenyészése, legalább kevesedése. Talán majd akkor lemondanak azon roppant kiterjedésről, mi szerint az academia két annyi írói világnak, mint e miénk, minden individumait el fogná nyelhetni; talán célirányosabban teszik ki a jutalmakat; talán az előlülésre tanácskozásokra nézve több demokratiai szabadságot hoznak be. Mert bizony a tudományok országában akár a monarchia, akár az oligarchia helyén kívül van; s helyén kívül leszen mind örökké.

* * *

Visszaültünk a szekérbe s követeket menénk látogatni. Be-nyovszkynál ismét sokan gyűlének együvé, s vitatás lön a királyi feladások első tárgyáról az urbariumról. A tolnai követek, s a baranyai Sicskovics — Helmeczy növendéke — liberalis gondolatokat fejtettek ki; de többen nagyon idegennek mutatkoztak minden concessióktól. Széchenyi sok szépet mondott a proprietás jó következéseiről; az alkotványi jogoknak az egész népre kiterjesztéséről; majd a Pest és Buda közt épülendő hidról szólott; s a dunai hajózásra ujolag készülő két gőzhajóról. Az emberek nem nagyon látszottak őt érteni. Semmi! Ember, mint gyermek előbb szavakat hall, azután ideákat tanul, s a maga periódján keresztül menvén, végre tette is emelkedik. Így volt ez másutt; s így leszen nálunk is.

Ez nap minden bizonnyal egyike Pozsonyban töltött legszebb napjainknak. Estvéli négytől tízig szünetlen a derék férfi társaságában valék, s általa ismerkedém meg gróf Eszterházy Mihállyal, gróf Andrással, s az országgyűlés két híresével Pázmándyval és Somsich Miklóssal. Az a sors még sem épen olly kegyetlen, mint a költő velünk örömeit elhítné! Évekig tartott szenvedésekért ollykor ollykor vét egy szép estvét. Kevés! azt mondom. Elhiszem; de minden csak azzal érje be, a mi van.

December 21d. 1832.

Kilenczedfél órákor a kerületek összevgyűltek, mert tízkor koronaör-választás vala tartandó. A tanácskozás (minek alapja mult este Benyovszkynál vettetik meg) ugy látszott, fontos menetetelt vett. Nekik azt mondták, nem elég, hogy a főtáblánál valami elolvastatik; ők saját táblájoknál akarnak mindent megvitatni, s kívánják, hogy mind a királyi feladások, mind a koronaörségre candidáltak neveik ott felolvastassanak. E kívánság bejelentetett; s a personalis öszvehívá a táblát; s a feladásokat elolvastatá. Vártam, most a választásról leszen szó: de mind azt, a mit a kerületben mondtunk, itt elfelejtettük; és a főtáblához általmenvén, örömujongatás közt a választást véghez vittük. És elszíveltük, hogy a koronaör köszönő beszéde bár magyarul kívántatott, mégis latinul mondatott el; holott az első országos ülésben a főrendeket köszöntő szónok latin beszédeért tele torokkal kiabáltunk.

Ez estve Péchy Ferencznél gyűltünk öszve. Szó volt a feladásokról, s az urbariumról. Vitatást és széllyelmenést láttam; de fejlődést és pontra felé indulást még nem. Mi sokaság vagyunk; s mi tarthat bennünket együvé, mi vezethet bennünket egy felé? az még találni való.

Széchenyi tegnap Andrássynál kezdett valami pontra vonódásról, valami czélszerűen dolgozásról szólni; s én felfogtam a tárgyat, s előterjesztvén e külön, e központ nélküli lételben, mint nem fogunk semmire mehetni, kértem organizálna valami egyesületet. Én tudom, rajta nem mulik; de mulik az egyesület tagjain, kik találtatni, vagy találtatván mind végig állandók maradni nehezen fognak.

December 22d. 1832.

Reggel, kilencz órákor kerületi ülés. Jegyzőket kelle választani, s a naplókönyv iránt tenni rendelést. Dunán innen Borsiczkyt kiálták ki, de magát nem ajánlván, a pozsonyi követ Fekete Ferencz választaték. Dunán tul Sicskovics barahyai követ nevezteték. Tiszán innen Palóczy ohajtott volna lenni, de azok, kik Ragályi kimaradásaért haragudtanak, az ungvári Bernátot kiálták ki. Tiszán tul Kölcsy volt már sokaktól megszólítva; de

vágytársa neki is vala; azonban a választáskor ennek semmi nyoma nem mutatkozott; s a dolog visszalkodás nélkül ment véghez.

A naplókönyv jövén szóba, nagy vitatások lettenek,

1.) hogy a napló országos ülésben hitelesíttessék-e meg? vagy, mint eddig, censorok által vizsgáltassék?

2.) ha censorok vizsgálják, a városiak közül is fognak-e azok választatni vagy nem?

Sem az ülésben leendő meghitelesítést, sem a városiak közül is választhatást kivinni nem lehetett. Maradjunk a régi mellett! e volt a legerősb ok.

Quae juvenes didicere, senes perdenda fateri!

E kerületi ülésben árvízként szaporodtak a beszédek. Tíz óra tájban az előlülő már a végzést kimondá, s még tizenkét órákor is egymás után keltek fel a szónokok, egyik a másik mondását ismételvén. A gyors írók leírtak mindent; de állítások szerint a jegyeket rendes írásba általtetni, négy napra van szükségök. Mit használ így az egész mesterség? vagy jobban kellene dolgaikhoz érteniek, vagy nagyobb számmal lenniük. Mind eddig csak gróf Andrásy által van kettő; s a mint mondják Temes vármegye is küldött, de hányat nem tudom.

December 23d. 1832.

Tegnap délután öt órákor a naplókönyv ügyelőire volt scrutinium. A szavazatok beszédetvén, de olly rövid idő alatt meg nem számláltatván: a kerületek szélyeloszoltak. A scrutinium következőjében ma 11. fél órákor kerületi ülésben a választottak kineveztetének. Választattak pedig mindenik kerületből nyolczan, összesen harminczketten; kik váltolag négyenként három-három országos ülésre fognak ügyelni, magok is jegyzenek, a királyi tábla tagjaival, minden ülés naplóját három nap alatt általnézik; melly általnézés után, a többé semmi változtatás alá nem jöhető napló huszonegy óra alatt a sajtó alól kijön. Ez ülésnek hamar vége lön, s a naplókönyv magyar nyelven készülését már nagyobb részint állva, kalapjaikkal kezeikben végzik el. Morogva ment ki a sokaság nagy része; mert peroratiókat nem tarthatott.

Gróf Andrásyhoz menénk, b. Wesselényi, Pázmándi, Som-sich, Czindery és én. A követek nagy része utasítást hozott, hogy országgyűlési ujságot eszközöljön. Ez ujság javaslata az 1830-diki diatán gróf Andrásytól, mint tornai követből, téteték, de függőben marada. Most már az a kérdés: mint kell e tárgyat úgy kezdeni, hogy belőle valami lehessen? Wesselényi az egész dolgot időelőtínek hiszi; de a többek nem akarák a gondolatot elereszteni, s abban állapodának meg, hogy Bertha Sándor (ki a mult országgyűlés történeteit kivonatban elkészíté, de munkáját a helytartó tanács maga elébe kívánván, mind eddig ki nem adhatá) nyújtson a hol-napi kerületekhez folyamodást, s a kerületi tanácskozások kiadha-

tását kérje; s kérése elfogadtatván, kezdjen dologhoz, s kéziratát vigye nyomtatás alá. Nem fog a nyomtatás engedtetni? akkor a KKat és RRet a pártfogásért szolítsa fel, kik a cél eléréseért mindent el fognak követni.

Ebben állapotodánk meg; s délutáni öt órákor több másokkal léptünk fel Benyovszkynál, hol Pázmándy az előbbieket elmondá. Az embereknek kedves dolog volt ismét perorációkat tarthatni; s addig beszélének, míg végre mindenik egyebet akart a másiktól. Végre Wesselényi is szóra kérétek, s ez a dologgal járó nehézségeket adván elő, mindnyájan elszörnyülködtek. S így végzésünk az, hogy e tárgy a holnapi kerületben még fel ne vétessék.

E szerint holnap a KK. és RR. teremében az ülés jobb elrendeléséről leszen szó, s a censorokra nézve tett szabályok olvastatnak fel.

December 24d. 1832.

Dél előtt összevgyűltek a kerületek, s az új székosztás javaslata előadatott, melly szerint még több asztal jön a terembe, s minden harmadik ember az új asztalokhoz megy ülni. Vitatás szerencsére nem volt; de talán csak azért, hogy a következők felett annál nagyobb legyen. A censorokat illető szabályokat a tegnapi ülés írásba rendelé foglaltatni. A dunántúli jegyző felolvasá az elkészült írományt; s most két kíváнат ütötte ki magát. Egyik, hogy az dictaturára adassék; másik, hogy mindjárt helyben megrostáltassék. Nagy lön a tusa; most egyik majd másik fél győzött, míg végre egy harmadik állott elő, állítván, hogy e tárgynak írásba tételni nem kellett volna. Nőtt a zavar; míg végre e szélvészben a jegyzői szegény mív mindenestől hajótörést szenvedett.

Nem vala egyéb hátra, mint felkelnünk; s ebédre oszlanunk. De felállott Majtényi, s nagyon meglepőleg az újsági tárgyat hozta elő. Égne minden szentei! Most kezdenek a peroratiók omlani; számtalanok emelék szavaikat, s hosszú phrasissokkal kezdék mutogatni, hogy nekik kell. De mi kell? azt nem lehet volna könnyű kitalálni. Gróf Andrásy oda nyilatkoztatván ki magát, hogy neki mindegy, bár újság, bár havi írás, bár valami más legyen, csak a dolog egyszer kezdessék meg; ettől fogva a haza atyjai tétova majd újságról, majd kerületi naplóról beszéltek. Nagy Pál azt mondá: nem érti mit akarnak; s hogy az egész gondolatot elrontsa, feszítve vonta fel a hurt, s mind naplót, mind újságot, még pedig szabadon ítéltetöt, dicset és gáncsot tartalék nélkül kijelenthetöt javasolt. Pázmándy fogott szót, s elmondá, miképen keveset kell akarni, s beszéde folytában a gróf Andrásynál megállított principiumot kifejté. De mit nekünk e kifejtés? A mi célunk nem a volt, hogy valami pontban összevgyűnjünk; hanem az, hogy sorban mindnyájan expectoráljuk,

vagy magyarosan, kimellyesszük magunkat. Kézzel fogható igazság vala, hogy ma semmi végzés lehetséges nem leend. S ez annyival különösebbnek tetszett; mert a kérdésben forgó tárgyat a legelhatározóbb többség kívánta. Híjában! A kíváнат csak bizonyos mód által vala kivihető; s hogy e módról szó tétessék, arra nem értünk. Illy környülmények közt semmit inkább ohajtani nem lehetett, mint azt, hogy széket bontsunk. Az előlülök akarták is ezt; de Török — Aradból — hatalmasan szólamlolt meg, s kívánt több időt; s ekképen délutáni két óráig valánk szerezések az ékesszólás műveit hallgathatni; s bár még akkor is többen maradának beszélhetés nélkül, az ébredező étvágy erőtt vett, és mi — legalább én — olly érzések közt szabadulék ki, mint Nero zárt auditoriumából a hosszú órák után kieresztett hallgatók.

* * *

Éjjél van, haza írt leveletem végzém be, s könnyet hullattam a gyermekért, ki távozásomat még most is siratja. Milly örömeiktől fosztám meg magamat! s miért? Hogy itt én is sor szerént keljek fel, s pathetikus szavakat zengjek az ujsági száraz tárgy felett? O isteni Plato! O lángerejü Demosthenes! Ime a pálya, mellyen el fognátok sülyedni.

December 25d. 1832.

Hála az égnek ma legalább kinyugvám magamat! Lassan mozdultam ki ágyamból, s otthoni kényelemmel öltöztem fel, és ellkem egy pillantatig csendes kezdés lenni; midőn a kerületi előlülő délutánra conferentiát izen. Az az átkozott ujság! Az fogja tehát elrontani e napomat is, mellyet olly örömmel fogtam volna szebb gondok közt töltöni.

Követtársam jött, s együtt indulánk Wesselényihez, kit a misericordiánusok épületében lertünk meg. Az ujságról esvén szó, s azon akadályokról miket a nyomtatásra nézve a kormány részéről fogunk szenvedni, W. a Landerer kőirási intézetének megvételét tanácslá. Ugy hittem igaza van. Mert mit kell tenni? Kezdeni; még pedig idegen befolyás nélkül. De ha nyomtatót keresünk, kétségkívül nem kezdünk. Kezdeni akarás nem kezdés. Akarni fogunk nyomtatni? Ki leszen a nyomtató, hogy merje? Miként fogjuk a dolgot idegen befolyástól megmenteni, ha a kormány intéseitől függő intézet után kezdjük meg? De kőirási eszközöket pénz által sajátunkká tehetünk, s dolgunkat valóságos nyomtatás által megkezdhethetjük. Nem fog a kormánynak tetszeni? Jó, hát ereszszen ki parancsolatot; a tárgynak országgyűlés elébe kell adatni, s fogunk tusázni és — folyvást nyomtatni. Vagy talán erő fog ellenünk fordíttatni; s hatalomszó fogja sajátunkat

elvenni? — Uraim, meg ne ijedjete, egy ürügy alá nem rejtezhető igazságtalan tett, a tevőnek többet árt, mint a szenvedőnek.

Hagyd el a bölcselkedést jó legény! Mert tudnod kell, az estvéli conferentia mind ezeket hinni nem fogja. És mi okon higyenek neked, ha senkinek sem hisznek? Pázmándy okos férjfi, több országgyűlésen volt már jelen, és mégis a mai conferentián véleményét ismét hijában mondá el. S mi conferentia is az, mi ennyi sok fejből áll? Mit csinálnak? mit mást mint perorálnak, és míg sok száj sorban perorál, elvész az idő, és a tárgy. Azonban ma mégis a többség végzéshez jutott. Fogunk a kerületi üléseknek naplót tartani, fogjuk e naplót dictaturára eresztetni, s kézirati másolatokban haza küldeni, s fogjuk e naplónak szerkesztőül adni Kölcséyt. Köszönöm uraim! azt hiszitek talán, én egy intéssel teremtem elő a betűket, mint isten a világot — a chaos méhéből?

És az ujság? — tudja a jó ég!

December 26. 1832.

Olly formán, mint a gondokkal keveset, a tegnapi vacsora emésztésével pedig eleget vesződő senator, léptem ma a kerületbe; s ködös fővel ülék helyemre. Már folyt a dolog; harsogott a beszéd s fehérre és feketére éljen roboga. A kérdés a kerületi naplón forgott; mivel az ujság kérdése már tegnapelőtt elhatározottnak lenni jelenteték. Úgy t. i. hogy a hol e tárgy a mult országgyűlésen elmaradt, most ott kezdessék, azaz valaki folyamodjék a maga útján.

Mind e mellet a két tárgy egyre másra vitatásba fogatott; s okán kívánván, hogy a napló is, ujság is szerkesztve legyen, azonban nyomtattassék. Nagy Pál felállott; s örvendő várakozás leste minden szavát. Tegnap naplót és ujságot kívánt feszült hurokon; ma naplót ohajtott nagy volumenbe kötve és a könyves boltban áruba eresztve; az ujságot pedig illy országban, hol nem egyetemi, hanem csak privilegiumokon alkotott szabadság van, czeliránytalanoknak vallá. Beszéde sebesen rohant, az első szótól az utolsóig csufondáros volt; s szónoki mestersége abban állott, hogy a nem popularis állítást a kormány és németek ellen oda vetett szabdalásokkal popularitas színébe öltöztette. Az ifjuság mai és tegnapelőtti beszédét nem hasonlítá, csak elharsogá éljeneit: de a következőkre nem csinált behatást. Ezek már 1825 óta gonosznak tartják, s most, minekutána gróf Pálfi zárgondviselőjévé nevezteték, még inkább nem szeretik. Azonban általán fogva karakteri vonásnak látszik a mostani országgyűlés emberein, hogy senki után nem hallgatnak; s még eddig legalább semmit a mi más által javasoltatik, nem pártfogolnak. És ez mindenfelé divergentiákat szül; s valami pontravonulás eszközlését lehetetlenné teszi.

Ma, minekutána a lithographia-szerzés ideaja tegnap elvette-

tett, kettő közt fordult meg a dolog: diktálás és nyomtatás közt. Nyomtatás után, lehetett látni, még csak kezdethez sem jutunk; a diktálás pedig legalább semminél több valami: így ez bár nehezen, végzésbe ment. Az ifjuság, úgy mondják, haragszik; s úgy hiszem, e leírni nem szerető világban ez uton elakadunk; s akkor talán a köírás kedvezőbb pillanatban fog javasoltathatni.

És van e tehát már kerületi napló? — — —

Ugy véltem, e fog kérdésbe jöni, mert delutáni ötre minden megyei követség a megyei terembe összehívotának. De a királyi feladások jövének szóba, t. i. kell e azokba ereszkednünk vagy nem? s ha kell, mi rendben? sokan azt mondák: az előleges sérelmeken kell kezdeni; s míg azok orvosolva nem lesznek a feladásokról nem is hallaní. Ezek utasításaira hivatkoznak; s attól látszomak félni, hogy máskép minden sérelem orvoslatlan marad. De hát mi lesz a haszon? hogy a sérelmek ez uton orvosoltatni fognak: arra fogadást tenni nem mernék. Nem kezdünk azért a rendszeres munkákba? hiszen azok nemzeti kívánatok; s nem csak kívánatok, de szükségesegek. Magunkat fogjuk e büntetni? minden ohajtásainkat megsemmisítjük e, mivel némellyeket el nem érhetünk? de a sérelmek! igen is, a sérelmeket orvosoltatni kell, a sérelmek orvoslására a kormányt kényszeríteni kell, de nem a magunk, hanem az ő kárával. Alkotványunkban a kulcs, kezeink vagynak; csak nyulni kell hozzá; s apáink Rudolf ellen az 1583dik évi I. törvényczikkellyel jó példát adtak. Tagadjuk meg az adót! adó és katona-adhatás és megtagadhatás az alkotvány két őrangyala; s jegyezzétek meg —, mind a kettő által az adózó nép nagy masszája érdekeltetik. Tíz millio lélek figyelmét kapni meg — egy próbácskát csak érdemel!

Rudolph Decr. 3. 1583. 157. *elare hoc sua Mti indicantes, quod si sua Mtas veterem ipsorum libertatem integre non restituerit, se contributionem in futurum offerre nequaquam posse.*

Minden követ felszólítatott; és sorban mondák el vagy utasítások tartalmát, vagy öngyözdésüket. Több husz megyénél kívánta a sérelmeket, de némellyek közülök a rendszeres munkákkal egyetemben felvétetni; s ha ezen két értelmet külön választjuk: a többség a feladások mellett volt. Ugy látszik, az urbarium a szavazati erőt bírni fogja; s így nagy tusa talán nem következne. Azonban a jövődő, mond Homér, az istenség térdein fekszik; s boldogok mi, ha nem egészen váratlan alakban toppan egykor elő!

December 27d. 1832.

Még is keserves dolog, mikor nem csak a testnek, de a szívnek is vagynak szükségei! S csak még ezen felül azon szükségek olly sokfélék ne volnának. A Brutusok, Deciusok egyetlen egy szívszükséget éreztek: imádni a hazát. Ez imádás hajthatlan

erővel kötteték egybe, ábrándozásnak s az ellágyulás édeskeserű órájának helyet messziről sem enged vala. De mi jelenkor kis emberei nyugtalan szenvedelemmel függünk a hazán, az emberiségen, barátainkon; mi olly örömet sűrünk a szép nő keblén, olly olvasztó érzellemmel fogadunk minden örömet, olly tépő fájdalommal minden bánatot, bár mint embert vagy hazafit, mint barátot vagy férjet és atyát érdekeljen az!

Jól tudom én uraim, ti nem mindnyájan vagytok e szerencsétlenségben. Nem azért, mintha Brutusok és Deciusok volnátok, hanem azért, mert vagy annyira meghizlaltak benneteket, hogy szíveitekhez a kövérség miatt semmi nem fér, vagy bizonyos versenyekre addig idomítottak, míg testben és lélekben elszáradtatok. Én, mint minden más versírkáló, mikor világról és emberekről szólok, legtöbbször csak magammal vesződöm. És valljátok meg: nem keserves érzet-e? Hazát és szabadságot életemnek minden napjaiban forró szerelemmel kapcsoltam magamhoz, de e szerelem, mint szerelem a lyányka iránt, ideális képekhez szövé magát, s valahányszor mindennapi, hideg valósággal találkozott: mindannyiszor sebes fájdalommal égetett. Mit gondoltok? Annak, ki a hazaszeretet szép gondolatát először Plutarch mellett álmodta, kinek élet és halál a hazáért varázsszínekben tűnt fel egykoron, ki a római tanácsot istenek gyűlésének képzelé, kit Rákos partjain a magyar hősgyülekezet emléke lyrai lángba kap vala: annak mit kellett szenvednie, mikor a kerületi ülésbe lépven, látott és hallott, s poetai fellengéséből egyetlen egy pillanatban hullott le? Ekkor kelének fel a szív ezer meg ezer szükségei, egy ömdengő levélke az én Kálmánkám anyjához, egy sorírás Szemerének és Bártfaynak, — s mennyi zaj a kebelben csendesednék le! És napok telnek, s ezekre nincs idő, s azt kívánjátok még is, hogy én lelkesült erőben álljak itt, s nektek lángbeszédeket tartsak, míg körüllem jéghidegséggel várjátok a rátok kerülő sort?

Ma is tehát (mert tudni fogjátok, hogy délelőtti kerületi ülés vala) sorban íraták fel az emberek magokat, s a királyi feladások felett beszédeket tartanak. A következők nem egészen az lőn, mit a tegnapi conferentia sejdítettett. Az előleges sérelmek ugyan a rendszeres munkákkal együtt határozottak felvételni, de a rendszeres munkák közt nem az urbarium nyert első helyet, hanem a kereskedési tárgy az urbariummal, s a biztossági munkálattal egybekötve. Híjában uraim! a tegnap estvéli conferentia s a mai kerület között tizenhat óra folyt el, s ha a török közmondásként sok történik míg az alma földre esik: mennyivel több történhetik tizenhat óra folytában. Igen jól jut eszembe, az abauji követ tegnap az urbarium elsőségét keresett okokkal támogatá, ma pedig a diadalmat nyert részhez tartozott. Az a taps, mondhatom pedig, nagyon csekély bér.

A sérelmek őszveszedésére küldöttség rendeltetett, s már ősz-

lani kezdének, midőn Nagy Pál a küldöttség számára némelly meghatározóbb rendelkezéseket kért; s ez alkalommal, minthogy az előlegeselek sorában a nyelvre nézve tett kívánság helyet foglal, e kívánságról is szó téteték. Természetes vala, hogy a nyelv pártfogókat talált, csak Nagy Pál ellenkezett. Forrani kezdte a vita, de sokan már előre kimenvén, minden félbeszakadt s az értelmek olly rend nélkül adattak elő, hogy meghatározólag felfogni nem nem lehetett. De jól megértém a mi a jegyzőkről végezteték, mert úgy mondának: négy jegyző urainék, a régi szokás szerint irjanak négy nunciumot, mikből vagy a legjobb elfogadtassék, vagy a négyből egy öszveférczeltessék. — Exemplaris mód uraim! esküszöm, én így nem teszek.

December 28d. 1832.

Bereg vgye részéről, még az első országos ülésben — tehát időt és helyet nem várva kívántaték, hogy ifjabb királyunknak a gyilkos kezeiből történt szabadulásaért, közöröm jelentessék. Később e tárgyban reám bizatott a felírás, s épen törém fejemet, mit és miként kellene kezdenem: midőn izenet érkezik, hogy a király beteg, s délelőtti tizkor érette miséznek. Haldoklónak, gondolám, örömirás nem fog kelleni, félbe hagyám a fejtörést s a dunáninnen-i jegyzőhöz indulék. Sicskovics és Bernát a mult estve szitkozódva jövének hozám a végzésért, hogy a jegyzők nunciumversenyre szálljanak, s ma ismét e miatt gyűlének Feketéhez. Elvégeztük, hogy egymással vetélkedésre nem ereszkedünk, s hogy minden tárgyban csak egy dolgozzék, munkáját a többivel mindenkor közölvén.

Tudnotok kell: ez egyezés nem csak szerénységből eredett, de előrevigyázásból is. Kerületi jegyzőnek lenni, terhes helyzet, de kitetsző: azért sokan vagynak, kik áhítják. Így áhítá most a borsodi követ Palóczy, így Temésből Dezseffy. S mi történt. Eljön az első alkalom, s a jegyző az izenetet megírja. A jegyzőségre vágyott és el nem juthatott férjfiak kész izenettel zsebjeikben jönnek ülésbe, s pártosaikkal együtt a szegény jegyző művének esnek, s minekutána széllyel törték és rontották, a magokéit veszik elő, s igyekeznek azt győzödelmesen felállítani. Logyn már most mind a négy jegyzőnek külön műve, s következőleg külön pártja: milly könnyen fog egy ötödik párt diadalt nyerhetni? Azért, uraim, mi okosak valánk, s megegyezénk egymás közt, hogy versenyt nem futunk. Ne gondoljátok azonban, mintha e csel a kritikát megtompíthatná. A literatura tövises mezején bizonyosan sem annyi kritikus, sem annyi kritikus-i dorong nem vár ránk, mint itt a jegyzői munkára. A mi legfőbb elvünk: bölcs az, ki hangot adhat! mert tudnotok kell, sok van, ki szavakat, azaz: tiszta szavakat mondani nem képes, és mégis félig elharapott hangjaival is feláll, s csendességre és kihallgatásra épen úgy számot tart, mint

Brougham. De mondjátok meg az istenért, nem irigylésre méltó sors-e, ily környülményekben jegyzőnek választatni?

Vége lön a tanakodásnak, s a terembe menénk, hol a kerületek már csoportoztanak. Három vala a kérdés: mint fogjuk az előlegeseket felterjesztetni? mi okot adunk a feladási rendtől eltávozásnak? s mit fogunk a magyar nyelv előbbblépésére ismét kezdeni? Oratoraink az előlegesekhez akarják adatni a magyar katonaságnak az austriaitól elválasztását, és a lengyel nemzet felsegélését. Egyébiránt magyar nyelvünket a világ négy sarkaig kívánták volna terjesztetni, s néhány kevesek hajlandók lettek volna, hogy az 1805. 4 ellenére mindjárt magyarul írjuk a felterjesztést is. Balog, a barsi, kezdé a sort, s követői között Tisza és Palóczy valának kitetszőbbek. Parentatiókat hallék a szegény lengyelek felett, mik éljent és tapsot eleget nyerének, de három nem volt, a mi kellett volna, idő, hely és erő. Idő és hely, mert az árva lengyel nép nem az előleges, de a majd később jövő sérelmek sorába tartozónak mondatott. Erő, mert az a harmincz ezer borsodi nemes, kiket Palóczy emlegetett; s az a hétszáz ezer, kiket az egész országban számlálhatunk parányi sergeskét fognának adni, mihelyt nem szó, hanem tett kívántatnék. Barátim, nem jól ismerjük egymást! ha mellyet látsz, nem következik, hogy benne szív is van.

Végzés lön: hogy csak az 1825. és 30-dik évi előlegesek terjesztetnek fel; hogy a magyar nyelvnek a főrendek táblájánál, s az udvari cancellárián is dívatba jövele kívántassék, hogy a feladások rendváltozata az 1825-diki megállapodással s az adózó nép onnan eredő hasznával támogattassék, s pótolékul, hogy az országgyűlés Pestre vitele kérettsékek.

Kérés elég, kár hogy teljesíthetni más fogja!

És ha én most egy egy varázsgyűrűvel bírnék, és egyetlen intéssel vihetnék mindent végbe! mint önlene végig a magyar hang minden ajkon, s mint tolonganánk a pesti utczákon, s a ropant híd felett, mit angol művészek az oriás dunán emelnének! s nem veszélyes állapot ily messze, ily idegenben ülni és küzdeni? S miért? Mert a fészek tizennégy postával közelebb áll a németek fővárosához. Megvallom nektek, jámbor, istenes lélek vagyok, de némelly gondolat mellett gonosz kívánságok szállnak meg.

Csendesség és türelem, édes jó uram! Nem köszöni kegyed, hogy követtársai legalább olly buzgó magyarok? hogy Just és Almásy ősz hajakkal tanulták, s bár tördelve is beszélük a magyar szót, hogy a kerületből kijövet Guzmicscsal és Mayerrel találkozhatott? Mit fognátok tenni, ha Lincz — — Elég, elég recconsensur, inkább csak tűrök.

Délután öt órakor ült össze legelőször az első izenetek és előterjesztések készítésére kirendelt küldöttség. Tárgyai közt az előleges sérelmek s a királyi feladások rende legfontosabbak valának, s ugyan azért kérdés alá ezek vétettek. A kérdés vége a volt: mind ezeket miképen kell előadni, azaz megírni? Szólotak Nyiczky, Pázmándy, Dókus, Just Bernát, Siskovics és a nagszombati káptalan követe, de minthogy sok fej sokféleképen gondolkozik, írni pedig csak egyféleképen kellett: igen természetes, ha a dolgot a jegyzőre bíztuk, és haza oszlottunk, alkalmasint teljes meghatározással, hogy a mi íratni fog, azt addig javítjuk, míg többé sem rossz sem jó nem leend.

December 29d. 1832.

Fejtörés és semmi más, azaz: oly napokon, midőn száz okos ember számára kielégítőleg akarunk dolgozni, rendszerint semmit sem teszünk. Feketének jutott a keserű munka, hogy az előleges sérelmeket előterjeszsze, s ma minden idejét az országgyűlési naplók közt tölté. Kétszer jártam hozzá, nem tudván, miért. E czéltalan járás elrontá napomat, s kérjetelek, vagy fenýtsetek — naplomban a mai lap üresen marad.

December 30d. 1832.

A ki egész éjjel actákat forgat, s reggelre két nyomorúlt lapot a M. kamara függetlenségéről s a nyelv tárgyában fennálló kívánatról félálomban végez el, az nehezen fog más nap valamelly társaság első rendű csillaga lehetni. Nem tudom, ha eléggé jól kifejeztem-e magamat? Képzeltetek egy fekete bőrpamlagot, s a pamlag felett viseltes szürke prém közül kitűnő fejet szakál s haj nélkül, ránczolt szemöldökkel, álomtól nehéz héjakkal, s alkalmasint savanyu vonáskával a száj körül, oly forma alakban, mint a pultavai csatát vesztett hős — és félig meddig tudni fogjátok: milly forma valék a reggel, midőn követtársam s kevésnél utána Wesselényi szobámba léptenek. Az utolsó tegnap estve konferentiára hívatott, nem jelenhetvén meg, ma hallám, hogy Pázmándy, gróf Andrásh, s több mások közt az a Kossuth is megjelent nála, ki valamelly nap, mint távollévők követe, a kerületi napló nyomtatását sürgette. E napló fordult fel mostan is. Kossuth az eddigi ülésekről tett jegyzékeit felolvasá, tetszést nyert, és azonnal egyezéslőn, hogy a napló alkotása reá, Oroszra, s a két gyors íróra bízásék, s fáradozásaikért a fizetés aláírás útján gyűjtessék.

Dimidium facti qui coepit habet. És ime mi, az országgyűlés tizennegyedik napján, még mindig a kezdet előtt vagyunk. Mert mind ezen tanakodások mit tesznek mást, mint hogy azt a módot keresik, a mi szerint a dologhoz kezdenünk lehessen?

Nem ugy van-e? A mód bizonyosan tegnap sem találatott ki. Estvéli ötkor küldöttségi gyűlés vala, s gróf Andrásh kérdeztet-

vén általam, K. . . . személyét gyanusnak mondotta, s így a naplónak szerkesztője még ma sincs.

Egyébiránt a küldöttség lassan megy elő, s mai ülésünkben nem nyertünk egyebet, hanem hogy a jegyzői dolgozást újrolag dolgoztatni rendeltük. Azok a gonosz praeferentialék! Mikor olly nehezen lehetett megegyezni: ha a felírás szövedékében fejtesse-nek-e ki, vagy csak ragasztékban adassanak! Hála az égnek, ma az utolsóra csakugyan meghatároztuk magunkat, s egyszer csak mégis véget érünk.

December 31d. 1832.

Mig Fekete az előlegesekkel ismét és ismét vesződik, én a mult éjjel a kevésbé szövevényeseket dolgoztam fel: három izenetet, egyet a főtábla magyarrá léte, másat a felírások és törvények hazai nyelven készülhetése, harmadikat az országgyűlés Pestre vitele iránt, s a két utolsó tárgyban két felírás.

Estvéli ötkor a küldöttség ismét öszvejött, a dolgozások dik-tálva nem levén — pipázni. Megvallom nektek, a dolgok menete-lét, vagy inkább nem menetelét unni kezdem. Azért töltünk-e most kevéssel sok időt, hogy majd továbbad soknak nagyon kevés maradjon?

* * *

Végso nap az évben. Boldog ki önérzéssel tekinthet vissza a napokra, mellyek elfolytanak. Még boldogabb, ki előtt a jövő szép reményekkel nyílik meg. Legboldogabb pedig, kit a jelenlét örömei a mult és jövő gondolatától elvonnak.

Nekem a költő sorsa jutott osztályrészül: epedni a mult után.

És mi az a mult? Homályos viszérzése a fejlőd ifjuság sejdítéssel tölt álmainak, melly fátyolként lebeg az emlékezetben, mely-lyen keresztül annyi magas, annyi forró, szent érzelem, név és alak nélkül, varázsszínekkel felülöntve sugárzik. És minden olly szép, minden olly öszvehangzó, még az ellentételben is! Messze-vágy és honszerelem, szabadság és szívlelkötés, lángерь és olva-dozás, és minden a mi az emberi keblet majd titkos cserében, majd ismeretlen vegyületben birja: együtt alkotják a magyarázhatatlan egészet, a költői örök távolban álló, de mindig magához kecse-gtető hazát.

Ti nem értitek e szavakat. És igazatok van. Mert a mit a lélek hoszu szép álmok által tett sajátává, a mi érzelmi homályból gondolati tisztaságra soha fel nem derül, a mi a látszó világ alak-jait azért olvasztja össze, hogy a képzelet erejében ideállá válja-nak: azt érteni nem lehet. Érezni pedig —, o, barátim, azt az édes-keserű, azt a sötét-világos, azt a szívet és ideget keresztül rezgő, azt a lélekben olly tisztán álló, és mégis olly ismeretlen valamit érezni, nem dolga mindennek.

Imádjátok a gondviselést! Ez érzélem nélkül az öröm ideálját nem ismeritek ugyan; de az ideállá emelkedő fájdalmat sem. Mert a fájdalom is felveszi a szépség alakját; s mint a márvány Niobe szívet és lelket vívhatlan erővel ragad meg; hogy mindig ifju szerelemmel függjünk rajta; s öszvedült kebellem is jobban jobban flizzük magunkhoz; minden vigasztalást kerülvén, ne hogy az imádott bájképet tőlünk elragadjon. Ily fájdalmat képzelt a festő, midőn a szenvedő Mária isteni arcát vásznára önté; illyet az olvadó Raynold, midőn Elizának emléket állított; és, ah, illyet érez vala a lánykák legszebbike, midőn szerelmében lassan elhervada.

Ősz gyermek, mit akarsz ez epedéssel? Azért léptél-e fel polgári pályára, hogy ifjuságod álmait ismét elálmodjad?

Uraim, a lélek: mint a hur. Majd szenderítő lágy hangot ad, majd megrázó hangokkal riaszt fel. Isten bizonyosságom, azokat az örökre egyhangu lelkeket soha sem szerettem! Azokat csak egyetlen oldalról érdekelhetni; s mit kell tennem, ha éppen ez egyetlen érdekelti kedvem nincs.

Januar 1-ső 1833.

Délelőtt a küldöttség öszveült, s a királyi feladásokra készülő válaszszaal s az előlegesekkel bajlódott. Ezerszer mondtam el életemben, a mit La Bruyertől tanultam, egy ember jobb könyvet ír, mint negyven. Tegyétek hozzá: egy ember könnyebben ír negyven könyvet, mint egyet negyven. És minő baj, egyik így alkotja öszve fejében a gondolatot, a másik úgy; s mindenik a benne élő alkotványt szeretné papirosra önteni; s mivel mindenikét, mint Pandora szelenczéjében egy halmazba önteni nem lehet: a dolog, természet szerint, igen elevenen ugyan, de nem messze halad. Mind czekeből gondolhatjátok, hogy mi még ma sem vagyunk készen, és bizonyosan holnap sem leszünk.

* * *

A főpohárnok mester ebédénél, az abauji öreg követtől politikai avult okföket hallani: nem volt előttem váratlan. Olly sok ifju követet és nemkövetet láttam életemben, kik Wladislaw idejébe, mikor a Dózsa parasztait, maradékostól együtt örök szolgaságra kárhoztatták, igen illő alakok lettenek volna. De, midőn az új szók ellen kezdődött a beszéd, úgy érzém magamat, mintha istenben boldogult superintendens B. urnak asztalánál ülnék. Jutott eszembe: az országban valaha az ujítás miatt nagy pör folyt, de mióta mind a két fél hősei az atyákhoz költözének; mióta a háború kezdetétől már harmadik generatio lépett fel: megvallom azóta többnyire minden szó uj voltát elfeledtem; legalább azokét, a mik 1790-dik évtől fogva 1810-ig termettenek. Ezeket az újszó gyűlöljöt olly formán képzeltem, mint azt, kinek historiai tuda-

mánya a tatárfutásig hat; s míg a hírlapok a reformról kürtölgetnek, ő a borsai oláhok csatájáról regél.

Estvelgett, s Wesselényi jött hozám, s Erdélyről tön szót. A lelkes férjfi forrón ohajtja a kis haza visszakapcsoltatását; s az ő sürgetésére szólítá fel Szatmár vármegye két év előtt e tárgyan az egész országot; s most engem szólított fel: e cikkelyt dolgoznám ki. Általvévém adatait, s estvétől fogva reggeli hat óráig dolgozám.

Hiszitek-e, hogy diplomatikai, száraz munka mellett a lélekre poetai hevület szállhat? Pedig úgy van! Míg a szerződéscket évről évre jegyezgetem; míg a törvénycikkelyekből erősségeket szedék, s az országgyűlési naplókat rendre forgatám: a történetek szép koszoruja fűződött emlékezetemben. Elöttem állott a mohácsi nap és Zápolya; elöttem Martinuzi, Báthori, Bocskay és Bethlen, s a mint képzeletem két század alakjain végig röppent, fájdalmasan akadt meg az örökre elbujdosott sergecskén: Kezem akaratlanul nyomódott mellyemhez. És tudjátok-e ti, mit teszen a szó: távozni, és vissza többé nem jöni? távozni, és ellenségi kezek közt hagyni mindent — hitvesét, és gyermekeit?

Mondom nektek: e kint egészen átgondolni nem merem.

Szegény, szép kis Erdély, a te gyermekeid idegen parton hamvadnak; ki fog onnan egy maroknyi port hozni? hogy ha talán egy könyv fakadna még látására, egy forró szent könyű, melly a szíveken fekvő jeget felolvaszthatná!

Januar 2d. 1833.

A küldöttség kétszer tartott ülést; Fekete már két ízben írta meg a felírást; de nem ment. Ma Bernát állott elő eggyel, a jegyzői szerződés ellenére ugyan; de az övé is számtalan tusát és fejtörést okoz.

Jó éjszakát! az én időm öldököltetik. Még csak leveleket sincs ürességem írni. És mi miatt? Ülés miatt. Mert csak ülök napálló napestig, és hallgatom a kritika élő leczkéjét.

Az az igitur! meg az az etiam!

Ki kell törteni!

De itt igen szép lenne egy tam.

O ez a tam felséges!

Igen; de a másik sorba quam kellene.

Jó! tam és quam: gyönyörű párhang.

De uraim, én ezt a paragraphot előbb szeretném.

Az érdeemes követ igen bölcsen mondja; azonban csekély itéletem szerint, talán utóbb kellene helyhetni.

Tökéletesen egyet értek! csak szeretném, ha ketté szakasztván fele előbb, fele pedig utóbb tételnék.

A gondolat jó! s így a vitatást is elkerülhetjük; mert a paragraph elől hátul lesz.

Kérem, már nagyon sok időt veszünk.
 Uraim, a sietés nem jó; meg kell fontolni minden szót.
 Holnap, mert a vacsora veszélyben forog.
 Tek. küldöttség, nekem egy szép ideám volna.
 Maradjon a mint írva van.
 De csak kérem, azt a másikat diktáljuk.
 Már sokan elmentek; hagyjuk el.
 Ad revidendum!

Januar 3d. 1833.

Felolvasám (mert délelőtt ismét ült a küldöttség) az Erdélyről szóló cikkelyt; meghagyák, fordítsam deákra; s jegyző társaimat Beöthyvel és Dókussal együtt hozzám rendelék, hogy diplomatikai adataimat vizsgálják meg. Jöttem, a küldöttség még ott maradt, s egy valahonnan újlag került felírást vett kézhez. Felírás tehát már volna négy.

Estve nem jelentem meg a küldöttségben. A névtelen felírás jött szóba. Nehányan, úgy beszélnek, nagyon pártolták; de nagy tusa után, a Bernát két egész nap tépett és foltozott felírása maradt meg, hogy a kerületi ülésben ismét üstökrángatásokat szenvedjen.

Januar 4d. 1833.

Fél nyolczra az alküldöttség gyűlni kezdett szobámba, s a mult éjjel latinul dolgozott erdélyi cikkely kútfőjeit megvizsgálta. Együtt mentünk tíz tájban a főküldöttség ülésébe; s a dolgozás felolvasatott.

Ime tehát készen vagyunk, azaz, írtunk, vagy inkább férczeltünk:

Egy felírást és izenetet a feladásokra,
 Egyet a nyelv ügyében, hogy az 1805: 4 eltöröltessék,
 Egyet a diaeta Pestre viteléről,
 Egy izenetet a főrendekhez, hogy magyarul írjanak:
 S ezeken kívül az előlegesek is szerkesztve vagynak.

Tehát holnap kerületi ülés fog tartatni; hogy mind ezek egymás után megtéptáztassanak. S mondják, nagy a kritikai készület. Isten adjon nekik annyi bölcseséget, a mennyire szükségök van.

Januar 5d. 1833.

Ha kerületi ülést soha sem láttatok, úgy nem tudom, mi által tegyem azt előttek képzelhetővé. Az ország határain belől semmi sincs, a mivel azt jól lehetne hasonlítani. Közgyűléseinken sok ember jelenik meg, de először a beszélők a sokasághoz képest kevesek; másodszor az előlülőség törvényes tekintettel bír, ki a tisztügyésznek inthet, s ez a 2: 69. címet mozgásba teheti. A kerület az ország választottaiból áll; s ezek vagy jól készült lelkes férfiak; vagy jól készült lelkes férfiaknak kellvén lenniük,

magokat olyanok gyanánt mutogatók. Ez vagy amaz; minden esetre a beszélők száma annyi, a hány a gyűlési tag. Tedd hozzá, hogy itt sem törvényes előlülőség, sem tekintet, sem tiszti ügyész, sem 2: 69 nincs. Egy kis convenientián alapul minden rend; s illy gyenge alapról mi könnyű lehullani!

Az írnok egy pillantatot vet a megye kapuján kifüggesztett czédulára, s jön: tizenegykor circulus! A követ nyakába kavarítja köpönyegét, s a megye nagyobb termében az asztalnál széket fog; egymás után gyűlnek társai, s velök együtt a hallgatni, — sajátképen lármázni jövő ifjuság; mellyel imitt amott vegyesen minden karu és rendű férjfiak ülnek vagy állanak. Tömve a terem; most a két előlülő, vagy sajátképen előlálló jön, mert tiszteletből a kerületek iránt magyar ruhába öltözve; kardosan jönnek, s egymás mellé állván kezdik és vezetik a tanácskozást. Alig állának helyre, s még a tanácskozási tárgyat ki sem jelenték; s már mindenfelől emelkedés, intés, és kérés. Husz, harmincz iratja fel nevét; mert szólani akar. Ez az egyetlen, de természet szerint sokszor megsértetni szokott rend, mellyre egy kis vigyázat van. Most kimondatik a tárgy; s ki szerencsés volt előszer felírni, felemelkedik, és a magáét elmondja. Boldog ő, mert a szülés kínain hamar általment; de a kire három óra múlva jön a sor; a ki nagy nehezen pörölyözött beszédecskéjét háromszor huszonnégy óra alatt nem kis fejtöréssel megmemorizálván, azt, minekelőtte szóhoz jöhetne tizenkilencz követtől hallja több vagy kevesebb különbséggel elmondadni — az, édes barátim minden keresztyén lélek szánakodását megérdemli. Azonban mind egyre jár! Kinek mi van begyében, azt előadja; néhányan ásitnak vagy fejeiket vakarják, egy két gyorsíró, s egy két curiositást kedvelő, vagy a végre küldött ifju vagy ha nem épen ifju is, jegyezget; az írnyi sokaság legnagyobb része pedig lesi a szót; s minden tele szájjal mondott phrasis után harsogja: éljen. És ezt harsogja édesre, ezt keserűre; a mint jó, s mind e mellett is e harsogás nagy becsben tartatik. Nem egyszer látnál ősz fejeket, kik a mult estve barátaik közt meggyőződésből származott ítéleteiket kimondák, s a kerületi tapsért más reggel ellenkezőleg nyilatkoztak ki. Meg kell vallani, erős talpon építjük a haza boldogságát.

De, ha egy illyen oratori ülés nevezetes, mit fogtok mondani ha egy kritikait láthattok. Oratorinak nevezem azt, mellyben a tanácskozás az előlülők által feladott tárgy felett ékesszólással foly, kritikainak, midőn valamelly jegyzői munkáról van kérdés. S egy illy nevezetes ülés volt a mai.

Sokáig dolgozott a küldöttség, s e heverő napokban a követek a diktaturából kijött izeneteknek estek, s halmaz javítgatásokat hozának zsebeikben. Enyém lön a szerencsétlenség dolgozásaimmal legelőször fellépni. A főrendeket felszólító izeneten kelle kezdenem, s ime omlott a kritikának zápora. Ez azt akará

így, az ezt; egyik czikkelyenként kívánta újra olvastatni; másik akará, hogy maradjon, mint van. Nagy Pál gyorsítani akará a dolgot; s ohajtá, ne vívnának szavak miatt. Benyovszky haragosan költ fel, mert nekik kedvek van vívni, s parancsolatot senkitől sem fogadnak el. Az üzenet zugás és lárma, ellenküzdés és javalat között egy is pótolékkal elfogadtatott.

A magyar nyelv ügyében küldendő felírás üzenete még nagyobb lármát okoz. A mármarosí követ egy magyar, az arvai egy latin pályamunkát olvasott fel: mindegyik elvesztő a versenyt. Iszonyu bajjal jutánk egy kis igazításhoz, mi mellett a tusa elcsendesedék.

Most jött az országgyűlés Pestre vitelét tárgyzó üzenet. A Pest városi követ szerencsétlenségére megköszöné a RR. hajlandóságát városa iránt; s ígért részéről minden jót. Szaván fogák, faggatni kezdék, s kívánák: e nyilatkoztatás a felírásban említetnék meg. Megemlítettnei rendeltetett; s minden más javítgatások félrevetettvén: a roppant nehézségű munkának vége lön. Van tehát három üzenetecskénk félnapi küzdéssel.

Tantae molis erat romanam condere gentem!

* * *

Siskovics és a szatmári követ keserű panaszokat tevének egymásnak e hátramaradt, ez előre nem törekedő, e sötét elvekkel teljes, e leghívebb emberei iránt hálátlan nemzet fölött; midőn őköt vért az óra, s indulánk Wesselényihez. Itt leltük Dubraviczkyt, a tolnai párt, Ocskayt és Ötvest, s keves időre jöttek utánunk Pázmándy és Somsich. A kérdés nem vala kicsiny. December 27-dikén a kereskedési tárgy nyert elsőséget; e végzésen épült a felírás is melly holnap olvastatni fog. Mit teszünk? Az országos ülésben az urbarium elsősege miatt tusa lesz; s hihetőleg az urbarium nyér; s nem fog e a kerületekre impopularitás színe ragadni, hogy keblökben az adózó nép ügye hátra tétetett. Vagy az országos ülésben is erősek leszünk? Jó! de leszünk e akkor is, ha majd a főrendek visszaküldik a felírást? s a legnagyobb erő esetére, leszünk-e akkor is, ha a felírás mind a két táblán keresztül menvén, a cancellaria fog dolgozni? Az udvar láttassék e liberálisnak, mert a feladásokat az urbariumon kezdé? s a nemesség a parasztok ellenségének, mert e látszólag igen emberi kezdetet el nem fogadá? De mit tenni? A végzés kimondatott, azonban azóta néhány követek az urbariumnak kedvező utasítást nyerének. Nem jó volna-e, ha ezek a kérdést ismét megújítanák? Hihető, hogy a többség készen lesz.

Ez vala a tanácskozás; s Pázmándy ígéretet tön, hogy agyőri követet, ez egyik az új utasítást nyertek közül, a dolog megkez-

désére felszólítja. Wesselényi Borsiczkynek, ki holnap előlül lesz, értesítését vállalá föl.

Januar 6d. 1833.

Kilenczkor reggel Pázmándyhoz mentem; s nála lelém Wesselényit, Dubraviczkyt, Balogot, Palóczyt, Bernátot és a győri követet. A religio ügye forgott fel. Beöthy jött; s ezt, minthogy a római szertartásuak közül van szemlélték ki amazok, hogy az ügyre nézve az indítványt megtegye. Hajlandó, vagy inkább igen kész vala; anyivalinkább, mert az 1790: 26 cikkely önkényes magyarázataira nézve committenseitől gravament hozott. Ez menni fog; de az urbarium? Bernát és Beöthy tüzesen szólának a kereskedési tárgy elsősege mellett; Wesselényi vakará fejét; s fejét vakarni annál több oka volt; mert sokan ohajtják szíveikben az urbarium elötételét, a nélkül, hogy a minapi végzés változtatására nézve javaslatot tenni mernének. A győrmegyei követ pótoló utasítást nyert ugyan, s ebben az urbarium van elsőnek állítva: s az indítványra még sem határozá el magát.

A kerületi előlülésre ma Borsiczky és Bernát körtezének. Wesselényi reggel jókor amazzal szóltott; s az urbariumhoz hajlónak lelte. Most Bernát tüzeskedését hallván, kilopózott Pázmándytól, hogy a Borsiczkyhoz induló Bernátot megelőzze, s az ennek lehető kinyilatkozása által történendő meglepésnek elejét vegye. Pázmándy, Bernát és én kevés idő múlva utána indulánk, s már Borsiczkytól visszajöve az utcán találkozott velünk.

Borsiczkyt magyar ruhájában lelők, készen a personálishoz menetelre. Közép termetű, száraz ember; beszéde sebes és nyers, társasági körben és gyűléseken kormányt és papirendet vagdalni szerető, egyébiránt karakteri vonásait több országgyűléseken keresztül állandólag megtartó. Könyves polczán országgyűlési íromanyokon s naplókön kívül statustudományi könyveket láték.

* * *

Elkezdődött a kerületi ülés; s a magyar nyelv ügyében, és az országgyűlés Pestre vitele miatt készült felírásokat olvasám fel. Nagy volt a kritikusi hév, s a parányi két írománnyal két egész órát tékoztunk el, míg utoljára is változatlan maradtak. Most fogtunk a feladásokra készült felíráshoz; s minekutána a két első cikkelyről szeltében szólottunk volna; minden végzésnélkül ebédelni eloslánk.

A jó étvágy még is sok csomót ketté vág.

Megvallom, e maximara sok szép gondolat tolakodik fejembe; s miért ne tennélek beneteket olly szerencsésekké, hogyszép gondolatokat olvassatok?

A dunai vízmérőt vevén hasonlatosságu, a jóllakás állapota

leszen az 0. Illyenkor az étvágy a nullán állván, az ember teljes erejében érzi magát, örömet hall s még örömetebb beszél, s vitatásokra kedvvel ereszkedik. Ez alatt a nulla észrevetlen elmerül, a lépcsők lassan lassan emelkednek, s a nélkül, hogy tudnók, bizonyos homályos érzet támad bennünk, s vágyunk el felé. Egy is más is órájához nyul, észre kezdi venni, hogy a beszédek hosszuk, hogy olyanról is foly szó, a mi sajátképen nem ide tartozik. Egy egy ásitás, egy egy könyökölés, egy egy morgáshoz hasonló hang kezdődik, lassanként nyilvános békétlenség üti ki magát, s végre félharagban ugrálnak fel székeikről, köpönyeg és kalap után kapkodva.

Tegyük már, hogy valamelly gyűlésnek olly előülője van, kit ott hagyni nem szabad; mi felszámíthatatlan hasznát veheti ez a lépcsők emelkedésének? Akar kivinni valamit? hagyja az emelkedés főpontjára, s bizonyosan nyer. Sok embert sem kulcs, sem pántlika, sem sarkantyú, sem kereszt nem hajt, azaz, nem sok embert, de némellyt, hanem szeretném látni a hőst, ki ez étvágy főpontján is győzelmet vehetne. Ott diplomacia, hazafiság, oppositio s isten tudja mi minden hajósülyedést szenved, és az ember a haza jogait a szó betű szerinti értelmében — egy tál pépért adja el.

Aztán, édes barátim — — zörren az ajtó s Wesselényi belép.

Az a felírás a feladásokra nemde a botránkozásig rossz?

Való, és hogyan is lehetne az jó, a mi férczeltetik?

Andrásynál valék, s ismeretlen szerzőtől olvasánk valamit — S lehetne azt látni?

Papirost huza ki zsebéből, s olvasott hasonlatlanul jobbat annál, a mit a Bernátébol a küldöttség foltoza. Pázmándyék már elfogadák azt, holnap a kerületeknek javaslatképen előadják.

Wesselényi ma reggeltől estig követőtől követig járt, s proslitusokat keresett az urbarium elsőségére. Estve tizkor jött hozzám, a holnapi többség bizonyos reménye ömlött el arczán. De még sem találkozott, ki az indítványt magára vállalja, s így az indító én leszek.

Januar 7d. 1833.

A ki reményt bír, az élelményre számot ne tartson.

E maximát még Schillertől tanultam, s ma saját tapasztalásommal bizonyosodék be. Előfogók a felírást, Giczy felolvasá a Wesselényi sorait, el nem fogadák. S én indítványt tettem az urbarium iránt, és hasonlóul elnem fogadák. Mert ugy mondának, a mit a kerületek egyszer végeztek, azt az országos ülésen kívül megváltoztatni szokásban nincs. Tehát hova lőn a többség, mellyel tegnap Wesselényit biztatták? Siskovicson, Czinderyn, és a két tolnain kívül alig szólott valaki. Pázmándy maga is hallgatott. Mit jelent ez? Erőt és merész lelket bizonyosan nem.

Az adresse tehát izeneti formájában meg van állítva, s esküt mernék tenni, hogy e három év alatt egész Európában nyomorultabb adresse nem készült.

Január 8d. 1833.

Tegnap előtt ebédnél az arisztokrácia és demokrácia közt folyt a pör. E két szó most nálunk divatban van, de a sokaság egyikét sem látszik érteni. Beszélének róla sokat, a miket Sicskóvics hallván felém hajolt s lassan sohajtva mondá: szegény haza, mi hátra vagy!

Bizony, bizony mondom nektek e mondás az aranymondások közé tartozik, s ha szívünk szerint gondolkoznánk róla: reményünk lehetne, hogy még valami válhat belőlünk. De mi erről nem csak gondolkozni, de hallani sem akarunk. Mi átkoztuk a Csokonai recensensét, mert ítélete szerint még a poezis mezején kicsiny plánták vagyunk, mi átkoztuk a Hitel íróját, mert ítélete szerint a statustudomány és gazdálkodás mezején még kisebb plánták vagyunk, s ennyi sok átok következtül várhatunk e áldást magunkra?

A közel öszvehajigált propheta utoljára elnémul, s kiáltó szó a pusztában sem leszen.

Ezért nem szabad kikiáltani, hogy hátra vagyunk, s oly igen hátra, hogy a jót a felette rosztul megválasztani nem tudjuk. Ez állítás bizonyosságul sok mindent fogtok még e naplóban olvasni.

Az országgyűlési írományokban a tegnapi izenet ki lesz nyomtatva. Hasonlítás nem árt, s hogy legyen mit hasonlítottok: íme a Wesselényi által hozott s figyelemre nem érdemesített három periód.

§. A KK. és RR. ez országgyűlésre (mellynek batárnapja 1831-diki évi october 2-ra törvény által állapittaték meg) ő királyi Felsége idéző levelével meg hivatván, nem képesek azon fájdalommal teljes érzelmet elfojtani, mit a közelebb mult években dúló ismeretlen nyavalya, s annak igen nyugtalanító következtései gerjesztének, számos munkás polgártársaik alig pótolható vesztle, s a törvényesen megrendelt országgyűlés elhalasztása pedig még keszrűbbé tevének.

§. vígasztalást lelnek azonban ő királyi Felségének azon kijelentett szándékában, mely szerint azokat, a mik a hazai belső boldogság alapjának megerősítése, s a külön osztályu hazafiak közt a rokonság szorosb öszvekötésére legnagyobb fontosságuknak s fogatáuak, atyailag-királyi gondjainak főtárgyává tévé.

§. Nevelik az ettől gerjesztett reményt amaz atyai szavak, mellyekkel felszolitnak, hogy eldödeiktől öröklött polgári alkotványoknak (a mennyiben szükség) gondos törvényekkel javítása s erősítése által, annak dicsőségét unokáikra gazdagabban s tökéletesben szállítsák.

S íme azok, kik olly örömet villogtatják a kritikai pálczát, kik olly örömet tesznek szó helyébe szavat a tegnapi izenet eleje mellett, e felülállókát figyelemre méltónak nem tarták!

A mult nap, ugymond Wesselényi, gyásznap vala. Én is ugy hiszem. Az által, hogy az urbarium elsőségét el nem fogadók,

hogy előbb a kereskedési tárgynál fogva saját zsebeinkről akartunk gondoskodni, letöröltük magunkról a liberalitas színét, s a popularitás minden vonásait, fogják kérdeni: ezek e a férfiak, kik 1825 előtt az adó miatt commissiókat szenvedni készek valának? ezek e a férfiak, kik 1830-ban a parasztot katonának adni nem akarák? feleljük: ezek! commissiókat szenvedének, s az adót fizetették, mint parancsolva volt. Intést és ígéretet nyérének, s a parasztot katonának adák, mint kívánva volt. És most — — de várnotok kell. Ha majd a kerületi végzés egykor csakugyan megváltozik, e cikkelyhez szép toldalékot fogok ragasztani.

* * *

A mai kerület igen engedelmes vala; a tegnapi izenetből fordított felírás olvasták fel, s kis változással elfogadtatott. Következtek az előlegesek. Az első pontot Fekete olvasá, s utána én állottam fel az Erdélyt és a részeket illető dolgozással. Behatást csinált s elfogadtatott. Bár így fogadtatnék mindenütt! Én fél erdélyi vagyok, s valahányszor e földről gondolkozom, poctai hév ömlik el keblemen. Eszembe jut a hős, ki mindenét elvesztette a népért, melly őt csábító szavakra elhagyá, eszembe jut a barna szép hölgyecske, ki engem ott szerelme zálogául mutatott be férjének — az én anyám! O ha ti csak egy szikrát, csak egyetlen egyet kapnátok a lángból, melly keblemben ég! Akkor mienk lenne Erdély, a szép haza; válthatatlan örök kapcsolattal a miénk. Mit nem adnék érte, s milly örömmel adnám a nyert tapsokat, s a mondott köszönetet érte, csak egyszer vethetném le magamat a földre hol születtem, s rebeghetném: visszanyertelek.

Jámor, és te ismét reményt ülesz? — Hagyjatok engem! vagy nem tudjátok talán, hogy a remény nem épen olly semmit jelentő alak: mint philosophjaitok gondolják? Vágy és eped a szív, s belőle forró, szép érzelem fejlik ki, a képzelet varázs színekkel áll lélekben, lassan közeledik az érzelemhez, s ha majd egészen egyesülnek, ha egyik a másikban olvad fel: e vegyületből származik a remény. Ezért van, hogy lelket és szívet tölt, ezért, hogy szerelemmel tudunk rajta függeni, ezért, hogy olly későn, olly nehezen, olly kinosan válhatunk meg tőle. És hányszor a megnyert ohajtás, nem olly kecses, mint a remény vala! Hagyjatok engem reménylni; s higgyétek el, ez a boldogságnak egy neme.

Januar 9d. 1833.

Mai kerületben az előlegeseknek akaránk adni pótolékot. Bezserédi kíváná, hogy az 1826-diki előlegesek sorából a nemesi felkelés tárgya, s királyunknak az országban lakása a mostaniakhoz kapcsolatva sürgettessék. Elsőre felelek, hogy az különös munkálatban levén feldolgozva, maga idejében fog felvétetni; a másodikat külön felírásba foglaltatni rendelek.

Most Beöthy áll fel; s megyéjének a vallási törvényczikkely (1790, 1791: 26.) megsértése miatt fenálló nehézségeit adá elő; s kérte, hogy a sérelmek vizsgálatára és szerkesztésére küldöttség rendeltessék ki. Beszéde férfiasan szép vala, azaz: szép, erős és merész. Említé a bécsi és linczi szerződéseket; rövid pillantást vetett a Mária Theresia korára; a II. József által kihirdetett türelmet (mivel az a tartozott, teljes szabadság csekély pótoléka vala) sértésnek vevé; majd általment a kérdéses törvényczikkelyre, s annak sok rendbeli megrontásáról panaszkodott.

Harsogó éljen követé a beszédet; s higgyétek el, ez országgyűlés folytatában az éljen illy méltólag egyszer-egyszer nem harsogott.

Elölülőink a küldöttséget kirendelék; s a már régen célba vett, s mind eddig nem teljesített székosztást vették elő. Már egyszer egyezés történt, hogy a papság a királyi táblával egy osztályba huzódván, a tőlök üresen maradó asztalhoz a más kettőtől minden harmadik követ menjen által. Most két mód hozaték kérdésbe: vagy, hogy e régibb egyezés maradjon; s a követek három asztalnál — s a harmadiknál dunai és tiszai megyékből együtt — üljenek; vagy, hogy három helyett négy asztal álljon, s a külön víz mellettiék külön asztalhoz jussanak. Ez utóbbi terv a nádortól jött; s úgy látszott a hallgató ifjuság kizárására czéloza; melly akkor legalól a kemenze és ajtó körül rossz helyzetbe tétetnék. Mi — hála Istennek — a köznyilvánásznak általános ellenzései nem vagyunk; tehát e tervet el sem is fogadják.

De a három asztal? O, a három asztal gáncs alá nem jöhető gondolat; a kár csak az, hogy a kiknek oda menni kellene, nem akarnak. Azt mondák, a kerület már egyszer elvégzé; s azt megváltoztatni nem illik. Ez okoskodás, mi által tegnap előtt az urbárium kérdésvetették, jó lovagolni való paripa, de némellykor menni nem akar. Néhány követ kinyilatkoztatá, hogy a hely nem övé, hanem megyejeé levén, nem engedi; s következőleg nem mozdul. Ez csomó vala, mit oldani vagy vágni kellett. Kezdődék a tusa; Bernát és Hertelendy fulánkos szavakat váltának; s végre kitalálták: mennének helybe, s magában az országos teremben intéznék el a bajt. De mikor? délután. Nem, nem, most mindjárt.

Felugráltunk, s indulánk

— — — zugva és kiabálva madárként,

Zugások valamint történ darvaknak az égen,

Mellyek futván a telet és a fellegi záport,

Okeanosz hullámi fölött ők zugva röpkölnek —

és mentünk és értük az országházát, és beléptünk a kapun, és felmenénk a lépcsőken, és találtuk az ajtót — bezárva, és fordulánk haza.

Végig sétáltam a keresztfolyosót, mellyen hajdan a Trinitáriusok járdalának, s a templom melletti teremben a küldöttséget együtt lelétem. A vallási czikkely tárgyában a törvényhatóságok sérelmei még beadva nem voltak; és így nem tehattünk egyebet, hanem széllyeloszlánk, azon határozással, hogy a követek a sérelmek miatt holnap felszólíttassanak. És mivel ez nap a nemvégezés napja volt, tehát Wesselényinél is, hol ma conferentia tartaték, pipázásnál, és Zrinyiként, aggszókováclásnál maradánk.

Januar 10d. 1833.

Megvallom nektek, a mult estve kinos estvém vala. A következő országos ülés, a királyi feladások rende, s erről az urbárium iránt 7-dikben tett indítvány, s azoktól, kik miatt az indítványt tevém, elhagyatásom jutának eszembe. Küzdöttem magammal; mert — az ég tudja miért — a gondolat illy eleven fájdalommal még nem hatott reám.

Ki tegyen valamit ha nincs kibén bíznia? ha nem lehet bíznia azokban, kik saját elveik, saját ohajtásaik szóbahozására kérték fel? Bizodalom saját erejében, és serge hűségében teszi a hőst; de ha vitézei adott jelre kardot nem rántanak, s hidegen nézik őt az ellenség soraitól körülvétetni: mondjátok meg, mi érzellemmel kezd majd uj csatát?

Jámbor! küzdés a pálya; s hol van megírva, hogy az embereket mindig kívánságod szerint találod? Ezeknek ősei hagyák el a Giskra elleni csatában Hunyadi, és Hunyadi holtig nem csüggedett. Ezeknek ősei hagyák el a szabadság harcán Rákóczyt, és Rákóczy hazáját áldva hunyt el idegenben. Nagy példák vannak előtted, te parányi ember tőrj és tőrj előre!

* * *

Még a székosztás baja folyt, midőn a karok termébe léptem, és Almási — a tótok úgynevezett királya — kötött belém, s a deák nyelvet vette oltalmába. Hosszú leczkézés után, én, ugyan, tudok egy példabeszédet: falra borsót hányni, és veled beszélni, mindegy. Még jó izűn nevetém az öreg évődéseit, midőn a personalis saját helyén megjelent.

Elmondá az új évi köszöntést, általvevé a kerületi munkálatokat, s rendelé, hogy az országgyűlés Pestre vitele iránt készült írományok olvastassanak fel.

Prónay felállott, és az ítélőmestert megelőzván a diaetai ujságot hozá említésbe; mellyhez Dubraviczky még azt adá, hogy a főrendi tábla naplótartásra szólíttassék fel. A legnagyobb résztől pártfoglaltattak, s minekutána sokan szólottak: Mérey felállott és felelt.

Életemnek minden napjaiban előlülői székből rosszabb feleletet nem igen hallottam. Diarium, úgy mondá, van; újság nélkül nyolcz századig állott az alkotvány; két év óta a műveltség nem lehetett olly magassá, hogy arra kerülhetetlen szükség legyen, a napló 1825-ben is csak nyolcz forint volt, az újság pedig félékenként tizenkettő, stb. Kikélek lőnek ellene, s még csak az is elmondott, hogy az 1825-ki napló ára nem nyolcz forint volt, hanem több mint száz negyven. — Hatalmasan akart visszafelelni s mond: valljuk meg őszintén, hogy az újságok a könyvvizsgálás alá tartoznak, s ezen könyvvizsgálása fejedelem jussa. E kimondást tenni, és darázsfsésket bolygatni, egy vala. Egyik követ másik után ugrott fel, tagadták azon just, a gyakorlást bitorlásnak nevezték, s több effélék. Mércy le vala sújtva; pártfogói igen igen kevesen valának, s a követek e napot nyert csatának nézték.

Valóan-e? minden tekintetben állítani nem merném. Való, paczkáztak rajta, s nimbusát feje körül elvesztette; de ha ezt nyereségnek veszik; van-e más nyereség ezen kívül?

Mi a végzet? Az, hogy Pázmándy javaslataként, a naplóból készült kivonat, s az irományokból az érdekesebbek adassanak ki, s ez iránt, valamint a fő táblai napló iránt is, izenet készüljön. A fő tábla bizonyosan meg nem egyez; s akkor mi leszen? Vagy az újság iránt nem is kell a főrendeket tudósítani? Jó, kezdjünk hát dologhoz! Redactor és redactio iránt tétessék rendelés. Ime itt az első ív készen! Azaz, úgy készen, hogy a nyomtatáson és széllyelküldésen kívül semmi más híja nincsen. Mondjátok már most a nyomtatási intézetek, s a posta ki hatalmában vagynak. Annyi bizonyos, hogy a tettekben nincsenek. Mi tevők lesztek tehát? Köírásra tesztek szert? S az így készülő példányokat hivatalos borítékáitok alatt külditek széllyel?

Ezek valának a kérdések, miket ma estve Wesselényinél egymásnak tevénk, hol épen e miatt gyűltünk együvé. S minekutána kérdést tettünk ugyan, de feleletet nem adtunk, széllyel oszlánk, mint a Fáy varjai, feltevéen magunkban, hogy holnap végezzünk.

Januar 11d. 1833.

Egy országos ülés, miben végzés nem történt! A felírások, királyi válaszok és törvényczikkelyek magyarul készülhetése felől szóló izenet és felírás a főrendeket magyar izenetírásra felszólító izenet nyomban olvastattak fel. Néhányan szólának (s többek között a horváthországi követ a deák nyelv mellett), de az irományok változatlan meghagyattak. Most a királyi feladásokra készült izenet jött sorba.

Nagy kérdés vala: az országos munkálatok közül, mellyiknek kell legelőször felvétetnie? Az izenet a kereskedési tárgyat tette elől, de úgy, hogy az urbariumi s biztossági tárgy mindjárt

utána felvetessék, és királyi erősítés alá mind a három együtt terjesztessék. Voltak, kik az urbarium elsősege mellett állottak, s így a kereskedés és földbirtok közt elkezdődött a nagy csata.

Mi a hazafiúság? Ha nem egyéb, mint ellenkezés a kormánnyal: a hazafiak a kereskedés mellettiök valának. Ha pedig hazafiúság, és a haza, s a haza emberei iránt egyenes, tiszta, forró vonzódás egy jelentésűek, a hazafiak most a földbirtok mellett találtattak. Ugy intézni az urbariumi tárgyat, hogy az adózó nép nagy tömege egyszer már a polgári alkotmányba belépjen; s ez által az alkotvány hétszáz ezer puhaság és szegénység által elaljasodott lélek helyett, tíz milliom felemelkedhetőt nyerjen: olly gondolat, mi csak egy a hazát forrón szerető emberben támadhatott. Azonban ne higgyétek, mintha minden urbarium-pártos ezen okfölből indult volna ki. Sok ember csupa keresztyéni jámborságból állott azon tárgy mellé, mi a királyi feladásokban is elsőnek téteték; szeme előtt tartván Jézus Krisztus ama tanítását: adjátok meg a császárnak, a mi a császáré.

Hosszu tusában már husz megye szólott az urbariumért, a kereskedés mellett pedig huszonhárom. Soprony, Nyitra, Szatmár, Krassó és Pozsega még hallgattak; s minekelőtte kedvek jött volna felszólamlani: a personális ülést bontott, azon nyilatkozással, hogy az eddig hallgatásban maradt megyéknek idejök legyen holnap értelemeket kimondani. — Az óra kettő vala; az ébredő, vagy inkább teljesen felébredt étvágy a felkelést javaslá; s mi (a nélkül, hogy az előlülői székfontó szavakra észrevételeket csináltak volna) széllyeszlottunk.

Komorán keltem fel székemről. Sok, igen sok történt ez ülésben, a mi lelkem egész valójával ellenkezett. Sokan szólának az adózó népről olly forma hangon, a millyet csak egy Nabobtól lehetne várunk; s az ilyenek tapsokat nyerének. Tehát az ifjúság is Nabob, mert Nabobtól származott. Mit lehet a jövőtől remélni, ha a jelenben elszórt mag már hibás? Ez tehát a hazafiúság? Örökre külön korlátoljuk-e magunkat? Kaszthoz ragadt lélekkel magasból alá nézünk-e mindig? Soha sem fog-e lelkünkben felviradni a gondolat, hogy a választó falakat végre döntsük el, s különválás helyett egyesületben keressünk erőt?

Nem! ezen gondolat még csak egyes fejekben mutatkozik; s mivel csakugyan mutatkozik: annál erősebb ellentételt okoz azoknál, kik e gondolatot általérteni nem tudják. Ime ma, miután számos megyék szólottanak, némelly városok is kezdék magokat hallatni. S minő neheztelés nem támadta, hogy addig, míg minden megye magát ki nem beszélette, sorba mertek állani! Som-sich, ki az adózó nép ügyét ma melegen védelmezé, s már több országgyűléseken követséget viselt, e neheztelést más országgyűléseken nem látta. O uraim, mi jól haladunk előre; s ezen

az uton ma holnap oda jutunk, a honnan egész Europa, Luther és a harmincz évü háboru óta siet el felé.

Naplós uram, és kegyed talán haragszik? Igen is, de haragszom a fájdalom haragjával, s ha értitek e szót, nem fogjátok ismét kérdeni: miért nem mondad ma ki értelmet?

* * *

Tehát érdemes követ urak mi lesz az újságból? Ezt kérdé ismét Wesselényi midőn estve néhányan hozzá mentenek. Sicskovics azt kezdé ajánlani, hogy szerkesztessenek és nyomtattassanak az ívek, s a pozsonyi német vagy latin újság mellé kapcsoltassanak. Egy két szó esett már az ajánlásra; s íme Borcsiczky és Ebergényi belépnek a Párisban tartózkodó lengyelektől jött levelekkel. Trencsinmegye nagy részvétellel volt a lengyel nemzet ügyében, midőn az a szabadság harczát vívta; s kétségkívül innen ered a bizodalom, mellyel a lengyel comité a trencsini alispányhoz viselteté. Kettő volt a levél: egy, melly neki magának latinul íratott s gróf Borcsiczkynek, Trencsin vármegye főispányának czímezett; más, melly magyar és latin nyelven egyenesen a magyar nemzethez szól. A tüzes és merész lelkű ember tüstént diktáltatni akarta a másodikat; de barátai féltek, hogy ez által a közfigyelem a folyásba indult tárgyaktól elvonatik; s kérék: várna addig, míg a lengyel ügy, megyei utasításoknál fogva, szóra nem hozatik. Engedett; s míg tehát a lenne, e két levél titok, ha ugyan az, a mit több mint tíz ember tud, titok maradhat.

Sicskovics olvasá fel a szerencsétlenek sorait; mikben forró hálát mondanak a magyar nemzet részvételeért sorsokban, s kérnek pártfogást. — Férjfiak az elsülyesztett hazának; mi sziveinkben hordjuk fájdalmatokat; mi merész, ragyogó beszédek fogunk érettetek tartani; mi talán felírásunkkal is fogjuk a fejedelem részvétét felhívni: s mind ezekből mi lesz a nyereség? Ha Filep Lajos, és népe le hagytak benneteket merülni; ha a Wilson hazájában egy kar sem fegyverkezett mentségtelre: mit várhattok e nemzettől, melly kardot csak pompanapon s köszörületlen hord?

Az óra kilenczre jár; jó éjszakát! De még az újságról valamit! Hogyan fog az lehetséges lenni?

A kérdés nehezebb, mint gondolnók; azért a felelet ma is elmaradt. — Meg kell vallani, azon a 10-diki gyűlésen fontos dolgot vívtunk ki! Nem de?

Igen is! a baj csak az, hogy fontosabb, mint sem elbírnók,

Januar 12d. 1833.

Élet vagy halál! Ma az urbariálisták és commercalisták közt a harcznak dölni kell. Már folyt a vitatás, midőn Nagy Pál felállott; s minekutána utasítása következésül a zászlóaljak fontos

voltát elő adta, az urbarium mellé kapcsolá magát. Beszéde nem szokott folyamattal rohant; s némelly szabadabb kifejezéssel élvén a nemesség felől: zudulás lőn ellene.

Míg egy is, más is tüzesen vív, a hátra maradt megyék kijelenték magokat; s az urbarium győzedelmesnek mondatik. Vala tehát végzés; de, — a mi megfoghatatlan — lőn egyszersmind engedelem, sőt kihívás a personalistól, hogy kinek kedve ered, szólnon tovább is. Mi kellett egyéb? A commercialisták busult gerjedésben keltek fel; s a personalisnak a tárgy mára halasztását szemeire hányták; az országgyűlés bal jövődjét e mai végzésből magyarázták; s az urbarium pártosait sértegetni kezdék. Az urbarialisták pedig győzelmi büszkeséggel folytatók a nyert pör melletti erősségeket. Ez keseredést nevelt Nagy Pál, Balog és Siskovics ellen, s utoljára mind azok ellen, kik valaha a magyar népnek valami hibáját felfedezték, tüzes kikelések történtek. De minthogy tüzeskedés rendre nem viszen, hirtelen olly zaj, olly zavarodás állott be, a millyent csak szerepeiken öszvezajdult színjátszónék közt lehetne gondolni. Tenger volt, és a tengeren hajó, és a hajó felett szél; de kormány és kormányos nem. Végre Nagy Pál segített a dolgon; mert két vagy három ízben a commercialista patrióták ellen hijában mentvén magát: hirtelen az igazgatásnak esett, s annak a biztossági és kereskedési tárgy körül véghez vitt bűneit rajzolgatván az egész sokaságot köztapsra bírta. — Nem lehet tagadni, gyönyörű egy fordulat! De mit is tegyünk? Azokat kik puszta szavak miatt vagdalkoznak, legjobb szavakkal kielégíteni. Éljen az ügyes!

Az urbarium tehát első lesz; de a kereskedési s biztossági tárggyal egyesítve marad. Ez az egyesítve maradás nem egyéb azon nevezetes junctim-nál, mi a felírásban áll. De minden junctim mellett maradás mellett is, kérdés: ha az urbarium első, mi lesznek második? E kérdés eldöntése, s az izenetnek az új végzethez igazítása lesznek a legközelebbi kerület tárgyai.

Hogy szánakozásokat tőlem meg ne tagadjatok, tudnotok kell: a legközelebbi kerület egyik előlülője én leszek. És mi keresves előlülőnek lenni, hol nem az a kérdés — mit tegyünk? ha nem az: mi tárgyban akarjunk valamit tenni?

* * *

Uraim, drága collega uraim, mi a patriotismus? Felelet: az oppositio! És mi az oppositio? Felelet: tagadása annak a mit az udvar állít, és a personalis! De ha az udvar történetből igazat állítana? Felelet: azt meg nem engedjük. Az öreg Balog — Isten nyugtassa — huszonkilencz nap vitatott valamit tüzzel és vassal, s ha a personalis végre megadta magát, s a harminczadik nap a

tárgyat elfogadá: az öreg felpattant, s tüstént az ellenkezőbe rohant által. Híjában! a mi felülről jön, a jó nem lehet.

Csalhatatlan egy compasz édes barátim! E szerint legalább mindig tudhatjuk: mit kell tagadni? A patriotismus pedig tagadás levén: annak utáról soha el nem tévedhetünk.

Az urbarialista tehát nem patrióta, hanem udvar embere. És így Pázmándyt, Somsichot, Balogot, Ocskayt s isten tudja még, kit mindent, a hazafiak sorából ki fogjátok törteni? Minden bizonnyal! És még Andrást, és Károlyi Györgyöt, Eszterházy Mihályt, Széchenyit; s épen magát Wesselényit is. S miért ne? Hát nem hívatta őt a nádor tegnap előtt? S nem jelentette-e neki örömét, hogy az urbariumnak pártosokat szerez? Tökéletes való! És így — —. O igen is, a következtetés nagyon helyes, felette nagyon helyes! Mert hogy a kormány urbarium által urbariumot akar, Wesselényi pedig és a többek urbarium által nemzetet akarnak, az kicsinység, parányiség; s kicsinység és parányiség miatt ki változtatná meg egyszer kímondott ítéletét?

* * *

Ismét conferentia, ismét kérdés az újság felől; felelet pedig egy hang sem! Tehát tizedikben sokat nyertünk; de nyertünk, mint a carthagói hős, kinek társa így szólott: győzni tudsz Hannibal, de győzelmeddel élni nem!

Holnap kerületi ülés? — Nem uraim, holnap nyugszunk! — De miért? Az szemet szur, az hátra vet; az árt. — Engedelmet uraim, én szegény tiszai követ vagyok, s mivel a dunaiakat a lipcsei napló is elsőnek teszi — — — Mit? mi tiszaiak azt el nem ismerjük — Igen jól van uraim, de a vasi követ a kerületről hallani sem akar — És mi okon? — könyörgök bocsánatért, én csak lyrai költő vagyok, s a lyra az okok alól fel van szabadítva. — Mit? — akarám mondaní, vagyunk itt néhányan, kik az okok alól fel vagyunk szabadítva. — —

Januar 13d. 1833.

Leszállott a nap, s az irgalmas barátok falai között összeült a parányi társaság, s Bernát kihuzá zsebeiből az írományt, s olvasá. Az B. Meskónak az egyházi és nevelési tárgyban Abaujhoz intézett véleménye vala, s két főideát foglalt magában: a papság reformatióját, s a magyar nyelv iskolai nyelvvé tételét. Ez nem volt tökéletesen kifejtve, de amaz annál bővebben magyaráztatott. A szerzetes élet árnyékos oldalai elevenen valának rajzolva s kívántatott, hogy az ifjuság nevelése szerzetesektől elvétessék; hogy a papi jövedelmek regulázassanak, a római egyház szolgálói házasságra köteleztessenek, s több ilyenek. Nem új gondolatok, az igaz, de az ég minden szenteiért! mit mondanának a jámborok, kik e

roppant monostort ájtatos lélekkel építették, ha ezeket sépen e falakon belül olvastatni, s javalló kedvvel fogadtatni hallanák?

— Non hos quaesitum munus in usus!

Ég és föld tudja, hogy én cretnekségben születtem, s azért részrehajlónak láttatni nem akarván: ítéletemet etárgyban visszatartóztatom. Két kis jegyzést minden esetre tennem kell. Egyet; hogy b. Meskó írásmódja lelkes, másat, hogy ezen az egyház tekintetében illy liberalis ember, az urbariumot illetőkben fanyarnak mondatik.

Naplós uram, az nem lehetséges! Hiszen annyi felvilágosodás a mennyi az előbbi írományban — —

Uraim engedelmet, ti jól ismeritek az országot, s tudjátok, miképen a Báró nem pap, de földesur.

S aztán?

S aztán uraim, az a ki nem pap, nem sokat töri a fejet, mit csinálnának a papok, ha uj helyzetbe tételnének; de az a ki földesur, annyira megelégedve lehet jelen állapotával, hogy minden változástól, ha csak a szokás miatt is, retteg. És — — —

Kegyed, édes naplós uram, sértegetni kezd, s mit fogna tenni, ha párviadalra hivatnék?

Sajnálom uraim, vagdalkozni nem tudok, s löni sem löttem soha egy verébfiat is. Azonban egy pár itcze vérrel több vagy kevesebb a világon — — de a való még is való marad.

Januar 14d. 1833.

Délelőtt tíz óra lön, s az előlülői helyen ott állának: Niczky Vasból, és Szatmár követe Kölcsey. Amaz vidám, eleven, tüzes és szavas; emez borongó csendes, hideg külsejű és néma. És higgyétek, a dolog jól folyt: mint olly házaspár közt, hol a férj a nőnek az uralkodó pálczát szó nélkül engedi.

Napi rend vala az izenetben az urbarium első helyre tétele által szükségessé lett változásokat megtenni. A végzés halmazal jött. Ime:

Az öszvclánczolt három munkálat rende: urbarium, kereskedési és biztossági tárgy.

A három, a mint egyenkint elvégeztetik, egyenkint fog a főrendekkel közöltetni; de királyi válasz és királyi erősítés alá egyszerre adatik.

Ha az elv akár a főrendeknél, akár a királyi válaszban valamelyik munkálatban változás alá vettetnék, a KK. és RR. a többi munkálatot is ujra kezdhessék.

Fijai a bölcseségnek, felszólítalak benneteket: mit mondotok mind ezekre? Vagy talán nem látjátok a dolog fekvését egész tisztaságban? Halljátok tehát.

Miért nem tartá meg a kormány a munkálatok azon rendét, mellyet a KK. és RR. az 1825-ki országgyűlésen megállítottak?

Azért-e, mert nincs akarataiban a kereskedésre nézve engedni?
Azért-e, mert szakadást akart az országgyűlési testben okozni?

Annyit tudok, annyi látok, hogy a szakadás, és szakadás által a bizaflankodás megszületett. Az oppositio nagy része mi-helyt a királyi feladásokat látá, azonnal az 1825-diki rendhez kapcsolá magát. A kormányhoz szító rész a feladások rendét ohajtá. Egy rész maradt még fenn, melly sajátképen az oppositiohoz tartozik; de a melly az adózó nép nemzetté emeltetésén, mint a haza és alkotvány megerősödése egyetlen egy eszközén régen gondolkozik. E rész azt hitte, az udvar kihívás gyanánt tevő az urbariumot előre, hogy a nemességet, ha oppositioba teszi magát, mint az adózó nép ellenségét mutathassa ki. Az 1825-diki rend emberei ezen hitből származó aggodalmat tagadni nem merték; s hogy mind saját kívánságoknak eleget tegyenek, mind az aggodalmat eltárítsák ama nevezetes junctimot gondolták ki; s a junctim alatt összevótott három tárgyat úgy rajzolták le, mint a paraszt boldogítására elválhatatlanul megkívántató dolgot.

Mind hiában! a junctim az urbarium embereiben változást nem tett. Vagy áll a junctim a kormány előtt tudniillik, vagy nem. Áll? Akkor megnyerhetitek a kereskedést, bár az adózó nép kedveért az urbariumot elsőnek teszitek is. Nem áll? Akkor elveszthetitek a kereskedést, bár az adózó nép az urbarium hátrább tételeivel keserítették is, s ti pedig Europa előtt önkényü arisztokraták-ként tűntök fel.

A kereskedés mellettiek, minekutána ügyöket elveszték, még inkább megerősödtek véleményökben; a másik fél embereit a kormánytól megvásárlottaknak nézék; s íme itt a szakadás! itt a bizatlanság! itt az ok, mi a sokféle értelmü férfiak közt a már különben is nehéz pontravonódást még sokkal nehezebbé teendő!

Igy állának a dolgok a januar 12-dik napján tartott országos ülésben, midőn az urbarium többséget nyert. Az ugynevezett commercialisták kétségbe estek a junctim felől; s az urbarialista Nagy Pál, hogy mérges megtámadásaikat elmellőzze, a kormány ellen tartott hoszu beszédében azon gondolatot fejtette ki, miszerint a junctim a három munkálatra adandó királyi választ és erősítést is magában foglalja. Szövevényes javaslat! s annyiival inkább, mert a következett belőle, hogy mind addig, míg a KK. mind a háromra kedvező választ egyszerre nem nyernek, addig egyiket se ismerjék végzetnek; hanem újra meg újra elővévén vég nélkül munkálkodjanak; s természetesen csak azért is vég nélkül, mert a kormány ez újra meg újra elővehetést magára nézve is kölcsönösen megkívánhatja.

Hallátok a történetek, s most ítéljete!

Mai kerületben a commercialisták ismét érezteték fulánkjaikat; pedig az ellenfél engedett nekik. Mert ki az urbariumot ohajtá elsőnek, nem épen azon okból kellett volna-e a biztossági tárgyat

mindjárt másodíknak tennie? Azonban kevésen nyilatkoztatták így magokat, s a kereskedési tárgy másodíknak megmaradt. Ám legyen! Nekem úgy látszik, ez a kereskedés nekünk nádparipánk, s minekutána minden embernek, minden népnek, minden kornak a maga nádparipája megvan: miért szégyenelnők a magunkét?

* * *

Uraim, előlülő uraim, hát az a kerületi napló, és az az újság gyanánt szolgálni fogó kivonat?

A kérdés használt, s elvégezteték, hogy kik azon naplót és azon kivonatot szerkeszteni ohajtanák, az előlülőknel ma estve öt órakor jelenjenek meg. És megjelenének Berta, Munkácsi és a két gyors író Hajnik és Borsos a naplóra, s némelly írástudatlan férjfiak a kivonatra ajánlkozván.

Januar 15d. 1833.

Nyílik az ajtó s Niczky és a szatmári követ a nádor elébe lépnek vala.

Uraim, monda a herczeg, sokan sokfélét beszélnek; ohajtanám hitelesen tudni, a tegnapi kerületi végzése sajtóképen mi lett legyen?

Társam felelt, elmondván a tegnapi történeteket; de a mint a junctim szoros magyarázatára jött, a nádor mosolyogva tett némelly ellenvetéseket. Majd a kerületi napkönyvre s a kivonatra menvén által kérdezé: miért ez utólsó?

Serenissime! a köznyilvánosság drága dolog; az országos napkönyv vevőket nem lel, mert igen súlyos. —

A tekintetes KK. és RR. okai súlyos voltának; mert miért szónokoskodnak olly sűrűen?

Gondolánk, ezen szokásról mi olly hamar le nem teszünk, s még néhány szókat váltván az urbarium felett: a munkálatok mi-képen leendő felvételéről kezdődék a beszéd.

Niczky conferentiákat kezde emlegetni, mikben az utasítások többségét meg lehetne tudni, s mik ő cs. kir. főherczegsége elől-ülése alatt tartathatnának.

Azt én örömmel fogom tenni, monda a nádor.

De én nem örömet látnám tétetve, gondolám magamban. S mit? Nem fogná-e azon mód a mi kerületeinknek nyakát szegni? S ez itt leírt gondolatból láthatjátok, hogy a példabeszéd nem mindig való. S például az nem mindig való: a ki hallgat megegyez.

* * *

Kerületi ülésünkben Bernét a tegnapi végzet szerint meg-igazított izenetet olvasá föl; s minekutána ezt sok ügyel bajjal

megállítottuk: bucsut mondánk a hallgatónak, hogy magunk maradván, a kerületi napkönyvre szükséges alapításról egész csendességben tanácskozassunk.

Emberismeret (nem az, a mi a dramai költő keblében él; hanem a mi a mindennapi életben mozgó embert állítja előnkbe) csak tapasztalás által szereztetik. A tapasztalás ma keltőre tanított. Egyre, hogy a törvényhozó test tagjai magokban maradván lárnásabbak: mint hallgatóik közt. Másra, hogy constitutionális ország emberei mindent örömeőbb adnak: mint pénzt; s még akkor is, ha az a pénz saját vágyaik kielégítésére szükséges.

Háromszáz negyvenhat forintot kért havonként a napkönyvet szerkesztő társaság; olly summa, miből ha száz részvényes találkoznék, egyre tíz huszas fogna számlálatni. És ezen tíz huszas olly bajt indított, mi miatt nem voltam kisebb gondban Oxenstirnánál, midőn a nagy király elhullta után, a német birodalmi rendeket segedelemért szólítá fel.

Kértem, könyörögtem, de végtére szóra sem lehetett jőni. Oldalcsoportokra oszlottak, s idegen tárgyakkal mulaták egymást, vagy gáncsot kerestek a napkönyv tárgyában, a szerkesztésben, a leírás módjában, s az ég lakóji tudják még: miben. És azon kívül, hogy semmire mennünk nem lehetett, még a honti követ az országgyűlési terem új rendbe hozatalát említé, s kívánt a követek és hallgatók közé verőczéket rakatni; s Nagy Páltól támogatatték. Ez csatajel vala; azok, kik a hallgatókat kizárni nem szeretnék, tüzesen keltek fel; s nekünk, szegény, izzadt homlokú előlülőknek, mit vala tennünk, mint köszönni, és végzet nélkül haza indulni.

Uraim, igazságtalanság nélkül nem várhatjátok, hogy nektek jó étvágyat kívánjak! Az enyémet ugyan elrontottátok; s csuda-e, ha átkozódva és magamból kiforgatva mentem el: mint országgyűlésről a subsidiumot nem nyert miniser?

* * *

Felnyitám a levelet; s a hang fájdalomával eltelve futék Weselényihez, hol Prónayn és Pázmándyn kívül még más nem vala. Ezek a junctim kelleténél nagyobb kiterjesztése felől beszélének; s fájlalák azt, hogy a három munkálat királyi válasz alá is egyszerre kívántatott terjesztetni; s fájlalák, hogy ez s az illyek által a dolgok kezdete mind inkább inkább hátráltatik.

S valóban úgy látszik, sokan azt igyekeznek kivinni, hogy minden zavarba hozatván, az országgyűlés végzet nélkül oszljon el. Erre figyelmezteté magá a nádor ma Prónayt. Az urak közül, mond, egy nagy rész minden dolgot akadályoztatni akar. Olvassa uraságod az 1764-diki országgyűlés írományait; nem azt cselekszik-e most, a mit akkor tettek? Vigyázatok uraim! Minthogy

a 64-diki diaeta tenni nem akart: a kormány tett önkényesen. Most sem akartok? Nem fog-e a kormány egész Europa színe előtt megigazulni, ha ismét önkényre hajlik?

Szavak édes barátim! de szavak, mik glossa nélkül bizonyosan nem szükölködnek.

Ez elmékedések kétség kívül elég komollyá tették a társaságot; s midőn a magammal hozott levelet fölolvastam, semmivel sem leheténk vígabbak. A történet így következik.

1830-ban az országgyűlési újságról sok szó volt; s jól tudta a kormány, hogy a tárgy e jelen diaetáról sem fog elmaradni. Ki tudja, ha az emberek lecsendesítésére nem találták-e jónak, a fennálló hírlapoknak egy kicsinyt több szabadságot engedni? A diaetai újság, ha életre fogna jöhetni, bizonyosan nem fogná a könyvvizsgáló hivatal felsőségét ismerni; következőleg sokkal ministerialisabb gondolat lenne, censura alatt nyögő újságokkal elégténi ki a hazát: mint censura alatt állóval küzdeni. Bár hogyan lett légyen, annyi való, hogy a folyó év kezdetével a pesti két magyar újság nem megvetendő híreket közölt az országgyűlésről; s úgy tetszett, mintha az egyiptomi sötétség, mely rajtunk és körülünk fekszik, derülni kezdene.

Esküszöm nektek, nem mindig van annak igaza, ki elnyomtatásról panaszkodik. Temérdek esetben maga a panaszló okozza a bajt; s jól esik neki ha mást vádolhat. Kinek van több panasa, mint nekünk? Mi magányos, és köz helyeken átkozzuk a censurát; mi azt e hónap 10-dikén törvénytelennek nyilatkoztattuk, bitorlásnak neveztük; mi sajtószabadságról beszélünk, sajtószabadságot akarunk állítani: s még is mit tettünk? A pesti újságokban egy két szó másképen adatott, mint mondva vala; a beregi követek, s Beöthy előadásai hibásan közöltettek. Természetes, úgy gondolám, hiszen mennyi hibát nem követnek el az újságlevelezők az egész földkerekségen szerteszéllyel; aztán sokszor készakarva is mond és ír egyik ember a másikról gonosztságot. Mit nem követ el az angol tory újság a reformistákon és viszont? Olly dolog, mit az, ki a sajtószabadság gondolatjával megbarátkozott, bizonyosan különösnek nem fog találni. De, édes barátim, nagy a különbség: valamit mondogatni, és valamit érteni, érzeni. Mondogatjuk mi a sajtószabadságot; de hogy sem nem értjük sem nem érezzük, bizonyosság a felhevülés, mivel a pesti újságokban közlött hibácskákat vevők. A beregi követek személyesen mentek a nádorhoz panaszra; a tizediki ülésben pedig, s épen azon ülésben, miben a censura bitorlásnak nevezteték, három vagy négy követ szólott a hírlapok ellen. Mi következett természetesen, mint az, hogy a nádor kapott az alkalmon, s hirtelen praesidentialist küldött consiliarius Komáromyhoz: ne engedjen a pesti újságoknak egyebet annál, a mi a pozsonyi latin és német lapokban s a bécsi újságokban közölve lesz.

E praesidialis a beregi követek panaszára még januar 3-dikán költ; s a 10-diki ülés természetesen nem adott alkalmat, hogy visszavétessék.

Ezt olvasám az említett levélből. A kevesek, kik Wesselényi-nél összevgyűltek, fájalták az esetet; de nem valának-e kénytelenek megvallani, hogy a gonosznak oka saját keblünkben él?

Nem uraim, még mi a sajtószabadságra meg nem értünk; és az ércetlenül szakasztott gyümölcs vajmi fanyar, s vajmi romlandó!

Januar 16d. 1833.

A kerület napi rende ma a tegnap felolvasott izenetből készült latin felírás vala. Pázmándy felkelt, s még egyszer próbát tőn a junctimnak a királyi válasza lett kiterjesztése ellen. Voltak, kik pártját fogák; de többen, kik más értelemben maradtak. E más értelműek két felekezetből forrtak együvé. Mert némellyek [a junctim emberei valának életökben és halálukban; némellyek pedig e drága szavacskáról semmit sem tartottak; hanem a kerület méltóságát viselték szíveikben. E méltóság, úgy mondának, sértve lesz, ha a kerületi végzet kerületben bontatik fel. Uraim, az istenért! És ha ez által a kerületi méltóság szenved: nem fog szenvedni, ha országos ülésben, a personalis előlülése alatt bontatik fel? — És az a ti kerületetök méltósága! Erős méltóság volna az, mi annyi láрма, annyi figyelmetlenség, annyi rendetlenség, annyi mikrologia, annyi következetlenség, s a szentek tudják még mi közt tetőtől talpig össze nem roskadna.

Egy szó mint száz: a junctim egész dicsőségében marad; s nincs egyéb baj, mint a latin felírás szavait rakosgatni; és igazgatni, és cserélgetni. Mi juthatott Nagy Pál eszébe, hogy a Bernát munkájának még otthon neki feküdt, és részint igazításokkal, részint újra dolgozással felkészülve jött a gyűlésbe? Ohajtanám, a nagytehetségű ember egyébbel töltötte volna idejét! Ugy legalább a Bernát dolgozásával negyedréssz nappal hamarabb elkészülénk vala; a helyett, hogy most, míg a Nagy Pál igazításait, s azok által hasonlókra felhevült száz másokéit arcaink izzadásában, több mint keresztyéni türelemmel végig lestük és vártuk, kétség kívül homlokainkra egy két ránczczal, és fejainkra egy két ősz hajjal többet nyerénk. Ki nem tudja pedig, hogy ránczokkal és ősz hajjakkal az ország szépségei előtt nem nagy szerencsét lehet csinálni?

Azonban nincs veszély vég nélkül; így vége lőn e mainak is; s minekutána a római nyelv lexiconának két harmadát előszedtük, és egymás helyére rakogattuk volna: szerencsésen elkészítők az ércznél (t. i. ha országos ülésben, vagy a főrendeknél fél hét alatt meg nem semmisítették) tartósb művet; s eloszlánk.

A napkönyv! a kerületi napkönyv! a szegény kerületi napkönyv! — De mit tegyünk? Tegnap kudarczot vallánk, valóságos constitutionalis kudarczot, ha a szót úgy értitek, mint én. — És ma? Ma, édes jó uraim, annyira elunatkozáink a latin grammatika miatt, hogy a napkönyvhez türelmünk nem maradt. — Hát mit kezdjünk? — Itt ülnek az urak, tek. conferentia, (és valóban Wesselényi, Pázmándy, Prónay, Somsich, Siskovics, a két tolnai, Eötvös, K. Horvát, és a zempléni pár ott ültenek); s én uraságtok bölcsességétől várok minden jót. — Vonjuk kisebbre a fizetést, mond Wesselényi, s talán lehetségesb lesz a kivitel. — Ebben megegyezünk, s a báró magára vállalá, hogy Bertával e czikkely iránt végezni fog.

És a kivonat? Bizony az a kivonat parányi maradvány a szírtékbe ütközött nagy hajóból, mit diaetai újságnak hívnak vala; és e parányi maradvány is minden nélkül szűkölködik, a mi mozgásban tartására, vagy inkább mozgásba hozatalára kívántatnék. Hol a szerkesztő? jelenteni ugyan, többen jelenték magokat; de nyelvtudomány, s írói tehetség nélkül való emberekre bizzuk-e a parányi kezdetet, hogy nevetséges legyen? És ha szerkesztő találkozik is, mennyi minden marad még hátra? — Lassan édes naplós uram! hiszen apródonkint majd eligazodunk; s holnap mindjárt küldöttség neveztessek ki, melly a kivonat szerkesztőjének, s az azt hitelesítő követeknek utasítást készítsen. — És aztán? — Hát aztán lesz küldöttség, és talán utasítás is. — S a kivonat? A manó gondoljon egyszerre olly sokat! — Fel, uraim! a játék-szín órája út.

Januar 17d. 1833.

Végre tehát rá mentünk, hogy a kerületet a napkönyven kezdhettük. Voltak, kik a tegnapelőtti jelenést szívökből sajnálták; s ezek segedelmével újra indítottuk a dolgot, felszólítván a kerületeket, hogy a tegnap estve tett egyezés következtében 250 forintba szállított hónapi fizetést ajánlanák meg. Tartottak beszédeket; s mivel Niezky, szándékom ellen, a napi rend kimondásakor a napkönyvet és kivonatot együvé kapcsolta: a beszédek mind a két tárgyat hosza fejtegették; s reszketnem kelle, hogy a hosszas fejtegetés szokás szerint újabb bonyolodást okozand. S annyival inkább, mert a honti követ a kivonatról szólván, annak az újság-levelekhez kapcsoltatását kívánta; okul adván az országgyűlés híreknek a pesti újságokból lett kimaradását. S ő ugyan úgy szólott, mintha az újságírók az ellenük tett panasz miatt kedvetlenül el, készakarva hallgatnának; de Péchynek oldalát furta annak tudása, hogy a hallgatást a kormány parancsolta; s nem vehetett magán erőt, hogy ezt el ne mondja. Beöthy pedig tulvágott Péchyn is, egyenesen kimondván, hogy ő a hallgatást parancsoló praesidialist szemével látta. Pedig ő nem látott s nem lát-

halott egyebet, a praesidialis nálam levő másolatánál; s mivel ez hiteles bizonytságot nem tehet: minden következés nélkül hozott fel oly dolgot, mitől csak a kérdésben forgó napkönyv sorsának újabbi veszélyeztetését várhattuk. Szerencsére csendesedni kezdünk; s nagy nehezen mind a napkönyvről, mind a kivonatról végzéshez jutánk. Ugyanis a napkönyvre 119 részvényes ajánkozván, a pénz beszédésére Havas neveztetett ki. A kivonat tárgyában pedig küldöttséget neveztünk. Amabból tehát talán talán lesz valami; emez pedig — — — küldöttség kezeiben van; s így legálább sietséggel elrontva nem lesz.

* * *

Bernáttal együtt tértem ebédre vissza; s mind ketten Sis-kovicshoz mentünk, hol Pázmándy és Wesselényi már jelen valának. Őszvejövetelünk semmi következést nem vont maga után. Bernát egyike a jóknak; de tanácskozássra használni nem lehet. Ő sem nem vezet, sem nem vezettethetik. Jó szívű és elmés; de makacs és különcz. Most a kerületi napkönyv ellen pörelt; lehetlennék állítá, hogy az országgyűlési testhez nem tartozó ember a kerületi tanácskozás fonalát jól felfoghassa; nem akará szenvedni, hogy szavai szerkesztessenek, s több effélék. S azzal rekeszté be, hogy kerületnek napkönyv nem kell; mivel a kerület nem egyéb pusztá tanácskozásnál. A ki azt hiszi, felelt Wesselényi, az az orránál nem lát tovább.

Én is azt hiszem. A kerület a maga kezdetében nem vala más magányos conferentiáknál, az való; de e magányos conferentiákból a történet valami olyat tett, miről az emberek előre nem is álmodtanak. Magányos conferentiákból előbb oly gyűléskék lettek, mikben minden kerület külön gyűlt együvé; majd egybekapcsolák magokat a kerületek; s most már nem csak a KK. és RR. egész táblája a királyi táblán és personalis kívül együtt ül; nem csak nyilvánossággal tartatnak tanácskozások: hanem az előlülők és a personalis közt néminemű viszony áll; az indítványi jog ott gyakoroltatik; kicsiny és nagy kérdések az ott nyert alakban vitetnek az országos ülésbe; s ezen országos ülés, ha a KK. és RR. saját erejekkel élni tudnak és akarnak, nem egyéb a kerületi drama utolsó jelenésénél, melly az előbbiekből önként foly. Szóval a kerület a KK. és RR. táblája minsterelőlülők nélkül; hol sem ostrom, sem székrontás félelme a szónok ajkait be nem zárhatja. Mi nem lehetne abból, ha valaha bölcseséggel és hévvel teljes követek fognának egymással találkozni!

Januar 18d. 1833.

A főrendeket könyvtartásra kérő izenet javaslatával kezdők a mai kerületet; s az hamar végbe menvén, nyugtalankodtunk két ok miatt.

Előszer, mert gyanu támadt a personalis ellen, mintha a már keresztül ment izeneteket és felírásokat azért nem küldötte volna a

főrendekhez, hogy a királyi előadásokra készült írományok is készen lehessenek, s együtt küldetvén által, amazok félretételével ezek vétessenek fel. Azonban e bajt a holnapi országos ülésre hol a personális felszólítatni fog, lehetett hárítani.

Másodszor, mert a junctim ellenségei még egy utolsó merényt valának teendők. A körülmények így állanak.

Tegnap estve Benyovszkynál nagy conferentia tartaték, hol a junctim baráti az ellenfelet egyezkedésre hívták fel. Ezek látván a viszályt, melly az urbarium győzelme óta káros következéssel rettent, készek valának a lehetőségig; s alku után ígérték magokat, a junctimot az országos ülésben nem ostromlani; kijelentvén egyszersmind, hogy ők a kedvező királyi választ ha csak egyes pontokra nyerik is, elfogadják: mint a régiek, kik ilyen egyes kedvezésekből alkották össze törvénycikkelyeiket. Ez vala tehát a pont, a min össze nem egyezhettek, mert a junctim ellenei a felírás azon kitételét, hogy a királyi válaszból, hanem ha az mind a három munkálatra egyszerre adatik, törvényanyagot meríteni nem lehet, veszedelmesnek tartani meg nem szűntek. E kitétel ellen költ fel ma gróf Andrásy; de az anchora sacra, hogy t. i. a kerületi végzést kerületben változtatni nem lehet, ismét győzött; Pázmándy, Bezeredy, Dubraviczky s mások hijábanszólamlottak meg. A junctim tehát most egyszer hatalomban áll, s alku szerint az országgyűlésen is állani fog, azután pedig mi történik vele, ő lássa.

* * *

Gróf Andrásy ebédjétől egyenesen mentünk Somsichhoz, hol az urbarium miképen leendő felvételéről esett szó. Kell-e egyetemi elveket előre felállítani? Kell-e a cikkelyeket logikai rendbe szedni, mi előtt vizsgálat alá jöjenek?

Ugy hittük, ha mi elvek felől kezdünk szólni: bizonyosan eltévedünk. Vegyük az országos köldöttégi munkát; s cikkelyről cikkelyre kísérvén, próbáljuka pályát. Így is nehezen fog menni, az tagadhatatlan, de ki is látott törvényt hatszáz embertől alkottatni?

* * *

Azt hiszitek e, hogy az emberben csak egy lélek van? Nem uraim, az én előttem megfoghatatlan. Midőn én a ti junctimotok, a ti urbariumotok hangjától olly formán érzem magamat, mintha ereimben vér helyett bodzabél tartózkodnék: akkor bizonyosan más lélek mozgatá az erőművet, mint mikor estve a magyar játékszinben az ének hangjai rám hatának. Az a vérzajdulás, az a kebel-szorongás, az a gondolattejj, az a melegség és érdek, mit ollyankor minden szó nyer, s az a hajlékonyság mivel minden szótag dallá alkotná magát, az édes barátim, amaz elsőtől egészen külön-

böző lélek munkája. Vagy azt mondjátok, hogy a lélek egy, csak az állapot más? Ti lássátok! Én részemről a prózai és a poetai helyzet közt olly hasonlatlanságot lelek, a mit egy forrásra képtelenség nélkül viinni nem lehet.

Mit? hiszen ez a Manes kárhozas tudományával egyre megy! Mert ha két lélek, azaz két principium egy erőműben: úgy két lélek, azaz, két principium a világ egyetemében. És ezt állítani!

No, no uraim! úgy tesztek, mint a ti őseitek tettek. Mindent, a mi katechismustokban nem áll, kárhoztattok: Azonban én már negyedrészt század előtt megtanultam, hogy veletek vitatásba eredni nem tanácsos. Azért jó éjszakát!

Januar 19d. 1833.

Ma országos ülés; s e miatt utolsó kerület e héten tegnap vala. Ki soha előlülő hatalmat, tekintetet, és kimélést nem ismerő sokaságban nem volt, az meg nem foghatja: mi öröm, egy héti keserű hányatatás után, a kerületi kormányt letenni. S ime itt látjátok a bölcs mondás valóságát újlag megerősítve: szenvedésből ered az öröm.

Minden esetre ki kell mondanom: „drágán vásárlott öröm.“

A gyűlési termet változva leltük. A kerületben elfogadott terv szerint a királyi tábla verőcezei a terem közepéhez jóval közelebb jöttek s a királyi tábla asztalán kívül, az egyház férjfiát is is két asztal mellett magokba vevék; a lenn álló, de a verőcze ki-jebb jöttével megrövidült három asztal a világi képviselőknak úgy maradván, hogy az eddigi helyeikkel elégedetlenek, a harmadikhoz járuljanak.

Helyeinket elfoglalók, de az egyháziak nem szerették az új helyzetet, s néhányan hallatták panaszait. Végig hallgatók; s a dolog maradt, mint intézve volt.

Egyébiránt az ülés meglehetősen csendességben tartatott. Mert hogy Máramaros és Bereg a naplókönyvben saját kimondásaikra nézve igazítani valót leltek; hogy Hont a kereskedési tárgy másod helyre tétele miatt, az országgyűlést eloszlatni kívánta, s még némelly apróságok következtetés nélkül hangzottak el. Elölülönk kétszeri felszólítás után a már helyben hagyott irományokat a főrendekhez végre áttalculdék. Az előlegesek s előadások tárgyában megigazitott izenet és felírásolvasatni kezdett, s azon, a mi az előlegeseket illeti, s magokon az előlegeseken a hatalmas „maradjon“ oltalmában szerencsével keresztül mentünk; az előadásokat, s a nevezetes, a szép, az arany junctimot magában foglaló rész közlelbi ülésre hagyatván.

És mivel a junctim most ismét előjött, lehetetlen lelketek épületére meg nem mondanom; miképen e folyó országgyűlés lexiconában három kiváltképen nevezetes szó él és mozog.

Egyik a csak imént említett junctim; másik a korszellelem; harmadik, per excerpta.

Junctim, ez pythagorási titkokkal teljes, szent szó. Mert hármat adunk, és hármat akarunk venni, hármat egybekötve adunk, és hármat egybe kötve akarunk venni; háromért egybekötve élünk és halunk, s háromból különszakasztva egyetlen egyet is elfogadni nem akarunk, ha mindjárt a parasztnak, kiért mind ezeket munkáljuk, éhen kellene is meghalni. Ezt öt éves kis emberben hívnák makranczosságnak; negyven éves férfiban mondják állhatatosságnak.

Korszellelem, ez egy valóságos parvenu. A szellem szó épen huszonnégy esztendő, kor-ral összetéve alig husz; és íme országgyűlési rangot nyert annyi sokaknak felette, mik már a tizenhetedik százban születtek. Mind ez a demokratiai veszedelmes csapongástól ered; melly sem régiséget, sem születést, sem jogokat nem tisztel. Azonban mégis csak valljuk meg: a szó mágiás erővel bír; s gyakran mindent kipótol, a mit csak az ékesen szólás megkíván. Mért való, a mit állítok? mert a korszellelem javallja. — Mért kell tenni, a mit kívánok? mert a korszellelem parancsolja. — Mivel értesítsem a hinni nem akarót? Korszellemmel. — Mi által indíthatom szánakozásra a kemény szívűt? Korszellemmel által. Tulságokat mondok? Korszellelem. — Időre, helyre, környülményre nem vigyázok? Korszellelem. Ohajtom, hogy minden legyen, de munkám s költségem nélkül? Korszellelem, — Tanítok, de tanulni nem akarok? Szólok, csak hogy a napkönyvben álljon? Más beszédét elvárom, hogy egészen különbözőről tegyek szót? Tisztádon tiszta korszellelem!

Per excerpta, ez a per excerpta, édes barátim, olly dolog, a mit egy dialoggal fogok megmagyarázni.

Ministerium. (Hajtáskával és szemüveggel) Vegyétek uraim, a királyi előadásokat! Ezeknek egyedüli célja a ti boldogságtok, (köhent). Ezeknek feküdjetek. Per excerpta semmivel időt ne töltsetek, (szíppant). Hiszen mind a kilencz munkálatot majd megcsináljuk. (Orrát megtörli) A két első végezzétek el. A házi tárt, meg az országgyűlési napi bért (gondolkozik) a ti nagy lelketek bizonyosan saját zsebeitekből sajnálni nem fogja. (Félre néz és mosolyog).

Oppositio. (Vastag bajuszzsal, attilásan, pantalonban). Mit? előadások? O, a mi előleges sérelmeink előbb valók! Házi tár? napi hér? Valóságos per excerpta! (mutató ujjával pipájába nyul). Hm, per excerpta semmit! (küp). Az előlegesek! azok kellenek. Meg a nyelv! (füstöt ereszt). Az iskolákról kell gondolkozni; napkönyve legyen a főrendeknek; Miklós császár ellen insurrectio; (egyengti magát). Jamajkával s déli Karóhnával szabad kereskedés (hunyorog); meg mi magunk akarnánk Konstantinápolyban követet tartani (kalpagját megnyomja); aztán

teringettét! mi nem fogjuk a felírás alá tenni a szót: jobbágy (szomszédja mellé ül és suttog).

A nép. Vivat!

Ministerium. (sántikálva lépeget). Méltóztassanak meggondolni: ha nem egészen per excerpta dolgoznak-e? (megáll). Menjünk az egészbe. (hátra lép). Majd elő jön minden a maga rendén; a napi bér. — — —

Nép. (zugni kezd).

Oppositio. Per excerpta nem kell! (mellyét megüti). Én a constitutióért, ha kell, meg is halok.

Nép. Vivat!

Ministerium. Kérem, értsük meg egymást. (tobákkal kínálkozik). A szó: per excerpta azt teszi. —

Nép. Per excerpta semmit!

Oppositio. (tobákat vesz) Igen jó tobák! (prüsszent).

Ministerium. Kedves egészségére!

Nép. Milly emberség tudó! Vivat!

Oppositio. (az excellencznek mélyen meghajtja magát).

Nép. (suttogva) Meghajlott; meg van vásárolva.

Ministerium. Per excerpta édes jó uraim, azt teszi, mikor a Karok és Rendek egyebet akarnak: mint az előadásokban vagyon. (fejét magasán tartja).

Oppositio. (feláll, és sarkantyúja megakadván tántorog).

Nép. (nevet).

Oppositio. Szedtevetett! mindjárt elvesztem a tapsot. (nagyon) Mit? per excerpta az, mikor valaki egyebet kíván, mint én akarok; én pedig csak a törvényt akarom (a nép felé int).

Nép. Vivat!

Ministerium. (haragosan) Én nem engedek; a királyi jog szent! Az urak per excerpta nekem nem dolgoznak. (egyet toppant).

Nép. (suttog).

Oppositio. (szomszédihoz) Mit teszünk urak?

Egyik szomszéd. (lassan). Hiszen ministerium csak ugyan per excerpta beszél.

Második. De ugyan oppositio nem épen úgy teszen-e?

Harmadik. Egyeztessük a dolgot uraim!

Oppositio. Nem bánom! mienk maradjon; ministeriumé veszen. (széllyel néz).

Közelállók. Vivat!

Ministerium. A gyűlésnek mára vége! (Oppositiohoz lassan) Jó uram, egy kis ebédre! Lesz pezsgő is.

Oppositio. (bajuszát megtörli) Teszem udvarlásomat.

Egy a népből. Ugyan édes urak, mi az a per excerpta?

Prókátor. Az, édes barátom, olly csudálatos lény, melly van és nincs, áll és nem áll, jó és rossz, igaz és nem igaz.

Előbbi. Már azt értse a manó!

Prókátor. Csak így! Van, ha más teszi; nincs, ha én. Áll, ha én teszem; nem, ha más. Jó és igaz náfam; rossz és nem igaz másnál.

Közelállók. Vivat!

* * *

Holnap tehát kerületi conferentia, hol. t. i. minden megyei követ jelen legyen, nem tartatik. S miért is? Apró conferentiákban sincs még eddig egyesület; s nagyokban fognók azt feltalálni? Holnap után álljon be a kerületi ülés, s kezdjük az urbariumi munkát, ha ugyan a demosthenesi szónoklatok engedni fogják.

Ennyit végzünk a ma estvéli conferentián; és minekutána a londoni conferentiák szinte esztendeig alig végeztek többet: miért ne volna ez elég estvére.

Januar 20d. 1833.

Beléptem; s csoportokra osztva lelém a jelen sokaságot. Borsiczky hangját ismerém meg egyik csoport közt s arra tértem.

A lengyelektől jött levél többé nem vala titok; maga Borsiczky uton utfélen hirdette a történetet, s nem csuda, ha az végre a nádor előtt is tudva lőn. Köz tudomány, hogy a nádor a szép Alexandra Pawlovna miatt, még most is viszonyban áll a pétervári udvarral s attól évenként két száz ezret von. Természetes, ha a lengyelek végett teendő indítványok őt közelről érdeklik, ha nem ohajtja, hogy a magyarországi gyűlésről, saját előlülése alól a lengyel nép mellett az orosz udvar előtt kedvetlen felírás küldessék. Hivatá azért a merész trencsinít s ez a közöttök folyt beszélgetést épen most hirdeté.

Mi levél az, kezdé a nádor, melyet az urnak a lengyelek küldének?

Folyamodás felel a követ, a magyar dietához pártfogásért.

Uraim, a lengyel ügy diplomatiai alku alatt van. Remélni lehet minden jót; de egy felírás az uraktól gyanut hozhatna az orosz udvarba, és neheztelést. S a kár a lengyeleké!

Serenissime, de sok megye adott utasítást; s így a felírást kikerülni nem fogjuk.

Nem, én azon felírást alá soha nem írom.

Herczagségednek alá kell írni, mihelyt a többség akarja.

Mit! s több mint harmincz évi szolgálataim nem fognák érdemelni, hogy ez erőszakos helyzettől megkiméltessem!

A mi engem illet, én még tűrhetek. Ime itt a levél! Irok a száműzötteknek, ha e most kijelentett diplomatiai alkutól akarnak e várni? vagy kívánják e hogy levelök az országgyűléssel haladéknélkül közöltessék? Azonban, ha más követ a dolgot előbb

felhozza, mint sem válaszmom érkeznek: kénytelen leszek a levelet visszaszakérni és előmutatni.

A nádor ígerte a visszaadást; s Borsiczky jött.

Tehát tekintetes conferentia, a lengyel ügygel mit kezdünk? Nem halasztjuk? De saját dolgaink sürgetnek; hetek óta ülünk itt, s még magához a dologhoz nem kezdtünk. Halasztjuk? az ügy érdeke gyengülni fog; száz meg száz apróságos sérelmek közt jelen meg; s azokkal egyképen vétetvén elő: a megyék szándékának megfelelően nem lesz.

E kétségek fejtegetésében e megállapodásra jutánk.

Ha lehet, várjunk, míg az előadások tárgyában készült felírára válasz jön; s mihelyt jön, tegyük az indítványt. De ha a sérelmek öszveszedésére jókorabb rendeltetnék küldöttség, ez legyen a várakozás határa. Mert akkor ki kell jelentenünk; hogy a királyi lakás, az 1790: 26. törvénycikkely dolga, s a lengyel ügy három olly tárgy, miket a többi sérelmek sorából kiemelni, s külön felírásokban akarunk előterjeszteni.

Januar 21d. 1833.

Ismét országos ülés, miben a tegnapelőtt kezdett izenet és felírás végig olvastatott, s a maga kerületi alakjában egészen megmaradt, s a főrendekhez általküldetett. A KK. és RR. eloszlanak; s mi általmenénk a másik tábla vitatásait hallgatni. A nyelv ügyét tárgyzó irományok már olvasva voltak, s gróf Eszterházy Mihály már állott és beszédét tartotta. Kívánta, hogy a főtábla válasza magyarul legyenek; kívánta, hogy felírások és törvénycikkelyek a haza nyelvén készüljenek. Gróf Károlyi György követé; kit Wes-selényi és Széchenyi

δυν κοσμητορε λαων

váltának fel.

E pillantat lelkesítő vala. Ott állék a lelkes Somsich mellett, közelemben a szeretetre méltó, lángvérü gyermek, az én Eötvös Pepim; s illy kedvező helyzetben végig nézni és hallgatni a haza lélekkel teljes fíjait, olly élelmény, millyet a sors csak igen ritkán enged.

Eszterházy a magyar nyelvet teljes mértékben nem bírja; de érzései és gondolatai a vezekényi hősek unokájához méltók valának. Károlynak minden beszédén nagy előmenetel látszik; szavai célra sietők; s a honért buzgó szép ifjunak a nevéhez kötött bus emléket olly örömetst elfeledjük. A murányi bajnok maradéka közép természetü, de széles és vastag izmu férfiú. Hangja erős és dörgő; s alkalmas egy tengeri zajos csatában, vagy a populus rex legcspangóbb gyűlésében fülen és keblen uralkodni. Beszédét elvről elvre szokta vezetni; egyszerre nem önti ki magát, hogy másod és harmad ízben ismét újakkal állhasson fel; kifejezései erősek, de sokszor czifrák, s nem ritkán metszők. Széchenyi áradoz-

ní és csapongani szokott, sajátságai között leguralkodóbb a szélsély. Tárgyról tárgyra rüppen; nevetésre ragad, majd ismét egy pillantatig komolyságba vonz. Egy szerencsés népszónok!

S más környülmények közt, s egyesült erővel két illy szónok, mint amaz erős s eme szélsélyes, mit nem fognának tehetni! De nálunk saját kifejeletlenségünk, s szövevényes állásunk miatt egy tiszta, bizonyos meghatározott oppositio nem lehetséges. Illy oppositio csak akkor állhatna elő, ha a népérdek teljesen körülírva, s idegen befolyástól elválasztva mutattatnék fel. Köztünk azonban népérdek név alatt legalább három különböző érdek él, miket egymással megegyeztetni, egymásba olvasztani még nem tudunk, meg nem is igen akarunk: a nemesség, a polgárság, és a parasztság érdeke.

Az első az udvarral küzd alkotványi erőért, a másodikat nyomja; s a harmadikon pedig pártfogói felsőséget gyakorolván, azt maga alatt tartja.

Másik, úgy a mint áll, nem való érdek; mert a városi oligarchia érdeke az, a mi él, és szóra jön; a polgárság érdekei némák s tapodva vagynak. S míg ez hallgat, amaz az udvar előtt fejet hajt, s a nemességgel viszályodik.

Harmadik a maga kiterjedésében még soha ki nem mondatott; s kimondatni még most is nehezen fog. S mind addig míg az első ezt lenéző pártfogás helyett együtt küzdő testvérnek fel nem veszi: mind addig az udvar olly csudálatos színt vehet magára, mint-ha e harmadikat ez első ellen ő védené. S ez a csudálatos szín valóban I. Ferdinand óta tart; s az e miatt okozott csalódás teszi, hogy a nemesség elsőji közül sok emberbarát a nemesség municipális érdekeit rossz oldalról tekinti; s a helyett, hogy ezt a parasztság érdekével a legrövidebb uton egyesíteni törekednék: az udvar felé hajlik; s így akarja az elnyomottat védeni. S védve lehet ugyan, de felemelve ez uton sohasem!

Ezekből lehetne talán megmagyarázni, hogy Széchenyi az altábla oppositójával nem tart; s Wesselényitől egészen különböző uton jár. Isten adjon nekik és nekünk értelmi egységet azon pontban, a miben a mi üdvességünk egyedül van!

És az a pont? Találjátok ki uraim; mert mindaddig míg csak mástól halljátok, érthetetlen hang lesz füleitekben.

Januar 22d. 1833.

Kerületi ülés. Elölülök: Nógrád és Szabolcs. Napi rend: a király lakása az országban; az 1790: 26-dik czikkely sérelmei; és — az urbarium.

A két elsővel hamar készen valánk; mert elég vala megtudnunk, hogy azokra nézve a munka foly. De az urbarium! Az urbarium, édes barátim, nagy kérdés.

Kell-e előbb az elveken összeegyeznünk?

Kell-e a rendről, miszerint dolgozni fogunk, tanácskozni?

Kell-e előbb a napi bér felől rendet szabnunk?

Kell-e a lengyel ügyet előre bocsátnunk?

Kell-e megvárnunk, míg a junctim felől királyi válasz jön?

Ezek valának a tekergős utak, miket előbb keresztül kellett futkosni; míg félnapi tusa és szónokság után elvégezhattuk: elvekkkel nem vesződünk; napi bért és lengyel ügyet továbbra hagyunk; s az urbariumnak, mint az országos küldöttség bötüji feküsznek neki megyünk, s minden szónál, a mi utasításainkban vagy fejünkben és szíveinkben van, elmondjuk.

S még ma?

Nem uraim! ma ebben maradunk, hogy holnap fogunk.

* * *

A főrendek magyarul fognak válaszolni; ezt tegnap végzék. Ma pedig a magyar felírás és törvénycikkelyek felől szóló izenetet visszavetették.

S ezt a magyar főrendek tevék? Magyarnak tehát magyar királyhoz magyarul szólani, s magyar népnek magyar törvényt hozni nem szabad; sőt erre nézve még kérelmet nyújtani sem szabad? S ez alkotmányi szabadság? Ez törvényhozó nemzet? Midőn az 1825-diki diaeta a nyelv miatt küzdött, egy Pozsonyon keresztül jött angol Pesten, az arany sasnál, így szóla: A ti szabadságtok, uraim, nevetség. Hiszen azért küzdetek, hogy saját szavaitokon szólhassatok! S mellyik vad népnek nem ad erre jogot maga a természet? S mi az, kitől e jog megtagadtatott?

S kegyed e szavakat hallá?

Ugy van, édes uraim!

És e gyalázatot az angoltól elszenvédé? nem vont kardot? nem töltött puskát?

Nem, édes uraim!

Az isten fiaért! hát mit tett kegyed?

Lassan az ajtó felé vonulék, és kinyitám, és sebesen haza suhanék, nehogy valaki meglásson.

És?

És mai napon e gonosz anekdoton ismét eszembe jutott!

* * *

Ma délután a független regalisták conferentiát tartának. Széchenyi a királyi előadásokra nézve az udvar-pártján van; s szónoksága erejével s lelki hatásával a nagyobb részt magához csatlá. Wesselényi, úgy mondják, kemény harczot vívott e párt ellen; szemökre hányta, hogy a Karokat elhagyják, hogy keskeny kört vonnak magok körül, hogy oligarchiai elveket követnek; s ti, szóla,

viadalra szálltok a Karokkal? levetettétek a keztyűt; jó! én veszem fel. De oligarchák, emlékbén tartsátok e délutáni órát, s emlékbén tartsátok engemet, ha majd kényszerítve lépéseitektől a számosabb nemesség az adózó népet kapcsolja magához, s javaitok nagy kiterjedésén azzal együtt osztozik!

Ugy beszélük: e szónoki merény komoly eszméletet szült.

Januar 23d. 1833.

Ma tehát az első kerületi ülés, miben az urbariumi tárgy elkezdett. De minekelőtte dologhoz kezdünk vala, kérdés téteték: nem lehetne-e a kerületi tanácskozást rövidebbé, könnyebbé, s célirányosabbá képezni?

Siskovics véleménye volt, a tanácskozást a szavazástól elválasztani.

De hogyan? Hiszen mi mindent tudunk, csak különböztetni nem. Mit szoktunk tenni? Tartunk szónoklatokat! S mik ezen szónoklatok? A mi véleményeink czifrán előadva. Mit fogunk tenni ha tanácskozunk? Tartunk czifra beszédet. S ha szavazunk? Hasonló czifrát. És a nyereség? A nyereség uraim az, ha a sok czifrában a tárgy örökösen el nem vész.

Mind ezeknél fogva a kérdést abba hagytuk; s elkezdők az olvasást.

Nagy lön a baj. Mert a liberalisok a szabad költözhetést, mivel az első cikkely kezdődik, igen kevésnek hívék; s akarták az adózó nép személyes szabadságát törvény által kimondatni. Minden veszekedés után is arra jutánk, hogy a dologból semmi sem lett; s az elősorok, s az első §. megmaradván; a második pedig parányi toldalékot nyervén: az ülés eloszlott.

* * *

A főtábla az országgyűlés Pestre tételét elfogadá; az előlegessékre némelly jegyzeteket tön; és — o fájdalom — a munkálatok sorát, s az üdvesség-tartó junctimot megsemmisíté.

E sorokra, úgy hiszem, Minelliusi jegyzeteket nem vártok.

Januar 24d. 1833.

Gyengébb valék, mintsem ágyamból felkelhettem volna; s így tanúja nem leheték a mai szélveszes kerületnek, miben az urbariumi első cikkely harmadik és negyedik §§-i iszonyító lármában, és rendtelenségben végeztettek el.

Fél nap, és két §! Uraim, a kilencz munkálat ez uton hány évtizedet fog kívánni?

De az a láрма! Az a vészes viselet! El akarunk-e sülyedni? S valóban sokan megiszonyodtak; s ma estve a tolnai Csapó

szállásán legalább is harminczan gyűltek együvé, orvoslásról tanakodni szándékozván.

Tekintetes conferentia! A dolog nem jól megy.

Való, nem jól megy!

Sokat beszélünk, s az idő vész.

Tehát kevesen szóljanak!

De csak megyei követ százon felül; s ki veheti el a szólási jogot?

Válaszszuk el a tanácskozást és szavazást.

Nem kivihető!

Adjunk az előlülőknek több hatalmat, hogy a félre beszélőket vissza igazíthassák.

Ki fog engedelmeskedni?

Zárjuk ki a hallgatókat.

Folyó hónap 15-dikén eleresztők a hallgatókat; s a lárma két annyi lett.

A jegyzők üljenek az előlülövel sorban.

S az be fogja-e az urak száját kötni?

A jegyzők hamarabb tegyenek igazítási javaslatot, mint eddig.

S ha félnapon által épen semmi igazításról sincs szó?

Hát tudja a manó!

És valóban a manó tudná; mert a conferentián olly lárma indult, hogy szóra jönni többé nem lehetett. S így az urbariumi első cikkely 7-dik §-ról sem végezhattünk, bár szóba hozatott, semmit is.

Januar 25d. 1833.

A mai kerület valamivel csendesebb volt; de végzés nem több. Ismét csak két §-on gázoltunk által, mindeniken valamit változtatván. E két §., az ötödik és hatodik valának; s így következik a hetedik, melly a jobbágy-telek haszonvételének szabad eladhatásáról tanít.

Mivel ez sarkalatos; mivel ez olly alap, mellyen az adó-fundus bizonyos volta a paraszt felemelkedésének első lépcsője, a felmentés rendszere, s a tulajdoni jog épülnek: szükség előkészülettel nyúlni hozzája.

A tegnapi lármás conferentia minden alkalmat elzárván, ma Wesselényinél huszonhárom megyei követ jelenlétében tétetett a kérdés: mit kezdjünk a hetedik §-sal, hogy el ne sülyedjen?

Szavak és ideák jövének sorba: szabad adásvevés, felmentés, tulajdoni jog, s birhalóság.

De mi lesz, ha mind ezek említésbe jönnek? Egyik a beszédből nem fog kigázolhatni; másik a soktól öszverezzen, s keveset sem ad. Elvégzők azért: maradnánk a szabad adásvevésnél; s míg ezt megállítva nem látjuk, minden egyebet hallgassunk el.

Egyet nem lehet azonban nem említeni. A §-ban földesurnak és községnek telket venni tiltatik. S miért? Természetesen az adó-

fundus fogyasztásának elkerüléseért; nehogy a telek ez uton vagy majorsággá vagy köz földdé változzék. A cél igazságos. De földesurtól, de nemestől veszünk-e el jogot, mit adózónak kivívni akarunk? Wesselényi azt gondolá: engedjük meg a vételt kifogás nélkül; de feltétellel.

S e feltétel?

-A földesur a vett telket egész kiterjedésében megnépesíteni köteleztessék.

De így a földes ur a vételből mi hasznot veszen?

Lesz népes telke.

Azaz, jobbágy telke, mint eddig volt.

Természet szerint.

Lesz esze, hogy azért, a mie már van, pénzt nem ad.

Nem.

Tehát venni nem fog.

Nem.

Tehát a törvény annyi, mintha nem is hozatnék.

Nem épen; mert a földesur kirekesztve nem lesz; és még sem veszen; s így a földhöz ragadt teher kérdése elmellőztetik.

Ezt a német Spitzfindigkeithnak hívja.

Igen is; de meg kell jegyezni: egy latnyi német Spitzfindigkeith még is tűrhetőbb, mint száz mázsányi magyar zavargás, mi különben következnek.

Januar 26d. 1833.

Kerületi conferentia volt, mellyen meg nem jelenék. Ugy mondják, az adás-vevés elve nagy többséget bír. E szerint valami jót csak reménylhetnénk, ha az alapot bölcsen fogjuk használhatni.

* * *

Félegyre országos ülés, mellyben a főtábla a magyar válszokat által küldé. Azok diktáltatni fognak, hogy néhány kerületi ülés fejtörő tárgyaivá legyenek.

Januar 27d. 1833.

Ma és tegnap szobámban ültem; s míg mások a mult éjjel száz lámpa csillogásnál a tánczolóok sorai közt bolyongának: én nyomorult betűket írok, miknek hasznát talán könyvárusom sem fogja vehetni.

Uraim, nélkülözni valóban hérosi szó; s jaj nektek, ha azt csak a szótárból ismeritek! De nélkülözzetek több haszonért, mint én! azaz, a gyönyörtől-elvont órában ne csak nyomorult betűt írjatok; de tegyetek valamit, a mi tett ne csak legyen, de maradjon.

Januar 28d. 1833.

Mikor az ember az éjnek felét bötümázolással elrontotta; s nagy nehezen aludván el, az ajtót zörgető cselédtől a szűk álomból felveretik; akkor nem csuda, ha komoly némasággal lép ki ágyából, s a kerületi óra eljöttét s a political pályá minden ösvényeit magában átkozza.

Illy forma érzés közt költem ma fel; s kedvetlen arczczal léptem a kerületi terembe, hol székem már elfoglalva lelém; s kénytelen huztam meg magamat egy pad végén, erősen feltévén, hogy némaságomat feloldani semmi sem fogja.

A főtáblának azon válasza olvastatott fel, melly előleges sérelmek, s a királyi előadások tárgyában készült felírára adaték. Ez vala az első válasz, mit a főrendek magyar nyelven készítenek; szerkesztésre, s logikai folyamatra figyelmet érdemlő, de grammatikai tudomány, s syntactical hibátlanság nélkül. Semmi, úgy mondanak, csakhogy magyar! Jól van uraim; de a Révai fiainak füleik vajmi kényesek! Azonban a nyelvtudós mosolyogva fogja az első magyar izenetben a táblától, melly mellett Cziráky ül, a gyűlésből, melly századok óta mindenben a régít védi, több új szavakkal együtt a rényt is olvasni. Mondjátok meg: mikor e szó legelőször Daykában megjelent, sejdítettétek e, hogy huszonkét év mulva political pályát járandó leszen?

Hat pont vala, miben a főtáblai válasz a Karok értelmétől különbözék.

Nem akará, hogy az epemirigy, s annak színe alatt az országgyűlés elhalasztása, említettessék.

Kíváná az előleges sérelmeket a királyi előadásokra készült felíráshol külön vétetni.

A munkálatok sorát megváltoztatá, az urbarium után a büntető törvénykönyvet csusztatván be; s a kereskedési tárgyat a biztossági után rendelvén.

A junctim ellen, a kedves, és olly sok bajjal kivivott junctim ellen zászlót emelt.

A kereskedési tárgyban az örökös tartományok részéről biztosságot kérni, mivel az udvar a vámokat magához váltotta, nem javalt.

S végre a már egyszeri végzéstől fentartott visszalépést kárhoztatta.

S ennyi sok helyben nem hagyás mint fogadtatott?

Hatalommal! Az az ellenmondás szelleme, gonosz egy szellem. Ime e férfiak, kiket eddig pontra vonni nagy mesterséggel sem lehetett, most minden összbeszélés nélkül olly egyesülve állanak, olly erővel maradának saját elveik mellett, hogy én meglepetve komoly eszméletben ültem ott és kérdém magamtól: mi ez? s mi leszen ez?

Megvallom nektek kétséges várakozásban vagyok; s nem tudtam még elvégezni: örüljek-e e jelenetnek, vagy nem? Nem hajlani, az erő; de hajlani, a sem mindig gyengeség. Sőt vagynak esetek, midőn az hajlás több erővel van egybekötve mint a nem-hajlás. Nem hiszitek? Hasonlítás, ugymond az iskola, nem bízonyít; ime még is egy.

A százados tölgy dereka nem hajlik, de azt nem is fogja rendkívüli orkánál egyéb ketté törni. Az ujjnyi vastag vessző, ha kiszáradt, nem hajlik, de könnyen törik. A hasonló vastag nyers vessző hajlik, de nehezen törik.

Uraim, érdemes collega uraím, ha én azt tudnám, hogy tí százados tölgy erejével birtok, bizony a vérzésig csattogtatnám most kezecskéimet. De mikor nem tudom, ha — — —. Engedelmet kérek: a tartozó tiszteletet majd elfeledtem!

Tehát az epemírgy helyén marad; az előlegcek el nem választatnak; s a munkálatok sora változatlan. Három pont van még hátra; s minden arra mutat, hogy a holnapi kerület semmivel sem lesz engedelmesebb, mint a mai.

Januar 29d. 1833.

Hagyd lobogjon a zászló! hajthatatlan, vívhatlan sereg vagyunk, íme a főtáblai választ öszvetiportuk.

Már tegnap óta a zalai Deák s az országgyűlési nestor, a hetvenes Almásy ülnek elől. Ez egy vidám öreg; amaz csendes komolyságu, próbát állott karakterű férfiú; s épen az, ki mult országgyűlésen az udvartól önként ajánlott tanácsos címet el nem fogadá. Ez különben a Verböczy által kijegyzett natio embere, s a nagy néptömegre kedvező pillantatot nem vetett, de előttem még is igen becses. Arczában van valami Himfyhez hasonló, van valami a mi költőt sejdített; s hallottam említett, fiatalabb éveiben regéket írt.

Az első választ, az előleges sérelmekre tett észrevételek követték. Ezekből is olly kevés fogadtatott el, hogy említést nem érdemel. A tárgyak ugyan egész erejükben meghagyattak. Erősek vagyunk, büszkék, melegek; s az ég tudja, ha nem fogunk-e még országokat hódítani?

Ne olly tüzesen, édes követ ur! egy pillantat nem örökkévalóság. Ki tudja, még mi történik?

Jósló uram! kegyednek igaza lehet; de feled, hogy a napló csak egy egy napra szól.

Januar 30d. 1833.

Es igazság-e jót és roszt, édeset és keserűt, örömetest és boszantót ugyan azon egy boríték alatt küldeni; hogy az, kinek küldöd, alig tudja kitalálni: vigasztalni akarod-e, vagy vérét csapolni?

Illy forma helyzetbe hozának a főrendek bennünket, midőn határozásokat, hogy a Karoknak hazai nyelven írni, s hogy a nyelv ügyében felírást el nem fogadnak, ugyan azon válaszbán adák tudtunkra.

Méltóságos uraim, mi ez? Negyvenhárom év óta küzdünk a nyelven történt igazságtalanság orvoslásaért; s még mindig csak parányi cseppenként kapjuk a gyógyszert, mintha az a molucci szigetektől, tengeren keresztül angol hajókon hozatnék. Mit fősenykedtek azzal, a mit isten ingyen ad? Hosszú kórság, kiszáradást okoz; s ti talán a közönséges kiszáradás alatt hízottan akarok maradni?

Egy szót uraim! Vigyázzatok! különben a közvélemény korbácsa kegyetlenül fog csattogni. Azt vélitek-e, hogy az nem fáj?

A kerület, mint illő vala, állandóul maradt a felírás mellett; s minekutána a főrendi naplót megtagadó, s az országgyűlés Pestre tételét elfogadó két rendbeli választ is magának felolvastatta, eloszlott.

* * *

Beléptem, s Wesselényi pamlagán ülve, szemeit üveggel fegyverkezve ült ott, egy iszonyító foliantot forgatván. A foliant az 1825-diki napkönyv egyik darabja vala; s ő elkezdett a laistrom nemlétéről panaszkodni, mi miatt órákat kell hijában való kereséssel tölteni, s jelenté, hogy e hijánypótlás szóba hozására, a jelen országgyűlés köteteire nézve, már néhány követet felszólított. Még szólott midőn egymás után többen lépének be; s köztök Siskovics, zsebében hozván az 1790: 26. törvényczikkely sérelmeiről szóló üzenetet; melyet a küldöttségi ülés ma estve vizsgált meg. Mig erről suttogva szólánk, a terem más végében a vendégek helyet fogának.

Két városi követ jelent meg: Vági Sopronyból, és Pestből Havas. Amaz öreg, tanult, s beszélni tudó férjflu; ez közép koru, tudományos pályát futott, lelkes ember, kit a pesti választottság a városi tanács ellenére küldött ide; s ki annál fogva olly helyzetben érzi magát, miben többet kell mernie és tennie: mint a városiak ez ideig mertek és tettek.

De őt is, mint társait, elkedvetleníté azon nem kíméletes bánásmód, melyet a megyei követek irántok mutatának; s e körülménynél fogva most a megyék és városok közt még nagyobbodni kezdett a távolság. Vagynak, kiknek ez fáj; kik e távolságot közelíteni ohajtanák; kik lépést akarnának tenni a még tisztán elő nem állott, egyetemi népérdek kifejtésére. S hogy ennek meg kellene történni; s hogy ennek megtörténhetését a két rendbeli követek közt támadt idegenség elhárításával kellene kezdeni, erről folyt most a beszéd.

A megyeiek azt állíták, hogy a városok a kamarától függésben levén: követeik az oppositioval nem tarthatnak. Annyival inkább, mert nem a polgárság, hanem oligarchák által választatnak.

Vági tagadá a függést; mert úgymond, ők a kamarával sokszor megvívának; királyi hivatalokat pedig nem várhatván, nem is keresnek.

Miért hát e szüntelen kormánynyal tartás, az országgyűlésen?

Otthoni visszavonásért a megyék és kebelbeli városok közt.

Nem úgy! mond Pázmándy, Europa minden tartományaiban a liberalismus, az oppositio a városokban lakik; ez nálunk nem így van; s hogy nem így van, az értelmi tehetség kifejejtetlenségében kell feküdnie.

Nem uraim! a dolog eredetének másutt kell lennie. Europa tartományiban thronus és nemesség régen egyesült, s egy érdekebe olvadt; s mi lőn természetesb, mint a népérdeknek, az oppositio szellemének a polgárban ébredni fel? Nálunk az oppositio elejétől fogva a nemességben állott. Mert e nemesség páratlan példával, két részre oszlott; s egy (a főrendek) a thronus felé szivárogván, a más képviselői házat alkotott, s az adófundust is képviselősege alá tartozónak vélvén, a népérdeket magában lenni állította. És a városok? Azok elfoglalva látták a helyet, mi természettől nekik szánva volt; s következőleg azt el nem foglalhatták. De ők is a képviselői házba mentenek; s miért nem fogtak ott kezét? Uraim, hogyan lett volna az lehetséges? Hiszen a képviselő nemesség privilegiumos osztály; következőleg tiszta népérdeket nem fogadhatott el; s annál fogva közöttte, s a polgárság közt öszvehangzás lehetséges nem vala. S valóban rendes helyezet! Ha a polgárság a nemességet itt is, mint másutt a felsőházban találta volna: mind vele, mind a thronussal oppositioában fogna állani. De itt a nemesség nagyobb tömegével egy házba szorult; s természeti opponensét maga mellett pillantván meg, félénken huzódott hátra, s szorultságában a thronus felé kezdett pillogni.

Mondjátok meg nekem: hogyan csináltok ti e külön elemű képviselői házban egységet? hogyan fejtetek ki egyetemi, tiszta oppositiot? Pedig ennek meg kell lennie, ha mindnyájan elsúlyedni nem akartok. Tegyük próbát uraim! ellenkezni látszanak az elemek; de van egy közérdek, mi alatt azok egyesülhetnek — a fennmaradás, és közös szabadság érdeke. Ti sokat tanultatok, édes barátim, jól tudjátok, hogy La Voisier a vízből tüzet hozott ki, a mit Ovid apánk még képtelenségek képtelenségének hitt. A chemia szép tudomány: az nem csak választani, de egyesíteni is tud. Menjetek experimentumot csinálni! s ki tudja nem vezet-e maga a történet olly chemiai rokonság ismeretére, miről most álmodva sem álmodtok.

Januar 31d. 1833.

Sorban állának fel a jegyzők, s egymás után mulaták a kerületeket olvasással. Bernáté vala a felelet a kir. előadások és előlegések tárgyában költ főrendi válaszra; Fekete és Kölcsey feleltek az előlegések pontjaira; ismét Kölcsey a magyar nyelv ügyében, s az országgyűlés Pestre tétele iránt; Siskovics a főtábla napkönyvéről irt vissza, s a vallási törvényczikkely sérelmei felől, küldöttségben dolgozott izenetét is előmondotta.

Mind ezek elegendőképen megéljeneztetvén, diktáltatni rendeltettek; hogy diktálás után az éljeneket luggal és sulyokkal mossuk le rólok.

És íme most jámbor olvasó, most elővettük ismét az urbariumot, elő a reménnyel terhes hetedik paragraphot, s kezdők, — — de szükség előbb holmit tudnotok.

A telki haszonvétel szabad eladhatása kétség kívül kicsiny pont ahhoz képest, a mit a paraszt állásával kezdeni lehetne és kellene; de e kicsiny is sokaknak ellenére van. Ennél fogva félni lehetett, hogy ezen tárgy feletti vitatásban kedvetlen nyilatkozások jönnek elő, mik kerületi ülésben néhány száz fül hallattára mondatván el, s levelezés után az ország minden részeire röptetvén, e sokféle néposztályozatu országban nem örvendetes visszhangokat fognának szülhetni. Ezért tartattak előbb conferentiák; s minekutána ezekben a szabad adás elve többséggel birni bebizonyított: köz megállapodás lőn, hogy kerületben az elv miatt nem tusázunk, hanem azt szó nélkül elfogadván, egyedül a szerkezetet vizsgáljuk meg.

Deák, az előlülő, nem mulatta el e köz állapotást mindjárt elől emlékezetbe hozni; de Fekete felállott, s e köz állapotás szerint leendő menetelt igen kíváncsnak vallván: azzal egészen ellenkezőleg az elv vitatásához fogott; hosszsza mutogatván, hogy a szabad eladás mind az országos alkotványnak, mind magának a parasztnak ártalmas.

Obstupui, steteruntque comae, et vox faucibus haesit!

Mindent előre gondoltam; de hogy e megtagadást magának a parasztnak hasznával támogassuk — megvallom, uraim, a bölcesség illy magas pontján nem állék.

S mi kár, mi nagy kár, mi megsirathatatlan kár, hogy József császár az örökös jobbgáyságot eltörle! Ha ennek kérdése ma jött volna vitatás alá, tehát Fekete, Nagy Pál, és Lamotte, s a részökön állók épen azon okokkal mutathatták volna meg a jobbgáyság eltörléséből a parasztra háramló kárt, mikkel ma a szabad eladás kárát mutogatták. S nem szép dolog lenne-e, ha a vitatást aristokrátiai dicsőséggel megnyervén, minket és unokáinkat a Dózsa letiporásával nyert jogokban továbbra is megtartottak volna? Mit? hát nincs nekünk jogunk az uralkodáshoz, mit őseink a paraszton vérontással nyertek? Mert hogy Zsigmond király óta a

paraszt adót fizet és katonának vitetik; hogy 1715. óta állandó terhet visel, és vérét állandóul ontja: tesz az valamit? Mit ér a paraszti vére? Az a vér, mit eleink Zápolya János boldog emlékü vezérlete alatt a kuruczvilágban elbullattak, három száz év alatt vissza volna fizetve? A világért sem uraim! — Aztán, mi olyanok vagyunk, mint a Zebaoth isten, ki meglátogatja az atyák bűneit a fiakban harmad és negyed iziglen.

Illy istenes elmélkedések támadának bennem, míg a mai vitatások hol ellen hol mellett folynak vala; de sem nekem elmélkedéseimet bevégezni, sem a kerület szónokainak magokat kibeszélni nem lehetett. Az ebéd előérzéseai kezdének beállani; s mivel a vitatás végét a mai nap reményleni úgy sem lehetett: az ülés eloszlott.

* * *

Emlékező tehetségtek, kegyes olvasóim, igen jó lehet; ti talán most is könyv nélkül tudjátok azon édes, szép levelkét, mit ezelőtt hoszonöt évvel bizonyos még akkor rózsarczu, de már alkalmasint redős homloku kegyistenné hozzátok írt — vagy legalább a magyar és német levelező könyvből kiírt: és mégis kételkedem, jut-e eszetekbe, hogy a képviselő test előbb ujságot, azután tudja az ég mit, és végre valami napkönyvi kivonatot végzett? s hogy e miatt küldöttség is van nevezve? Így van! és ma eszünkbe is jutott; és a küldöttség estvéli hatkor öszve is ült; és a jegyző irkált is valamit; és a küldöttség el is oszlott; és a jegyzőt szépen is megkérte, hogy a munkával még néhány napig hallgasson; mert hiszen a nagy sietség jó soha sem vala.

Azaz, uraim (mert az ember hajlandó a gonoszra, s könnyen roszra magyarázhatnak) a hetedik paragrafh még döntetlen, s eldöntésével sietni kell; s nem akarnók, hogy a kivonatról készült parányi dolog által hátráltassék.

Február 1-ső 1833.

Egy hét óta tudjuk, hogy a szabad adás többséggel bír; hat hét óta tudjuk, hogy utasított követet okkal legyőzni nem lehet; azt pedig talán a mult országgyűlésen is tudták, hogy ki maga beszélhet, az más beszédére nem hajt: s mind ezen roppant tudomány mellett is a mint tegnap kezdők, ma úgy folytatók. Szerencse még is, hogy mindnyájan kiönthettük bölcseségünket; s így elvégre, két napi véd és ostrom közt a szabad adásvevés elve megállott; épen úgy, mint minden véd és ostrom nélkül is, egyedül az utasítási többségnél fogva, megállott volna.

Ez tehát olly vad, miért erdőre mentünk, kopót uszítottunk, kürtöltünk, lövődöztünk, pedig már — a bokorban dögölve fekvék.

Legalább, édes barátim, nem tagadhatjátok, hogy napi béreinkért híven megszolgálunk. Mert ebédig ülni, lármát hallgatni,

beszédre sort várni, s végre torokszakadtig siketeknek beszélni — semmi esetre nem kis munka. S néhányunknak a martirkorona-hoz már nem is messze az ut; confessorok sorában már is mehetünk.

* * *

Itthon a gróf?

Igenis; de ülést tart.

Annak ohajtanék részese lenni.

Nyílt az ajtó; s midőn beléptem, Széchenyi jött előmbe; s egy más terembe vezetett, hol az academia igazgatóji közül néhányan ültenek. Wesselényi egy roppant öreg széken veté el magát, Andrássy a pamlagon, b. Mednyánszky, s az alnádor és Vághy székeken ültenek. A terem közepén mozgott Széchenyi, s az academia bajairól szólt. S valóban az academia bajai sokak; s leginkább pedig az, mert négy előlülő létében, előlülőség nélkül van; és az, mert olly munkát kénytelen dolgozni, minek mind káros, mind rosz voltáról tagainak legnagyobb része meg van győződve; és végtére az, mert alaprajzában semmi ut nincs kijelentve, melylyen ez s az illy bajokat orvosolni lehetne.

Az igazgató tanács holnapután gyűlést tart, s gróf Teleky az előlülésről lemond. Ki fog választatni helyette? Ujlag választatását sok tekintet javasolja. De nem lakik Pesten; pedig a társasági codex az előlülőt ott lakni kívánja. Szükséges-e e rendszabás? Nem tesz-e a választásokban nehézséget? Bizony e szabály változtatásáról gondoskodni kell. Jó, tehát keressünk utat, a változást megtenni; de ha az előlülő másutt fog lakni, ki fogja a heti üléseket kormányozni?

Egy kérdést, hát az íróknak, azaz, a magyar íróknak nem lehet máskép, mint mindig gyámtyaság alatt lenni? Országunk az igaz, arisztokratái lábön áll; de az írók világa mindenütt demokrátiát kíván; s ugyan azért nem fognátok már egyszer megengedni, hogy az academia legalább heti üléseire maga válasszon előlülőt magának?

De az udvar?

Jól tudom, az udvar e javaslatot, mindjárt az academia kezdetén visszaveté. Azonban a mérényt ismét lehetne tenni. A világ változás alá vettetett; s egyik nap a másiknál hol fősvényebb, hol adakozóbb.

És az a tudós társasági munkálkodás! Az a kritikai tudománytár! nem fog-e ettől, s ennek kárától és szegényétől a társaság szabadulni?

Ezen ideák forgának az említett férfiak közt, kikhéz a tanakodás folytatában Nagy Pál és gróf Károlyi György jövének; s darab idei beszélgetés után meghatározott akarattal oszlottak szét, hogy holnaputáni ülésükben a lehetséges segédmodot, mi felett most összeegyeznem nem tudtak, felkeressék.

* * *

Felnyílt a szekér, s Wesselényi és én kiszállánk, s Csapóhoz bemenvén, ott szokás szerint zajos conferentiát lelénk. Tanakodásuk már végén járt. A híres hetedik paragraphus módosításáról folyt a szó; de mit végeztek róla, és mit nem végeztek? Azt ők alkalmasint jobban tudhatják, mint én; mert ha jobban nem tudják, mint én, akkor épen úgy semmit sem tudnak, mint én.

Február 2d. 1833.

A kerület ma egész méltósággal a kritikai cathedraba beüle, s Bernátnak a királyi előadások tárgyában készült viszonzóüzenetét kezdé rostálni-e, vagy vaspálcázni? — a mint akarjátok; szavakkal nem törődöm. De mivel az ünnep miatt az ülés csak 11-kor kezdődött; s mivel az ebéd ideje ma is csak olyankor állott elő, mint tegnap és tegnap előtt; s mivel mi Pozsonyban dolgozni is ugyan, — ki tagadja azt? — de egyszersmind naponként ebédelgetni is jövének: igen természetes, hogy a hosszú munkát végig nem olvashattuk; hanem a kritikai pálczát köpönyeg alá dugván, székeinkből felállánk, s menénk.

Február 3d. 1833.

Tizenegykor kerületi ülés; előlülők Liptó és Gömör; napi rend: a tegnap kezdett viszonzóüzenet.

Ezt látjátok és olvassátok, miképen elég rendben van ide fölírva; de ne gondoljátok, mintha e rend a kerületi ülés rendének symboluma lenne. Mert az ülés ugyan egyike vala a legzajosabbaknak. A viszonzóüzeneten ugyan végig mentünk; holmit megigazíttatni rendeltünk; de egyszersmind a láрма miatt, kábult fővel jövének ki; s minthogy magunkat hibásoknak természetesen nem ismerjük, az előlülöket kárhoztatók.

Hiszen, uraim, nem mondom én, hogy minden előlülő Niczky és Deák; de hát olly gyűlés, melly az ország választottaiból áll, nem tudná magát magában is rendben tartani?

Nem!

S ha merem kérdezni: miért?

Mert látja uraságod szemeivel, és hallja füleivel, hogy nem!

No, no! az okoskodás ugyan, a logica szabálya szerint, hibás; de minden esetre kézzel fogható. Ajánlom magamat.

Február 4d. 1833.

Folyton foly a kritikai leczkézés. Mai kerületben Bernát a tegnapi üzenetnek bizonyos új alakban öntött fejezetét olvasta föl. Majd az előleges sérelmeket, a magyar nyelv ügyét, s a vallási czikelyt tárgyazó üzenetek rostáltattak meg. Ez utolsó ugyan nem egészen; mert a római egyház szolgái, azaz a káptalani képviselők, imitt amott felkeltek, és sok mindent másképen akartak. Ebből vívás lön; s nem vívás a rómaiak és protestansok közt; de vívás a római papság, s a római egyházhoz tartozó világiak közt.

Milly változás! Mikor a linczi békét, s a bécsi szerződést még vérrel kellett kiküzdeni, ki merte volna jövendőlni, hogy, 1833-ban a magyarországi gyűlésen a Luther és Calvin fiai hallgatva nézik, míg a Pázmán hitének sorsosi, érettek egymással vetekedve szólnak? Uraim, mondom nektek: bohóság véleményért fáradni, véleményt örök alapra állítani akarni! Egy idő, egy körülmény, egy fordulat, s vége mindennek. Mert a vélemény, mint a szél, támad és enyész; a vélemény, mint a ruha divatban van, és kimegy; a vélemény, mint az ásitás, ránk jön és elmul; a vélemény mint az ember, születik és elhal. Azért akármit véltek valónak, nagynak, szentnek, öröknek, mindig gondoljátok meg, hogy véleményteket a dologtól megválaszszátok, azaz, se a véleményt dologgá, se a dolgot véleménnyé ne csináljátok. Mert könnyen és bizonyosan megtörténik: miképen vagy a véleménnyé csinált dolog, mint vélemény, divatozni megszűnik; vagy a dologgá csinált vélemény saját természete szerint egyszer akkor elenyészvén, minden, a mit rá építettél, össze meg összedől. Ti ugyan, meg kell azt vallani, nagy művészek vagytok; és sokszor a véleményt olly állandó alapokhoz tudjátok ragasztani, hogy századokon keresztül saját röpke természetével küzd, s még sem oszlik el. De mégis szálljatok csak magatokba; s valljátok meg, hogy a legerősb alaphoz ragadt vélemény sem egyéb kemény aranyozásnál, melly soká tart, s végre lekopik.

De hiszen, ti hatalmasok vagytok, s újra rendelitek az aranyozást.

Uraim! a számolás gyarló. A régi aranyozat a maga idejében híres volt a divat miatt; később figyelembe tartatott a szokás miatt. De az új aranyozat egészen más keze által, más modorban, más ízlet és kívánat szerint fogna tétetni; s a következők minden lehetne, csak az nem, a mit ti ohajtanátok.

Mi homályos beszéd! nem tetszenék egy kicsit világosabban?

Engedelmet, én sokszor, és épen most szeretek beszélni olyanoknak, kik félhomályban is jól látnak.

Édes naplós uram, hisz az olyanok a Pallas Athene madarával egy fajból valók.

Ha is, édes, jó barátom! Az Athene madara nem olly megvetésre méltó. Mert széles e világon, most, mint mindig, igen igen sok van, a mit csak sötétben lehet meglátni; mert csak sötétben él és mozog.

Február 5d. 1833.

.....

Február 20d. 1833.

Lezugtak a farsang zajgó napjai, s a mult éj örömei után az országos ülések napja ismét felviradtott. A mai nap egyike vala a

legfontosabbaknak. Mert a főrendek a magyar nyelv ügye, a Karok pedig a vallási tárgy felett tanácskoztak.

A vallást érdeklő kerületi üzenet első pontja jött szóba, t. i. reversalis, mely a protestáns völegényektől vétetik, ha a római egyház valamelyik szép lyánkáját teszi menyaszonynyá; s a vegyes házasságból származó gyermekek sorsa. Mint a kerületben, úgy itt is minden protestáns hallgatva ült; az egyháziak saját hitsorsosaikkal vívának. És mondhatom nektek, szép nyilatkozások történtek, mik Europa legvirágzóbb népének is díszul fogtak volna szolgálni. Vetekedve keltek fel a követek egymás után; vetekedve mondák el a legtisztább, legjózanabb, a felekezetek közeledését leginkább segítő gondolatokat. Mondom nektek, olvassátok a mai füles napkönyvét nem csak szorgalommal, de tisztelettel. Az szép örökség leszen a maradéknak, melynek segédével valaha a hazafiak közt háromszázad óta fenálló falat le fogja ronthatni. Uraim isten bizonyosságom, e lerontás idejét megérni szeretném. Álmaim egyik legszebbike teljesednék be, s mi vígan taposnám az iszonyu romot! Mint zengeném meg a nemzeti nagy egyesület szent ünnepét! Azonban, jól tudom, ennek megérését nekem a sors engedni nem fogja. Hagyján! Az már annyit nem engedett nekem, s még annyit nem fog ezután is engedni, hogy megtagadását ujságnak nem nézhetem. De eljön az idő; el kell egyszer az időnek jönie, midőn egy boldogabb ember nyom, ha e sorokat olvassa, csudálkozni fog, az író valami után forró vágygyal, de remény nélkül epedni látván, a mit ő legközségeseb, legtermészetesebb dolognak tart.

Reversalisok tehát nem lesznek; a vegyes házassági magzatok atyjok vallását fogják követni, — ha tudnillik, az a mit a Karok ma végeztek, a főtábla praelatusaiban, s majd az udvarnál győzhetlen akadályokat nem talál.

* * *

— És a főrendek a magyar nyelvvel? Ah! barátim, a főrendek! — azok a főrendek!

Mert tudnotok kell, Wesselényi ugyan felállott, és erős kebelből, erős hanggal erős szavakat dörgött ki; megmutatá az eltörölhetlen igazságot, mi a nyelvügyben fekszik; előszámlálá a bűnlaistromot, mi ez ügyre nézve a magyar magnásság lelkét terheli; de mit ért? Hang, mint az övé, és lélek, mint az övé, bizonyosan a haldokló lélekismeretet is fel-felrezenethetné; de a hol semmi nincs, ott felrezeníteni semmit nem lehet. Azért híjában szólott Széchenyi is három óranegyedig. Szeszélye lobbanásai ajkakat mosolygásra nyitottak ugyan; de szíveket — —. O uraim némelly szívhez kulcsot találni nem lehet, azaz, lehet ugyan; de némelly szív kulcsa olyan, melyet a Széchenyieknek kézbe venni nem illik.

S ki mondja meg: miért e nagy ellenkezés a nyelv ügyében? Való lehetne e hogy azok a keresztes és rojtos excellencek, vagy a miknek nevezni jobbnak látjátok, a magyar nyelv teljes jogba tételével a magyar polgári alkotványt eltemettetni képzelik? Legalább úgy mondják, gróf Cziráky kevés napok előtt saját vendégeinek ezt beszélé, s beszélé — — — sírva! Ég és csillagok! — Vagy attól félsz e jámbor gróf, hogy a s z e n t nyelv elveszvéen, a Z e n d a v e s z t á t más is megértheti, s a t i B r a m i n - bölcseségek oda lesz. Jaj nektek Indiának szentei! Jaj nektek egyiptomi férfiak! Bizony, bizony mondom, a k a s z t i lélek többé üdvezségre nem vezet. Uraim, tágítsátok meg az elzáró sánczot magatok körül; szűk helyet hagytatok magatoknak, minek körében sem lábaitoknak elég sétahely, sem tödőiteknek elég levegő nem találkozik; s ki lesz oka a veszélynek, ha saját zsirotokban kell megfulnotok.

* * *

Hova koszorus barátom? kiáltott egy erős de nyájas hang. Felpillanték, s íme Beöthy mosolygott felém, ki társával együtt Csapóhoz vala menendő. Hozzájok csatlám magamat; s kevés pillantat mulva helyben valánk.

Tehát conferentia? És mi felett? Uraim, saját magunk felett! Bölcs emlékezetben tartjátok, legalább tarthatjátok: miképen kerületi üléseink iszonyu zajjal tartatnak; s kell-e, hogy ez által veszedelmeztessük a szép intézetet? Isten sokat adott nekünk ingyen jóvoltából, minden érdemünk nélkül; s ez ingyen adományok közül nem legkisebb a kerületi ülés. Országos ülésünk a kormánytól neveztetni szokott minister-elölülő alatt nem a legkedvezőbb kinézetig ígér. Egy jól választott personalis mind azon befolyásaival, miket egyenes, és nem épen egyenes utakon szerezhet magának, mi mindent meg nem akadályozhat? Mi mindent nem eszközölhet? Gondoljatok még egy ítélőmestert is mellé, ki ha ért hozzá, mind-egyik bötüt keresztül kasul írhatja, s olly értelmet és záradékokat csusztathat be, mint tetszik. Isten a maga népét, bár a nép sok ízben bálványokat imádni kezdett, el nem hagyá; és ada neki personalis és ítélőmesteres országgyűlés mellé: kerületet; s annak szerkesztését időről időre annyira vivé, hogy az 1830-diki diaetán, a magyar üzenet kezdetével, az ítélőmester kezéből a toll kivétetett; s most már minden irományok kerületben készülvén s rostáltatván meg, egyedül a képviselők lelki erejétől s bölcs öszvetartásától függ, hogy a tulajdonképen való országgyűlés a kerület legyen.

Mind való!

Ha való, tehát becsüljétek meg a kerületet; s ne rontsátok el, mint pajkos gyermek kedves játékát.

Tehát végezzünk!

És végeztünk, azaz, gróf Andrássy, Beüthy, Somsich és Csapó javaslatba tévők, hogy nagy conferentia nyitvatván, abból rendeltessék küldöttség, melly a kerület hiányait, s a hiányok orvoslási módját dolgozza.

De Just semmi efféléről hallani nem akart. Magányosan, ugyan, készíttessük egymást minden jóra; de törvényt magunknak ne írjunk. Ő érzi, hogy a mit történet fejtett ki ennyire, azt történet még jobban kifejtheti, írott törvény pedig és rendszer fejlődését a megállapodás által akadályoztatja.

Ezzel maradánk; és így fogjuk egymással elhíttetni, ha ugyan hívőket találunk, uton útfélen, parányi öszvejevötelekben, s a hol még tetszik, hogy csináljuk a következőket:

Elölülők a kérdés alatti tárgyakat, rövid vitatás után, tegyék egyszerűkké, s szedjenek reájok szavazatot, igen és nem-mel.

Ha valamely nap minden követ magát ki nem jelenthette, a végzés másnap mondassék ki.

A jegyző minden ülésben az előbbi kerület következményét olvassa fel.

Mig előlülők széket nem bontanak, az ülés tart, s jelenlevők végzése áll.

No s uraim?

Jól van, édes naplós uram! Kegyed leírá a pythagorási aranyregulákat, és — — — —

És? mit jelent ez: és?

És azok le vagynak írva! de teljesítve — — —

Uraim, mi gondolat? Nem tetszik emlékezni, miképen itt törvényhozók vagynak jelen; a teljesítők pedig másutt?

Február 21d. 1833.

Shakespeare mond: sok történik mennyen és földön, miről a ti iskolás bölcseségek nem is álmodoz!

Ne gondoljátok, mintha e jelszó után a láthatlan világból akarnék valamit előtökbe regélni; mindennapi történet, a mi következik, azaz, nem mindennapi ugyan, de naponként megeshető. Azonban ki tudja, ez esetecske mi fordulatot adhat még dolgainknak? ki tudja, ha nem fognak-e belőle olly következmények fejleni, mikről, legalább még ma, a ti iskolás bölcseségek csakugyan nem álmodoz.

A mai országos ülés a vallásbeli üzenetnek a hat héti leczkésről szóló részével, s a vallási czikkely 13-dik fejezetének eltörlésével bajlódott.

A maradék a 13-dik fejezetet, mit eltörletni ma sem tudánk, a törvénykönyvből látni s érteni foghatja, de azt a hat héti leczkészt olvasván, törni fogja fejét, s ha valamely régiség-buvár megmagyarázta, nagyot fog kaczagni. Mert nem méltó e kaczagásra, tizenhatsz évű piros és domboru leánykát, ki hogy calvinista

szomszédának legény fiát férjül nyerhesse, maga is calvin leányai közé fellépni kézzel lábbal, vagy inkább szívvel lélekkel siet, plébanushoz küldeni, s hat hétig, (ha tudniillik a hetekből évek nem lesznek) a római hittudományban oktatni? Barátaim! az oktatásnak rossz nemét választottátok. Azt vélték e hogy a szív kórogási mellett, a katechismus szavai meghallatszanak? Jámbor prophéták! mikor Hőn ur a szép Réziét, vagy gróf Gleichen a maga Melechsáláját megtérítette, korán sem a ti legendáitok segédével vitte azt végbe. Azonban a bölcs sok magyarázatot nem vár; csak annyit mondok, hogy az említett hat héti leckézés esetében a lángszemű szomszéd legény külön missionarius lenne, mint a propaganda minden férfiai, bár Xaver Ferenznél szentebbek legyenek.

Ezt az örök igazságot a megyei követek jól értették, ugyan azért a leckézés eltörlését meg is állították; de az egyház fiai! Azok a dolgot más oldalról tekinték, s vívtak és harzoltak.

Mind addig míg az egri kanonok Lonovics, vagy a fejérvári Majer szólottak, nem volt semmi baj. Amaz rhetori simasággal és fordulatokkal tudá észrevételeit közleni; emez pedig mindig valami liberalismushoz hasonlót éreztetett. De midőn Beöthy, utasítása szerint, az oktatással visszaélés példáját említé; midőn elmondá, miképen bizonyos hetven évet élt férfit ifjúságától kezdve haláláig leckézés alatt tartatott, holt teste, mint meg nem tért emberé, temetését nem találhatott; akkor a váradi nagy prépost, Tagen, felkele, s az elöadott történet igaz voltát kereken tagadá.

E kifejezést, hogy Yorichal szóljak, bár mi nyelvre fordítjuk is, az sem többet sem kevesebbet nem tesz ennél: h a z u d s z ! És ezt mondani emberség, rend, és törvény ellen van. Beöthy vevé utasítását és állott felelni, s elégtételt kérni szándekoizván: Mérey látta, hogy a goromba mondás lángot gerjesztett, öngyengeségét érzé; megijedett s ijedtében a királyi táblától jött szavakat: bontson széket, meghallá; s minden további gondolkozás nélkül széket bonta s ment.

De Beöthyt mindnyájan hallani akarók; százanként emelkedett a kiáltás: Bihar! Bihar! Mérey megfordul; Beöthy szólani kezd; de esendre intetik, más napra utasítatják; s a gyűlés felbomolván, a derék, a társaitól tiszteletben tartott férfit hazugnak szidalmazva, s ki nem tisztítva, meg nem vigasztalva tér szállására.

Február 22d. 1833.

A tegnapi délután forrás és futkosás ideje vala. A váradi prépost és Beöthy közt történt dolog már csak ritkasága miatt is figyelmet gerjeszte; s még inkább annak előrelátása miatt, hogy a prépost ellen legelső alkalommal, az 1727-diki országgyűlés 7-dik cikkelyének értelmében, elégtétel fog kéretni. Pör tehát! De az ember emlékezete óta nem történt; mert mind az 1808-dikban a

nográdi követen Aczél, akkori personalis, által elkövetett sérelem; mind 1764-ben az akkori nádor és Baranyi Gábor közt esett baj engesztelés útján orvosoltatott meg. A főherczeg nádor most is így ohajtotta volna a riadásnak véget tenni; s hivatá Beöthyt, s hivatá Péchy-t is, és igérvén, hogy Tagent megkövetésre utasítsa fogja, minden más következtetéseket el akart mellőztetni.

De a mi bajunk nem csak a prépost szavai valának; nekünk az is fáj, mert Mérey az ülést felbontá; s a tüsténti elégtételt ezzel elhalasztá. Mi azért elkészültünk két oldalról kérni elégtételt; s kérni erős szavakkal.

Kezdődött az ülés; Mérey a prépost sérelmes szavait említve nyitá meg azt; említé az Ulaszló, s az 1723-diki diaeta ide tartozó czikkelyeit, s oly formán szólott, mint bíró, ki azon czikkelyek ha

Február 27d. 1833.

A nádor előszobája telve volt követekkel, megyei követekkel tudniillik, kik a leendő tanácskozás tárgyai felett találgatóztak. Ki a Horvátország vallási ügyéről, ki a kerületi ülés s az ifjuság rendbeszedéséről, ki mindegyikről gondolkodott; s mindegyik jobban tette volna, ha azt az óranegyedet, mi a nádor megjelenéseig hátra volt, nyugalomban elvárja, akkor úgy is mindent megtudandó. De az ember szeret a jövő kárpita alá pillongani; s az a kis nyugtalankodás a szív saját éleményei közé tartozik.

Az ajtó nyílik, és a Serenissimus kilépén, a bíboros asztalka mellett széket fog. Minden szem rajta függ, minden hangját nyílt fülek fogadják, a csendet egy lélekzetvétel sem zavarja; s íme az annyi újságkívánnal várt titokról a fátyol fellebben!

De mi tehát?

Egy kis türelmet, uraim!

Az egekre, édes naplós ur! ne hagyjon tovább epedni!

Igen, de a mi conferentián történik, azt kihírteni — — —

O nem, csak sugni! —

Már az más! sugni, igen is lehet. Tehát uraim —

Nos?

A nádor hoszú latin beszédet tartott, miképen az ifjuság magát pajkosan viseli, s miképen a pajkos viselet miatt a gyűlések nem jól folynak, s miképen e pajkos viseletet igazítani kell.

Végzé; s a personalis felállá, s árvízként omló római szavakkal az ifjuság kárhozatos tetteit, az ülések e miatti bátortalan voltát, a szavazati szabadság veszélyben forgását előadta; s a gyűlési teremben, a galerián, a dictaturán, s az ég tudja még mi mindenben; csendet és rendet eszközölni kívánt.

A nádor újra szót vőn, s borosjenői Aczél Antalnak mint előbb, úgy most is szünni nem tudó fejbillentései közt, a dolgot szíveinkre kötötte; s Czinderynek, ki mint kerületi előlülő meg-

szólamlott, azon jelentése után, hogy a KK. és RR. ezen tárgy iránti tanácskozásait folytatni fogják, ezt ugyan félben hagyá; de a rendszeres munkálatokban tett parányi lépéseinket szeméinkre lobbantá; nagyobb gyorsaságot javasla; biborasztalkája mellől felkele; és eltávozék.

Már most tehát, kedves követtársaim, értitek, hogy vagynak, kik ifjaitokat kalitkába zárni, vagy a tereméből épen kiküszöbölni szeretnék; s egyszersmind azt is tudjátok, hogy mivel a Főrendek az üzeneteket visszaküldözgetik, s ez által sok szép időt tanácskozásainktól elrabolnak: tehát a bűn a mienk. Azonban szeretném tudni: ebből mi következik?

Az-e, hogy a főrendi válaszokat hunyt szemmel, s gyors kézzel-lábbal kell fogadnunk; s rögtön tovább mennünk?

Az-e, hogy a Főrendeknek az üzenetek iránt annyi kifogást tenni, s minket az urbarium vizsgálatában akadályozni nem kellene?

Válaszszatok, uraim! én már választottam.

* * *

A kormányos, ki hajóját már egyszer süllyedni látta, nem csuda, ha minden tornyosodó sellegre kebelszorulva néz. Mérey a vallásbeli üzenet miatt meleg napokat állá ki; s ma, midőn a Luther és Calvin fíjainak Horvátországba eresztése felől fogott kérdés lenni, ne borzadjon?

Az üzenet illető fejezete felolvasatott; s Draskovics és a zágrábi káptalan egyik követe a horvátok tartományi jogait védelmezik; s personalis, hogy a nagy sűrűséggel felkelő követeket megelőzze: minden vitatást kelté vágni készült, és az üzenetek a főrendekhez általküldését javasolta. Híjában! a sors játékot űzni látszott rettegéseiből. Az előlülői kijelentésen megelégedett követek leültek ugyan; de az egri káptalan követe felállott s szólani akarván, a követek ismét felugrándoztak. Verőcze és Szerém a protestantismus mellett nyilatkoztak ki; s e részben horvát testvéreiktől dicséretes példával elszakadtanak; de a turopoliai ispán, a pozsegai követ, Busán, s az egri kanonok ostromolva feleltek. Minden felelet után a győzedelmes maradjon harsoga; s Mérey az általküldést előlülőiképen kimondván: a zaj csendben látszott végződni. Jön az ítélőmester; s az üzenet rekesztő fejezetét elolvassa. Az előlülő szabadabban kezd pihegni; de Asmody nem nyugszik, s a lélek szenvedései újra kezdődnek.

Tudnotok kell, hogy a pécsi káptalan követe, ki az egész üzenetet, mindjárt első olvasáskor elvettetni kívánta, most feláll; s annak egész tartalma ellen, az egyházi rend nevében protestál.

Majtényi, Barsból, felkél, s nyilvánítja, hogy sem egyházi rend képviselőségét itt nem ismer; sem egyházi rend nevében tett ellenmondást el nem fogad. A pécsi kanonok felel; többen ostro-

molják; Mérey újabb explózióktól retteg; a tárgyat bevégzettnek lenni jelenti; de boldogtalanságára e kérdéshez a horvát municipalis törvények változatlansága is vitatás alá pattan; s ő ismét a 21-dikihez hasonló történetnek irtózva néz elébe. Komlósy fagyos hangja, s Beöthy zengő szózatai már előbb hallatták magokat; most Mayer, a fejérvári lelkes kanonok, s vele ellenkezőleg Perényi, Marczibányi, Siskovics és Czindery és Bezeredy keltek tusára, s ostromaiknak a pécsi kanonok állott elejökbe. Mérey homlokán hideg cseppek állának; újlag kimondja a végzést; újlag kér csendességet; de Borsiczky a már többszer felszólamlott pécsi kanonokat korbács nélkül nem hagyhatá. Ez ismét csatajél vala; Tisza, Dubraviczky, Szinyei, Perényi egymás után kelnek fel, a világsodás ügyét pártfogolni; míg Busán száll ki velek viadalra, kinek Niczky végső csapást ad; s personalis lelki nyugalma az ütközet megszűnik; s az üzenet megáll.

* * *

Tízet kondult a torony órája; s félvetkezve, kényelmesen ültem íróasztalomnál, midőn ajtóm megzörrent.

„Az irgalmasoknál többen várják uraságodat.“

A menyköben! hiszen ma már minden bölcselkedés késő.

Igen is; de nálunk a késő bölcselkedés nemzeti.

S mióta?

A mióta a magyar kárán tanul.

Beléptem, s Wesselényit Pázmándyval, Siskovicscsal, és báró Prónay Alberttel együtt találtam.

S miről a szó?

Elfeleddet, hogy ifjaink a kizárás veszélyében forognak?

Uram, én mind eddig csak a bezáratást tartám rettentőnek. Azonban holnap kerületi conferentia; s fogjuk őket védeni.

De sokan lesznek ellenek.

S miért?

Mert az utcán bizonyos követnek kalapot nem emeltek; mert tetszésüket vivattal jelengetik; mert a követek által indítani szokott zajgást tódítják; mert Pesten azt beszélik, hogy a váradi prépostot kivetették; mert borsodi és szabolcsi hírek szerint az országházat leégették; és leginkább mert — sok követ örömezt beszélene olly dolgot, a mit az ifjuság jelenlétében szégyenel. És — — —

Nem tetszik folytatni?

Egy ok van, a mit megmondják-e? nem tudom.

Bizvást! ma szóhajtás estvéje van.

Ha úgy, tehát — mert az ifjuság ellen mondott vád a februar 25-ki visszamondásnak, s az előlülői gyengeségnek mentő lepel gyanánt szolgál.

O, az az előlülő!

Az, édes barátom, szerencse fija. Ő naponként bizonyos állatokat lő, a miket baknak neveznek; de ha az hiba, a hibát más teszi.

Az ifjuság, és a képviselőség?

Es Majláth!

Mit? Majláth? A volt personalis?

Igen; Majláth, a volt personalis.

A statustanácsos?

A statustanácsos!

Bécsben?

Bécsben!

Uram, ezt nem értem.

En sem; de Bécsben, bizonyos herczegnénél, bizonyos társaság jelenlétében bizonyos ministeri ur *) mondá: Majláth rontá el a Karokat és Rendeket; s Mérey nem mehet velek semmire.

De ha csakugyan semmire nem mehet?

Talán a nagy érdemű férfit, a magyarországi titkos politzia fejét, felebb póczolják; s helyére mást tesznek.

Es kit?

Ezt kérdé az a bizonyos úr, abban a bizonyos társaságban, gróf Zichy Ödöntől.

S a felelet?

Somsich.

Erre egy robogó éljen kell.

Nem; mert a bizonyos ur ugymondá: Somsich a Karokkal tartott mindig; s personalis nem lehet.

Ugy-e? tehát a Karokkal soha nem tarthatni, ez udvari morál?

Ugy látszik.

A szerint personalis?

Bartal — sem lehet.

S miért?

Mert hamis, mond a bizonyos ur.

Hát mit várhatunk?

Ugy mondják szünnapokat, mik alatt az országgyűlés Pestre költözzék; s valahonnan valaki a personalisi helyre teremjen; vagy pedig betegséget, melly Méreyt fürdőbe vigye, hogy Somsich, mint alnádor üljön helyébe.

Februar 28d. 1833.

Nincs tarkább dolog az embernél, azaz, hogy jobban megértsetek, az ember olyan, mint a chaméleon, melly csaknem minden pillantatban más színt vesz magára. S ezt minden emberről el lehet mondani, azon különbséggel, hogy némelyek a színváltásból kereset nemét formálnak; némelyek pedig annyiban váltanak színt, mennyiben azt a lélek csendes vagy indult, vidám vagy sötét állapota szükségesen hozza magával.

*) Sagan herczegnénél Sedliczky.

Néhány hét előtt, midőn a kerületi napkönyv, annyi sok forró és szélveszes kívánat és tusa után, a forrón kívánók, és szélveszesen tusázók részéről oly reménytelen akadályt találta, mérgebben és bánatomban szinte kitéptem a ritka hajszájakat, mik még kaponyámon imitt amott látszanak; ma pedig, mikor a szerkesztők lemondásukat jelenték; midőn a diktálás és leírás nehézségei, a követek elégedetlensége, s a havi fizetés előre gondolható elmaradása miatt a bajjal elindított intézet elsüllyedését multhatatlannak állíták: kész lettem volna nevetni, s ha akarjátok, éppen kacagni! Mert valljátok meg, nem a dühödésig nevetséges-e, azt a mit tüzzel vagy vassal, rossz akaróink daczára, győzelmi örömmel építettünk, hidegen ismét elrontani, hogy elleneink csufot üzhessenek belőlünk?

Tehát a kerületi napkönyv?

Veszélyben forog, uraim, a mint hallátok.

S megmentésére semmit sem teszték?

Meglássuk! — de az intézet már csaknem egy hónapos; és örökre az érczmlék sem tart. Aztán tudnotok kell, nekünk ma fontos dolgaink vagynak; mik illy parányiságról gondoskodni időt nem engednek.

S e fontos dolgok?

Conferentia tartás az ifjuság felett.

És mit akartok azzal a szegény ifjussággal?

Mit? azt kimondani nem merjük, még magunk közt sem. Mert mi sajátképen a teremben tanúk nélkül ohajtanánk ülni; a galeria deszkáit pedig örömet tűzre hordatnók: hanem most csak a szabazati szabadság megszorítása ellen panaszkodunk, s ifjaink szájaikra lakatot szeretnénk varázsolni. Illy célból szólalt meg ma Nagy Pál, s azon okból, mert a közvélemény nem az ifjakban, hanem az ország tudós férfjaiban (kik azok? és hány ezren vannak?) áll; s mert a mult országgyűlésen bizonyos ifjacska bizonyos zsidónak nyolczszáz potom forintért százezre kötelezést adott: a gyűlési eljent és morajt megtiltani kívánta; s egyszerűsmind felvigyázó küldöttséget rendelni javaslott. Gondolhatjátok, hogy Torkos, kinck s hasonlójinak a morajjal sok baja van, a javaslat pártolásával hátra nem maradt; de Niczky és Bernát s némelly mások szelidebb magyarázatot adtak a tárgynak; s azonnal újabb meg újabb javaslatok tűnének elő. Az idő mult; társaink egymás után suhanának kifelé; s a kerületi előlülő ezt látván sietett kihirdetni, miképen holnap délelőtt a personalis a képviselőséget újabb conferentiára hívja meg.

Ugy-e, tehát holnap is a tárggyal fogunk vesződni? S a personalis előlülése alatt? A szerint e mai tanácskozás mire való? Isten hozzátok, uraim, mi távozzunk! és távozzánk, s kik ott maradának végeztek valamit, a miről tudni nem akartunk.

De az ifjuság?

Az ifjuság mentve lesz.

S mi által?

Az által, a mi miatt az ifjuságnak pártjára kelünk, — köznyilvánosság által. Mert tudnotok kell, ma délután Wesselényinél Pázmándy, Dubraviczky, Siskovics, Szentiványi és Kölcsey elévgezik, a legrosszabb esetben a kérdést kerületre vinni, ha nem lehetne országos ülésben felhozni. S bátran tehettek fogadást, hogy a sötétség fiai inkább mindenről lemondanak, mint a világosságot elszenvedjék.

* * *

Iszonyu dolog, mond Pázmándy, a mint Dubraviczky, kit Csapóhoz conferentiára nem hívatnak, bucsut vett; iszonyu dolog, hogy az országgyűlési középpont ennyi idő után sem formálódik! Nyolczszáz huszonötben már ekkorára felleltük egymást; harminczban pedig mindjárt kezdetben együtt valánk. S most —

Hijában uraim, a konkoly közöttünk el van hintve. Im halljátok:

Wesselényi első ifjuságától fogva oppositio embere vala. Nem volt elég a megyében hol lakát tartja, közgyűléseken harsognia; de egymás után járá el Erdély minden megyéjé, s mindenik gyűléseit bátor szavakkal hozá lelkesedésbe. Így tett, midőn Erdélynek commissio utján akarának urbariumot adni: mint egykor Magyarországnak; így tett máskor is, s nem egy ízben; sőt Magyarország megyéit is látogatta; s mind ezek által a bécsi kormány figyelmét régen magára vonta, s kellett vonnia.

Hogy ellene sok rendbeli feladások történtek, azon nem fog senki csudálkozni; de hogy a mult években feje felett a bécsi ministerium tanácsot tartott; hogy az erdélyi katonakormány elfogatása felől parancsolatokat vett: azon minden, ki a férfiut ismeri, meg fog ütközni.

Mit tett? bizonyosan nem egyebet, hanem bátor beszédeket tartott; s mivel nálunk a sajtó minden rabvolta mellett is, a beszéd-szabadság még fenáll: beszédért üldöztetni, s épen elfogatni, rend elleni történet; s annyiaval inkább, mert Erdély törvényei a felségsértőt sem engedik elfogatni, mig porbe idézve, s bíróilag elmarasztalva nincs.

Őt azonban bizonyos baráti kéz névtelen levélben meginté: vigyázna magára, s még idő van, keresne szabadulást. De anyja még élt; azt elhagynia, szíve nem engedé; s elhatározá magát a sorsot bevárni; azon esetre, ha az balul ütne, Erdély minden megyéinél, valamint Borsodban és Szatmárban bizonyos pecsételt írományt tevén le, melly esetét a hazafiak előtt felfedezze, s a rajta elkövetett igazságtalanságnak emlékül szolgáljon.

Hála az égnek, a baljóslat még eddig nem teljesedett! De vizsgálatok, s kérdeződések ellene titokban tétettek. B. Vécsey, s szatmári volt alispány Geöcz több ízben kénytelenek valának fölöle

jelentést tenni; mint Szatmár vármegyéből a mult évek alatt tett felírások Bécsben figyelmet gerjesztének, s azok egyenesen Wesselényinek tulajdonítottak. S nem ok nélkül. Ő minden bizonnyal azon egy pár év alatt, míg Szatmár nemeseit iránta bizonyos emberek bizonyos pletykák által el nem hidegítették, lelke vala e megyének, s ott, hol oppositio század óta nem volt, egy nem megvetendő középpontot alkota, miből a ministerium előtt helybenhagyást nem érdemlő következmények fejlettek ki. Adjuk hozzá, hogy ő vala, ki ugyan az időben, az erdélyi törvénytelen katonafogást jószágaiban megakadályoztatván, az egész kis hazának rész és következással teljes példát mutatott; s képzelhetni fogjuk, hogy a bécsiek őt talán pártosnak, talán támadást indítóknak, talán valami titkon szőtt öszveesküvés fejének gondolták, vagy épen hitték.

Mi lehetetlen a gonoszságnak? Én hallottam, hogy Bécsben a Wesselényi merényei felől írásbeli bizonyítványok vannak. Ki tudja? Nincs-e nálunk is szerteszéllyel elég ember, ki facsimileket minden különös fáradság nélkül készíthet? Különben is a titkos politia, s az oda küldetni szokott feladások hiteles voltát, ki nem ismeri?

Néhány év előtt bizonyos szerencsétlen horvát éhezett; s a zágrábi püspökhöz járult segédért. Uram, mond a püspök, imhol valami kevés költség; s még egy jó tanács!

S az volna?

Végy tollat, s írj Bécsbe árulkodó levelet.

És kinek? és mit?

A püspök nem felelt; az éhező pedig vevé az alamizsnát, s míg benne tartott, az inség nem kínzá. De ha az egyiptomi hét termés is elfogyott; hogyan tartson a szük alamizsna örökké? A horvát ismét éhezett; s minthogy az éhség elméssé tesz: eszébe jutott a pásztori tanács, s nem csak eszébe jutott, hanem azt is bölcsen kitalálá: kinek? és mit? Kapá a névkönyvet, s a legelső kanonok felől, kinek nevét megpillantá, ír; és lelke nagy öröme-re, kevés nap után dicsérő választ nyer, s a legközelebbi kamarához egy csinos summácskáról utasítványt. Ki volt boldogabb mint ő? Most gondolá, egész jövődöm biztos alapon áll; mert mit? az írás mestersége és a kamara jövedelme kimeríthetetlenek; tehát — — — — —

S dolgozunk mint áll, kérdé a püspök.

Méltóságos ur, a tanács csalhatatlan! felelt a boldog.

Ah, de az a szerencse néha gonosz tréfát űz. Horvátunk vígan élt; s erszénye ürültével benéz ismét a névkönyvbe; ismét egy kanonokot kiír, és beárul. Egy postanap más után telik el; és válasz és utasítvány nem jön; az éhség napjai beállani kezdenek; s nincs más mód, mint a régi alamizsnát ismét megpróbálni.

Mint állunk? kérdé a püspök.

Méltóságos úr, a tanácscsal többé sem levél sem bér.

S mit tettél?

Először A., másodsor pedig B., kanonokot árultam el.

S ez utolsó nevét hol szeded?

A névkönyvből.

De nem nézted meg az évszámot; mert tudnod kell: B. kanonok tizenöt év előtt már nem élt.

E rövid eltérés, uraim, megmagyarázza: milly országos kutatók azok, honnan a politia pletykái erednek. Illy országos kutatókból folyhattak a Wesselényi ellen tett árulások is; s ki nem fog a legelevenebb s legméltóbb haragra gerjedni, meggondolván: mint kell becsületes embernek kígyók martalékává lennie, miket, mivel orozva gyilkolnak, sem elkerülni, sem annyival inkább eltapodni nem lehet. S valóban a dolgot annyira vivék, hogy az ember nem tudja, mi csodálatra méltóbb? az-e, hogy illy valamért valaki pártfogást és bért arathat? vagy az-e? hogy illy valamiért mind ez ideig akasztófára még senki sem került?

Mindenki meg fogná nektek mutathatni itt Posonyban a szegletházat, hol a cancellariának bizonyos titoknoka tart szállást, s hova a Verböczy nemzetség minden rendü férfiai keresztel és külcscsal, vagy kereszt és külcse nélkül, a képviselőtest sok érdeemeseit is ki nem vevén, naponként szorgalommal járúlnak, s Bécsbe küldendő titkos jelentéseket tesznek, azaz, magyar nyelvre fordítva: árulkodnak.

S véleitek talán, e gonosz határai csak addig terjednek? Uraim, a példa varázserővel bír, s tett tettet huz maga után, mint ásitás ásitást. Mások is vagynak, kik illy csatornán szeretnek holmit megtudni; s csatornákat mindenütt kaphatni. Olvassátok a lapokat; s látni fogjátok, mikép az irgalmasoknál, balkézre a templomtól, az emeletben sok barátságos öszvejövet történt; s mind azokban, kivevén az estvét, midőn b. Meskónak az egyházi tárgyban írt véleménye felolvastatott, egyházi személyekről, s vallásról szó sem téteték. És még is akadt olly szolgálatra kész barát, ki az öszvejöveteknek otthon exemplaris hűséggel jegyzőkönyvet írt; bizonyos egyházi uraknak már februar 1-ső hetében tizenegyet ívet töltő beszédeket nyújtott be, mik Wesselényitől és Wesselényinél az egyházi rend ellen — nem tartattak.

Szégyen! azt mondjátok.

A viláért sem, édes barátim! Szégyen csak a kopott kalappal és köpönyeggel van öszvekötvé; de olly urak, kik bizodalom színe alatt magokat máshoz belopják, hogy azoknak hazugság és rágalmazás által vermet ássanak, olly urak, mondom, új kalapra és köpönyegre mindig kapnak pénzt.

Minekutána már mind ezeket hallottátok, halljátok már azt is: illy hiteles és dicséretes utakon végezetre is miket tudott meg a

kormány? kicsinységet gondoltok talán? Nem! a dolog nagy, a dolog fontos, a dolog következéssel teljes.

Mert, jámbor olvasó, nem kevesebb forog fenn: mint Magyarország Ausztriától örökre elszakasztani; a nádort magyar királyné koronázni; Wesselényit, ki természetesen e dolgok főrugója, nádorrá választatni, melly esetben a szatmári követ legalább is udvari poeta lehetne.

Képzelem, e rettenetes, e nagy bajjal kipuhatolt, ez Europa nyugalmát öszvedülő titok: mint fog beneteket meglepni! Azonban úgy mondják, van ki ezt hiszi, vannak, kik ezt hiszik, s ez alaptalan hitből származik már most a jelen országgyűlés veszedelme; e jelen országgyűlésen a concentratio nehéz volta.

Ne kaczagjatok uraim; a dolog nevetséges, de következései már is sajnosak.

A nádor és gróf Reviczky, úgy mondják, ellenséges helyzetben állanak egymáshoz. A felebbi titok a nádor ellen az udvarnál barátságos érzelmeket nem táplálhat. Azonban az uralkodó király személyes erkölcsisége, s vallásos volta, s talán holmi más tekintet is egy kis tartózkodást parancsolnak: mit tesznek tehát? mivel úgy mondanak, a nádornak már pártja van, s ez az országgyűlésnek veszélyes indulást adhat: ellenpártot kell alkotnunk, melly a nádorinak ellentéve, alkotványi párt legyen. Úgy beszél, az alkotványi párt középpontjává előbb Gyürky nézeték ki; de magát nem ajánlván, a tolnai követ Csapó lön azzá.

S íme, édes barátim, a konkoly! és úgy vélem, több magyarázatot nem vártok. De lehetetlen velem együtt nem sajnálkoznotok a nemzet balsorsán. Íme, nem vala elég a visszavonás átká, melly százak óta terhesen fekszik felettünk; egy fantomnak, egy levegői rémalaknak kellett még közbejőnie, hogy egymástól ismét távolabb vettessünk.

Génius, védangyal, vagy a minek neveztetni akarsz, adj nekünk erőt, bátorságot és értelmet.

* * *

Csapónál Siskovics és Pázmándy s a szatmári követ együtt léptenek be, s ott gróf Andrást, Bezerédyt, Niczkyt és Palóczyt találák. A főrendi válaszokról lön szó; s bár az alkotványi párt feje némelly módosításról kezde szólni: a többség a már kétszer megállapított üzenet mellett jelenté ki magát.

Martius 1d. 1833.

Egyike a leglelkesebbeknek, legeggyenesebbeknek minden biznnyal a baranyai követ — Siskovics. Józan fej és bátor szív, nem csak szép, de váratlan tűnemény a megyéből, melly máskor a gonosz lelkű Kajdacsit küldé képviselőül. Hogy messze ne térjek,

tehát Siskovics nyitá be reggel ajtómat, s hívott Pázmándyhoz, hol Palóczyt mi már leltük, s hol Répás bennünket aztán lelt. Rövid összebeszélés után (az ifjuság ügyét tárgyzólag) personális Méreyhez, a helytartó tanács egykori palotája felé indulánk.

Ült a conferentia; Mérey bizván azokban, kik a váradí prépost kísételését követő ülésben az előlülőség oltalmára beszéltek, s kiket ő magának egy és más uton megnyeregetett: megnyitá az ülést, s várt jobbnál jobb javaslatokat. Czinderi, mint kerületi előlülő felállott, s a tegnapi conferentia ugymondatott végzéseit felolvasá: miképen kell az ifjuságot egymástól elválasztani, dolmányt vagy kabátot lehessen e a terembe bocsátani, a galériára menők hány forintos posztót viseljenek? s végre a diktaturán ki, és milyen arczvonásokkal üljön elől?

Bernát álla fel; s e már három nap óta folyvást tartó conferentiákat időtékozlásnak nevezé; s elmondván, hogy az országgyűlési csend fentartására törvényeink vagynak: minden további rendeleteket hasztalanoknak állított, Dubraviczky sem vala rest magát hasonlólag kinyilatkoztatni; s bár Nagy Pál az ifjuság s a galéria vendégei ellen fiakeri durvasággal harczolt is; bár Aczél a tegnapi conferentia végzését pártolta is: de Majtényi László ellenek szólván, Péchy pedig, s Pázmándy, Bezéredy, és Kölcsey helyeikből felugrándozván: mind Rudics, ki a personális híveiből már állott, mind maga Mérey nagy sebességgel összevonák a vitorlát. A mi előlülönk alatt melegedni kezdett a szék; s nehogy az oppositio goromba tagjai szóra jöhessenek: hirtelen kimondá, miképen semmiből semmi sem leszen, a dologmarad mint volt; s hogy ő magát ajánlja. Még a végszavak nem lebbentek le ajkairól, midőn székéről gyorsan felkele; s ment.

* * *

Higyjétek el levetkeztem minden kritikusi büszkeségemet; szemöldeim a lehetőségig simák valának; s áhítatos képpel, mint falusi lányka a bábszín előtt, állék a parterren, s mit használt? A kárpit fellebbent, a hurok rezgésbe jöttek, vastag és vékony hangok zengének, vadon erdő s sziklák közül tarka alakok szállottak ki, és én — én édes barátim gyönyörködés nélkül állottam ott. Az a Béla futása! a műv roszaabb, mint maga a futás; pedig meg kell vallanotok: olly futás, mint a szegény Béláé, bizony rossz futás.

Én tehát, mivel semmi kedves képet nem hozhaték magammal, kétképen mérgelődöm. Először, mert pénzemért köhögésnél egyebet nem vettem; másodszor, mert holnap a vallási tárgyban tett felírás elővételni nem fog.

Martius 2d. 1833.

Hijában vala minden iparkodás! alig volt ember, ki a vallás tárgyát illető felírást kívánta volna. Mi tehát, hogy napról napra

Kezdjünk, s félbehagyjunk: az előadásokat tárgyzó főrendi választ kezdők rostálni.

A válasz még most is irgalmatlan. Sem az országgyűlés elhalasztásáról panaszt tenni, sem az előleges sérelmeket előlbocsátani, sem a bennünk már vérré és lévvé vált junctimot elfogadni nem akarja; s egyedül a sorozás az, miben engedni látszik.

Az országgyűlés elhalasztását, s az előleges sérelmek kérdését győzedelmesen bevégzők; s kerületi ülésünkből eloszlánk.

A főrendek ma sem ülének. A vallásbeli üzenet egyike az országgyűlés legkeményebb falatainak; azt nyelni is nehéz, harapni is, legnehezebb pedig emészteni. Mit is gondoltok? A mi papjainkat, azokat tudniillik, kik az országgyűlésen széket és szavát bírnak, ha szinte a seminariumokban, s holmi szűk káplánságban meglehetősen kemény falatokkal tartották is, de később káptalani helyeken, s püspöki székekben olly áldott ebédekkel és vacsorákkal hizlalták, s mind e mai napig hizlalják: hogy nem osuda, ha gyomraik egy kissé kényesek. S a mi a világiak egyik szép részét illeti, ezek is naponként kapnak az evangéliumi gazdagnak asztaláról nem megvetendő morzsalékokat, mikén rágódni bizonyosan kedvesb érzést okoz: mint az az ízetlen, oppositioi szellemet érzető, s épen nem franczia simaságu üzenet. Innen van, édes barátim, hogy azt a főtáblánál olly hamar feltalálni nem lehet.

Hogy bohóskodással ne untassalak: a dolog így fekszik:

Bécsben — ugymondják, mert könnyen fogjátok hinni, másképen én ministeri titkokba avatva nem vagyok — a vallási tárgyra nézve bizonyos királyi válasz már talán készen is tartatik, azaz, a cancellária kész a vallás ügyében, azt a mit, válaszolni, s következőleg ez ügybeli felírás ellenére nincs. E tekintetnél fogva a nádor ohajtáná, hogy a tárgy a főrendeknél akadályra ne találjon; de deez ohajtás az infuláknak, bár mint álljanak is a környülmények, igen természetesen ellenőkre van. Nincs azért más mód: conferenciázni; s tegnap előtt volt is a nádornál nagy tanácskozás, miben a praelatusok, s néhány dignitariusok részt vettek; de csaknem mindnyájan az üzenet ellen nyilatkoztak ki.

Látszott, hogy a dolog nehezen megy; azért a nádor eleresztő a tanácskozást s tegnap egyenként hívogató az embereket magához, próbálta őket a türelem utára téregetni, az alatt, míg a cancellariának itt tartzkodó titoknoka az egyház fejedelmeit házról házra látogatja, s — oh csuda — a Karok és Rendek üzenetének általeresztésére készleli.

Mi lesz belőlünk? a jövő megmutatja. A független magnások külön tartának összejövotelt, s eddig az előttem fekvő jegyzék szerint az egész főtáblától tizennyolcz szó van az üzenet mellett, huszonkilencz ellene. Vagynak függőben állók is, s ha a nádor és a titoknok jól apostolkodnak, talán — — —

Ne jövendőljünk, édes naplós uram! a jóslat lelke a politika mostani folyamatában, vagy inkább szövényeiben hamar téved.

Tudom, uraim, mert kegyetek is a praelatusok asztalainál, s erszényei körül hamar tévednek.

Uraságod e szavakra meg fog emlékezni!

Igen is, egyszer talán a kerületi ülésben!

Martius 3d. 1833.

Tegnap Somogy és Bereg búcsút vőnek; ma Hont és Torna foglalák el a kerületi előülést: Majtényi Antal és gróf Andráshy.

Amarról nem kell szólanom; Andráshy egyike a magyar academia alapítóinak; egy a mult országgyűlésen köztisztviselőben állott hazafi; most az alkotmányi, azaz, a personalisi párt egyik oszlopa. Azon kevesek közé tartozik, kik a vallási ügyben sötét elveken jelenték ki magokat, s a közvéleményben ez által sokat veszített.

Ha tudni akarjátok: mit tettünk ma? Tehát — a tegnap kezdett főrendi választ végeztük el; kemény állhatatossággal maradván előbbi üzenetünk mellett; s ezt végezvén, nagy nehezen, azaz, sokak által akadályoztatva, foghattunk a vallásügybeli felíráson tett igazítások olvasásához. Azonban megtörtént ez is; s nincs egyéb hátra, hanem hogy országos ülés tartassék, s mind a felírás, mind a napkönyvet és kivonatot illető irományok már egyszer felolvastassanak. Mind ezek nagyon szíveinken fekszenek; a felírás, mert féltő, hogy azoknak, kik minket, így a mint állunk, nem nagyon szeretnek, az ítélőmesterrel íratnak egyet, s kezeinkből a tollat kiragadják, vagy a régi chronika szavaival, kipraktikálják; a napkönyvet és kivonatot illető irományok, mert ezek már olly régen adattak be, s felolvastatások olly régen sürgettek, hogy vétek nélkül lehetne gyanítani, mintha szándékosan törtennék a halasztás. Azért —

Uraink, előülő urak, ő méltóságát üléstartásra megkérni méltóztatassanak.

A mint parancsolják a tekintetes KK. és RR.

Aztán a napkönyv ivenkénti ára öt krajczár és nem négy.

Azt is befogjuk jelenteni. Most pedig az ülésnek vége.

Martius 4d. 1833.

Vagynak pillantatok, midőn a lélek, mint a szél által mozgott hullám, zajlásba jön; midőn a képeket, a gondolatokat, az érzelmeket nem csendesén tükrözi többé vissza, hanem rohanó sebességgel csapkodja széllyel. Ollyankor a szelíd, csaknem félnék arcvonások is, bátorság, dacz és erő színét öltözik magokra; ajak és nyelv gyorsakká lesznek; képzelet és emlékezet gondolatot és szót áradó folyamattal szolgáltatnak; a test minden idegei rezgésbe jönnek; a szív minden ütése melegebb, s minden tekintet, minden mozdulat, minden hang elevenséget és hatóságot nyer.

Ne gondoljátok azonban, mintha az illy pillantatok vagy igen ritkák, vagy szükségesen figyelemre méltó következmények okozói volnának. Mert mint az előszámlált tüneményeket csálhatatlanul fogjátok láthatni, valahányszor, például, vagy valamely felboszankodott asszonykát saját férjecskéje, vagy valamely osztó sógort ipájának fiai ellen kifakadva szemlélni és hallani alkalmatok van. Az egész dolog csak akkor emelkedik ki a mindennapi esetek sorából, ha az érintett lélekállapot oly embert lep meg, ki a nagyot és nemest mind elfogadni, mind méltóképen visszaadni tudhatja.

Mondhatom néktek, én ma érzettem valamit magamban, a mi ha erősb, s genialisabb lelket talált volna, nevezetes jelentést fogott vala szülhetni. Fájdalom, hogy demosthenesi sajátságokat, azaz, demosthenesi lángot, erőt, tehetséget és nyelvet e pozsonyi boltokban vásárolni nem lehet; bizony napi béremet örömet hajítottam volna el érettök, s kenyéren és vizen hoszu hónapokig sanyarogni kész lettem volna, csak egy órácskáért, csak egy óra-negyedért, mi alatt a híres hellen ékesszólásával fön és keblen uralkodhassam.

Tudnotok kell, ma az előleges sérelmekre, s a nyelvügyre adott főrendi válaszok vétettek elő. Szerelmem Erdély s a nyelv iránt egyike legerősb, legrégibb szenvedelmeimnek; mindegyik ugyanazon egy ideában, ugyanazon egy érzelemben ered: a haza iránti szeretetben. Mily kínos vala tudnom, hogy a főtábla még most is akadályt vet ellenök; s midőn az irántok formált kíváнат igazságát tagadni nem meri: mellékes utat keres, s pusztá ürügyeket ragad meg, miképen azt semmivé tehesse! és mit képzeltek? Lehet-e valami fájdalmasb, mint azt, a mit lelked meggyőződésében a haza boldogságára mulhatatlan, elengedhetetlen szükségnek hiszesz, azt, a minek teljesedése a fejedelem egyetlen egy kedvező pillantása által elérhető; azt, a mi oly közel van, hogy feléje csak kezeidet kell kinyújtani, ellenséges törekedés következtében el nem érhetned, el nem nyerhetned? S úgy állanod előtte, mint Tantal a maga égető, a maga halhatatlan szomjában a víz hullámiban?

Kétszer állottam fel; egyszer Erdély, egyszer a nyelv miatt; s bár a kebel érzeményét hangba méltán öntenem nem tudtam: az ügy szentsége lelkesített mindenkit. Kivétel nélkül erősen maradánt kívánataink mellett, s meghatározók, hogy harmadszor is szólítsuk föl a főrendeket: térnének már egyszer magokba, s kívánatainkat hozzájárulással segéljék.

* * *

Az emberek többsége vagy rettegő, vagy nagyon maga körül néző; s ez az oka, hogy mióta Wesselényit a bécsiék erővel litkokkal teljes emberré tettek; mióta őt a Magyarország Ausztriá-

tól elválásának főeszközévé álmódták: azóta a követek egymásután maradtak el conferentiáitól, s még néhány olyanok is, kik bátorság színében szeretnek láttatni. Ezért, nehogy az oppositio középpont nélkül maradjon, elvégeztük conferentiáinkat Eötvös szállásán tartani, hol ma Wesselényi, Pázmándy, Siskovics, Répás, Borsiczky, Palóczy, Vársárhelyi és a szatmármegyei két követ együvé gyűltenek.

Nyugtalanok valánk. Mert,

1.) A vallásbeli üzenet felírás nélkül vitetett a főrendekhez; s azon esetben, ha az ott felvétetnék, s keresztül bocsátatnék: könnyen a gondolatra jöhetnének, hogy az ítélőmesterrel készíttessenek felírást. Borsiczky a personalisnál látott is egyet, a mienkől különbözött.

2.) A Luther és Calvin fiai, azaz, a nyolcz superintendencia 1828-ban a vallásbeli bajokat folyamodás útján felterjesztették. Meg kell vallani, szolgálai egy gondolat! Mert az 1790: 26-dik törvényczikkely megsértése miatt tettek panaszt; a mit nem panasolni, de szabad nemzethez illőleg a maga helyén törvényesen kívánni kellett volna. A folyamodás természetesen nagyon bevont vitorlákkal ment fel; s korán sem terjedt annyira: mint az országgyűlés kívánatai. Mi kívánatos alkalom az udvar részéről ama szűk határu kérelemre kegyelemválaszt adni, az alatt, míg a mi üzenetünk országos ülés nem tartása miatt hallgatásban fekszik! Kis kedvezések az országgyűlési felírást megelőzni fogó királyi válaszbán, a nemzet egész törekedését semmivé tehetnék.

Azonban ugy lehet, mind ezen fejtörések jókor jönek. Mert leghihetőbb, hogy a főrendek, azon az okon, minélfogva az előlegeseket hátráltatják, a vallási tárgyat is vissza fogják küldeni; s mi itt ő méltóságaikkal szavakat és üzeneteket fogunk váltogatni, a cancellaria egyéb dolgokkal fog bajlódni; s a szép idő folyton foly; kedv és béketűrés fogyton fogy; s a példabeszéd értelmében — magyar tűz szalmaláng — egymás után unatkoznak meg mindentől, s haza megyünk — az ég tudja mivel.

* * *

Uraim, valaha valami kivonatról is volt szó, melly a napkönyvből készüljön, melly nyomtattassék, s nyomtatva újságlevelek mellett széllyelküldöztessék.

O, arról már csináltunk irományt!

És az elég?

Az irományt a personálisnak be is adók.

Nos?

Nos tehát majd egyszer fel fog olvastatni.

És aztán?

Fog készíttetni, nyomtatni, és széllyelküldöztetni.

S ki által?

Irkáló ember van itt elég.

De ember, kinek módja legyen nyomatni és széllyelküldözhetni, az alig van több egynél.

S az az egy?

A pozsonyi deák újság tulajdonosa, ki az itteni sajtóbirtokosokkal egyesületben áll, s kinek talán az újlag kezdődni akaró intézet előbb fog a hatalmasoktól is engedtetni, mint ismeretlen irkálónak, vagy épen a pesti újsághivataloknak.

Ezeknek, és azoknak, és amannak, és mindenkinek sok szerencsét! De kínos jövőendő várja azt, minek teremőji csak gondolatot és szándékot birnak, hatalmat pedig és teljesítést nem.

Martius 5d. 1833.

A kerületi előlölők jelenték, hogy ő méltósága a personalis, mihelyt elegendő tárgy gyűl össze, azonnal ülést tartani, s akkor a napkönyvet, és napkönyvi kivonatot illető irományokat is felolvastatni méltóztatik; s egyszersmind üzenteti, hogy a napkönyv egyes ívei ezentűl a KK. és RR. kívánsága szerint fizettetnek.

Ezen diplomatikai szárazsággal mondott, és ide leírt szavak nagy viadalra adának alkalmat.

Napkönyv említették; de a napkönyvvel sok a baj; mert az ülési beszédek egész kiterjedéseikben vétetnek fel; s ez a könyvet szertelen naggyá, szertelen drágává csinálja; s olyankor azt is teszi, hogy a követ urak az ülés után, otthon egy pipa vinyédi mellett egész kényelemben ülven pamlagaikon, olly dolgokat is írnak le, s küldenek el a szerkesztőhöz, miket a gyűlési terem falai vissza nem hangoztattak.

Ezen okokat adák elő Borsiczky, Marczibányi, Benyovszky, s többek; és kívánták: e visszaélésnek vétessék eleje; s a napkönyv ne legyen egyéb a beszédek summás kivonatánál.

Színes okok, de nem alaposok. Nagy és drága a könyv? De hát miért ne? Nem készül az olvasó könyvnek; repertorium az, minek a publicista, s az országgyűlési követ hasznát vegye. Aztán olly országban, mint ez a mienk, mellyben sajtószabadság nincs; hol a közgyűlési és országgyűlési beszédek és dolgok a jelen nem levő sokaságra nézve tiltott könyv: ott, uraim, igen üdvészeges dolog, ha van legalább egy rakhely, hova a némellykor mondatni szokott liberalis ideák, merész nyilatkozások, szabadszellemű beszédek a tudni akarók számára letétethetnek. És ne csufolkodjatok olly igen a pipa mellett készült beszédekkel! mondjátok meg: azon gondolatokat, mik 1833-dik év januárjának 10-dik napján Pozsonyban a KK. és RR. táblájánál a könyvvizsgálati jus felett élő szóval mondattak, mikor, és hol lehetne a szabad magyar nép közt nyilvánítani? Azért ne vegyétek el, mit semmi más oldalról vissza nem adhattok; s inkább szenvedjeteek kis visszaélést; inkább

fizessetek néhány potom forinttal többet: mint sem a királyi tábla urai által ministeri naplókönyvet foltoztatni engedjete, miben a personalisi erősségek teljes fényben, vagy épen nagyított fényben álljanak, az oppositio bajnokainak beszédei pedig elfacsarva, erejükből kivetkeztetve, csonkán és bénán jelenjenek meg.

Mind ezen tekintetek mellett is restek valánk a fontos tárgyért vívni, csak Dubraviczky, és a kerületben jelen volt Wesselényi által ösztönözve Tisza keltek fel. Mi többiek bűnösen hallgattunk. Azonban talán a dolog nem veszett el; mert az otthon készülni szokott beszédek ellen harczoltak ugyan; de azt még sem tagadhaták meg, hogy annak beszéde, ki azt kívánni fogja, egész kiterjedésében vétséssé be. A dolog országos ülésben szükségesen előforduland; s akkor talán a hallgatás bűnét lerázzuk lelkeinkről.

Vége lőn a viadalnak; s az urbariumi, vagy ha tetszik, urbéri munkálat harmadik czikkelyének első fejezetét vettük elő, mi már tegnap siker nélkül forgott vizsgálatban. A kérdés fontos; mert nem kevesebb ennél: szabad-e, s minemű irtást szabad a földes-
urnak a paraszttól úgy elvenni, hogy azt majorsággá tehesse?

Egyfelől a pozsonymegyei követ azt mondá: uraim húszezer paraszt lázzadott fel nálunk, mert az irtásokat tőlök elvenni akarták; s húsz ezer paraszthoz csatlakozhatik kétszáz ezer, vagy két millió, s két millióhoz az egész ország paraszt népessége.

Másfelől többen azt felelték, mit nekünk? A földesurát elvenni nem lehet. A parasztnak, ha fellázad, igaza nincs; bajonet pedig van.

Ezek az urak a choleraí kurucz háborut szemeikkel nem látták, füleikkel pedig csak messziről, s nem épen üres gyomorral hallották: csuda-e, ha idegeiket az akkori borzasztó jelenetek meg nem rázák vala?

Sokszor jön eszembe a példabeszéd: magyar kárán tanul!

Mind ezekből igen könnyen magyarázhatjátok ki: miért történt, hogy a czikkellyel ma sem mehettünk semmire, s olly igen semmire, hogy a dolog elintézésétől messzebb vagyunk, mint sem annak kimenetelét elgondolni lehessen.

* * *

Csapónál darab idő óta conferentiák tartatnak, de oda minket ritkán, Wesselényit pedig kevés hetektől fogva soha sem hívják. Ő azonban elég gonosz vala tegnap hivatlan jelenni meg, s ártatlanság alakjában menteni magát, hogy látogatását eddig elhalasztá. Ma Pázmándy, Dubraviczky és én is híva valánk; s Wesselényi ma sem maradt el.

Számosan gyűltek össze; s e már két nap hijában vitatott czikkelyre nézve akarának egyezkedni. De mikor az ember mindent akar, csak azt nem, a mire szükség van; mikor az ember

mindent beszél, csak azt nem, a mit a másik ohajt: akkor egyezkedésről szó sem lehet. Akartak, beszéltek, javaslatokat tettek, tanakodtak és vívtak most is, mint a kerületben; s úgy végzés nélkül oszlanak el, mint a kerületből.

Martius 6d. 1833.

Mit tettünk ma?

Kerületet ültünk.

S mit végeztünk ma?

A három nap óta vitatás alatt álló, vagy fekvő harmadik cikkely felett a pört folytattuk.

S ez végzés?

Nem épen; de még is roppant erőködészek után szavazatra jöttünk, s a harmadik cikkely első fejezetének első pontját, az országos küldöttség szerkesztése szerint, megállítottuk. Nem óriási munka, az való; de még is valami. Azaz, valami, haladásra a materiában; de haladás a lélekben — semmi.

Jegyzőink a viszonzüzeneteket felolvasták; s azok diktaturára küldettek.

* * *

Siskovics oldalán járdalék a Duna partján, midőn az alnádor, leányával sétálva, szembe jött. Megfordulánk; s a lelkes férfi társaságában, visszamértük a már megtett utat.

A personalis beteg, mondá Somsich, és holnap indul Bécs felé.

Ugy mi az alnádor előlülése alatt fogunk tanácskozni.

Ha a nádor engedi.

S a főrendek mikor veszik fel a vallásbeli üzenetet?

Az nekünk sziveinken fekszik.

Bizonytalan! Az üzenetnek sok ellenei vagynak.

Pedig, úgy mondják, a cancellár sokaknak intést küldött: ne szögeznék ellen magokat.

Ki higgye? Egy érsekség sokat ér; s bizony a cancellár intése fogamat nélkül nem hangzanék el!

* * *

Estve lőn, s Wesselényi benyitá ajtómat. Ma az üzenetolvasáskor az Erdélyhez kapcsolt részekre nézve gondba jött. Mert úgy vala írva, hogy azoknak épen azon viszonyokba kell visszalépniök, mikben a Magyarországtól lett elválás előtt állottanak. De a só? de a vallási viszony? Örömet változtatnák-e ezeket a Részek? Ez aggodalom megelőzésére gondoltuk a záradékot, mely most az üzenetben áll; s a Részeknek az említett viszonyokra nézve a kirendeltetni fogó országos küldöttséggel érkezésre utat nyit.

Wesselényi nyugodva van, és én; — nincs egyéb hátra, ha-

nem hogy az, a mit ily régen ohajtottunk, ily melegen vívunk, ily epedve várunk — megtörténjék! Milly könnyű szó, és még is milly nehéz!

Martius 7d. 1833.

Vívtunk, lármáztunk, s egy résznek kívánságára, más résznek daczára, néhányszor szavaztunk is; s az arbariumi 3-dik czikkely első fejezetét végre bevégeztük — kevés híján.

Annyi idő alatt, annyi sokféle beszéd után, bizonyosan temérdek lön a változás. Nem de?

Nem, uraim, alig változott egy vagy két szó.

És tudnotok kell, akármit veszünk kritikai pálcza alá; annál kevesebbet teszünk vele, mennél tovább, s mennél nagyobb tüzzel csatogtatjuk pálczáinkat. S ez természetes; mert elfáradunk, és elfárasztunk, és bebonyolodunk, hogy utójjára sem mozogni, sem utat találni nem tudunk. Illyenkor pedig igen kisegítő a felkiáltás: maradjon a redactio!

Martius 8d. 1833.

Hála az égnek, és az ég minden szenteinek! Az a szerencsétlen első fejezet valahára — egészen elvégeztetvén be és megfejeztetett! Nem mondhatni ugyan, hogy az adózó nép könnyebbségére, a liberalismus előmenetelére, s több ilyen sokak előtt kárhozatos dolgok virágoztatására fejeztetett be; hanem azt mondhatni, hogy minden ember kedvetlenségére. Mert a sötétség fainak nagyon sok történt; a világosság fainak nagyon kevés; a juste-milieu-nek pedig kevés is, sok is!

És minekutána ennek vége lön, a törvényhozó test a kritikai cathedraba beüle, s olvastatá:

- 1.) A királyi előadások tárgyában, és
- 2.) Az előlegesekre nézve készült harmadik viszonzóüzenetet.

A pálcázás nem vala nagyon irgalmatlan, s meglehetősen békességben széllyeloszlánk.

Martius 9d. 1833.

Hogy megtudjátok, a mi personalisunk Bécsben van, s az előlülés a mai országos ülésben Somsiché. Mérey a maga előlülői helyét gyáván tölti be; s ily ember a Karoknak nem volna épen rossz. Mert a ki vívni nem tud; a ki az oppositiónak keblet mutatni nem tud: az a kerületi végzéseket felforgathatni bizonyosan nem fogja. De az az áruló mesterség! az a titkosan áskálódó hivatal! az az organizált gonoszság! — Nem, édes barátim, ily ember nekünk nem kívánságos. Milly üdvezséges volna olyat birni helyette, mint Somsich? De hogyan? Nem kellene-e neki valamit engedni, hogy az igazgatásnak hozzá kedve jöjjön? De mit? de hogyan? Már annyiszor állottunk meg az először kinyilatkoztatott akarat mellett, s most lépünk vissza?

Azonban e kétségeskedés sokaknak keblébe szállott; s azok, kik elejétől fogva a köszönetírásban az epemirigyet nem örömezt szívelték, összebeszéltek, hogy a gonosz nyavalya ellen még egyszer szerencsét próbáljanak. Az ülés kezdődött; az előadásokat tárgyazó üzenet felolvastatott; Somsich az epemirigyet ostromlái; pártfogói találkoztak; és sok ideig kétes harcz volt. Azonban végre a már háromszor győzedelmet szerzett párt csakugyan diadalmaskodott, s az epemirigy, a maga oppositíói dicsőségében megmaradt.

De az alatt míg itt a győzelem így kivívatott, a főrendeknél a vallásbeli üzenet sorsa megveretetés lőn, híjában valának minden előkészületek; Wesselényi, Széchenyi, Eszterházy Mihály, s az ifju lelkes Waldstein híjában szólának; mert bár többen egyesték velök szavaikat: az üzenet visszavetettetett, azaz, elolvasatni sem engedtetvén, a vallási egész tárgy a sérelmekre nézve kinevezettni fogó küldöttségre utasítatott.

Tehát a három millio protestans nyugalma; tehát a Karok kezdeményi joga tekintetet nem érdemelnek? Uraim, gonoszul, s nem csak gonoszul, de hibásan, de férdén veszitek fel a dolgot. Azt képzelitek e, hogy minket ezen az uton lehet meggyőzni? vagy talán a magatok hatáskörét akarjátok a mi táblánk romain kiszélesíteni? Roszul tanultátok meg a magyar nép történeteit. A legegzenesebb utat választottátok, bennünket erőbetenni. S az nektek használ? s az a ti szemöldökeiteket tiszteletben fogja tartani? Nem alkalmat nyújtottatok-e, hogy táblátok jussait szemügyre vegyük? Nem kényszerítettetek-e, hogy a roszul, s törvénytelenül gyakorlott Veto ellen, tele torokkal kiabáljunk? S mi lesz en ebből? Én nem mondom hogy a Karok ez által végtére is nagy hasznót aratandók; de azt mondom: a kárért, a mi következhetik, a jelenkor és maradék előtt, nektek kell számolni!

Martius 10d. 1833.

Kerületi ülés; előlülők Győr és Ugocsa. Napi rend: a nyelv-ügybeli harmadik üzenet.

Lelkem fájdalmában írtam meg az üzenetet, keményen és ke-serűn. A sötétség és rettegés fíjainak szemei kápráztak; s szívei dobogásba jöttek; s igyekeztek az írományt minden erejéből kivetkeztetni. Azonban a jobb rész nem engedte magát egészen meggyőzetni, s kevés, de még is fontos kihagyással az üzenet megmaradt.

Szegény haza, szegény nyelv! Mikor még csak melegséggel oltalmazni sem hagynának! De uraim, pharizeus urak, képzelhetitek-e, hogy kinek idegein keresztül lángfolyam futkos, az nektek száraz, pusztá és hideg szavakat találhat fel, s épen akkor, mikor szerelme tárgyáról van kérdés? Vigyázzatok! ezen halvány emberkében electromi szikrák lappanganak; s ha hozzá nyul-tok, megrázó erővel pattannak ki.

Martius 11d. 1833.

A napkönyvből, tudniillik, az országgyűlési napkönyvből, ha ugyan e zsebkönyvi formatumokhoz szokott korban olly súlyos foliantokat forgatni nem iszonyodtok, láthatjátok: miképen a mai országos ülésben a tegnapelőtt félben maradt üzenet elvégeztetvén, az előlegeseket s a nyelvügyet tárgyzók olvastattak fel. Az erdélyi czikkelyből azon sorok, hol az Erdély nevében adott, de az egyesületnek nem kedvező feleletek érdekeltetnek, kihagyatni kívántattak; egyébiránt a többiek változás nélkül maradának.

E szerint háromszor vagynak a felírások megállapítva; fogják-e a Főrendek még most is visszatartóztatni.

* * *

E két ur, monda Széchenyi gróf Battyány Ivánra s Pálffy herczegre mutatván, legalább negyvenezer jobbágyhely birtokában van, s még is négy év előtt alig tudott valamit Magyarországról; most pedig már alkalmas mennyiséget szívtak be a nemzetiségből. S valóban mind a két mágánás részvélet mutata a hazai dolgok iránt; s magyarul szólni, ha nincs is a nyelv teljes hatalmukban, az együttlét egész ideje alatt meg nem szűntek.

Mondjátok meg uraim, honnan ezen törekedés a nemzetiségre? Egy két lelkesebbnek ösztönéből, s példájából talán? De nem ezt teszik-e az emberek másutt is? Nem ezt teszik-e a csehek is, kik mintha az 1618-dik évet megelőző időszak képe egyszerre felvilágosodott volna lelkeikben, hasonlólul, mint a mi embereink, nemzetiséget keresnek, nemzetiséget mutogatnak? Higyétek el, az emberiségnek vagynak ragadó nyavalyái: most pestis, majd sárgaláz, petécs és cholera; s hasonlólág most költözködés, kereszt-had, újvilágkeresés, majd tudományi, vallási, politikai reform, majd külföldiskedés, majd nemzetiség. S mindegyik nyavalyának vagynak súlyos symptomái, s keresztülmentök után, ha tudniillik a beteg orvosi kéz alatt örökkévalóságba nem vándorolt, egészséget, s abból származó léleknyugalmat és elevenséget hagynak magok után. De ne gondoljátok azért, mintha a nemzetiség nyavalyája még nagy mértékben volna nálunk. Még csak harapózni kezd az; s ugyanazért az egészségre ügyelő hivatalok elzárásokkal akarják orvosolni. Csak attól függ már most, ha a nyavalya érintés által terjed-e, vagy a légben foly szerteszéllyel; mert ha ez utolsó eset talál lenni, ugy az óvó eszközök, mint a cholera alkalmaival, haszontalanok maradnak.

Akármin legyen a dolog; elég hogy embereink a nemzetiségre hajlandók. Mit nem lehetne velök tenni, kezdé Széchenyi, ha erős lelkűek egyesülnének őket vezetni? Én két év előtt, midőn Pesten sok mágánás vala jelen, kértem Wesselényit: tartanánk öszvejöveteket; ő és én egyesülve könnyen vezethetők vala a

többit. De hijában; ő azt mondá; mi ketten egymást megtéríteni nem foghatjuk; s azért jobb öszvejöveteket nem is tartanunk.

Uraim, mit mondotok erre? Nem lehetne-e két embernek, kik sok pontról ugyan különbözőleg gondolkoznak; de a főpontban (a haza felemelésében, a nemzetnek a Verböczy nemzetsége s az adózó milliómok egyesítése által leendő öregbilésében) szívvél és lélekkel egyetértének, egymással szövetségre lépni? E kérdés minden tekintetben elég fontos: róla néhány pillantatig gondolkoznotok; s kérlek benneteket, intelek, kényszerítlek benneteket, ezt a néhány pillanatot fordítsátok haszonra.

* * *

Ültem, és írtam, midőn ablakom alatt, az estveli alkonyban muzsikái hangok zendültek meg. Nehány jó kedvű ifjacska volt, kik a Czinka Panna és Bihary nemzetségéből származott, s a mindennapi kenyér után indult hangművészekről-e vagy hanggyártóktól kísérve, a szatmári követ füleinek egy kis vigalmat szerezni jövének. Köszönöm uraim; de ha az én beszédeim is illy csikorgók, mint a ti cigányaitok vonóji alól jövő hangok: úgy én és ők szerencsétlen művészek vagyunk. Azonban, ez hazai dicsőség. Isten neveljen bennünket minden jóban!

Martius 12d. 1833.

A kerület a vallásügyben adott főrendi választ olvastatá fel. Néhányan szólának; de Pázmándy javaslatára csak hamar meghatározottatott: küldessék vissza az üzenet, s rövid szavakkal mondatassék el: Uraink, Főrendek, ti eltévesztétek a sort; nekünk kezdeményi jusunk van; s dolgotok az, hogy a mit küldünk, olvassátok által, s a dologra feleljetek.

Ezt végezvén, az urbariumi 3-dik czikkely második fejezete vonaték elő; s annak két első pontja, hoszas és sokfelé ágazó vitatás után, az országos küldöttségi szerkesztés szerint meghatározott.

Martius 13d. és 14d. 1833.

E két nap is az urbariumi munkálat harmadik czikkelyének második fejezetével tölt el. A fejezet ugyan be van végezve; de bizonyosan nem fognátok rajta megismerni azt a korszellemet, a mi ez országgyűlés első heteiben olly sok ajakról con amore zeng vala. Mert ime csak azt sem lehetett kivinni, hogy a paraszt gabonából pálinkát főzhessen! És így egy lépéssel itt is hátrább mentünk, mint a Theresia urbariumával eddig állottunk. Uraim! hiszen ti olly jól tudjátok a német nyelvet; talán jobban is tudjátok mint kellene. Nem jut-e eszetekbe a közmondás, a német közmondás tudniillik: ki előre nem halad, az hátramarad? S ha már

az előre nem haladóról is ez mondatik: mit kell még a visszalépőről mondanunk.

Martius 15d. 1833.

Ismét kerület, ismét urbarium! De most a harmadik cikkely harmadik fejezete jött sorba, melly a legelő különválasztásáról tanít; olly labirinth, vagy tömkeleg, vagy a hogyan hívjátok, mi-ből kivergődni nehezen fogunk. A mi bajunk sok. Az ország részei olly temérdek tekintetben különböznek egymástól! Más helyzet, más természetű föld, más kiterjedésbeli viszony, más népesség, más életmód, s több effélék; s mind ezekből következő más tekintetek, más gondolkodás, más értelem, más követelésítés. S mind ezekből képzelitek-e, hogy egy értelmi egész, egy törvényhozási tűzpont formáltathassák? Ugyan azért beszélünk sokat, vivünk sokat, találgatunk sokat, míg utoljára is vagy történetes fejlik ki, azaz, inkább bukkan ki valami; vagy az országos küldöttség szerkezete áll.

A mai nap egyike volt a hijában tett merényeknek. Hosszú tanácskozás után messzebb vagyunk a dolog kimenetelétől, mint kezdet előtt; s azok ugyan, kik ajkaikat és nyelveiket, s minden bizonnal karjaikat is hatalmasan mozgatták, legalább jó étvágyat szerzenek magoknak; de mi, kik ültünk, s a tanácskozási zugást füleinkben fájdalmasan éreztük, legfelebb is a hypochondriához nyertünk több hajlandóságot.

Az alatt míg mi e semmit sem csinálást csinálók, a méltóságosak országos ülést tartának: s szívök fájdalmában a Karok értelméhez közeledének. A királyi előadásokra felelő irományra nézve ugyan még a cholera- említésben, s a junctimot előterjesztő szavakban némi változást kívántak; s az előlegeseket, noha már ugyan azon levelen, de az előadások után ohajtják felmutattatni: hanem az előlegések pontjaira s a magyar nyelvre nézve a további ellenzést félbenhagyák. Nem rejték el azonban boszuságukat; nem mulaszták el válaszaikban nyilván kimondani, hogy elveinket el nem fogadják, s csak időnyerés végett egyeznek; sőt az ország bírāja hatalmasan szólott azon követ ellen, ki e hónap 4-dikén a kerületi ülésben ezeket mondá: Nemesség és nemesség közt, még pedig egy részről 500, más részről pedig 700 ezer nemesség közt van a kérdés, — — — — — a 700 ezer kétszer jelentette ki magát; s kérdem: mi jusa van az ötszáznak olly kemény ellenmondást csinálni? — — — —

Mind jól van Méltóságos Uraim! Mi szavakkal nem akarunk törődni, csak tettel ellenünk lenni szűnjetek meg; s akkor azt sem fogjuk többé mondani, a mit a nyelvügybeli üzenetben keserüségből mondottunk, s a, mit a Nádor mai ülésben panasz nélkül nem hagyhatott, — hogy a fejedelem és a nemzet közt gá-

tat emelték. Hiszen mi oly szelidek, oly complimenttel teljesek vagyunk! csak — — —

Martius 15d. 1833.

Kerület, és fél tizenkettőre mind a két táblánál országos ülés. A kerületben épen azt csináltuk; s épen oly keveset, azaz, épen úgy semmit végeztünk: mint tegnap. S minekutána az előre-törekedés és nem haladás kínait eléggé szenvedtük: az ország termébe menénk, hol vallásbeli viszonyúzenetünk felolvastatván a főrendekhez általküldetett; tőlök pedig a királyi előadások, előlegések, és királyi lak tárgyában adott választ, írásban, a nyelvügyre nézve pedig élő szóval elfogadtuk.

* * *

Keresztülmentünk a hidon, s a Duna tulpartján fekvő berek lombtalan fáji közt járkálánk. Alkonyra hajlott a nap; a sétálók nagyobb része már haza tért; még egy sereg iskolás gyermek úzé játékait a hely körül, hol Dubraviczky a huszonnég év előtt elhullott francia bajnokok sírhalmait mutogatá. Megvallom, e jelenés különös érzést támasztá keblemben. Nem a bajnokhalál, nem az idegen földben lelt sír, nem a honmaradtak bánata tűnt előmbé. Napoleon és Europa; s benne és körülök annyi rendület, annyi törekedés, tett, remény, teljesedés és veszteség: ezek valának gondolataim. De e gondolatok közepében miért kellett a te képednek megjelenni, o Haza? És az a bus látvány; — az omladékos vár a más part fölött! Bár mikor, csak most ne! — Haza, s ti omlott falak, mikor fogtok egyszer épségben állani?

Vissza uraim! e helyet kísértet lengi körül. Azért hívtatok e ki szobám rejtekéből, hogy a mulandóság s bizonytalan jövőendő scenájához vezessetek?

* * *

Hányszor nem sopánkodánk: a magyar nem becsüli meg saját érdemeit! S íme most, midőn a szabolcsi első követ lemondott, küldőji nem akarnak helyette a szép pályára lépni; hanem a Borsodból el nem küldött Ragályit keresik fel, hogy képviselőjökké válaszszák! Ha így; ez bizonyosan igen illő tett a megyéhez, melly hoszu időn keresztül Vay Józsefet szokta volt követséggel megtisztelni. De Ragályi fog e a hívásnak engedni? Ohajtanunk kell, hogy fogjon; mert ő az oppositio minden emberei előtt tiszteletben áll; s tekintete, s karakterének erős volta kétség kívül sokat használna. Irjunk neki, mondá Wesselényi, s javallák a többiek; ez mind kedvet adand a követséghez, mind megtisztelés gyanánt szolgáland az országban, hol érdemet, ha csak nyilvános

megismerés által is, jutalmazni nem mindennapi dolog. Nekem jutott a tiszt: írni; s a tisztet elfogadám.

* * *

Két conferentia; egy nagy a sopronyi híres követnél habzó pohár és tele tányérok közt; más kicsiny a szatmári követnél pohárvíz, és pipadohány mellett. Ott a már két nap óta hijában vitatott legelő-elvasztás, itt a főrendi válasz miatt. A sopronyi követ poharai s tányérai üresültek ugyan, de a legelői nodus gordius bontatlan maradt; a mi a főrendi választ illeti, erre nézve talán valami történendik.

Eszetekbe fog jutni: miképen az alnádort sokan szeretnék a personális helyére emelve látni; s ez ohajtás következtetésében örömet engednének egy kis győzelmeket nékie. A köszönetírára adott legújabb válasz már nagyon hajlékony; csupán hármát kíván: hogy az epekórság említésekor a törvénytelenység kifejezése helyett, csak óvás tétessék, miszerint jövődöben, a törvény által határozott eseteken kívül, országgyűlést elhalasztani ne lehessen; hogy az előlegesek ha már a feladásokkal egy levelen állanak, legalább utóbbi sorba tétessenek; és hogy a junctimról szóló szavakban egy kis változás tétessék. Nem lehetne-e e háromból a két szélsőt Somsichnak engedni? Wesselényi azt monda: igen; s Dubraviczky és Török nem voltak ellene; de Pázmándy a szélsők közül az elsőre hajlandó nem vala. Azonban a mit a Főrendek kívánnak, az bizony csak szorultsági kívánság; mert a dolog ott marad a hol volt. Pedig dolgot megtartani, s szavakat haszonnal engedni: bizony nem rossz alku!

Martius 17d. 1833.

Felviradott, s Dubraviczky, Répás, Sivkovics, Wesselényi Prónay és Balog egymás után léptek szobámba, s minekutána az epekórság említésekor teendő módosítás elfogadásában megegyeztünk, kerületbe indulánk.

Veszprém és Bihar foglalák el az előtűlést, azaz, Cons. Ronkonczy és Tisza. Ez jó szívű, nyájas ember; amaz, mint az ifland húzott tanácsosai, kényelmes és szavas, nem nyilván udvari, de az oppositiónak sem dönthetlen oszlopa; egyébiránt a papságnak, mint rhinoceros az elefántnak, természetes ellensége.

A főrendi válaszokat kezdők olvasni, s legelőször a királyi lak tárgyában írt jöve sorba. Szavakat kívántak változtatni, s változtatásaikat el is fogadók, egy kivétellel. A válasz ugyanis az atyakirálynak csak némellykori tartózkodását az országban kéré; a Karok pedig mindenkor lakást kívánnak.

Most a királyi előadásokat tárgyzó válasz olvastatott. Az epekórságos cikkely, mely minden alkalommal nagy tusákra he-

vité a haza atyjait, most annival nagyobb hővvel vétették; mert azokon felül, kik eddig a többséggel nem tartottak, most a Som-sich baráti közül is sokan a főrendi módosítás mellé állottak. Kétesen folyt a viadal, de végre — bár csak egyetlen egy többséggel — a módosítás győzött.

* * *

Barátim sürgettek: ígéretemnek tennék eleget, s Ragályi-hoz a kívánt írományt készítném el. Ime tehát az éj órájában íram a mint következők:

Alolírtak, midőn az országgyűlésen megjelentünk, fájdalommal vettük észre, hogy Ragályi Tamás köztünk nincs. Olly férfi, ki magát egészen a haza érdekeinek szentelé, ki pályáját két országgyűlésen keresztül, ritka állhatatossággal, s küldőji dicsőségére futá meg, nem csak kívánatos, de szükséges lenne nekünk, hogy Tőle fáradozásainkban kölcsönös tanácsot, segédet, és vigasztalást nyerhessünk. Ugyan azért szép reménnyel lép meg bennünket a váratlan örömhír, mihez képest Szabolcs lelkes Rendei eltökélék magokban felkeresni az érdemest, s képviselőjökké választván megadni őt a mi ohajtásainknak és a hazának. Sietünk e miatt örömről kijelenteni; mind azért hogy részvétünkben és barátságunk érzelmeiből fonjunk a tiszteleltre méltónak koszorút; mind azért, hogy tudtára adjuk a rendületlen bizodalmat, melly szerint hiszszük, miképen ő polgártársai hívását készen fogja követni, s készen fogja magát a házi élet nyugalmaiból kiragadni, s készen fog velünk együtt munkálni, és küzdeni, nem csak nem bérért, nem csak nem külfényért, hanem ha Isten úgy rendelte, szenvedésért s hálátlanságért is, de minden esetre a magyar nemzetért.

Martius 18d. 1833.

Nehezteltek talán, hogy napkönyvemben sok szárazságot, és szárazság mellett sok aprólékságot leltek? Ha azt teszitek, mondom nektek: csudálatos emberek vagytok! Mert nem kellett volna e meggondolnotok: miképen és csak magam számára írtam e lapokat, koránsem a tietekre?

Micsoda? Tehát mért adtad sajtó alá?

Sajtó alá, uraim? Ti bizonyosan álmodtátok? képzéletek e, hogy illy időben, mikor minden szeglet könyvvizsgálóval és titkos politzia spionival tele van; mikor Széchenyi Stadiumát Wesselényi Előítéleteit, bár könyvvizsgálói engedelmet nyertek is, a sajtó alól elfoglalták; mikor az igazságtalanságot, mi e két magányost éri, törvényhatóságokkal, például Szatmárral és Biharral is éreztették, s több e félek: hogy illy időben mondom, elég bohó lettem volna sajtóról s olvasó közönségről gondolkozni? — Nem uraim! Mi u-

gyan, azaz én, és Ti, sok bohó lépésekre tévedhetők vagyunk; de még is nem — mindenre.

Elég az, én írok, mert épen kedvem tartja; és úgy írok, a mint épen kedvem tartja; s ha valaha valaki e mázolás, más idő és környülmény közt, közre bocsátandja — ám lássa! Én ezennel protestálok; s minden kritika nélküli kemény ítéletet előre nyakába hárítok. Jól értsétek! kemény ítéletet mondtam; mert a kedvezőt minden esetre magamnak tartom fenn.

Hogy időt ne veszessünk; tehát má a tegnap olvasni kezdett főrendi válaszzsal készen vagyunk; s a junctim előadásban ajánlott szóbeli változást ugyan elfogadtuk; de az előlegeselek állására nézve kérelhetlenek maradánk.

Igy folytak dolgaink a kerületben, míg a Méltóságosak ülésében a vallásügybeli rövid, de kategoriás viszonzóüzenet olvastaték fel. Makacsvoltunk, mi már a nyelvügyet kivítva, most a vallási sérelmek pontonként elővételét nyerte meg. Igen is, a főrendek meghatározzák magokban, azt a mit előbb lenéző diadalommal viszszevetettek, legalább — keresztül olvasni; de nehogy a keresztül-olvasás alatt hevület és kifakadások történjenek: elvégeztetett, biztatnék az egész tárgy bizonyos, a Főrendek kebeléből választandó küldöttségre.

A gondolat nem vala épen rossz. Mert a tábla függetlenei minden felől előszóliták barátaikat; s ezek nem csak nagy számban jelentek meg; de, a mi ezelőtt szokatlan vala, sűrűn kezdének beszélni is; s beszélni, s magyarul beszélni még azok is, kik (mint herczeg Pálffy és Batthyány gróf) a nyelvet nem bírják. E jelenet szemet szurt, s az országbíró keserű szeszéllyel mondogatta: most ennyi mágnás jött a pióccaszekeren, majd annyi a szorgalomkocsin egybezsúpolva. Hasztalan, kegyelmes ur! Az idő eljárt; a gonoszúl nevelt generatio őszhajakat és rangot félénk tisztelettel szemlélni nem tanult; s megyéken az öreg táblabíró, s országgyűlésen az öreg dignitarius kénytelen nem csak hallatni magát, de hallgatni is mást. Isten tudja mi lesz a világból, ha már az alig harmincz éves embernek is esze van!

A küldöttség tehát, minekutána a pécsi püspök et consortes az üzenet újabb visszavetését tüzesen vitatták, s minekutána Vayék, Dezsewfy Aurél, Batthyány és Eszterházy Mihály nekik feleltek, csakugyan kirendeltetett. De ezen intézettel az oppositio férfiai nem valának megelégedve; s azt hívék: ez nem egyébre való, mint a dolgot bizonytalan időre elvetni. Mert nem könnyű e a küldöttség előlülőjének, azt őszve nem hívni, s a késedelmet tetszése szerint hónapokra kiterjeszteni? Azonban a meg nem elégedés nyilván ki nem fakadt, s Wesselényi is csak szomszéda fülébe sugá, hogy e módon a vallásügy ad Calendas graecas van halasztva: a sugás mindazáltal olly dörgő organumból elég hangos lön Cziráknak is fülébe juthatni. A nagy méltóságu ur azért többek előtt

kijelenté magát, W... hamis próféta; s ő a küldöttséget még ma öszvehivni, s az egész tárgyat kevés nap alatt végezni akarja. Sok szerencsét, Nemes Gróf! hiszen mi is azt ohajtjuk; noha — őszintén megvallva — az egész küldöttségi munkálódástól sokat nem várunk.

Martius 19d. 1833.

Az egyszeri asszonyka az egyszeri püspökhöz panaszszal járt; mert, ugymond, ő imádkozni nem tud.

S hogyan? kérdé az egyházi ur.

És ugy akarnék pedig! folytatá az asszony; de valahányszor kezdem, egyszerre elfogódom; s egyebet nem tehetek a sohajtásnál: Oh!

Jó asszony, felelt a püspök, te imádkozni tudsz; és jobban, mint én!

E történetecske jut eszembe most, midőn az est orájában reggeli érzeményimre visszagondolok.

Halljuk!

Nem! édes barátim! Ma 19dik van; s e nap az én honmardottimnak szent. Az a mi szent, annak emléke szívben zárva marad; s legfőlebb is, mint hallatok, egyetlen egy sohajtással leben ki. Azért, uraim, isten hozzátok; ma számotokra szavaim nincsenek.

Martius 20d. 1833.

Tegnap a Karok kerületben ülének, s a királyi előadásokat illető negyedik üzenetet, mit Bernát az utolsó főrendi válaszra írt, nagy, és tüzes, és hoszu vitatás után megállapították; s azután a legelő különszakasztásáról már kétszer híjában próbált fejezetet vették elő, mint gondolhatjátok, ismét haszon nélkül.

Mert, mit? Vélitek talán, itt egyedül gazdasági nézések forognak fenn? Nem! itt az egész polgári alkotvány, nemesi szabadság, privilegiumok, titulus nonus, articulus octavus, korona és ország és minden mozgásba tétetik.

Minden szentek! mi veszély ez egyszer?

Nagy és sok veszély, jámbor olvasó! Mert ha a paraszt márhájának külön legelő adatik, hogy földesura birkanyája miatt a köz legelőről ki ne szorúljanak; ha az ur és paraszt maga földeit külön kimérve kapja meg, hogy egyszer már a magatulajdonát mindenki ne csak névvel, de valósággal bírhasssa; ha az emberek egymás vétéseit kedvök szerint el nem gázolhatják; ha a gazda, hol buzát termesztetni akar, oda szomszéda kedvéért ledneket vetni nem lesz kénytelen; ha az ugarat, a helyett hogy bogácskóróval nőjjon fel, répával bevetni szabad leszen; ha kopár kaszálóinkat lóherrel bevethetjük stb: akkor ugymond Benyovszky és Marczi-bányi a constitutióának vége.

S mi okból? kérditek.

Megvallom, e kérdésre felelni nem tudok. Én avatatlan vagyok, s nem tehetek mást, mint bennetek az említett két úrhoz útasítani; kiktől megtanulhatjátok, hogy a magyarországi paraszt a világ minden parasztainál szerencsésebb.

Uraim, egy szót! Virgil azt énekli:

O fortunatos nimium, sua si bona norint

Agricolae!

bizony kár, hogy e versnek itt is mottoúl kell szolgálnia. Mit ér a boldogság, miről az ember semmit sem tud? Nem volnátok e olly kegyesek, hogy a paraszt szerencsés voltát ne demonstrálni, hanem vele megéreztetni igyekezzetek?

Igy állának dolgaink tegnap; ma pedig országos ülés tarték mind a két teremben. A Karok a királyi lakot s az előadásokat illető üzenetjavaslatokat vizsgálták meg; s minekutána az utolsóbol bizonyos metsző szavakat Somsich kedvéért kihagytanak: mindkettőt a főrendekhez általküldék.

Ragályihoz a felszólítás sokaktól, s magától a vele mult országgyűlés alatt párviadalra kelní akart Borsiczkytól is aláírva, ma indult utnak. Sok szerencsét! Én a dolognak félörömmel örülök; mert a mint derít annak tudása, hogy a törvényhozó test sok tagjai a factio által elnyomott férfiu érdemeinek igazságot szolgáltatnak: ugy elborít a gondolat, hogy Ragályit a szabolcsiak talán csak pártszellemből hívták meg; s talán az egész tervet ellenpárt fogja megsemmisíteni.

Mit tegyünk? És így megy, és így ment a világ minden népéinél; s törjük-e fejünket, ha a mi Romában és Londonban ezerszer történt, történik — Kállóban?

Martius 21—23d. 1833.

Nagyon kevés a mit mondhatok. Mert hogy 21-dikben a legelőről annyit végeztünk, hogy a hol lehet, a hol tetszeni fog, a hol akadály nem gördül elő, s az ég tudja még mi minden nem történik — ott a legelő választassék külön: ez mindöszve is kevés. Mert hátra van a kérdés: mint és mennyi választatik külön? Ezen törjük naponkét fejünket és nyelveinket, s törjük siker nélkül. Egyébiránt mivel a főtáblánál 21-dikben ülés volt, s a méltóságosak, látván, hogy makacs gyermekek vagyunk, kívánságainkat — noha a neheztelés minden jeleivel — végezetre teljesen elfogadták: most nekünk a latin felírások, s az előlegesek magyarra fordításával kell foglalatoskodnunk. Felírásainkat ugyan már több országgyűlésről küldjük magyarul is; de a sérelmek most fordítottak legelőszer. Egy parányi előlépés; s jaj nekünk, hogy illy parányiságnak is örülnünk kell!

És három napról csak ennyi?

Az egekre uraim! hiszen nem ti berzenkedtek e fel mind-

annyiszor, valahányszor valaki valaminem eléggé szépet mondó-
latok? S ha most elmondanám, hogy a kerületi napkönyv, az ál-
talatok olly sokáig s olly tüzzel kivívott kerületi napkönyv, a ti
nem fizetések miatt veszélyben forog; s hogy 22dikben az elől-
ülőség e miatt nyilván felszólalni kénytelen vala: ez minden bi-
zonnyal ismét nem volna eléggé szép. Én pedig nem örömet vesz-
nék belétek; azért engedjétek hallgatnom.

Martius 24d. 1833.

Ha nézitek a kalendáriumot, látni fogjátok, hogy minden nap
az előbbinél néhány percczel hosszabb. Hosszabb napon az ember
természetesen többre ér; és még is mi e naponkénti hosszabbodás
mellett is igen igen kevésre haladunk. Az az átkozott legelő!

Tudnotok kell uraim, mivel a legelői különségnek már elve
is sokaknak ellenére van: ezen sokaknak igen kíváncsú lenne, ha
a különégi kulcs soha fel nem találtatnék, s mi örökösen ajtón ki-
vül maradnánk. Ez uraknak nem jut eszébe, hogy az ajtó nem csak
a maga kulcsával nyílik fel; hanem van tolvajkulcs is, van generalis
kulcs is, van lakatos is; minden esetre pedig néhány erős lábru-
gás, vagy ha az ajtó nagyon kemény találna lenni, néhány bárd-
csapás akarhová is nyílást tud csinálni.

Az országos küldöttség kulcsában a határok mennyiségéhez
és mineműségéhez képest bizonyos maximum és minimum állítatik
fel, mellyek közt fekvő lépcsőkön, a környülmények szerint, fe-
lebb vagy alább szállani lehessen. De ezzel sokan meg nem elé-
gednek, s némelylek földesur és paraszt közt szabad egyezkedést
akarnak, mások a törvényhatóságokra kívánnak mindent bízni, is-
mét mások a rétmennyiséget, meg mások a marhászámot, Tren-
csin a földbirtok kiterjedését ohajlják mértékül vétetni. Nagy Pál
pedig, minthogy e részben szoros utasítása nincs, s minthogy ő
herczeg Eszterházyt örömet megmellyesztené, azt vitatja: tétes-
sék törvénybe minden lehetséges kulcs, hogy minden törvényha-
tóság tetszéseikint választhasson.

Élhiszem, kedves Nagy Pál ur; csak az a kis kétségem van:

1) törvény-e az, melly így szól; ime ennyi lehetőség van a
világon, ti lássátok, mellyikkel akartok élni?

2) ádvezséges-e az, ha a törvényhatóságoknak, azaz, kikül-
dött tábla- és szolgabíró uraknak önkényére bízuk meghatározni:
herczeg Eszterházy ezen falujában ennyit, ama falujában pedig
annyit kell elvenni és odaadni?

3) ohajtanunk kell-e, hogy a megyei önkény a helytartó-
nács önkényét természetesen maga után huzza, s a kormány kezei
mindig zsebeinkben maradjanak?

Hogy tovább ne untassalak benneteket, mindezekből általlat-
hatjátok, hogy a legelő nekünk sok bajt ád; s lehetetlen velem
együtt nem sajnálkoznatok az előlülőkön, kikre illy veszedelmes

kerdés alatti kormány szállott. Azért jó Siskovics, és Te ősz Sztojka, Isten adjon nektek nem csak bölcseséget, de békétürest is e ma kezdődő héten keresztül. Amen!

Martius 25, 26d. 1833.

Isten, és Révai bűnül ne vegyék! A magyar fordításokkal készen vagyunk; s illy fordításokkal ugyan az Academia nyelvtudományi osztályában helyet érdemelni nem lehet. Azonban mind egyre jár, mi kezdők vagyunk; s még gyermek korunkban tanultuk: *qui nunquam male nunquam bene!* s e szent maxima oltalmában hibáinkkal sokat nem gondolunk; minden esetre azok ellen, kik belénk akadozni szeretnének, fentartván Zsigmond király hősi mondását: *Isti lurcones Grammatici!*

A mint mondám a mi fordításaink készek, s 25 és 26dikikereveteinkben fel is olvastattak; s felolvastatván országos ülésbe vitettek; mert tudni fogjátok, hogy 26dikon mind a két teremben gyűlés volt. E szerint nincs egyéb hátra, mint felírásainkat tisztázni, és lepecsételni, és reájok a királyi választ bőjt és imádság közt várni.

Martius 27—29d. 1833.

Ismét három nap, ismét három kerületi ülés, s ismét semmi végzet. Mert minekutána ugyan azon dolgokat, okokat és szavakat egymás unalmára s boszantására számtalanszor elmondogattuk, végre, azaz 29dikben tettek ugyan az előlülők némelly kérdéseket, s kértek szavazást; de mivel mi, sem a kérdéseket, sem a kérdések felett tamadt vitatásokat, sem társainkat, sem magunkat nem értettük: nem következhetett más, mint az, hogy a szavazásban zavar történt.

Csongrád, Békés, és Csanád a magok határainak nagy kiterjedését tekintvén, több legelőt ohajtottak parasztaiknak adni: mint az országos munkálat maximuma. Már most midőn a volt kérdés: álljon-e az országos munkálat vagy ne? azok, kik *igen* t mondanak, egyszersmind az említett három megyére kivételt tenni, nem ellenzék; de sokan, kik e kivételt hasonlóúl nem ellenzék, s egyébkint a munkálat mellett állának, *nem-et* szavaztak, nem tudván, hogy az *igen*-esekkel egyetértenek. Így ugyanazon párt értellenségből két felé szavazván, azok, kik a munkálat ellen egészen voltak, azt hívék, az ő pártjoké a többség; noha Mozsony és Esztergom, észrevevén a tévedést, mindjárt visszahúzák a *nem-et*, s ez által az *igen* és *nem* közt egyenlőség támadt, s a dolog határozatlan maradt.

Uraim, e bizonytalanságból veszély fog eredni; nem kellett vala e a dolgot még ma, azaz most mindjárt tisztába hozni? vagy talán kedvetek fog telni, ha holnap a tusát ismét elől kezditek?

A Karoknál tehát a három nap imígy folya le; a Meltóságo-

sak pedig az alatt a küldöttség által készült vallásügyi munkát vették vizsgálatba. És 27dikben, midőn a küldöttség a maga munkáját benyújtá, Széchenyi felszólamlott; s indítványt tőn: ne olvastatnék fel a küldöttségi műv, hanem fogadtatnék el a Karok üzenete; mert, ugymond, a Karok csakugyan nem fognak engedni, s utóbb is csak annak kell meglenni, mitől most a főtábla vonakodik. Az indítvány igen természetesen tusát gerjesztett, s az egyházi és világi rend oszlopai által hasonlólag igen természetesen visszavetettet. Olvasák tehát a küldöttségi írományt; s annak sorsa különös lőn. Az oppositio ugyanis sanyarunak találta azt, a praelatusok pedig engedékenynek; s így egyszerre két, egymással tövel és hegygyel ellenkező felekezettől ostromolták. A történt meg, a mi sok illy környülmények közt történni szokott: két fél között a harmadik, azaz, a küldöttség nyert. E harmadik fél nyeresége csak hamar is világos lőn; s ezért az oppositio, további nyilatkozásit a Karok viszonzóüzenetének idejére tartván, a hat héti oktatás pontjánál makacs hallgatásba tette magát; de az apostoli férfiak, s közöttök főleg a pécsi püspök, utolsó cseppig vívtanak. Híjában! a küldöttségi munka győzött; noha mi, azaz, a nemzeti egyesület barátai ohajtottuk volna, hogy ne az előbbi példabe-széd teljesezett legyen rajta, hanem ama másik: két szék közt maradt volna a pad alatt!

Martius 30d. 1833.

Egybegyülének a Karok, s kerületi ülés lőn; és mint előre, jósló tehetség nélkül is, látni lehetett, iszonyu pör támada. A küldöttségi szerkezet ellenségi (fogjátok érteni, hogy ismét a legelőrről van szó) nem akarák hinni, miképen tegnap Mozsony és Esztergom későbbi nyilatkozásaik által a két ellenfél egyformaságba jött; s midőn ma néhány, tegnap elmaradt megyék a szerkezet mellé szavaztak, tűzbe jövének, s épen úgy, mintha a már teljes győzödelem csikartatott volna ki markaikból. Mint fakadtak ki, mint ingerellették a másik fél, mint folyt a tusa cél és vég nélkül: mind ezeket könnyebb gondolnotok, mint beszélnem. Azért röviden csak azt mondom: veszekedtek, protestáltak, reprotestáltak; s minekutána Nagy Pál dühében a maga zászlóalját konferentiára hívta, minden további megállapodás nélkül elosztottak. Isten adjon nekik jó étvágyat; de több igazságszeretést, és türelmet!

E nem épen kellemes vonások után, elég legyen még azt mondanom, hogy ma délután, vegyes ülésben, a felírások aláírat-tak s elpecsételtettek. Mi következik e teltre, az ég tudja. Zörgesetek, mond az evangéliom, s megnyittatik. A zörgetés ime megtörtént; s ha nem talál megnyittatni? Akkor, uraim, kinn maradjunk, mert olly ajtó van előttünk, mellyet betörni — nem szabad.

Martius 31d. 1833.

Harcz és küzdés után tikkadás következik; s így midőn ma

Zólyom és Csongrád az előlúdi helyen megjelenvén, s a szó ismét a legelőre esvén, a többséget, a mult héti előlúdság nyomán, a szerkezet mellett állani jelentették — hallgatásban maradánk. Egyfelől, mert a Nagy Pál conferentiája semmit sem végzett; másfelől, mert a sokféle kulcsok lovagai kardjaikat az országos ülésben készülnek ismét villogtatni. Így vagy úgy, mi a szerencsétlen fejezetet tovább olvasók; s minekutána a pap és iskolamester legelői illetőségéről nagy részben szükségtelen szavakat ejtettünk — elszéledénk.

* * *

Omne regnum in se divisum desolabitur! Ez üdvezséges intést (mit a kinek tetszik a Mihálytorony oldalán naponként olvashat; s mire egymást, valahányszor jobb gondolat nem száll fejünkbe, híven szoktuk — bár haszon nélkül — emlékeztetni) a mai conferentiáról is bátran mondhatjátok. Mert Nagy Pálék ma is öszvejöttek; s minekutána szinte két óraig tanakodának, miként segítsék ki a többség győzödelme alól magokat: végre nagy álmélkodással vették észre, hogy egy értelemben nincsenek. Mit lehetett mást kezdeni, mint eloszolni, s a dolgot jó szerencsére bízni? Bucsuzánk azért (mert követtársammal együtt, s nem tudni mi okból, a conferentiának hivatalosi valánk); s én és társam az Irgalmasokhoz vevők utunkat.

Wesselényit Prónayval beszélve leltük; s a beszéd egy kis figyelmet érdemel. Tehát hallgassátok!

Erdély és Magyarország egybekapcsolásának tüzesebb ohajtója nincs, mint W. ... De ő nem csak ohajtás mellett marada; hanem mindent, mi az ohajtás teljesedését eszközölheti, mupkába vett. Ő indítá Szatmár vgyét, hogy e nagy czélra az egész országot szólítsa fel; ő gyűjté öszve Erdélyben a diplomatikai adatokat, mikből az előlegesek 2 és 3 pontjai készültek; s midőn az ügy e jelen országgyűlésen folyamba jött, ő írt az erdélyiekhez felszólító leveleket, hogy megyénként tanácskoznának, s a magyar diacetát sürgető leveleikkel keresnék meg. A dolog a bérczes hazácskát figyelembe hozta; s annálinkább mert a Részmegyék a magok gyűléseiben a Magyarországhoz visszamenetelről kezdenék beszélni; s Erdély igen jól látja, hogy jobb egészen általmenni, mint egy nevezetes részt elvesztve, tovább is külön maradni. Aztán mellyik hazafi az, ki ne lássa: mennyire nincs az Erdélyt tapodó önkény ellen az anyaországhoz kapcsoltatáson kívül más oltalom? Azon kapcsoltatást eddig is csak olyanok ellenzéik, kik hivatalaiknál fogva a különvált állapotban sokkal jobban érzék magokat, mintsem a haza sebei nekik fájdalmat okozhattak volna. Illy helyzetben előre lehetett látni, miképen az erdélyi megyék azt, a mit 1790ben már tettek, ismét tenni fogják; a

mint négyen közülök leveleket is írnak a magyar országgyűléshez, s leveleiket gróf Teleki Domokos által Pozsonyba küldötték, hogy itt Wesselényivel együtt azokat illetőleg általadják.

Itt vala már Teleki, midőn W... több barátaival tanakodni kezdett: mint kelljen a dolgot leghasznosabban kezdeni? A tanakodás következménye e lön: a leveleket az országgyűlés törvényes előlülőjének, azaz, a nádornak kell általadni; de nem előbb, mint a felírások s velők az előlegeselek útnak indulnak.

De fogja e a nádor azokat elfogadni? Ugy hittük, a kilenczvenedik péld, midőn hasonló levelek küldettek, e kérdésre jó felelet: azonban W... minden esetre meghatározá magát — jó előre recognoscirozni. A recognoscirozás reménységet látszott nyújtani; míg végre mai napon a nádor Wesselényinek magányos hallgatást adott; s vele a dologról, nem az előre felvett jó reménységgel egyezőleg, beszélgetett. S e beszélgetés már most az, a minek kimeneteléről, az irgalmasokhoz beleptünk, folyt a szó.

Hogy rövid legyen, a nádor a dolog egész folyamatát nem kedveli; a kilenczvenedik esetet az akkori rendtelenségeknek tulajdonítá; s meghatározólag nyilatkoztatá ki: miképen az erdélyi leveleket országgyűlési tanácskozás alá eresztetni nem fogja. Az erdélyi megyék követe felelt, hogy ő illy esetben kénytelen lesz leveleit a kerületi előlülőnek adni által (mihelyt t. i. az előlülőség illy bizodalmat megbíró férfiura száll), s akkor ki fogja a dolgot akadályozhatni? Nádor erre azt javaslá: adatnának neki a levelek, s ő azokat királyi testvérével láttatni fogja; s reményt ad, hogy az ügy illy módon inkább fog előmozdittatni. Én csak akkor hajlottam a levelek átadására, miután a nádor ráállott azon *conditio sine qua non*-ra, miszerint ő a leveleket nem mint király testvére, hanem mint az országgyűlés előlülője veszi által. (Wesselényi kezeirása, rajzónnal.)

Ebben maradt a dolog; s a levelek holnap általadatnak. — És erről most elég; valaha talán a mi még elmaradt hallani fogjátok.

Ápril 1. 1833.

Emlékezzetek Révaira, kinek e nap szent. De én tudom, ti minden egyébről gondolkoztok, csak a nagy férfiuról nem, kinek ti és gyermekeitek és unokáitok ezer íziglen olly sokkal, olly kibeszélhetetlen sokkal tartoztok? És tevétek-e valamit, mivel e tartozást, bár kis részben, teljesítettétek volna? Nem, édes barátim, ti mind eddig nem tevétek semmit! S talán épen ábrándozónak vélték az országgyűlési követet, kinek a legelőről szóló czikkely mellett, a vers- és grammatika-faragó ember is eszébe jut? Isten, és az ő szentei bocsássák meg nektek e vétket; de én azt hiszem, a férfiú, ki vívott a nyelv ellenségeivel, mint Herakles a lernai kígyóval; ki éjeket virasztott, s vándorlóvá lön e földön,

hogy titeket saját kincsetökkel megismertessen ; ki többre becsülte az igazságot, mint élte nyugalma ; ki koszoru reménye s kitűzött díj nélkül küzdött, hogy nektek csillogó pályát készítsen — a férfinak mondom, érdemlené már egyszer: fordítanátok figyelmet reá. Higgyétek el, míg azt nem teszitek, míg azokat, kik mindent értettek csináltak, nem tisztelitek, áldás nélkül fogtok maradni: mint a nép, melly profetáját, s megváltóját halálra üldözte. Azonban, ti nem szeretitek az igazságot hallani ; ti hamis próféták által el vagytok kényeztetve ; vakok akartok maradni saját javatok, s jóltevőitek iránt. Ám lássátok !

* * *

A kerület tehát a legelői fejezetet valahára végig olvastatá, hogy majd másod olvasáskor ismét uj tusát küzdjön felette. Főrendeink az alatt a vallásügybeli válaszokat vizsgálák meg, s a délutáni egykor saját teremükbe gyűlt képviselőknek általküldék ; kiknek isten adjon malasztot, és állandóságot, hogy a válaszfeletti tanácskozás alatt előbbi gondolkozások módjáról el ne feledkezzenek ! Mert, uraim, az ember gyarló állatocska ; s igen sokan hasonlítanak a torony vitorlájához, mit minden szelecske arra fordít, a merre fu. Vajmi erős szelek szoktak pedig itt, a karpát alján, fujdogálni !

Ápril 2. és 3d. 1833.

Azzal a szárazsággal, mivel némelly referens az özvegyek és árvaik, szóval minden insolvensek ügyét előadni szokta, jelentem nektek, hogy ismét a vallási tárgy forog szóban.

Kérdés volt : kell-e a főrendi választ kerületre vinni most mindjárt ? Vagy kell-e várni, míg a husvét napok elmúlnak ?

Egyik mondá : várni kell ; mert sok lelkes követ haza ment, kik visszajövé az ügyet sikerrel fogják pártfogolni.

Másik monda : nem kell várni ; mert a papság haza menván, a megyéket fel fogja lázítani, s az ügynek nem kedvező utasításokat eszközözend. S valóban Trencsin vármegyében már ez történt is, hol a sötét fejű Marczibányi részint saját előítéletei, részint Borsiczky ellen viseltető gyűlölsége által indítva mindent elkövetett, hogy a papság befolyásával olly utasítást készíttessen, melly a szabad lelkű Borsiczkynak minden jót lehetetlenné tegyen. Elérte célját ; s így az ügyet egyik erős oszlopától megfosztá.

Ily helyzetben szükséges lón a jelenvaló követek erejét megvizsgálni ; s több apró özvejjevetelt tartánk, míg végre Ápril elsőjének estvéjére mind azokat, kiktől pártfogást remélni lehetett Beöthy nevével az irgalmasokhoz küldöttük. Husz s egynehány megye jelent meg ; kik egymással egyező akaratot nyilatkoztatván ki : a tárgynak mindjárt Ápril 2-dikán leendő felvételét meghatá-

rozták. Így történt, s két egymás után következő napon az egész válasz eleven ugyan (mert Lonovics és Trstyánszky nem hallgattak), de jó kedvű vitatások közt el is végeztetett; s a kerület, előbbi üzenete mellett, változás nélkül megállott.

Most tehát, uraim, egész husvét utáni napig — a dolgozó jegyzőnek ugyan jó munkálkodást; nektek pedig vig pihenést! Boldog, kinek házi isteni közel vagynak; és saját tűzhelyén néhány nyugalmas pillantást élhet, — ha t. i. életének hű párját az angyalok nem rendkívül pergő nyelvecskével, s nem rendkívüli uralkodni vágyással ajándékozták meg. A mi engem illet, én — mint bajnok a fegyvernynyugvás idejét — szünnapjaimat a tábor zájában vagyok leélendő. Jaj neked, szegény dalköltő! De mi szükség is vala a lantot, a zugó folyam partját, s berkeidet elhagynod? Vélted talán, koszorut a polgári pályán nyerned olly könnyű lesz: mint

„zöld borostyánt barna lány kezéből!“

Vélted talán, a nyert koszoru itt is olly enyhítő lesz? Szegény te nem tudád, hogy vagynak versenyek, hol pálya és díj egyformán tövissel teljeseke? Vagy jól tudád? s önként vetetted magadat szenvedés alá? O, ugy szánakozni rajtad nem fogok! S még ugy sem, ha szenvedés jutalmul dicsőséget vártál, s nem nyertél. Mert nem kell vala-e meggondolnod: miképen szenvedés juthat minden gyarlónak; de dicsőséget csak az érdemel, ki nemese lelket és erős keblet nagy mértékkel bír?

April 9. és 10d. 1833.

Elröppentek a szünnapok, azoknak tudniillik, kik a pillantatot élni tudják — mert az unatkozóknak az idő nem röppen — s Fejér és Békés a kerületi előlülést szokott compliment-tétel után, 9-ben elkezdék. Siskovich a vallástügybeli viszonzóüzenetet felolvasá; s az diktáltatni rendeltetett. Majd az urbéri 3-dik cikkely 4-dik fejezete — az erdőhasználatról — véteték vizsgálatba. Voltak, kik, mint a legelőt, ugy az erdőt is a jobbágytelekhez különszakasztatni kívánák; de a kitetsző többség az országos küldöttségi szerkezetet elfogadván: az egész fejezet szokatlan gyorsasággal elvégeztetett.

10-dikben a lediktált viszonzóüzenetet vizsgáltuk meg; s a nap estvájén két igen kedvetlen hír zavará nyugalunkat. Egyik, hogy Ragályit a szabolcsiak követté nem választák; másik, hogy Erdélybe commissariusok küldetnek, kiket a bán katonai erővel fog erősíteni.

Az első hír megvalósult; s szomorú példája annak, miképen embereink kevés lélekkel birnak. A másik felől jól esik még kételkedhetni.

Mert, mit? Most midőn a magyar országgyűlés Erdély helyzetét figyelembe vette; midőn mind a két haza erdélyi diaetát

kér és vár; midőn a 823-diki commissiók által Magyarországnan ébredt visszahatás nyomai mind e mai napiglan intőleg mutatkoznak: akkor lehet e czélirányosnak tartani, ha a kormány, a tíz év előtt nálunk nem elég szerencsével kezdett játékot, Erdélyben folytatni akarná? Azonban minden ember a maga fejével okoskodik, azaz, ha nem épen a maga fejével is, de legalább annak fejével, ki helyette gondolkozni szokott; s így ki tudja: nincsenek-e a kabinetben emberek, kik a dolgot másképen látják, mint mi? S nem természetes-e? Hiszen, a ki magasról néz le, az nem úgy lát, mint az, ki földszint áll. Ha kérdenének, melyik jobban a kettő közül? hirtelen felelni nem tudnék. Mert ha az, ki földszint, és sokszor épen a dolog közepében áll, közelébből tekinthet: a magasan álló ellenben az egészet tisztábban végig láthatja. Csak az a baj, hogy nagy magosságból üvegcső nélkül nem láthatni le; s ki áll jót: az üvegcső nem egyebet mutat-e, mint a való?

Ápril 11. és 12d. 1833.

Nem fogjátok elhinni, ha igen röviden elmondom: miképen 11-dikben országos ülésünk vala, melyben a vallásügyi üzenet szerencsésen elfogadtatott; 12-dikben pedig délelőtt kerületi tanácskozás tartatik, s az urbariumi harmadik czikkely elvégeztetett. Az nap délután fél egyre a kerületek országos ülésbe mentenek, honnan a tegnap elfogadott üzenet a fő táblához átküldve, s egy-szersmind az országos sérelmek s kívánatok öszveszedésére a két tábla előlölőji által vegyes küldöttség kinevezve lön.

Ápril 13d. 1833.

Tegnap i kertületbén, midőn a bolttartási jogról vala szó, Székesfejérvár követe felállott, s lelkes beszéddel mutogatá, hogy e jogot ki kell az urasági haszonvételek közül törlni. Nagy igazság! ezt hitte, ezt érezte, ezt kiáltotta minden, vagy ha nem minden, de a nagy többség. Ma Bernát elhozá az országos munkálat szerkezetén a tegnapi végzéshez képest tett változást; s abban a bolttartás szabad voltát a királyi városokra is kiterjesztette. De úgy látszott a városi urak is olyanok, mint az emberek sokasága: szeretnének liberalisok lenni — más erszényére. Legalább nagyon kezdenék a Bernát szerkezte ellen szólani; s jósló tehetség nélkül ki lehet találni: ők a tapssal fogadott fejérvári javaslatot örömmest látnák városról falura vándorló bolttartókra, de nem viszont, alkalmaztatni. E félig nyilvánított, félig titkolt szándék heves vitatást gerjesztett; s a dolog ma függőben maradt.

* * *

Estve lön, s az Irgalmasoknál kevés jó barátok ülének együtt, midőn Pázmándy jött; s a vallásügyről kezde szólani.

Ezen ügy az egyház férfiai nagyon nyugtalanítja; s annyival inkább, mert láták a meleg pártfogást, mellyel a képviselő táblánál fogadtaték. Azért fortélyt fortélyra gondoltak; híreket terjesztettek; s kéz alatt alkudozásokat kezdettek. Nem fogtok-e felkacagni, hallván a hírt, melly szárnyallott? Hogy tudniillik Beöthy, ki az indítványt tevő, és Siskovics, ki mint jegyző dolgozott, Luther és Calvin híveitől háromszáz ezret nyertek ajándokul. Illy hírek természetesen már szertelenségök által hitel nélkül maradtak. Jobban gondoltnak látszik a mód, melly szerint a krassói calvin hitű főispány segédével akartak munkálni. Ezen ur már az ügy első felvételekor két ízben vala közbenjárandó; s először azt akará velünk elhíttetni, ereszténök a dolgot királyi kegyelem útjára; másodsor pedig arra készüle birni, hagynók a horvátok vallási állapotát, a mint van. S íme most harmadszor szólalt meg, s Pázmándy elébe két javaslatot tett; egyet a fejérvári püspökét, miszerint a vallási felírást az egyháziak nem akadályoztatnák, ha bele tétetnék, hogy az, a főtáblai többség ellenére küldetik; másat, mint állítá, saját magáét, minél fogva a dolgot vegyes ülésbe kellene vinni. Erre, folytatá, a nádor csak azon esetben lenne hajlandó, ha azt a KK. és RR. kívánnák.

Kérdés most: kell-e e javaslatokat elfogadni? Az első, úgy látszik, tekintetet nem érdemel; a másik mellett és ellen sokat mondhatnánk. Mert ha egyfelől a két tábla viszonyainak s a szavazati mennyiségnek elrendelése nélkül vegyest ülni, s a több ezer nemes képét viselő követ szavazatát egyes dignitariusával egy nyomatuvá tenni, ártalmas; másfelől, ha a többség a KK. és RR. részén maradna, mi lehetne kívánatosb alkalom a főtáblát örökösen, vagy legalább hoszu időre legyőzni? Azonban illy fontos lépésről hirtelenkedve ítélni nem jó; azért meghatározók holnap reggel nagyobb számmal egybegyűlni; de a krassói főispánynak nehogy kebleinkbe pillanthasson, minden esetre tagadó választ mondani.

Elszéledének az emberek; s Wesselényi és a szatmár megyei követ ketten maradának. Amannak jegyezései voltak Széchenyi azon panaszára, hogy 1830-ban Pesten vele öszvejöveteket tartani, s vele egyet értve a sokaságra munkálni nem akart. Széchenyi — ezek valának jegyzései — már midőn a Hitelt írta, hajlandó vala a kormánynak, ha csak szép szavakat is, adni; a Világban pedig már nyilván mondá, miképen az udvartól jót várni kell, de 1830-ban épen azt kezdé beszélni, hogy az oppositíót elhagyvár, a nemzetnek magát az udvar karjai közé vetni legtanácsosb. Kettőjük közt levelezés is folyt e felett, s a dolog annyira jött, hogy az a szoros egyesület, melly őket egybeköté, megtárgult.

Megvallom, kedvem volna e röviden ide vetett sorokra commentariust írni; s hiszitek e, hogy e commentarius egy lenne a

nemzet mostani állásának legnevezetesebb oklevelei közül? Azonban eljön talán a pillanat, midőn e fonalat újra felfogom; addig maradjatok békétűrésben; Ti úgy is Európa legbékétűrőbb népe vagytok!

Ápril 14d. 1833.

Wesselényinél néhányan gyűlének össze; s Pázmándi tegnapi jelentését rövid beszélgetés alá vévén: nem épen teljes határozattal indulának kerületi ülésbe; hol a kezdődő hétre Esztergom és Csanád foglalának előülést. A mult ülésben vitatásba vett jegyzői szerkezet felett folyt a tusa; s a tusa folyt hijában. Mert minekutána torokszakadtig kiáltoztunk: azon végezéssel oszlánk haza, hogy holnap szavazat fogja a viadalt bezárni.

* * *

Omlott a zápor; s a város szépeinek, és szép nézőinek még csak azon örömük sem lehetett, hogy az ablakon keresztül valaki után lesködhessenek; egyedül a sérelmekre ügyelő küldöttség emberei futkosának az utczákon keresztül; mivel, ugymond a tanítás, a hazát napfényben és záporban egyiránt szolgálni kell. Ott ülénk a főtábla termében, s a pohárnok, mint előülő, a sérelmek leendő szerkezete felől kezdde szólani; s az ülés folytában főleg e kérdés fejlett ki: mi nyelven fog a szerkezet készülni? Dezsewffy, az ítélő mester, a magyar nyelvet nem bírja; s mivel minden ember örömet úgy igazgatná a világot, a mint neki legtöbb hasznót és kényelmet fogna hozni: ő is nem vala rest, saját individualitásának a nemzet első kívánatát alárendelni; s a latin nyelvért kezdde vívni. Hanem a jelen követek s a mágánások közül gróf Fekete megmagyarázták: miképen, most, midőn már maga a főtábla is nem csak válaszait magyarul íratja, hanem a vallás tárgyában a keblebeli küldöttségtől is magyar jelentést fogadott el, a vegyes küldöttség magyar nyelven kívül mással nem élhet. Ennélfogva a magyar nyelv győzedelmeskedvén, az ülés eloszlott, olly határozattal, hogy mihelyt a megyék a magok sérelmeit s kívánatait beadandják, azok diktálás alá fognak bocsáttatni.

* * *

Ápril 15d. 1833.

Kerületi ülésünk a bolt feletti szavazással kezdődött. Hogy az a földesuri haszonvételek közül kitorültessék: tulajdonképen városi indítvány vala. De mivel Bernát, szokása szerint, nem csak annyit írt, a mennyiről szó tétetett, hanem az indítványt a városokra is kiterjesztette; e miatt a negyedik status képviselőji úgy rettentek vissza, mint ki sötét szobában a kedves lyányka után ta-

pogatózik, s helyette az öreg házi urba kap. Ez rontá el a dolgot; ez tevé, hogy az indítványkor tapssal fogadott javaslat később nagy vitatásba, ma pedig szavazatra jöven, elbukott.

Tudnotok kell, hogy midőn valami szabad szellemű indítvány tétetik, igen sokszor nagy többség látszik azt jóvá hagyni. Mert kevés ember van, ki liberalisnak látszani nem szeretne; s így azok is, kiknek utasításaik fanyarok, a nem fanyar indítványt helyben hagyólag látszanak fogadni; s úgy tetszik, örülnének rajta, ha utasításaikon a többség győzedelmeskednék. Illyenkor hoszu vitatás, s azt követő szavazás mindig veszélyt hoz; mert szavazáskor a látszó többség alásenkinem rejtezhetik többé; s kénytelen utasítását szorosan követni.

Igy történt ma is. A kevés nap előtt örömkialtással fogadott javaslat többséget nem nyert; s köz kacaj támadott, midőn magok a városok is az indítvány ellen szavaztak.

Megeshetik, e fölebieket lelketek nem nagy vigasztalására fogjátok olvasni; azonban még is meg kell jegyeznetek: miképen embereink, kik liberalisoknak látszani szeretnek, az országgyűlés eleje óta szaporodtak. Az ideák röpködnek, és itt is amott is meg-megragadnak; s mi nem lehetne belőlünk, ha a jobb fejek gondolataikat sajtó után szabadon szórhatnák szerte széllyel?

* * *

A pohárnoknál ebédeltem, s estve gróf Teleki Domonkos vala nálam; s mind kettőtől vett hírek után az Erdélybe küldött királyi biztosságról többé kételkedni nem lehet.

Megvallom uraim, szívem alatt minden csep vér forrásnak indult. Erdély, az én szép Erdélyem! És nem elég vala-e, hogy csaknem két századig, vad kezek dultak keblében? Nem elég vala-e, hogy a béke napjaiban a székelyfiaknak Mátéfalván vérfürdő készítették? — Nem elég e — — De mi szükség az emlékezet viperájit felbujtanunk? Az ég terjeszsze ki feletted védő karjait, szép Haza! Ah, mert a te fiaid karjai már gyengék; s lelkeiken a száz év előtt elhullottak emléke nehéz boruban fekszik!

Ápril 16— 20 1833.

E napokban kerületeink a kilenczed s a konyha- teljesítés kérésével bajoskodának. Megválthatni a kilenczedet, olly dolog, mi a jobbagynak becsülhetetlen hasznót hozandó; s a mi már gr. Széchenyi által a Hitel című könyvben közönségesen ajánlatott. Valának is nem kevés megyék, kik erre nézve kedvező útasítást adtak; s én azt hiszem, az előlülő hibája, mondhatnám vétke nélkül, a megváltás el is fogott volna határozatni.

Ime halljátok!

16-dikban a kérdéses tárgy ki nem fejlődhetvén: másnap

szavazásra került. A jelen volt megyék közül négyen többen valának a váltság ellenkezői; de váltságot akartak a káptalanok, a városok, s a Jász-Kunok és Hajduk is; s e négy szavazat világos többséget alkotott. De az esztergomi előlül e négy szavat számálui nem akarván, láрма lön; s a kérdés az nap fejtetlen marada; midőn pedig 18-dikban újra felveteték, már akkor néhány tegnapi jelen nem volt megyék állának fel szavazni; s a kilenczedváltság elbukott. Ez fáj, s mivel némelykor a fájdalom is, mint a szükség, találmányos, eszközekről gondolkodánk, mellyek a kilenczed természetben vételét lehetlenné tehessék. Illy eszköz vala a bevétel idejének nagyon szűk időre határozása; s ez szavazati többséggel meg is állván: a földesur azon helyzetbe téteték, hogy vagy kilenczedét be ne szedhesse, vagy annak megváltását ohajtani kénytelen legyen.

Megvallom, ha kritikusként kellene szólanom, azt mondanám: ez a cselszövény inkább vígjátékba, mint dramába illő. De minekutána hasonlókat a diplomatia legkomolyabb jelenéseiben is lelünk: miért kárhoztassuk épen ezt?

Hogy a bárányt, méhet, s több illyeket, a csirkét és tojást is ide érte, 19 és 20-dikban a jobbagynak el nem engedték, de bizonyos árban megválthatóknak határoztuk: 'ez mind öszve sem elég fontos, figyelmeteket magára vonni; de hogy 17-dikben délután vegyes ülés volt, s hogy abban a felségnek az előadásokat illető felírásunkra adott rescriptuma olvastatott fel — azt tudnotok méltó. Hogy pedig Mérey bennünket elhagyott, s a jubilált Vég helyébe tartományi főbiztosságra emeltetett: ez olly történet, a mi ez országgyűlés történetei közé szükségesen tartozik. — Ha e változást a mi tüzeskedéseink okozták, legalább roszt azon urnak nem okoztanak. Mert tüzeskedő férfiaktól megszabadulni, s mellé még nagyobb rangot, s több fizetést nyerni — olly dolgok, mikre, mint szent Pálként, a püspökségre vágyini jó; eljutni pedig még jobb.

Ápril 21d. 1833.

Mozsony és Arad következének előlülmi; s ma minekutána a robotról szóváltások történtek volna, azon határozással oszlánk el, hogy holnap a királyi rescriptumot vesszszük tanácskozásba.

De az a rescriptum!

Soha oppositio úgy megakadva nem volt, mint ez a mienk. A rescriptum az előadásokban előnkbe szabott sorozás mellett erősen áll; ha talán kiveszed, hogy az úrbéri, törvény-osztályi, s biztossági munkálat után a kereskedésit negyediknek lenni engedi. S e mellett olly kemény s olly parancsoló hangon íratott, millyennel a törvényhozó test egyik felének a másikhoz élni nem kellene. Add hozzá, hogy előleges sérelmeink s kívánataink felől hallgat; sőt azokba lett ereszkedésünket gáncsolja.

Mit tenni?

Kemény ellenállásba tegyük magunkat? s előbbi felírásunk mellett maradjunk? De ha a kormány hasonlólag keményen tartandja magát; ha ellenállásunk az országgyűlés eloszlását vonnandja maga után; s mi úrbéri törvényczikkelyek nélkül megyünk majd haza: mi leszen? Mit fognak mondani megbízóink? Mi érzelmek közt veszi tettünket a jobbágy nép? Elegendők leszünk e a feleletre, melynek terhét magunkra veendjük?

E kétségekkel tündőnének az irgalmasoknál az oppositio emberei; s arra kezdének hajolni, hogy a rescriptumbeli sorozást fogadják el. A tervet így készítették. Pázmándi álljon fel, s utasításánál fogva, az urbéri munkálat után a biztosságit kérje felvételni, s ha ez — mint előre látni — többséget nem nyerend, Kölcsey lépjen elő; s mivel első utasítása a törvényosztályt legelől kívánta: most annak másod helyre tételét sürgesse. Ebből az a jó következnék, hogy a rescriptum elfogadtatnék ugyan, de nem a kormány emberei tevéen az indítványt, az elfogadás mellé adandó felvételek az oppositio hatalmában maradnának. Így állott a dolog, midőn Péchy jött, s hírt hoz: miképen a papság a rescriptum ellen dolgozik, hogy az országgyűlés eloszolván, a vallásügy felírásba ne mehesen. Niczky János s némelly mások e hírre megváltoztatták a tervet, s úgy akarák, hogy Pázmándi hallgasson, s mindjárt a rescriptum felolvasása után Kölcsey keljen fel. De ez mind e végzéseken jelen nem vala; s midőn a tanácskozás után az irgalmasoknál fellépett: Wesselényi csak az első tervet adá tudtára.

Mind ezek kerület előtti történetek; kerület alatt pedig Niczky külön hívá Pázmándyt, és Kölcseyt; s a második tervet elmondá. Elfordultak egymástól, s a szatmári követ Böthyvel találkozáván: neki, mint a tanácskozásban részt vettnek, a Niczky jelentését elébe terjeszté.

„Calvinismus!” mond Beöthy.

„Feleded, viszonzá Kölcsey, hogy Niczky nem Calvin fiai közé tartozik.

„És még is Calvinismus!” visszafelelt amaz.

A szatmári követ ment, s nem harag nélkül; s e pillantat a holnapi kerület sorsát meghatározá.

Hogy megértsétek! Tudni való, mikép Magyarországon az evangelicusok sorsa nem nagyon kedvező. Előljárójik sok ideig nyögni hagyták hitsorsosikat; s csak kegyelem után igyekeztek a kormánytól enyhülést nyerhetni. Elég roszul! Mert az evangelicusok jussai a békekötéseken s az 1790: 26-dik törvényczikkelyen alapulnak; s ha még is megsértettek: mi vala egyenesb ut, mint országos sérelemként országgyűlésen tanácskozni feleltek, s országosan kívánni orvoslást? A római egyház követőji tudták ezt; s gyanura jöttek: ha ezek a kegyelem utát kereső emberek lehetnek-e az oppositionak hű tagjai? s nem hajlandók-e

a kormánynak engedni, hogy a kormány is engedjen nekik? Az illy gyanukat sok gonosz lelkűek akarva táplálgatták; s örültek, ha ez uton a követek közé hasonlást vethettek; és valóban az 1826-ki országgyűlésen a Luther és Calvin fiai iránt e miatt a bizodalatlanság nagy vala.

Most a vallásügy országgyűlési tárggyá tétetett; de a szerencsés kimenetel minden esetre a kormánytól függ: tehát ismét előállott a gyanú, ha valjon az evangelicusok nem azért akarnak-e a rescriptumnak engedni, hogy ügyök jövődjét biztosítsák? Hogy az engedésről nem csak evangelicusok, hanem catholicusok egyetértve gondolkoznak; hogy nem a vallásügye, de az úrbér forog tekintet előtt: ezeket mind meg lehetett volna ugyan gondolni; de az emberek nagy részben egyoldalúak; s a gyanus, mint a féltékeny, szemét csak egy pontra függeszti.

Kölcsejt bánta a gyanu; s fájdalomát elpanaszlá Wesselényinek, azon határozását is jelentvén, hogy már most, történnék bár mi, a rescriptum ellen fog szavazni. Wesselényi osztá a fájdalmat; ő ki életben számtalan, s napfénynél világosb jeleit adá az oppositio iránti hívségének, nem hallhatta bosszuság nélkül, a reá is, mint Calvin hitsorsosára háramló gyanut, s bár Pázmándy, Répás és Eötvös a Kölcsey határozását ellenzéek is, ő igazságosnak vallotta azt.

Igy állott a dolog, még inkább így kelle állania, midőn halálók, hogy Borsiczky a dunaparti ligetben szokott szeleburdisággal s tele torokkal beszélgeté, hogy az evangelicusok a papság által megcsalatni engedik magokat; s vallási ügyök szerencsés kimenetelét a rescriptum elfogadásától reménylik. S valóban mindenki hitte, hogy másnapi kerületből a rescriptum győzelemmel jövend ki; s gróf Andrásynál estveli tanácskozásban huszonnégyszázmegyet számoltak meg, kik e győzelem bizonyos eszközlői lesznek.

De meg van írva: lementével dicsérd a napot.

Ápril 22d. 1833.

A gróf Andrásy tegnapi conferentiája felszólítá a kerület előlüljöt tartanánk ma reggeli kilencztől tizenegyig kerületi conferentiát, mellyben a napi rendre jövendő fontos tárgy felől előlegesen hallgatók nélkül tanácskozassunk. Elölülök kifüggeszték a tudósítást; s íme reggel kilenczkor hallgatók nélkül együtt valánk!

A titkos ülés kezdődik. Hertelendy feláll; s mivel ő Andrásynál nem vala jelen: olly kerületi conferentiáról, mellyet nem az egész kerületi ülés — azaz, magyarra fordítva, nem Hertelendy — kívánt, tudni nem akart. Péchy ugrott fel utána; s nem vevén magának időt meggondolni, hogy a conferentiát nagy részben saját baráti kívánták, s hogy arra a tegnapi összehonyolodás után valóban szükség volt, Hertelendyt kezdé pártolni. Lön tusa, melly

azzal végződött, hogy a conferentia kerületi ülássé változtatott által, s Fekete a resciptumot felolvasá.

Első kérdés történt arról, hogy a kormány az epekórság említését rossz neven vevé; s hogy a rendszeres munkálatokat saját engedelménél fogva nyomtattaknak nyilatkoztatá. S minekutána erre olly felelet határozaték, melly többé viszonozást maga után ne vonjon: a sorozás nehéz pontja jött vizsgálatba.

Niczky — Vasból — még tegnap megkéré az előlülőket, az e tárgyról beszélők közt írának fel Kölcsényt legelől. Szatmár tehát felszólíttatott, s Niczky fülibe suga Színyeinek a szerint szavazunk, mint K. Gondolván t. i. hogy ez a tegnapi terv szerint szavazand. De a felállottnak keblét a sérelmes gyanu égette; s ha nektek monda magában, a hazafiuság feltétel nélküli oppositióban áll: ám teljék kedvetek! S kinyilatkoztatá, miképen a kormánynak igaza nincs; s ha a munkálatok ilyen vagy ollyan sorozásából veszély következik, attól csak a nemzet retteghet; s következőleg ő az ország által előbb kívánt sorozás mellett áll.

Éljen! kiáltott a hallgató sereg; a követek pedig elálmélkodtak. Hiszen ez máskép szavazott, mint jelentéd, sugá Niczkynek Színeyei. Már semmi, mond amaz; követnünk kell őt! — És úgy történt. Huszonnégy szavazat követé Szatmárt, s a resciptum nagy kisebbségben maradt.

Most a junctimra jött a sor; de ez egykor annyi melegséggel táplált kedves gondolatka, most hidegen fogadtatott; s pártfogóji kevesebben valának, mintsem meglarthassák.

* * *

Csoportoztak az utcán a kerületből kijövők. Nem jót tettél, monda Pázmándy K. . . . ynek. De ez boszus érzelmeire hívatkozott. S most mi leszen? tűnődének a csoportozók. E mai végzés, ha változni nem fog, az országgyűlést röpíti szélllyel; s urbér nélkül megyünk-e haza? Mit felelünk majd küldőinknek?

Ti lássátok! monda a boszus; de én gyanut magamon nem tűrök.

Ápril 23d. 1833.

Kigyó nem felejtí farkavágását! úgy mondák a régiek; s e régi mondás teljesült ma is.

A junctim barátai fájlalák annak elestét; s azért Balog, a barsi lelkes követ, mindjárt kerület elején felállott, s kérdé: mi okát fogjuk felírásunkban adni, miért a junctimtól elállánk?

A kérdés váratlan vala; s úgy látszott mintha a junctim ellenei elakadtak volna. Előbb az egyik fél a másokra akará tolni az okkeresés köteleességét; majd az ellenfél mondott ugyan okokat, de azok a junctim embereinek nem tetszének. Bajjal állapodtak meg végre abban, a mi a felírásba be is ment.

Tovább menénk a rescriptumba. A kereskedési tárgyban kívánt biztosságról lemondánk. De a rescriptum parancsoló szavai, az időtöltés miatti szemrehányás, s az előlegesek elnellőzése miatt tüzes kikelések történtek; a visszaléphetésről tett óvás pedig továbbra is meghagyatni rendeltetett.

Egyedül a napi bér kérdése volt még hátra. Sokan e tárgyat a politikai munkálatra kívánták halasztani: de a többség felvételét ohajtván: a napi bérnek a nemesség által fizettetése, e jelen országgyűlés esetére, meghatároztatott.

Nem rossz lépés! de ohajtani kellett volna, hogy a fizetést a nemesség ne egészen tegye; s hogy annak egy kis részét az adózó nép is viselje. Mert a nemzet egyesülése nagy célját nem annyira az mozdítja elő, ha a nemes is visel terhet; hanem, ha a nemes az adózóval közös terhet visel. Külön teher, még is csak választó fal; s külön teher a napi bér fizetésében annyival választóbb, mert az a képviselőségi jognak egyedül a nemességre szorításán alapul.

Tekintet érdemel az is, mert a nemesség fizetvén a napi bért, a kormányt az adózók iránt eddig viseltető kímélet hoszu diaeta-tartástól többé vissza nem fogja tartóztatni. Pedig ki nem tudja: a hirtelen lobbanó s hirtelen alvó tűzü, azaz, türelemmel és állhatatossággal nem bíró magyarnak, hoszu diaeta mi ártalmas! Add hozzá, most nem csak a követek, de az otthoniak türelme is próbának van kitéve. Bizony szentségtörés bűne nélkül mondhatnók: a nemesség könnyen megunhatja a fizetést, és a sietséget inkább fogja kívánni, mint talán kellene.

Ez utolsó jegyzést a pozsonymegyei követ is elmondá; bár Péchy nyersen felelt is reá: az még is figyelmet érdemel. Azonban e holdalatti világban a legjobb dolognak is vagynak rossz oldalai; s miért mindig csak a rosztat nézni?

April 24. — Majus 3d. 1833.

Az alatt míg a naplós az influenza kínaitól gyötretve pamlagán feküdt, s Wilhelm Meisterrel kezében a szegény Mignon felett keserű könnyeket sírt: a haza atyjai szorgalommal tarták kerületeiket; s az urbéri hatodik czikkely hatodik szakaszáig értenek.

Nagy kérdés adá elő magát. Mert a mint a robotváltságról téteték szó, vitatásba jött: bírhat-e a jobbágy sajátságai just a telekre nézve, hol lakik? és bírhat-e sajátságai just nemesi javakra nézve, miket pénzen fogna megvenni? Ez a két nevezetes idea, mik a mi barbaricum glossariumunkban *proprietas* és *capacitas* névvel neveztetnek.

A tusa, úgy mondják, nagy vala, s tovább tartott egy napnál; de százados előitéletket olly könnyen lerontani nem lehet. Azonban én sok kedvetlen családkozás után megtanultam, hogy valamelly szép remény egyszeri vagy kétszeri, sokszor épen

számtalanszori nem teljesedése miatt sem kell kétségbe esni. A magot elvetjük, s ki nem kél; újra vetünk, s kikél, de fűben eltapodtatik; ísmét vetünk, s nem csak kikél, de fejet hány, s már már érik, már már sarló alá dől, midőn felleg támad, s a jég elveri. A kislelkű ember öszveharapja ajkait, kezeit egymásba ölti, kétségbe esik, többet nem vét, s nem is arat soha. De a lankadatlan férfitu kezdeni s százszor újra kezdeni nem fárad el; s ha mégsem boldogult, unokájának is meghagyja, hogy merényt merény után kezdjen; s íme egyszer eljön az idő, a mag kikél, nő, megéri, s gazdag aratással örvendeztet. Való, a kezdő már sirban hever, de mi az? Ha az emberiség egészéért kell munkálni: ez az egész nem halandó.

S miért vesztenénk reményt? Ime most sem volt az igyekezet általán fogva hijában! Mert elvégezteték, hogy a jobbágnak, földesura egyezésével, minden teljesítéseit örökösén megváltani lehessen. Kérdem: ha a telki haszonvétel szabad eladhatása, ennek megvételéből a földesur kirekesztése, s ez az örökös robotváltság, nem magok után vonják-e a sajátsági jogot? vagy inkább nem magokkal hordják-e?

S az urbéri tanácskozások ugyan így folyának; de az alatt a rescriptumra készülő felírással nem kisebb baj vala. Fekete vette fel a tollat; s April 25-dikén egy hosszú üzenetet olvasott a kerület urai előtt. De ezek rosz kedvökben voltak; a munkát diktálás alá sem hagyák menni: s küldöttséget rendelének, kik valami jobbat készítsenek. Az idő jegyzők dolgában szűk vala. Sis-kovics, Bernát és Kölcsény betegesen feküdtek; s már 24ikben az urbéri munkálat mellé a borsodi követ az egyeneslelkű *) Palóczy, állítaték. Azonban Bernát lábbadozni kezdett; s bár a rescriptum felvételekor jelen nem vala, s bár ezt a küldöttség férfiai elébe terjesztették: még is a Fekete által letett tollat kézbe vevé; és írt, szokásaként, olyakat, mik nem végeztettek, mikkel a küldöttség meg nem elégedett, s miket ő maga hibátlanoknak tartott. Ebből gyaníthatjátok: miképen közte és a küldöttség közt nem nagy egyetértés lehetett. Egyetértés nélkül pedig munkát együtt készíteni nem lehetvén, mi lőn természetesb, mint az, hogy Bernát veszekedett s elment, a küldöttség pedig más jegyzőt kerese? Ez a más jegyző Palóczy volt, ki az annyi kézből kihullott üzenetet végre elkészíté, s Majus 3-dikán fel is olvasá. Diktáltatni rendeltetett; de Szalabéri Horvát a Fekete minap elvett készítvényét is kíváná diktáltatni; s e kívánat, bár sikert nem talált, annyit bizonyíta, hogy a Fekete története a párt fíjait neheztelésre vonzotta.

Ez észrevétel a holnapi nap szélveszeinek olly forma prognosticon, mint a nagyon veres esti ég.

*) Ki Ragályit barátság színe alatt úgy csalta meg, mint P., azt *bajosán illeti* ilyen nevezet. (Wesselényi kézírata.)

Majus 4d. 1833.

Felgyűltek a kerület rendei, és Pest és Temes, kik April 28-dikán kezdék előülését, készen valának a nem írgylett hívatalt egy, minden jelek után meleg nappal végezni be. A temesi előülő Császár vala; világos fej, de zápor-beszédű nyelv, a kormány pártjából. A pesti pedig Dubraviczky; értelmes, jó kedvű, és ritka egyenességű férfiú; ki a maga nehéz állásában, mint a nádor megyéjének alispánya és követe, s mint az oppositio egyik nevezetes tagja, már két országgyűlésen közbizodalomra érdeemesült.

Palóczy felkele; s a diktálás alól kijött üzenetet olvasá. Sergestől omolt reá a megtámadás; de sűrű megtámadáskor, ha a vizsgálat alatti munka egészen el nem vettetik: akkor rendszerint kevés változtatással megmarad. Mert a támadók és védők hoszútusában kölcsönösen vetik vissza egymás változtatásait; s utoljára az unalomban hallgató rész maradjon kiált, s a jegyző mentve van. Így történt ma is, s Palóczy sok rázatás után is üzenete lombjaiból nem sokat hullatott el.

Tehát nincs egyéb hátra, mint a magyar üzenetet latin felírássá fordítani.

Majus 5d. 1833.

Mit is gondoltok? Hiszen ha semmi más nem történék: hanem reggel kerületre mennénk, délben ebédelnénk, aztán sétálnánk, s majd lefeküdnénk: ki fogna úgy híreink után esdeklenni? Azért szükség némelykor bizonyos intermezzóknak is feltűnniök; s azok, bizvást hihetitek, a sokaságot jobban is mulatják, mint a constitutio legsarkalatosabb kérdései.

Ha kívánjátok hallani: Debreczenben nem régen vásár vala; s e vásáron jelen valának Tisza a bihari követ, s Bereg képviselője Füzeséry. A haza két atyjai bizonyos háznál találkoznak; s Tisza — úgy mondják, én esküt reá nem teszek — hazaárulónak nevezé a másikat. Az, mint vevé a szép címet, azok, kik jelen valának, bizonyosan megmondhatnák; a dolog veleje csak ebből áll: a két bajnok összeveszett, s megverekedett.

Jól megértjük egymást uraim! verekedés történt az igaz, de nem karddal; hanem — mi tagadás benne? — arczulcsapásokkal!

Már most uraim, előttemek tudva van: mákép karddal, ha mindjárt csak kardlappal is, az o-castiliai inast is meg lehet verni; noha O-Castiliában nincs ember, kinek eleji ha csak viczekirályok is ne lettek volna. De arczul csapadni!! —

Tiszának az alispánnya létel bizonyosan csinált Biharban el-leneket is; s így nem vala csuda, ha mindjárt találkozott ember, ki e szép hírrel Pozsony felé levelet küldött. Beöthy kapá e levelet; s a lelkes embernek lehetetlen vala e történet hírét hidegen fogadni; s annál inkább, mert őt — követtársát Tiszának — a dolog

közelről illette. Nehány kevesekkel közlé a dolgot; s ezek úgy hívék, arczulesapkodott emberekkel követszéket ülniek épen úgy nem lehet, mint katonatisztnek arczulesapott tiszttel együtt szolgálni. Való, az ember pofozva is csak megvan; s ha logikai szorossággal vesszük, a csapás csak csapás, bár aczél vagy kéz, vagy görcsös bot okozza: de az a point d'honneur! Annak születése már olly régi, s való vagy valótlán elvei annyira be vagynak szíva; hogy azt sem hatalomszóval, sem syllogismusokkal olly könnyen meg nem győzitek. Szóval, édes barátim (s minek is a sok okoskodás) azok, kik a dolgot hallották, azt hívék: csapás miatt, piros arcczal egy társaságban ülni nem illik.

Tisza otthon vala; de Füzeséri, mintha semmisem történt volna, Debreczenben felüle szekérébe, s érczhomlokkal Pozsonyig hajtattott. Uraim, mondák egymás közt a dolog tudóji, adjuk tudtára az embernek, hogy illy tett után ne hozza a követeket lázadásba; hanem szép csendesén vonja öszve magas kívánatait, s e veres arczaira nézve nagyon kitetsző pályáról lemondván, édes hazájába, feleségecskéje karjaiba térjen meg. De ez ur a maga veres arczaira nem sokat adott; s az őt bölcs tanácsccsal intőknek bizonytalan feleleteket osztogatott. Az intők gondja nőttön nőtt; többeket hívtak tanácskozásaikba; s végre ma reggel a tolnai Csapónál, ki e héten Torontállal bírja az előlülést, nagyszámu követek gyűltek fel, s Wesselényi és Széchenyi társaságokban elvégezék: ma délután a kerületi rendeket közönséges conferentiára gyűjteni, s Füzeséri miatt a teendőket elhatározni.

Igy állott a dolog; s mi kerületbe menénk, az urbéri IV-ik czikkelyben történt változások szerkezetét felolvastattuk; s haza szédedénk, tele a délutáni conferentia tárgyával.

És a délután eljött; az előlülők elmondák: miképen ők a reggeli tanácskozás következtésül Füzeséri urat a képviselői test gondjairól tudósították; s miképen azon ur e gondok elszélesztésével nem sokat látszik törődni.

S úgy lehet gyanítani, Füzesérinek biztatóji vagynak; s kik talán azt a kétséget is támaszták benne, mintha a követek csak az ő elmozdításán dolgoznának; Tiszát pedig magok közé fogadni kések lennének.

Akárhogy legyen; de a conferentiában sokan valának, kik a szóban forgó beregi férfinak pártját fogák. Vasi Niczky a magányosan tartott conferentiákért tüzelt; Bernát haragudott, hogy követ felett bírószkodni akarunk; Császár a point d'honneurhöz kötött előitéleteket ostromlá; de mind ezen kathedrai bölcseségek Balogot, Beöthy, Dubraviczkyt, gr. Andrást, Pazmándyt s némelly másokkal együtt Kölceyt a magok lovagvilági nádparipájáról le nem szállithaták. Kimondatott: arczul csapdozott urakkal ülni nem akarunk; s az előlülők megkérettek a nádor fő herczegnek bejelenteni, hogy pofozás történt; s hogy e pofozás után akarmellyik

pofozott fél üléseinkben megjelenend: a történet közvitatás tárgyává fog válni.

* * *

Leszállott az estve, és a Wesselényi barátai a ligetben együtt ülének, s üriték a bucsupoharat. Mert a szörnyölők fiját Erdély könyölményei haza szólíták, hogy az általa olly sokszor védelmezett hazának lehetséges oltalmat szerezzen. Fehangzának Beöthy ajkairól az elköszöntések; lelkesedés és ellágyulás érzelmei közt közelgetett az éjfél órája; s íme a szekér a dunaparton áll. Magasan fénylett a hold; sötét árnyaival feküdt hátam megett a liget; előttem halvány világításban emelkedett a várrom puszta tornyaival; — Isten veled! kiálta még egyszer a távozó; véghangjaihoz vegyült a hajókba ütődő hullám nyögése, és a szekér elrohant.

Majus 6d. 1833.

Kerületi ülésünk csak addig tartott, míg Palóczy a latin felírást végig olvasá; s már állott a sokaság, midőn a szatmári követ hallgatást kért; s az egy hónap előtt a főtáblához küldött válaszügyi üzenet mind ez ideig elhalasztott felvételét panaszlá. De a panasz részvét nélkül hangzott el; s mi az országos ülésbe szentek.

Olvastatott az üzenet; s a szakaszokat „maradjon“ kíséré; míg a sorozásra nem jött a rend. Most az alnádor felállá, s a törvényosztály szükséges voltát hosszasán mutogatván: a rescriptumbeli sorozást elfogadtatni kívánta. Sokan állának részére; s a kerületi többség huszonnégyből tizenkilenczre olvadván, elbukott. Az üzenet egyéb részei megmaradtak; de a sorozás változásával szükségessé lett igazítás, és a napi bérekre nézve készítendő törvényjavaslat miatt ismét kerületi tanácskozás fog tartatni.

Somsich valóban nagy diadalmat nyert; s ezt a Mérey barátai nehezen szívelik. De boszujokat, úgy látszik, legközelebb a Luther és Calvin fíjain akarják mutatni; mert, ugymondanak, ezek engedének a rescriptumnak, s csupán azért, hogy a vallásügynek pártfogást szerezzenek.

Ám, legyen, uraim! Én veletek nem perlek. Ámbár meg kell vallanom, hogy azon harminczegy szavazatból, melly a többséget tevő, nem az tetszik ki, a mit velünk elhitetni akartok.

Majus 7. és 8-dikán, 1833.

Mert noha boszúját azon egy nap zárja magába,
Tart azután is epét, eleget míg nem teszen annak,
Ő maga mellyében. — — — — —

Homér apánk e sorai jutának eszembe, midőn a 7diki kerületben a sorozáson történt változás forgott fenn.

Azok, kik a rescriptum diadalmát leginkább az abból Somsichra sugárzó szerencseért, vagy csak reményért fájlalák, figyelmesekké lőnek, a mint a követek egy része azon kezdé fejét törni: hogyan kelljen a rescriptum mellé állást a felírásban úgy adni elő, mintha nem a királyi parancsnak engedtünk, hanem saját akaratunk szabadságát követtük volna? Egyik egy, másik más felé gondolkozván: Nagy Pál egyszer feláll; s azt állítja, hogy a tegnapi ülés végzésében a törvényosztályi munkálat másod helyre tételéről volt csak szó; és így most harmadiknak nem a rescriptum szerint a biztossági, hanem a kereskedési tárgyat kellene tenni, s azazal bebizonyítani, miképen a rescriptum iránt szolgálai engedelemmel nem viseltetünk.

E javaslaton a Somsich ellenei kapva kaptak; s hoszasan és tüzesen kezdék vitatni, hogy tegnap nem a rescriptum egész tartalmáról, hanem egyedül a törvényosztályi tárgyról hozatott végzés. Sokan nem így értettek; s eszközbe juttaták a Rendeknek, miképen a végzést kimondó alnádor a rescriptumbeli sorozásról általánosan szólott; s mivel akkor senki ellene nem monda, most már a dolgot feszegetni időn túl van. De Borsiczky haragosan felelt; ismétlé, a mit a Nagy Pál részén levők állítottak, hogy a tegnapi többség emberei csak a törvényosztályról beszéltek, hogy az alnádor is csak a mellett hozott fel erősségeket, hogy a végzés kimondásakor a törvényosztály köpönyege alá nem kelle vala a biztossági tárgyat is befoglalnia; a tegnapi ellenmondás elmaradását pedig, azon mindnyájunkra dicsőséget árasztó mentséggel fedezé — mert a gyűlés délutáni öt óráig tartaték, s mikor az embertki-koplaltatják, akkor stb. —

Nem, édes barátunk Borsiczky! bizony néhány órai koplalás még nem elég ok, hogy miatta jogainkat ellenmondás nélkül hagyjuk tapodtatni.

Nehogy elunjátok magatokat, röviden elmondom. A kerületi rendek egymás közt megegyezni nem tudtak; s az előlüköket megkérték, tennének magának az alnádornak kérdést: tegnapi kimondását mint értette?

De mi vala természetesb, mint az, hogy Somsich a nyert győzedelmet kezeiből kifortélyoztatni nem engedé; s előlüköknök kereken kimondá: miképen a végzés a rescriptumbeli egész sorozásra van kiterjesztve. Ezt a 8-diki kerületben meghallván az előgedetlenek, most ugyan elhallgattak; de az országos ülésben új-jag leendő megszólamlásukat fentartották. Így a másfél napi túsának vége lett; és az urbéri hatodik czikkely véteték elő; s Pest vármegye indítványára azon nevezetes határozással, hogy a jobb-ágy mind ősi, mind keresményjavairól, magszakadás esetére is, végintézetet tehessen, befejezteték.

Majus 11d. 1833.

Tudnótok kell, mikép tegnap és tegnap előtt az üzeneten tett változtatás szerkezetét, s a napi bérekről szóló törvényjavaslatot mind két nyelven kerületileg megállapítottuk. S ez megtörténvén, nem vala egyéb hátra, hanem hogy országos ülés tartassék.

Tegnapelőtt az ebédhozó óra közelgetvén a többiek ugyan széllyeloszlottak; a két előlülő pedig szekérbe ült, végzéseinket az alnádornak szokott módon bejelentendők.

Tehát még minden végezve nincs; monda Somsich.

Csekélység van hátra; felelének az előlülők. A törvényjavaslattal van még kis baj, s a deák fordítást olvasandjuk fel; — olly dolgok, mik miatt holnapi tizenegykor országos ülést lehet tartani.

Kétlem, szóla Somsich; s azért ohajtanám, uraságtok nézzenek széllyel még jobban. Részemről csak akkor fogok országos ülésre nézve lépést tenni, ha még ma újabb biztosítást veendek.

Elölülő urak menének; és talán széllyel is nézének; s közülök a tolnai még az nap vissza is ment, s alnádort a holnapi országos ülés tarthatása felől biztosítja.

Röviden; a nádor tudósítást kapott, s 10-dikre mind a két teremben gyűlést hirdetni parancsolt. De a követek ez által meg valának lepve; s az nap mindjárt a kerület elején sokan zugolódni kezdenek, állítván, hogy a törvényjavaslat és latin fordítás vizsgálataival az országos ülés órájaig készen nem lehetnek. Voltak kik ezt ugyan nem tagadák; de lehetőknek mondák, hogy talán az országos ülés más okból van hirdetve, a mit oda mentünkör fog-nánk megtudni. Mások másként szólottak; de az egész kérdés e két sarkon forog vala: kelljen-e az országos ülést visszahuzatni? vagy kelljen-e megtartani?

Kik az utóbbi kérdés mellett voltak, azok jól látták, hogy munkánkkal készen lenni nem fogunk; de annál inkább reméllék, hogy a dologtól üres ülésben Somsich ellen a 6-dik végzés miatt kikelni és patvarkodni jó idejök lesz. Kik az első kérdést pártolák; azok az ellenfél fortélyáról tudósítva voltak; s mivel Somsichot, az 1826-ki országgyűlésről hazafikeblünek ismerték; s mivel a personalisi polczra valakinek a titkos politzia avatottai közül emeltetését rettegék: örömet megmentették volna Somsichot olly történet-től, melly neki az előtte nyíló pályán akadályt vehetne. És ezek győztek, s előlülöink kénytelenek valának a nádor színe előtt pironkodva megjelenni; s hogy a kihirdetett ülést megtartani nem lehet, kijelenteni, a mit véghez is vittek; s e miatt a rendelés visszavétetett; az ülésnek öltözött főrendek szállásaikra visszaszekereztek; a kerületi tagok pedig a törvényjavaslatot, s a latin fordítást által-vizsgálván, a mai országos ülést lehetségessé tevék.

Ma tehát az ország rendei külön teremben ülést tartának,

„S már mikoron ezek így fölgyűltek s összetolultak,

az altáblánál a sorozási változás miatt újlag készült szakasz fel-olvasaték. Alig lőn az olvasásnak vége, s ímé az egyik torontali felkél, s panaszkodik, hogy a hatodiki ülésben a végzés kelleténél szélesebbre volt kiterjesztve. Szala, Trencsin (Marczibány tudni-illik, mert Borsiczky most az egyszer hallgatott) és a sopronyi második követ felállának, az indítványt pártolni. Láták a Somsich jobb akaróji, és nagy sokaságban keltek fel helyeikről. Somsich igyekezett a keletkező viadalnak elejét venni; s minekutána az ellenfél a pártfogók sokaságát látván vitorláját befelé vonta: az egész háboru szerencsésen kezdett is csendesedni; s kevesek fel-szólamlása után a többiek hallgatásban maradtak.

Üzenet, felírás, és törvényjavaslat tehát készen valánk; s az előlülő küldöttséget vala, a főtáblához általvitelre, nevezendő: midőn a szatmári követ szót fogott, s e következőket kívánta.

1.) Hogy a főtábla a vallásügyi üzenet már egy hónaptól tartó mellőzése miatt szólíttassék meg; s annak felvétele előtt más tárgy hozzája által ne küldessék.

2.) Hogy a napkönyv hitelesítőjének készült utasítás, s a napkönyvi kivonat javaslata már egyszer országosan vétessenek fel.

Az utolsó elfogadtatott; s az irományok közelebbi alkalommal leendő felvétele megengedetett. Az elsőre Somsich a nádor ismeretes hazafiuságát hozzá említésbe, kiről valami ártalmas szándékot feltenni nem lehet; s ugyan azért stb.

Éljen! kiálta a sokaság; és az ülés végződött. A követek osz-lának, és suttogának.

Igazad vala, monda egyik.

Hát miért nem pártolál?

Még most! — igen — de — ne vegyék csak még holnap is fel! akkor egész tüzzel — — —

Miért nem szólál előre? monda a másik, én is felkeltem volna.

Kár volt szólni! mond a harmadik.

De harmincz nap ótai mellőzés! s aztán harmincz napból nem lehet-e háromszáz? s akkor a kezdeményi jog — — —

Szent igazság! de — — —

Hogy téged a manó — — —

Csendesen, drága követ ur! s nem tetszik egy jó tanács?

Időn tul?

Nem épen! az idő helyben áll, csak az ember jön és megy; s így gyakran történik, hogy ma tul van az időn, s holnap vissza-lépven épen benne lesz. A bölcs nem esik könnyen kétségbe, s nem rest újra kezdeni.

Majus 13d. 1833.

Tegnap Árva és Krassó következének előlölüni; de az alnádor-nak névnapja vala; s őt köszönteni küldöttség rendelteték; és e miatt dolgaink nem folytatnak.

Ma a rendek kerületet, a méltóságosak pedig országos ülést tartának. S amazok ugyan a kerületi jegyzők influenzában sínlődésök miatt régóta vizsgálatlan maradt úrbéri szerkezet felett vilongának; a méltóságosak pedig a rescriptum tárgyában készült üzenetet vevék vizsgálatba.

Ha e rövid sorokat kevéssé kiszélesítve akarjátok olvasni — íme !

Kerületeinkben az urbéri kérdések nagy, s többnyire hosszú viadalmakra szoktak alkalmat adni. Napok telnek, sokszor épen hetek, míg az ellenkező vélemények közül valamelyik, szavazati többség erejével, győzedelmeskedik. Illyenkor azt hinné az ember, már rendben vagyunk; de a jegyző otthon a meleg napok resultatumát megírja, és sor kerülven felolvassa; s a kerület urai hallgatják; s egyik sem arra emlékezvén vissza a mi végeztetett, mindenik pedig arra, a mit maga kívánt és vitatott: ismét fenékkal fordul fel minden. Egy rész öszvezavarodik; más a zavarban halászni akar; s alig lehet azt, a mi már egyszer nagy bajjal előállítatott, újlag megtalálni. E jelenet tűnt fel ma is, midőn a negyedik, ötödik és hatodik czikkelyeken történt változások felolvastattak; s kivált a hatodik czikkely elején, hol a helységi jegyzőkről tétetik szó, annyira bebonyolodánk, hogy a kifejlést mai napon meg sem érhattük.

Az alatt a főrendek örömtől sugárzó szemekkel ülnek székeiken, hallván, miképen az altábla a rescriptumot minden fűpontokban elfogadá; s egyedül a felírásjavaslatban tévén némelly grammatikai igazításokat, magas megelégedésöket tudtunkra adatni rendelték.

Latjátok uraim, a két tábla közt mi könnyű az egyesület? Arra nem kívántatik egyéb, mint — — — az oppositioról végkép lemondani.

Majus 15d. 1833.

Lappangva élj! tanít Epikur; s bizony, ki e tanítás szellemében élni elég bölcs, vagy, ha úgy tetszik, elég rest, az sok kedvetlen napot eltávoztat magától. Ragyogni ugyan nem fog, de nyugodni igen is; és az élet nyugalma, bizony a koporsó nyugalmanál jóval többet ér.

Illy forma arany regulák jutnak eszembe, valahányszor egy egy kínos nap előkerül: mint épen ma is!

Akarjátok tudni?

De gyötrelmeim közt szinte feledém, hogy tegnap, minekutána kerületi ülésben a falusi jegyzőkről szóló czikkely szerkezete felett nagy nehezen megegyeztünk, s a falusi bírák hatóságáról javaslatot adó somogyi követet türelemmel meg nem hallgattuk volna: felkelénk, s országos ülésbe menvén a rescriptumot érdekl főrendi választ maga után átalvettük.

És ma?

Ma uraim, míg mi kerületeztünk, s a főrendi válasz azoa kifejezéseért, hogy a rescriptumban lett megegyezésünk miatt nemmelly ellenjegyzeteiket visszatartóztatják, neheztelésünket kifejeztük; különben pedig a válasz grammatikai oktatásait nagy részben elfogadtuk: addig ő méltóságaik a vallásügy felett irgalmatlan széklet ülének. Mert nem csak hogy engedésre nem hajoltak; de üzenetünket pontonként fel sem vevék; újabb okainkra nem is ügyeltek; s elvégzék kereken megíratni: mikép a második válaszban foglalt pontokon kívül egyebet ne várjunk.

Mondhatom fanyar egy végzés. De mit is lehetett reménylünk? Wesselényiék a Pesten s Pest mellett lakó magnások közül mindazokat, kiktől az ügyre nézve pártfogást várhattak, felgyűjték; s a főtáblánál nem megvetendő oppositiot alakítanak. De a harmadik üzenet felvétele hétről hétre haladt; magnásaink az üléstelen napokat elunták, s haza széledtenek. Eltűnt Széchenyi is; Wesselényit a másik haza magának kíváná; s ma a lelkes Eszterházy Mihály csak ötöd magával álla pártunkon a táblánál, hol az egyház urai s a zászlósak méltóságuk és sokaságuk egész hatalmában menydörgenek vala.

Hagyján, uraim! Hiszen én jól tudom, hogy nektek fontos okaitok vagynak a protestans ügyet nem szeretni.

Mert ti jól értitek, miképen a Calvin ügyével a nyelvügy kapcsolatban áll.

Jól értitek, miképen a lélekismeret szabadsága temérdek gondolatot hozand forgásba, mik a ti gondolataitokkal ellenkeznek.

Jól értitek, miképen ez által a ti hatalmatok mind extensive mind intensive kevesedik.

Jól értitek, miképen hatalom és tekintet együtt áll, együtt ingadoz, együtt rogygyan össze.

Jól értitek, miképen ez összeroggyanás közben ama nagy jelentésű szavak: regnum meum non est ex hoc mundo, szükségesen emlékezetbe hozatnak.

Jól értitek, miképen ha e tárgy a Felség elébe terjesztetik — legyen a következőzés bármi — örökre országos végzés fog maradni.

És végre jól értitek, miképen az udvar eddig kegyelemtől függő állapotban tartá a protestansokat; s e kegyelemtől függő állapot az ügy országos felterjesztésével megszűnend, és egy jó fék az oppositio visszatartására szétszakad.

Május 17d. 1833.

Engedelmet uraim! feledém elmondani, hogy az úrbéri hatodik czikkelyt, a helységek belkormányáról, még 14-dikben elvégzők, tudnillik olly csonkán, s olly parányi terjedtségben, mint az országos küldöttségi munkálatban foglaltatik; s tegnap, azaz,

16-dikban a szerkezeten történt változást vizsgálók meg. Mert tudnotok kell, nekünk maga a dolog kevéssel kerül többbe, sokszor épen kevesebbe, mint a szavak, mikkel előadjuk.

Már szerencsésen készen valánk, s még valami hasznost kezdeni idő is volt elég: midőn Ugocsa részéről három indítvány téték.

1.) Hogy a Curia ez országgyűlés alatt polgári pöröket is ítéljen.

2.) Hogy követ az országgyűlésről megyéje híre nélkül haza ne menjen.

3.) Hogy a napkönyv kivonata sürgettesék.

A harmadik pont, mond a sokaság, igazságos.

A másodikra az országnak mi gondja? lássa minden megye, mit kezd követével? s minden követ mit kezd megyéjével?

Az elsőre — — de mit is gondol édes collega ur? hiszen mi hozhatnánk — ha ugyan veszedelmes nem volna — a Curiaról törvényt; s e törvény — mivel természetesen országgyűlés végével sanctionáltatnék — a jövő országgyűlésen gyakorlatba is jöhetne: de most, de erre az országgyűlésre fogna-e használni.

Mind ezekből látjátok: e kerületen nem nagy dolgok történtek. A main pedig a rescriptum tárgyában a főrendi válasza irrt, s tegnap diktáltatni parancsolt üzenetet tettük helyre, azaz, kritikai pálczacsapásokkal megigazítottuk.

Egyébiránt e napot két történet teszi emlékezetessé.

Egyik, hogy a megye alacsony és napnak fekvő termében a nyári hévség miatt izzadni és aszni megunván, az országos terem-be költözésünket elvégeztük.

Másik, hogy a váradi nagyprépost pöre a királyi tábla ítélete alá bocsátatott; de mivel benne a tábla bárói és praelatusi is (kik nem mint királyi tábla tagjai, de részint mint regalisták, részint mint képviselők jelentek meg az országgyűlésen) együtt itélni akartak; s ezen akarathban a tábla bírái meg nem egyeztek: a pör felfüggesztetvén, a kérdés a királyi felség elébe terjesztetett; s annálfogva a fő és nagy tiszteletű ur ítélet nélkül maradt.

Majus 18d. 1833.

Tíz óra múlt, s az országos ülés kezdődik. Pestmegye részéről Péchy felkél, s küldőjinek a rescriptum ellen tett észrevételeit — mint ünnep után, ugy fogamat nélkül — elmondja.

Most Hertelendi emelkedik, s bizonyos, a nemzeti nyelv s e tekintetben némelly megyék ellen írt német könyvecske miatt hosszú threnodiát kezd, s annak vakmerő írója ellen büntetést kér.

De az istenért, drága ur, collega uram! hogyan illenek illy szavak olly boltozat alá, melly Január 10-dikén a könyvvizsgálat ellen ontott beszédeket hangoztatá vissza? Illy ismeretünk van

nekünk a sajtószabadságtól? S egyébkint is érdemli e a nyomorult író, hogy neve országosan kikiáltatván, celebritást nyerjen? Feledség és megvetés a Herostratusnak! s ennél sem méltóbb, sem érzékenyebb büntetést nem szenvedhet.

Igy gondolkozott a többség; s a patheticus indítvány Torontálmegye nem kis boszujára, következtetést maga után nem vona.

Csendesedvén a zaj, üzenetünket olvastuk fel, s küldők a Fő-tábla uraihoz; kik egy felől teljes megegyezésüket ízenék vissza, másfelől a vallásügyben költ keserves választ adaták kezeinkbe.

Most régi kívánságunk teljesítéséhez fogatott az előlülő, azaz, a napkönyv hitelesítőjének adott utasítást, s a napkönyv kivonatát illető javaslatot rendelé olvastatni.

Íme tehát, a mit oly sokszor, s oly tüzzel sürgeténk, végre megtörténik! De az ember ritkán érti, mit kíván; s még ritkábban éri örömét annak a mit kíván.

Hogy ez erkölcsi maximát megértsetek: hallgassatok figyelemmel.

A hitelesítőknék, azaz, az ugynevezett censoroknak adott utasítás elolvasatván, alnádor beletéetni javasla: hogy a napkönyvbe írott beszédek fel ne vétessenek. Jó ideje, mikor e kérdés már kerületben fennforgott; s a napkönyv ellen akkor tett nyilatkozások figyelmet gerjesztének bennünk. Most tehát, hogy a napkönyvet, a mennyire lehetséges, a szerkesztők szabadkéjű csonkításaitól megmentjük, az alnádor által ajánlott záradék ellen viadalra szállánk, és nyertesek maradánk. De e nyereséget a napkönyvi kivonat felett támadt harczban kétszeresen veszítettük el. Embereink a Január 10-diki végzésre, minélfogva a kivonat megállítaték, nem akartak emlékezni. Azt mondák: nekik s küldőjüknék nem napkönyvi kivonat, hanem újság kell. Híjában mondá Pázmándi miképen e kivonat nem akar az újság surrogatuma lenni, miképen az újság iránt jogainkat fentartjuk, s most csak egy lépést akarunk a nagyobb publicitás felé stb. Mind ezek nem használtak; a magyarnak vagy a kellett a mit ő akart, vagy semmisem. Alnádor látá a dolog állását; s ki előbb csak az által akará a dolgot szelidíteni, hogy a kivonat készítése magának a napkönyvnek szerkesztőjére bízassék, most alkalmat látott nyílni az egész kivonattól megszabadulni; s jól tudván, miképen az alkalom elől ugyan üstökös, de hátul kopasz, gyorsan üstökénél ragadá.

Uraim, hátha az egész dolgot abba hagynók?

Hagyjuk abba! hagyjuk abba! sikoltott a sokság.

És íme mi, a tornai első követ igen való mondásaként — cselekvénk a kormány előtt igen kedves dolgot.

Mert uraim, higgytétek el: az országban, hol a nyilvánágnak minden lehetséges gát vettetik, nem figyelemre méltatlan lett volna a kivonat, melly a kevesek vagy senki által sem olvasott napkönyv tartalmát az ország négy szegletére röpítette volna. E te-

kintetnél fogva valamint az ujság, úgy a kivonat a kormány szemében szálla vala; s szemszűrő szállatól szabadulni meg, semmi esetre sem rosz.

Majus 20d. 1833.

A bácsi Rudics, és abauji Vitéz következtek előlülni, midőn tegnap az országos teremben első kerületet tartottunk. Rudics, Kisfaludy Károly barátja; Vitéz, az egykor néhány országgyűlésen követséget nem minden hír nélkül viselt Vitéznek fija; ez és az a Verböczy nemzetségéből mind ketten Sionnak hív őrei.

Mai s tegnapi kerületben a főtáblával tett egyezés szerint leírt felírást olvastuk fel, két nyelven; s ez megtörténvén 20-dikban, délelőtt a két tábla külön termekben öszveült, és semmi a miben változást tenni kellett volna nem találtatván: még az nap délután vegyes ülés lön hirdetve s az aláírás és pecsételés megtörtént. Mind olly dolgok, a mik a dolognak egyedül külformájára, és semmiképen nem velejére tartoznak.

Mert mit írnak alá? mit pecsételnek le? s így aláírva és lepecsételve mit küldenek Bécsbe? Felelet: olly felírást, a mit midőn a kerületi jegyző legelőször felolvasott, néhány óra mulva hűmásolatban Bécsben is olvasnak; s az alatt míg felette a főtáblával hetekig harczoskodunk, minden különös erőltetés nélkül könyv nélkül is megtanulhatnak. Azonban nem székség a dolgon sem csudálkoznotok, sem kaczagnotok. Az ember egész világa furcsaságokból van öszvealkotva, az aequatoron innen és túl egyformán; s e sok furcsaságot születésünktől fogva annyira megszoktuk, hogy gyakran komolyabb arcot veszünk fel mellettük, mint az élet legfontosb jeleneteinél.

Majus 21d. 1833.

A méltóságosak folyó hó 15-dikén végzett választát — a választárgyban tudniillik — mai kerületünkben olvastuk fel. A mód, miszerint a főtábla közelebbi üzenetünk erősségeit számba sem vette, s előbbi nyilatkozása mellett megmaradását röviden s hideg makacssággal fejezte ki, bántá a Karokat; kik elvégzik hasonló modorban s általánosan felelni, s egyszersmind a főtáblai bánásmód miatt neheztelésöket kijelenteni. Az ülés érdekes volt; a terem tömve hallgatókkal; a kerületek többsége felmelegedve s elkeseredésre hajlandó. E napon kezdének a protestans követek, kik eddig csak egyenként, s csak ritkábban szólának, sürűen felkelni; s a szatmári követ harmad ízben mondá el indítványát, hogy a harmadik üzenet olly nagyon elhalasztott felvétele a főtáblának szemére vessék. Ellene senki nem szólott, de nyilvános pártfogókat még most sem talált.

Majus 22d. 1833.

Somsich a somogyi követ az urbér 6-dik czikkelyét a békebirákról egy szakaszskával akará megtoldatni. Milly értelemben vette legyen a szót? nem vala eléggé világos. Mert tudva van, hogy e szóval az angol alkotványban valami egyéb van összekötve, mint a francziában. Azonban ő a nélkül, hogy egyik vagy másik alkotvány szerint látszott volna gondolatait kifejteni, kimondá a nevet, s békebirákat kívánt a falukban rendeltetni. Nem ma emelé szavát előszer; de kedvező alkalma, hogy indítványát vitatás alá cseszthesse, csak ma adaték. A zalamegyei követ pártolá, s pártolá némelly kevesekkel a szatmári is, ki a békebiróság czíme alatt a falusi bírának törvényes hatóságot kívánt engedtetni. Azok, kik minden ujnak ellenei, szokott módjok szerint, maga idejére, azaz, ad kalendas graecas ohajták a dolgot halasztatni; s így ezen indítvány is a minden élők után elköltözött. Mi pedig, mint bajtól szabadult, nyertes fél, a VII-dik czikkely vitatásához fogánk; s a földesuri bírószkodást saját jobbágyával való pöreiben eltörlöttük. Tehát mégis végzénk valamit; ha ugyan ezt is, mint sok mást, későbbben ismét el nem rontjuk.

* * *

Ebergényi, a vasi követ, egyike vala a követek legerősb lelkűjeinek. Ideáji ugyan a privilegiumos néposztály viszonyairól elég tiszták nem valának: de a vallásügyben, s a kormánnyal küzdésben egyenes és tántoríthatatlan társ vala. E férfiú most betegeskedése miatt követi pályáját elhagyá; s Dubraviczky darab idő óta kéré Kölcsényt: írna bucsut az érdemesnek, több jelesek által aláírandót. A bucsu, melly ma Dubraviczky és Prónay előtt felolvastatott, így vala:

Tiszteletre méltó barátunk! Fájdalmunkat, mellyet közülünk lett eltávozásod miatt közösen érezünk, e rövid sorokban nyilatkoztatjuk ki; s ezek egyszersmind emlékeül fognak szolgálni azon tiszteletnek, mellyet tölünk olly nagy mértékben érdemlettél meg. Te hajthatatlan egyenességgel jártál a hazafúság pályáján; te követ-társaddal testvéri egyetértésben fáradatlanul munkáltad a közjót; te köszikla valál, mellynek meg nem rendülésében küzdéseink közt bátran bízhatánk; szóval egyike valál azon keveseknek, kiknek szavaikban, elveikben, s cselekvéseikben a benne bizó meg nem csalatkozik. Vedd kedvesen baráti érzelmünknek e kiöntését; s el ne feledd, hogy mi most is reád — bár távol levőre — függesztjük pillantatainkat; hivén, hogy megyédben is ügyekezeteinket szokott hűséggel segélleni meg nem szűnsz. Élj szerencsésen, derék férfiú! Ez iromány bizonytságot fog tenni, hogy van még magyar, ki hazafitársa érdemeit becsüli; mi legalább maradandólag hordjuk becsed szép emlékezetét kebleinkben; s boldogok vagyunk

annak tudásában, hogy a hazát illy társsal, mint te együtt szolgálunk lehetett. Pozsony, majus 21d. 1833.

Elvégezők az olvasást, s a Pálfikert árnyékai közé mentünk sétálni. Mit gondoltok, kezdé a szatmári követ, mi lesz en e religioi küzdés vége?

Míg többségünkben bizhatunk, vívjuk a főtáblával kezdett harczot.

S ha a többség ingadozni fog?

Akkor leteszszük inkább az ügyet, mint kívánatainkból engedjünk.

S nem jó lenne, mond Prónay, ha üzeneteinkben, mindig valami közjusokat érdeklő kérdést vegyítnénk?

Akkor igen is, ellenkezőink közül megnyernénk némellyeket, kik a vallástárgyban fanyarul sötétek, de az alkotványt a kormánytól féltik.

De nem még sokkal jobb lenne e a Luther és Calvin fíjainak egyházi egyesülésén dolgozni: mint e gondolat a reformatio harmadik századának ünnepekor Poroszországban mozgásba jött? kérdé Kölcsény.

Prónay és Dubraviczky e kérdésnek elég figyelmet adni nem látszottak; s a beszéd az evangelicusok mostani állására ment vissza.

Ugyvan, monda Dubraviczky, a superintendentiák inspecto-
rai s főcurátorai okozzák a legnagyobb kárt. Udvari kegyelmet, hivatalokat, s megkülönböztetések kerestek; s nem csak hogy a sérelmek országgyűlésre vitelét gátolták: de az udvar által, a dolgok mint léte felől, megszólíttatva, olly tudósításokat adának, millyeket Palóczy szavaként csak a pécsi püspök adhatott volna.

Igy folyt a szó, midőn Rudics (ki V. Ferdinánd koronázása-
kor egyedül az aransarkantuért tevő meg a pozsonyi utat) szem-
be jött, s beszédünket érdektelen dolgokra fordítá.

Az az aransarkantu! Hiszen egy kardcsapás az újonnan ko-
ronázott királytól még is csak szép emlék. Igen, de tudjátok-e,
miképen nagy a különbség a kardcsapás közt, mit I. Ferencznek
Boyard csap, hogy veszélyt és küzdést nem rettegő lovag legyen;
Rudicsnak pedig a koronázott király, hogy kegyelemosztogatáshoz
egy lépesóval közelebb juthasson? Azonban ne gondoljátok, mint-
ha minden illy csapás gonoszra szállana. A békési Novák például,
azaz, ritka például, mind eddig olly világításban áll, mellyhez
gyanu nem férhet.

Még volna holmi fulbe sugni valóm; de Novákot említvén,
engedjétek meg, hogy a lelkes férfi említése után füleiteket min-
den gonosztól — legalább mára — megkíméljem.

Majus 23d. 1833.

Újra, és ismét újra, s mindig és fáradatlan újra, s végre
nyersz valamit, a mit talán jövő pillanatban ismét elvesztesz. De

a ki nem tudja, hogy az élet örök küzdés, nyeres és vesztes, az hijában élt; mert az egyetlen egy bizonyos tudományt, mire éltében eljuthatott, sem tanulta meg.

Hogy gnomáimat el ne unjátok, ime elmondom! Mai napon a vallásügyi negyedik üzenet vizsgálata tévé a napirendet. Jegyzőnk, ki Siskovics haza utazta óta a temesi derek követ Dezsewfy vala, néhány szavakkal említé ugyan azon főtablai halogatást, mi miatt a szatmári követ már háromszor tön indítványt; de ez nem elégedett meg; s felállott indítványát negyed ízben mozgásba hozni. S most pártolók nélkül nem maradt; mert Prónay elkezde a sort, s maga Dubraviczky, ki különben a nádorral viszonyban áll, nagy részvétellel szóla; s a többség egy külön, s eléggé kemény szakaszkat készítettett az üzenetnek toldalékul.

Ez egész indítvány a nádornak nagyon tetszése ellen vala; s nem ok nélkül. Mert a halasztás, mi a főtablának szemére hanyaték, sajátképen ötet, mint előlülöt érdeklé. A követek jól érték ezt; de mind hívek, mind kimondák, hogy bár mint tiszteljék is a császári herczeg, s az első zászlós személyét és tisztét: de a KK ez uttal veszedelembe hozott kezdeményi jogát mindennél többre becsülik. S ők ugyan illy szempontból nézik a dolgot; de a nádor csak személye bántását látá benne; s mondják, hogy haragja a vele tanácskozó alnádor előtt nagyon kilobbant; s állítá, miképen hoszu szolgálatai által a KKtől s különösen a protestansoktól nem ezt érdemlé.

A szatmári követ épen e napra volt a nádor ebédjéhez meghívá; s érezvén, hogy midőn közügyet védelmez, akkor soha sem személyességből szokott kiindulni: önérzésébe leplezve jelent meg a haragvónak asztalánál. Tartott az ebéd; s az alatt míg a vendégek feszes ruhákban, karddal oldalaikon, s kalpaggal félkezeikben bajjal költék el az étkéket: a fenség komolyan üle székön, és sem tartós, sem hangos beszédbe nem ereszkedék. Felkelénk, s a melléktéremben sorban várók a főherczegi gazdát egyik vendégtől másikig rövid beszélgetés közben járdalni.

S uraságod társa hol van? kérdé a szatmári követet, reá kerülvén a sor.

Serenissime! ő betegbb, mint sem megjelenhetett volna.

Most a gonosz influenzára jött a beszéd; majd a nagy szárazságra, s a szarvasmarha száj és lábfájására, a Nagy-Károly vidékének millyenségére. Nem fontos dolgok! így szólotok; de legalább nem kedvetlenek; s annál inkább nem olly kedvetlenek, millyeket az alnádor hozott elő, ki a herczeg elfordulta után hozám vonúla.

Azt a mai záradekot helyben nem hagyhatom.

Valamint a vallásügy nyolcz heti halasztását én sem hagyhatom helyben.

A dolgot még is más oldalról kell vala tekinteni.

Szabad egyenesen szólanom?

Kétségen kívül.

Lehet-e jó oldalról tekinteni a dolgot, midőn készakarva elvárták, míg az oppositiohoz tartozó regalisták, a fenntartóztatást meguntván, egymás után haza oszlottanak?

Nem úgy! a regalistáknak kötelességek vala folyvást jelen lenni; s mostani jelen nem létök az előülésnek hibául nem tulajdoníthatatik.

És még is való, hogy hetekig szokatlan számban valának itt; s az akkor hallgatásban tartott ügy széllyeloszlásuk után veteték tanácsba.

Isten és ember látja, hogy az alnádor, s a szatmári követ ma meg nem fognak egymással egyezhetni; azért jól esett, hogy a fenség bevégzé a kört, s magát meghajtván szobájába indult, s vendégei széllyeloszlának.

* * *

A miben a táblák előlölőji meg nem egyeznek, természetes, hogy abban a táblák tagjai közül is igen sokan nem egyeznek meg. S miért is ne? Az emberségtudás szép dolog; s azok az örök ellenmondók bizonyosan nem tartoznak a tarsalkodási bont on emberek közé; s illy udvariságtalan néphez ki kívánjon tartozni? S épen az uralkodó ház gyermekét támadni meg! pih uraim! ez csak olly goromba néphez illik mint az angolok; s olly neveletlen miniszterhez mint gróf Grey. Kalapot emelni, fejet hajtani, s igent mondogatni: ez a neveltség! Tedd hozzá: e neveltség viszi az emelkedni akarót magasra.

Mind ezekből könnyű megmagyarázni a zugást, melly a mai záradék ellen támadott. A protestansok megrezzentek, s mostani állásuk nehézségtét forgatják szemeik előtt. A catholicismus emberek suttognak: miképen az evangelicusok, kik eddig a nádornak szépeket csináltak, most nyakát akarják szegni. E prognosticonok a kerületi többség veszedelmét hirdetik. Hagyján! Nem első történet, s utolsó sem leszen, ha a mai feketére holnap fejéret végzünk.

Május 25d. 1833.

Tisztelni az érdemest kötelesség; s e tiszteletet nyilván kijelenteni, jól esik a szívnek, melly e kötelességet érzi és szereti. Ez által inditva alolrt megyei követek elvégezték, hogy távozó társok, Benyovszky Péter pozsony vgyei volt követ iránt viseltető érzelmeiket kinyilatkoztassák; s nekie értésére adják: miképen mind katonai, mind polgári pályán szerzett érdemeit, követi hivatalában megbizonyított egyenességét, állhatatosságát nemes bátorságát s hazafiuságát teljes mértékben becsülik. S e tekintetből

valamint vele együtt a közönséges hazát szolgálniok öröm vala: úgy fájdalmat gerjeszt kebleikben annak tudása, hogy soraikból kilepett, s többé kölcsönös tanácsával és segédével élniek nem lehet. De házi csendességébe hiven kísérik ötet emlékezetökkel, barátságukkal, s tiszteletökkel teljes szeretetökkel; s azon férfiúnak, ki küzdéseiben, minden más tekintetet félre tévén, egyedül a hazát tartotta szemei előtt, ezen emlékezet, ezen barátság és tisztelettel teljes szeretet minden bizonnyal kedvesb leszén, mint akarmi kincs és ragyogás. Pozsony, majus 24d. 1833.

E sorokból megérthetitek, hogy Benyovszky a követek közt már nincs. Ez a néposztályok viszonyait nem tekinté ugyan azon magas szempontból, mellyből azt Széchenyi és Wesselényi tekintik; de híve volt az oppositiónak, s a vallásügyet pártfogoló catholicusok közt Beöthy és Balog után legtüzesb. E miatt érdemlé a kijelelést, melly szerint tegnapi kerületünk kezdete előtt Balog felállott, s tiszteletére a szatmári követ által a felebbi bucsút készíttetni javaslá. Sokan voltak, kik e kijelelést rossz neven vevék; sokan a bucsuk becsét a sokasítás által kisebbedni vélék: de az evangelicusok hálája, mint Ebergényinek, úgy neki is e koszorut megszerzé. Az írás elkészült; s mai napon az ülés kezdete előtt sokaktól, az azt irigylők közül is, aláírva Somsich Miklósnak megadási végett általadaték.

* * *

Az országos ülés kezdődik; a negyedik üzenet olvastatik. A papság csatlótsai, az ungi nyelvetlen követ Petrovai, az örmény Gyertyánfi, Szalabéri Horvát, Dobóczky, s az ügyetlen ügyviselő Aczél, s még némelly kevés hasonló gyuratu lovagok ostromolni kezdék azt; s a főtáblai második választ pontonkint ujra felvételni, s elfogadtatni kívánák. Balog a vallás pártfogója közt mindig elől szokván szólni, most is felállott, s a másik tábla urainak érdemlett csapásokat osztogata. Alnádor elejét vevé a kezdődni akaró kellemetlenségeknek, s az üzenet pontonként olvasását kezdeté. Slön az üzenet pontonként olvasva, s helyben hagyva mind az utolsó, vészes záradékig. De a mint ez olvastatott, az előlülő felemelkedik, s azt ostromolja. Deák megszólal, s az erős hang, lelkes érzelmű s nem közönséges ékesszólásu férfiú elmondja: miért kell a záradéknak helyen maradnia? Alnádor; ki ez indítványt már egyszer a főherczeg tekintetével győzte le, akkori szerencsésjétől bátorítva, most is elköveté a hibát; s a záradék ellen a nádor személyes fontosságát használá okul; s ezen hibából eredtek, mind azon merész kifejezések, miket az uralkodó ház gyermekéről Szatmár, Trencsin, Nográd s mások mondottanak. Tizenegy szó volt a záradék teljes kihagyása ellen; tizenöt mellette; de tizenkilencz kíváná a záradékot lágyítani. S így a kerületi több-

ség elolvadt; s az elmaradt záradék helyett, néhány keveset jelentő szavak az üzenet derekába szövettek be.

Láthatjátok: miképen az állandóság nálunk ritka madár. Azért igyekeztek ugyan nyerni; de nyereségtől szűken örvendjének: mert az első kerületi indítványtól fogva a királyi végső erősítésig végtelen változások alá vetett tér vagyok.

Dicique beatus

Ante obitum nemo, supremaque funera debet.

Majus 27d. 1833.

Ma és tegnap ünnep; s mi pihenünk, azaz, a tegnapi veszteséget emészti. A szatmári követet Dubraviczky és Pázmándy vigasztalgaták; mert mondták, akárhogy történt a kimenetel, a történetet az irományok, s a napkönyv lapjai közül senki ki nem törülheti; s az minden esetre olly lecke vala, mi nem könnyen fog feledésbe hullani. És ezek ugyan így szelidítgeték a kedvetlen benyomást; de Deák és Novák nehezen vevék a dolgot, s Kismarton felé tett mulatsági utokban ismételteték egymásnak a kedvetlen emlékezetet. Szekerök gróf Harrach egyik faluján futott végig; s a német-horvát gyermekek saját földesurokat vélvén látni, kiabálni kezének: Pan graf Harrach, Pan graf Harrach! Halljad, monda Deák, ezek paragraphot kiabálnak; nem tegnapi vesztesünket hányják e szemünkre; mivel e záradékos paragraphot ki nem vívhattuk?

Majus 28d. 1833.

24-dikben az urbéri VII-dik cikkely 1-ső szakát olly következetlenséggel alkottuk össze, hogy a földes úri bírószkodás alól feloldozott adózó urbéri panaszával mégis legegyszerűbben földesurát tartozzék megkeresni. Illy szellemben látni való nem nagyon fogunk a liberalismus után haladni. Azért megvallom nektek, nem nagy kedvem van úrbért illető tanácskozásainkról bőven szólni; s meg fogtok elégedni, ha mai napra röviden elmondom: Just Turóczból, s Zemplinből Szirmay kezdék a héti előülést, s mi a VII-dik cikkely 2. és 3-dik szakáival bajlódánk.

* * *

Délután vala; s Pázmándynál Prónay, Dubraviczky, Palóczy és Kölcsey együtt ülének.

A nádor Pázmándyt és Prónayt magához parancsolta, s ezek most e baráti szűk körben a Serenissimus gondjairól beszélnek vala.

Mit akarnak a KK. a vallási ügygel? mit engednek? A fő-táblától keveset remélhetnek; többet az udvartól, honnan tudósítást vár. Int: ne akarjunk most egyszerre mindent. Az úgy is nem kivihető; következő diaetán többre lehet menni, s így az atyák szokása szerint lépcsőnkint haladni.

Híj formán szólott a nádor; s az egybegyűlt barátok felel-
 vasák magok közt a vallási pontokat, vizsgálván, ha nincsen e-
 kozottok, a miben engedni lehetne? Pázmándy a reversálisokra
 nézve nem látszott az engedékenységtől idegennek; de a többiek
 semmi engedni valót nem láttak; s elvégezték a herczegnek meg-
 mondatni, hogy a protestánsok még most hajlatlanok, s be akar-
 ják a főtábla újlag teendő határozását várni.

Felszámolóik, s úgy találtuk: ez országgyűlésen huszonhat
 megyéből van protestáns követ; ezeket felosztók egymás közt,
 hogy mai végzésünk elfogadására elkészíttessenek; s egyszer-
 mind megegyezünk, hogy ha a főrendi válasz megkésztül, confe-
 rentia tartassék.

Május 29d. 1823.

A KK. kerületeztek s az urbéri VII-dik ezikkely negyedik
 szakát vevék elő, s a földesuri bíróságok eltolrását ismét egy kö-
 vetkezetlen végzéssel tevék hijáhalóvá; azt rendelve, hogy a
 köteleességét nem teljesítő jobbágy földesuri hatalom által kény-
 szeríttessék.

Ég és föld szemléli: mi az uralkodni vágyás kínjától megme-
 nedkedni nem akarunk. Pedig, uraim, semmit sem kellene inkább
 várni, mint az időt, mikor a törvényen kívül senki se uralkodjék.
 De ti nem akarjátok érteni, hogy a bölcs akkor mond le valami-
 ről, midőn azt haszonnal, legalább kár nélkül teheti, s ezért kel-
 lett nektek az 1764-diki országgyűlés után úrbért fejedelmi kéjtől
 fogadni el; s ezért fogtok ti még sok mindent más kéjtől nem
 egyszer elfogadni.

Az alatt még mi így cselekvünk, a főtábla hasonlólag kor, és
 igazság ellen cselekedett, ülést tartván a vallásügy felett, s ismét
 nem engedvén semmit is. És ezen semmit nem engedés már an-
 nyiszor történt meg, s a nemengedők lelkében oly természetesen
 gyökerezik: hogy az előttünk váratlan nem lehet. De nekik sem
 fognak váratlanok lenni azon kemény nyilatkozások, miket cse-
 lekvésök módja az oppositio férjfaiból kikényszerít. A birtokban
 ülő urak ugyan azt mondhatják:

Populus me sibilat; ast mihi plaudo

Ipsé domi —

azonban emlékezzetek rá, hogy szóbeli előbb utóbb vélemény le-
 szen, s véleményből egyszer-akkor cselekedet. Ha ezen maximát
 a világ történeteiből már régóta nem ismeritek, nem vagytok
 méltók a bölcsességben előmenni; de méltók, hogy saját kárhozatos
 későn tanuljatok.

Alapot vetni, s úgy épületet emelni reá — olly dolog, minek igaz voltát mindenki állallátja. Hanem uraim, mikor kétszáz fej gondolkozik valamin; mikor kétszáz fej akar valami alkotványhoz fogni: akkor a logikának egyetemi törvényei nem sokat nyomnak. Alap? de az alapnak bizonyos hely kell; s minden későbbi darabnak az alapra kell gonddal alkalmazva lennie. Pedig jól tudjátok: miképen kétszáz ember közt mindég van száz kilenczvenkilencz, ki az alap letevő kétszázadikkal a helyre, s még holmi mindenre nézve különböző értelemben van; s a kezébe akadé követ mindenüvé inkább tenné le, mint az előtte lerakott alapra.

Valami illy forma okból történt, hogy az úrbérhez kezdván, előre meghatározott elvekhez nem juthattunk; s azok, kik elveket, s legalább az adózó nép személyes és vagyonbeli szabadságát biztosító elveket akartak, az urbéri munkálat végére utasítottak. Tudtuk ugyan: valahová utasíttatni — a többség szájában annyi, mint indítványától elvettetni; most még is midőn a munkálat vége közelit, szándékozunk még egy merényt tenni; s az úrbérhez, ha csak lehetséges, egy nyolczadik czikkelyt ragasztani.

E kinézésből azon követek, kik vagy utasításaiknál fogva, vagy meggyőződésből e szándékhoz közeledni látszattak, mai nap délutánján gróf Andráshoz hívtak. A conferentia összegyűlt; s Bezerédy kettőt javasolt. Egyet, hogy a kilenczedik cím szakai az adózókra is kiterjesztessenek. Másat, hogy a perelhetőség az adózóknak is, s még pedig egész kiterjedésben adassék meg.

A másodikhoz lehet réménység; de az elsőnek igen sok elenségei lesznek. S kiváltképen lesznek, ha a kilenczedik cím megemlíttetik. Mert, mit? a kilenczedik cím, valamint a nyolczadik czikkely, nem úgy nézetnek-e: mint a nemesi szabadság palladiumi? való, e palladiumok kiterjesztethetnének másokra is; s azért épen úgy nem gyengülnének: mint a nap melege nem gyengül azért, mert a nagyságos ur táblafölde mellett, a jobbágy földcskéjét is süti. Aztán a nemesi szabadság olly dolog, minek palladiumát most kevés karok őrizik; s nem volna-e idvességesebb, ha kevés kar helyett néhány milliom őrizhetné? Mind semmi, édes barátim! Nekünk a nemesi szabadság azért kedves, mert privilegium; következőleg bennünket a sokaság felett megkülönböztet. S e megkülönböztetést a sokaság közé vegyüléssel elveszteni! Szégyen, uraim, mit mondanának az üstökös ősek, ha azt, a mit ők vérrel nyertek, mi ingyen mással közlenénk? Mert hogy az adózó katonáskodik is; terhet is visel, erőt is adhatna, a mi nekünk nincs: az hijában való beszéd. Nem meg van-e mondva? a nemes azért adá jószágá egy részét jobbágyának, hogy érte vért s pénzt s termékét a státusnak adja. Lehetne ugyan mondani: nem! Azért adta, hogy érte robotoljon, fuvarozzék, kilenczedeljen, s magát minden lépten nyomon mind a huszonnégy körméről lehuzatni engedje. S már most, ha csak ez utolsót is, nem lehet-

me-e neki azért, a mit földesurán kívül a statusnak szolgál, viszszaengedni? Továbbá —

De mi eretnekhez illő beszéd! Nem tudja uraságod? —

Mindent tudok uraim; s azt leginkább, hogy ha e részben valami jót akarunk, a kilenczedik címet távolról se említsük meg; hanem írjunk egy cikkelyt két szakban. Egyikben mondassék el, miképen ezután bírói ítélet nélkül az adózót sem személyében, sem vagyonában büntetni nem lehet; másikban a perelhetőség jelentessék ki.

Ebben állapodánk meg, s Dezsewfy megkéretett, hogy e végzést foglalná írásba.

Majus 31d. 1833.

Tegnap és ma kerületezénk, s az úrbéri hetedik cikkelyt folytattuk. S tegnap ugyan az úrbéri pörek felfebbyítelét a helytartótanáctól elvettük; ma pedig (minekutána már néhány nap előtt meghatároztuk, hogy az adózó a maga úrbéri pörét ne legyen kénytelen tisztí ügyészre bízni) az úrbéri pörökre nézve minden törvényhatóságban bizonyos ügyviselőket rendeltetni végeztünk. Tehát az adózó csakugyan nem választhat ügyviselőket szabadon? Miért végzők tehát, hogy tisztí ügyészhez folyamodni ne legyen kénytelen?

Azért, édes ur, mert különben a szegény adózó gonosz prokátorok kezébe kerülhetne; kik bizodalmaival visszaélnének.

Ugy-e? most tudom! Uraságtok, hogy az adózó megkíméltessek, magok akarnak ügyviselőket nevezni, kik uraságtok ellen az adózó pörét vigyék. S nem keresztyéni gondoskodás-e? Ki nem látja által, hogy az uraságtok által nevezendő ügyviselők, milly természetes részrehajlatlansággal fognak uraságtok ellen dolgozni? Valóban, uraim, híven gondoskodtok a népről; vagy ha ezt valaki tagadná, azt legalább, hogy magatokról ugyan is híven gondoskodtok, tagadni ki merné?

Illy lelkes határozás után elégedett lélekkel meheténk az országos ülésbe, melly délutáni egykor kezdődék; s csak azért, hogy a méltóságosak vallásügyi negyedik válaszát általvegyük. Vevők tehát azt, s felolvastatván eloszlánc.

* * *

Délután vala, s a kerületi előlülők a ligetbe kérék a követeket, megtudni akarván: ha a ma vett főrendi választ holnapi kerületben fel kelljen-e venniék?

A szatmári követ vevé pálczáját, és ment; s a ligetben találkozik Prónayval és Dubraviczkyval, kiknek a főrendek viselete mondhatatlanul fáj; s fájalmukat a válaszra adandó üzenetben szerették volna kiönteni. E vala, a miért a szatmári követet kü-

lön vevék, s egy, az ő kívánságok szerint készülendő üzenet írására felszólították. A dolog nem volt nehézség nélkül. A vallástárgyban elejétől fogva római egyházhoz tartozó jegyzők dolgoztak, s most Calvin gyermekének adni a tollat, sérelem nélkül, nem cshetett. De a Luther két fia a dolog elintézését magára vállalta; s ama kívánságoknak engedni kész lön. S míg ezek így beszélének, a követek nagy része öszvegyült; és Just egy árnyékos fa alatt megnyílt a tanácskozást, szólánk öszve és vissza; s végre a többség úgy akará: a főrendi válasz még holnap ne vétessék fel.

Junius 1. 1833.

Régen mondom nektek: gondolat és összefüggést csak egyes fejeknél kell keresni. Ha tehát országgyűlésnek, azaz, az országgyűlést alkotó néhány száz fejnek, most vagy ezután logikátlanlanságot hánynátok szemére, azt fogom mondani: mikor elég erősek lesztek egyenest görbével, hideget meleggel, sötétet világóssal egyformává tenni, akkor jertek, s dolgainkon igazítsatok. Addig pedig hagyjátok a világot úgy mozogni, mint mozoghat.

Édes naplós uram, mire egyszer e bölcsekedés?

Emlékeztek uraim, mult hónap 22-dikén a földes uri bíróskodást az ur és jobbágy közti pörekben eltörlők. Ma az urberi vétségekről esvén szó, kérdésbe jött: mi uton fognak azok büntetést venni? Az országos küldöttség a földes uri bíróskodást meghagyván, természetes, ha az urberi vétséget is a földesur hatósága alá rendelé. És szintugy természetes lett volna, ha a földesur bíróskodását eltörlő kerület, az urberi vétséget is ennek hatósága alól kivette, s törvényes bíróra bízta volna. De ez így nem történt. Mivel mi a kérdéses pontra nézve a földesurat hatósággal ruháztuk fel, s így minden kétségen túl a tíz nap előtt eltörlött uri széket visszaállítottuk.

De hogyan lön az lehetséges? Igen könnyen! 22-dikben az uriszek költségeit egy kicsinyt gondolóra vettük; s azoktól szabadulni, még is egy kis haszon. De az urberi vétséget költség nélkül meg lehet büntetni. Mert kinek nincs egy hajduja vagy egy széles vállu bérese, minden esetre egy elég vastagocska pálczája? S ezt az urdolgás hátán öszvetörni — mi annál könnyebb? Ine a kulcs, uraim! Meg vagytok e elégedve?

Junius 2d. 1833.

Pozsega és Sáros következének az előlülésre; de bíztak a Karok pihenés szeretetébe, s ma vasárnap kerületi ülést nem tartának. Így azoknak kik a vallás ügyet leginkább szíveiken hordozták, idejek vala Balognál öszvegyülni, s az olly régen fenforgó ügy felett tanácskozni.

Hogy ez ügy a clerushan ellenséget talál, azt minden különös bölcseség nélkül előre tudhattuk; de az udvar akaratáról, s a ná-

dor, sőt a cancellár és Wirkner kézalatti munkálodásiról annyira mindenféle hír szoroték széllyel, hogy az emberek nem vártak kevesebbet, mint 1790 évben : midőn a főtábla praesidialis következtében a vallás tárgyú felírást általbocsátotta; s a clerus erőtlenné nyilatkoztatott ellenmondása mellett is törvény alkottatott. Azonban, minekutána a dolog hónapok óta csak nem halad, a főtábla csak nem enged : az elejétől fogva elszórt hírek kezdének avulni, s embereink sem az udvar akaratáról, sem a nádor és cancellaria munkálkodásiról többé sokat nem tartanak. S ily esetben általlátják, miképen csak saját erőnkben lehetne bizodal munk; ha tudnillik bennünk rendületlen erő találkozhathatnék.

Ugy látszik : még bizunk magunkban ; s a vallás-ügyet úgy tekintjük, mint az országgyűlés elején elszakadozott értelmek és érdekek egysítőjét. S való, még mind azon erőlködés mellett is, melly a papság részéről elkövetettnek lenni mondatik, előbb három, később kilencz, végre tizenegy szavazatnál több az eredeti üzenet ellen nem vala ; s tizenegy szó olly országban, hol a római egyház számmal és kincscsel olly igen felülemelkedve áll, bizony nagyon kevés ; s ily helyzetben a Karok táblájánál fenálló többség rendkívülinek és rendkívüli morális erő szüleményének talán mondat-hatnék.

Ez a talán nem minden ok nélkül áll itt. Mert tudnotok kell, miképen az udvar részéről az egész ügy folyamatába még semmi ellenküzdő avatkozás nem történt ; sőt az előre szórt hírek a kormány részvéte felől suttoztak. Vagynak pedig, kik minden indítvány kezdetekor az oppositiohoz csatolják magokat ; s csak azt lesik : mint fog a kormány dolgozni ? hogy annak célzásaihoz képest az oppositiot épen a legjobb órában s a legjobb árért hagyhas-sák el. Ily uraknak a római anyaszentegyház, s a papság földi és földfeletti ígéretei nem sokat érnek. Mert jól tudják ők, miképen a földfeletti dolgok nem az országgyűlési pályára tartoznak ; a földieket pedig legszebb mértékben az uralkodás igazgatja.

De az ember, míg lehet, sőt gyakran mikor már nem is igen lehet, csak jót vár ; s így mi is az eddigi többséget még mindig ingadoztatlannak hisszük, s e hitünknel fogva mai conferentiánkon elhatároztuk : keményen felelni a főtáblának. E tábla negyedik üzenetében azon pontok vagynak előszámlálva, mikben már velünk megegyeztek. Való, e megegyezések vagy rosszabbá tennék a dolgot, mint eddig vala ; vagy minden fontosság nélkül valók. S gyszersmind némikémi csufolást is foglalnak magokban.

Hogy megértésétek ! A Karok eredeti üzenetét a Méltóságosak kurtán visszavetették ; de a második üzenet kívánságára, az eredetinek vizsgálásába beereszkedvén, arra bőv ellenfeletet adának. A Karok harmadik üzenetében az ellenfelet hoszasan czáfoltatott meg. s de e czáfolásra a főtábla nyolcz hét mulva, s csak annyit felelt, hogy előbbi, azaz második válasza mellett megmarad. Ez

fájt; s a Karok negyedik üzenetében nyilván kimondatott : mi képen ők okok ellen okokat várnak, s harmadik üzenetüket pontonként felvételni kívánják. E kívánságra már most a negyedik válasz, mint mondatott, azon pontok előszámlálásával felel, melyekben a főrendek magokat megegyezteknek lenni állítják. Mély bölcsesség nem kell általánni : hogy a Karok kívánságára így válaszolni vagy hiba, vagy kijátszás; s azt gúny gyanánt venni, nem vala természet ellen.

Gunyt gunnyal : mint szeget szeggel! mondának néhányan. S ennél fogva jövődő üzenetünkben a megegyezett pontok előnkbe számlálását, a meg nem egyezők visszaszámlálásával torlani meg : közönségesen elfogadtatott.

De mind ez mire viszen? Végeztetre is nem megtorlás, de dolgaink szerencsés kivitele az a mit az ország általunk vár. Ez fontos ellenvetés vala; s talán fontosabb, mint sem elhárítani lehessen.

Beöthy szolt : készítsük meg a mondottak szerint üzenetünket; s midőn az már országos ülésen is keresztül menni fog, gyűljünk egybe, s menjünk a nádorhoz bejelenteni, hogy ha a főrendeknél továbbá is akadályt találunk, mi a törvényhatóságokat fogjuk felszólítani.

Balog ellenzé e javaslatot. Képviselőknek, ugymond, egyes személynél keresni pártfogást, nem illő.

Felelték : e nem pártfogás-keresés; ez csak kijelentése annak, a mit teendők vagyunk; s hogy így a közvélemény alá fogva az úgy bocsáttatni; s e közvéleményt a nádor tiszteli, s mindent elkövetend inkább, mint sem azt maga ellen ingerelje.

De hiszen még erről fogunk szólani!

* * *

A nádor ma ismét hívata Pázmándyt, mond délután Dubraviczky, jer s halljuk : miről folyt közöttök a szó? Mentünk, de Pázmándy még nem tért vissza; s mi azon reményben, talán a ligetbe jövend, s ott vele találkozhatunk, a Duna túl partjára sétálánk. A vasárnapi meleg egész Pozsonyt a liget árnyai közé kecsegteté; s az alatt még egy rész a fővény deszkázata közt a színészeket s a színésznő szépségeket nézellé, más rész az erdőcske ösvényein, s mulatóji körűl százféle szín és rangvegyületben bolyongott vagy sereglett. Egy valóságos demokratiai nézemény.

Ott egy asztalkánál néhány excellens nyugulomban szívá az alkonyszél frissítő furvalmát; két lépésnyire egy kalmár háznép fagyalttal hűvesíté kigyaloglástól felhevült tagjait; körökörűl követelek, írások, kézművesek, katonák, örömlányok, hangászok, és koldusok, s a népek minden névvel nevezendő osztályai ültek, és állottak, beszéltek, néztek, leskődtek és sétáltak; és mi-

vel épen semmi jobbat nem tehetünk — sétáltunk mi is, várván, hogy Pázmándy jön, s ujságait velünk tudatja.

Azonban sokat vár az ember, a mi megtörténni nem fog; s így mi is hiában vártuk barátunkat; s helyette a pozsegai követel találkozánk, s tőle azon nyilatkozást hallók, hogy holnapi kerületben a vallásügyet felvételni nem fogja. E halogatás nem vala kedvünkre; s meghatározók az ügy felvételét holnap sürgetni.

Junius 4d. 1833.

Nincs keservesebb, mint fájdalmat szavakba önteni akkor, midőn a tett hatalmunkban nem áll. Így vagyunk a vallásüggyel. Ennek felvételét az előlülők tegnap elmellőzték; de voltak, kik ez elmellőzést nyilván kárhoztaták. Azonban mit volt mit tennünk? A kerületet hirdető czédulán az urbéri tárgy volt kitéve; s így a sokaság a főrendi negyedik választ magával nem hozá, és a felvételnek ellene volt. Elvégzők tehát, hogy az máról semmi esetre el ne maradjon; s e végzés után az urbéri vélségekről szóló szerkezet vizsgálásával töltöttük a napot.

Felderült a mai reggel; s a vallásügyi negyedik válasz vitatás alá eresztetett. Meleg, de keserű nyilatkozások történtek most is; s a végzés a vasárnapi conferentia következősében azon pontok elszámolását állapította meg, melyekben a főtábla meg nem egyezett.

Jegyezzétek meg! A főrendek a második válasz óta a vallásügyi pontok vitatásába többé nem ereszkedtek; noha különbféle alakban, de mindig csak általánosan jelentgették, miképen ők tovább nem lépnek. E szerint a második válaszra adott harmadik üzenet megczáfolva soha sem volt; s a Karok ügyök igazságában bizván kettőt kívántak: vagy teljes megegyezést, vagy okokkal folytatandó harczot. Az ellenfél viselete nagyon visszás kezdett lenni. A clerust pártoló megyei követek mindig azt sürgették: általános válaszokra ne felelnénk általánosan; hanem a második válaszra visszamenvén, minden pontot újra vitassunk meg; természetesen azért, hogy a főtábla módosításait fogadjuk el.

Az eredeti üzenet pártfogóji nagy számmal vagynak; mert noha Trencsin, Marczibányi munkálódásainal fogva, nem kedvező utasítást küldött is; de sok megyék minden pontot sajátáikká tettek, s követeiket azoknak védelmezésére utasították. Az így utasított követek jól tudják, miképen

1.) Valahányszor catholicismus és protestantismus közt alku-dozás volt, az alkunak csak akkor lett a protestansokra türhető következése, ha bizonyos körülmények a clerust kerülhetetlen kénytelenségbe szorították. Ily körülmény vala a békekötésekkor a Bocskai és Bethlen győzedelmes fegyvere; az 1791-diki országgyűléskor pedig II. Leopoldnak a főtáblához intézett parancsa.

2.) A római clerus kénytelenség esetében sem zavarodott meg annyira, hogy magának bizonyos mesterségesen közbeszurt záradékokkal jövődre; magyarul úgy nevezett egérklyukat ne készített volna. Illy valami volt a békekötésekben az *absque tamen praejudicio catholicae ecclesiae*: illy valami a 26-dik cikkelyben, a vallásról vallásra térésnek a fejedelemhez feljelentése s több e félek.

3.) E záradékok mindig kedvezőbb jövődre voltak feltartva; s akkor belőlek olly magyarázatok huzattak ki, mellyek békekötést és törvénycikkelyt minden oldalról semmivé tehettek.

4.) A Bocskai és Bethlen győző sergeik félelmesebb időt hozának elő: mint a millyen 1790-ben következett. Ugyanazért noha a békekötések vétettek alapul: a 26-dik cikkely a békekötéseknél a protestantismusra nézve sokkal kevesbé kedvező vala.

5.) Kilenczvenben a József gondatlan viselete által okozott mozgás, s a királyi örökösödés megszakadásáról közbejött kérdés, II. Leopoldot a nemzet kívánataihoz engedékennyé teheték. Most az uralkodás nagyon biztos lábon látszik állani; legalább a nemzettől semmit sem kér: nincs remény tehát hogy magát közbevesse; s a clerust valamire kényszerítse. Annyival inkább; mert a 26-dik cikkely záradékai alkalmat adtak, a protestánsok ügyét kormányzékeni rendeletek által igazgatni: épen úgy, mint az országgyűlésen kívül behozatott úrbér az adózó nép dolgainak hasonló uton kormányozását vonta maga után. S három millio protestánst, és nyolcz millio adózót az alkotmány restül is makacsul is mozgó republicai formáji alól kikapva, autokratorai pálcza alatt tartani, kívánatos dolog.

6.) Illy helyzetben természetes, ha azon test, melly a 26-dik cikkelyt a békekötéseknél rosszabbá tette, most a 26-dik cikkelynél ismét rosszabb valamit ohajtana alkotni. S e szerint a vallási kedvetlen vitatás rája nézve még kívánatos. Mert mind azon kormányi rendeletek, mellyek a 26-dik cikkely záradékaiból önkényesen magyaráztattak ki, most minden esetre törvénytelenek; s a megyék által országos sérelmeknek mondatnak: egy újabb, de a réginél rosszabb törvénycikkely pedig azokat törvényesekké nyilatkoztathatná.

És íme ez a dicsőséges, nagy cél, mire a főrendi második válasz törekszik.

Tudjátok: a 90-diki országgyűlésen a reversalisokról szó vala; s a Karok azt nyilván visszavetették. Mi természetesb, mint azt állítani: a reversalisokat a kormány törvénytelenül hozta be? S most mit kezdenek a Főrendek? Jól van, azt mondják, jövődre ne legyenek reversalisok, de *ultra* nézve tartassanak meg! Mit teszen ez? Minden bizonynyal ezt: jól tévé a kormány, midőn a kilenczvenedik Karok ellenére a reversalisokat behozá; azokat tehát egész e napiglan törvényeseknek kell kijelenteni. Nem lát-

játok, mi szép módja ez az országos sérelmek eltörlésének. S az említett második válasz így tesz a hat heti oktatással, s más ilyenekkel is; honnan igen természetesen e maxima következik:

a békekötésekben, sőt a 26-dik cikkelyben is a protestantismusra nézve sok jó van; csak hogy azok betű szerint tartassanak meg. Azért bizonyosan hasznosabb azok mellett maradni; azoknak tisztán fentartását a törvényhatóságok után eszközölni: mint új cikkellyel a régibb jót meghomályosítva, a törvénytelen törvényessé tenni.

E maximát tartva szem előtt úgy hisszük: az eredeti üzenetből engednünk egy betűt sem kell; engednünk, az ügy sérelme nélkül egy betűt sem lehet. Mert engedésünk a fenálló jobbat elrontaná; midőn ellenkező esetben, ha talán a megyék a régi cikkelyek tisztaságát feltartani elég erővel nem bírnának is, legalább a sérelem sérelem marad, s az erősebb vagy kedvezőbb körülménybe jutandó maradék az orvoslást több szerencsével kezdheti.

Mind ezeken túl, e mondottak a tárgynak csak egyik és kevésbé nevezetes oldalát érdeklik. A fő szempont ez.

Hogy a nemzet a fejedelemmel kölcsönös egyezésre lépven, együtt törvényt hozhasson, szükség a nemzeti indítványnak a fejedelem elébe terjesztetni. Kérdés: az előterjesztésnek mint kell történnie? A kérdés megfejtése nehezebb is, fontosabb is, nagyobb következtetésű is: mint első tekintettel látszik.

A magyar polgári alkotvány, következőleg a magyar országgyűlés valaha sokkal másképen állott, mint most. Hajdan egész Európában, tehát hazánkban is sajátképen való arisztokratia virágzott; azaz, néhány hatalmas nemes tartá nyomásban egy felől a fejedelmi hatalmat, másfelől az apró nemességet s az adózó népsokaságát. A fejedelemeinek katonája és pénze nem volt; a néhány hatalmas nemesnek vala katonája is, pénze is. Az apró nemességnek pénze s értelmi ereje nem volt; a hatalmas nemes körében találhatott mindegyik. Így nem csuda, ha fejedelem és apró nemesség töltök függésben tartatának. E függés vonta maga után az akkori országgyűlések egész formáját. Megjelent a fejedelem, hogy a néhány hatalmassal alkudjék; s megjelent az apró nemesség; hogy szót halljon, s legfelebb királyválasztáskor (mint most bizonyos osztály tisztválasztáskor) eszköz gyanánt szolgáljon. Hogyan is történhetett volna az másként? Az apró nemesség fejenként mit ért, s mit ér most is? Eanek csak öszveséggel lehetett és lehet fontossága. De mind addig, míg a hatalmasok állottak, az apró nemesség öszvesége, a magyarországi municipalitás, vagy megyei szerkezet, vagy a hogyan nevezni akarjátok, teljes kifejlésre és erőre nem jöhetett. E jegyzéséből könnyen tud hatjátok következtetni: mi lett legyen egykor a magyar diaceta.

Természetes, miképen ez így nem maradhatott. Oly arisztokratia, mint a millyent az aranybulla I. Leopold által eltörlött zá-

radékának szerzője, a Zsigmond király fogollyá tevője, s több ilyenek alkottanak, soha sem állhatott fenn. Mert egyfelől belső visszavonás, s egymás kölcsönös gyengítése által roskadozott; másfelől a monarchiai hatalomban szünet nélküli ellenküzdőt talált. Buknia kellett azért; s midőn utolsó bajvívását Rákóczy Ferencz zászlóje alatt végkép elveszté, nem csak a monarchiai hatalomnak hagyott tágas mezőt; de egyszersmind a megyei szerkezet livirulásának akadályait is sírba vitte magával; s ez által a magyar aristokratiai alkotványt a demokratiaihoz sokkal inkább közelítette, mintsem képzelnők.

Rákóczyt emlitem; de szükség felebb mennünk. Míg az országgyűlésen minden nemes fejenként jelent meg: addig a gyűlés egyes alkotó részekből állott; s minden egyes rész maga személyében jelenvén meg, municipális érdek senki által nem terjesztetett elő. Akkor elveken épült viszonyokról, sajátképen való indítványi jogról, s több e félekről kifejtett ideák nem valának. Történet jött és ment, mint a szél, nem tudni honan? s nem tudni hová? és végbe ment a mi mehetett.

Szükség kényszeríté a szegény nemességet, hogy lassanként otthon maradjon; s képviselőket küldjön maga helyett. Olly dolog, a mi nagy következményeket vont maga után. A képviselők ugyanis megyénként választatván, ez által az eddig egyenként kicsinyfontosságú személyek moraliter egy pontba összevonva mind értelmi, mind polgári tekintetben nagyot emelkedtenek; s egyszersmind a megyék (sajátképen a honnmaradt küldők) az országgyűlésre utasítás és számot vehetésnél fogva hatást nyertének. Ettől fogva az országgyűlés nem vala többé független test; az országgyűlésnek tudniillik azon része, melly a honnmaradtok képét viselte. S az alkotványra nézve igen hasznosan! Mert alkotványos nép szabadsága két felől retteghet elnyomást: fejedelem és országgyűlés despotismusától; s ha a nemesség a maga képviselője által a fejedelmi önkéjnek korlátot vonni igyekezett, igen szükséges volt vigyázni, nehogy az önkéj a képviselőségre ruháztassék által; vagy, hogy a képviselőség a fejedelem zsoldjába lépven az alkotványt ennek kéje szerint módosítgassa. E kinézésből elkerülhetlen szükség van az utasításra, s a felelet terhére.

Azonban meg kell jegyezni! Mánthogy a képviselést a nemesség szegény volta lassanként hozta be; s a gazdagabbak személyesen megjelenni továbbra sem szűntek meg: itt valami tiszta képviselői rendszerről szó nem lehetett. A magyar diaeta személyes megjelenők és küldöttek zavaréka lön; s része független, része pedig utasításoktól függő vala. Illy testben a munkálódás, vitatás, s főkép a szavazás ezer kérdésekre fogott volna alkalmat szolgálni; de régen az emberek nem theorizáltak sokat; s egyébként is olly időben, midőn a zempléni követ Szemere Pál országgyűlési naplója egyedül a naponként vett vagy adott ebéd hű fel-

jegyzéséből áll vala, a borszesz és ételgöz az elméket fogva tartotta.

A történet, vagy sors mind e mellett a maga járásán szakadatlanul ment. A sopronyi diaetán egy terem a gyűlési sokaságot be nem foghatá; s így az kettőbe oszlott el. Egyet a hivatalbeliek és személyesen megjelent gazdagok, másat a küldöttek foglaltak el. Tehát két ház? vagy két tábla? Nem! Mert az országgyűlés eredeti alapja az egész nemesség együtt és személyes megjelenése. Verböczy szerint a populust az ország zászlósa, a praelatusok, magnások és nemesek együtt és egyformán teszik; ugyan azért két különböző alapu házat vagy táblát nem formálhattak. Egy tábla van; így mondák a főrendek a folyó országgyűlésen is. S az országos sérelmek és kívánatok tárgyában rendeltetni szokott vegyes küldöttségek, és a szokásban levő vegyes ülések ezt tetteg is bizonyítják. A két felé ülés mindazáltal lehetetlen, hogy maga után következőket ne vont legyen. A vitatásoknak kezdődni kellett valahol; s természetesen a képviselőknél kezdődtek; s innen bizonyos indítványi jog veszi eredetét, melly a képviselői testnek mind inkább sajátja lön. A sérelmek és kívánatok öszveszedésére vegyes küldöttségek rendeltetnek ugyan: mindazáltal sok indítvány tételik a képviselői test körében; kivált mióta a követi conferenciákból kerületi ülések organizáltattak; s azoknak saját előülők adatván mostani fontosságukra emelkedtenek. E körülmény a képviselői gyűlést bizonyos alsóházi alakba öntötte.

De ez a személyes megjelenők gyűlésének ismét bizonyos mértékben valami felsőházi állást látszik kölcsönözni. Mert az írott üzenetek, s azokra adadni szokott főrendi válaszok; s ezek alkalmával a kétfelé ülők, mint két különböző s egymásnak ellensúlyt tartó test közt a folyó vitatások; s az indítványnak a főrendek meg nem egyezése által történő megakadása: mind olly dolgok, mik nem ugyan azon egy, hanem két különböző tábla viszonyaira látszanak mutatni? Való, hogy meg nem egyezés esetében vegyes ülések nem egyszer használtatván; s illy ülésekben az egyezés kölcsönös értesítés által nem egyszer megtörténvén: ugy tetszik, mintha a dolgok folyamata a maga eredetére ismét visszamenne.

Hanem gondolóra kell vennünk: miképen illy vegyes ülési egyezkedések mind eddig ugy mentek végbe, hogy szavazásra nem került a tárgy. Az emberek ezelőtt igen emberségtudók valának; születés, rang, kor, jó szó és ebéd miatt holmi apróságot elnéztek; nem is szeretvén fejeiket mély gondolkodással fárasztani, egy két híresnek véleményéhez híven csatlódtanak. De most, minekutána a generatio magát emancipálta; s a régi francia módosság és kótára szabott élettudomány feledségbe hullott; s kivált minekutána a reform ideáji felébredtek, s az országgyűlés rendszeres elrendeltetése az országos munkálatok sorába tétetett: igen

természetesen következett, hogy a táblák viszonyai felé egy két vizsgáló pillantat vettessék.

Igy történt, hogy midőn ez országgyűlés elején a főrendek az előlegeseket tárgyazó indítványt másod ízben visszavetették, a szatmári követ ezeket mondá: Nemesség és nemesség közt, még pedig egy részről 500, más részről 700,000 nemesség közt van kérdés. A szerint, a mint körülállásaink s országgyűlésünk mostani rendje állanak; a szerint a mint magok a főrendek a napkönyv iránti válaszban kinyilatkoztatták: e kétfelé ülő nemesség egyetlen egy országgyűlési test. Egyetlen egy testnél csak egy többség gondolható. A 700,000 kétszer jelentette ki magát; s kérdem mi jusa van az ötszáznak olly kemény ellenmondást csinálni? Én a mi polgári alkotványunkban csak egy vetot ismerek; s ez a koronához van kötve.

E kimondás nem vala sem több sem kevesebb, mint ama hosszú idők óta sikamlások és kikerülések által eltávoztatott egyszerű kérdés; mi az országgyűlés többsége?

Hogy az aristokraták, vagy inkább az oligarchák idejében a tulajdonképen való többségről szó sem lehetett: igen természetes. Ez időből való azon ismeretes két szavacska: sanior pars. Ez a sanior, azaz, sajátképen potentior pars századokig uralkodott; s uralkodása még akkor is fenmaradt, midőn oszlopai, a fejedelmi hatalommal küzdő dynasták, már régen porba hullottanak. A dynasták elhullásával ugyanis a megyei szerkezet hatása, s ebből következő demokratizált alaku oppositio lassanként fejlődezett, észrevehető jelenetekben mutatkozott. Ez oppositiónak dolga egyenesen a kormánnyal volt; s e kormány természetesen juthatott a gondolatra: a sopronyi diaetán külön terembe ment főrendeket fűzni magához, s őket sanior parssá alakítani. S a dolog sokáig háborítatlan csendben folyt, mind addig tudniillik, míg az 1825. és 1830-diki országgyűlések a képviselői testben bizonyos népszellemet tüntetének fel, melly e mostani országgyűlés alatt azon mindig közönségesbé váló ideától, hogy az alkotvány határait az adózó milliommokat is be kellene vonni, nagyon tápláltatik. Most már a kérdést többé kikerülni nem lehetett; s mivel reá az országgyűlés elrendeltetésekor előbb utóbb meghatározó feleletet is kell adni: a képviselőségnek kötelességök előre vigyázni, hogy az alkotvány eredeti elvei, mellyek minden oligarchiat, minden sanior pars despotismusát kizárnak, homályba ne boríttassanak.

A megyei szerkezet, a képviselőség kifejlésének módja, s a nemesség fejenként egyforma jogai hozzák magokkal:

- 1.) az utasítások kötelező voltát.
- 2.) a képviselőség indítványi jogát.
- 3.) az ország többségének a képviselők többségében állását.

Mert ki személye helyett mást küld valahová, az annak törvényt szabhat elébe.

Ki országgyűlésen képviselője által megjelenhet, ott az által ilyen vagy amolyan törvény hozatalát indítványba tétetheti.

S még inkább tétetheti, ha képviselője olly táblánál ül, mellynek elejétől fogva a tárgyhoz előre szólani szokásában van.

Végre ki maga személyében az országgyűlésen megjelenni felhatalmazva van, az midőn képviselőt küld, azon joggal ruházza azt fel, mellyel maga bírt.

Következik, hogy tizezer nemes, kik személyesen ugyan annyi szavazattal bírtak, képviselőjüket is annyival ruházhatják föl.

Ha már az országgyűlési test csak egy; s ott minden nemes személyes szavazattal bír: könnyű átgátni, hol a többség? A főrendek az országgyűlési test egységét nem tagadják. Ez azt teszi, hogy ellenmondásokat tehát nem úgy teszik ellenünkbe: mint pairkamarai vetot. Azonban a szavazatok fejenkénti számlálását még is örömet el nem ismernék; mert hiszen ugy minden pillanatban le lehetne őket szavaznunk. S az a néhány zászlós, praelatus, és mágnás a nemesség számához képest mi lenne?

Illy szempontból tekintve a szatmári követ által mozgásba tett kérdés sem az udvar, sem a főrendek előtt kedves nem lehetett. Ezért mondá gróf Cziráky, hogy ennél veszedelmesb szó az országgyűlésen még nem mondatott; ezért hozta fel azt a főtábla egyik állásában; s azért igyekezett amaz elvvel felelni reá: a többség nem a nemesség sokasága, hanem az ország statusainak száma szerént határoztatik meg. Ez azt teszi. Verbőczy populusnak, azaz, törvényhozó népnek a praelatusokat, zászlósokat, magnásokat és nemeseket nevezi. Tehát a szavazatokat e' külön statusok szerént összesen, azaz, a politikusok nyelvén curiatim kellene számlálni. De hol van e curiatim votumoknak törvényeinkben, s történetünkben nyoma? Minden megye praelatusok, zászlósok és nemesek egyetemének neveztetik: s még is tiszt- és követválasztáskor hogyan számláltatnak a szavazatok? Minden oda vezet: többséget nánunk a fejek száma teszen. Olly elv, melly kisebb és nagyobb nemességre oszlott, s oligarchiai aristokrátiából egyfelől, más felől pedig demokratizált aristokrátiából álló népnél előbb utóbb tisztán demokratiai idéára vezet; s ennél fogva minden főrendi gondolkozásu ember előtt veszedelmesnek tetszhetik.

Midőn a köszönetnyilvánítást s az előjegyzéseket illető pörben, a' képviselőiség győzedelmeskedett, a főrendek bosszúsággal tele kérdtek: miért vagyunk mi itt, ha mindenben a' Karok akaratának kell megjelenni? Ugyanezért, az első felhívások elpecsételtetése után, a vallásügyi indítványt lehetséges keménységgel fogadták.

Az országgyűlési test csak egy: tehát egyik tábla a másik nélkül indítványt nem tehet. Serehek és hívánatok eddig is vegyes

küldöttség által szedettek rendbe; s e jelen sérelmek és kívánatok is hasonló utra tartoznak. Így gondolkoztak a főrendek; de a képviselők érezték, hogy a gyűlés két teremben létéből az ö indítványi jogok egyenesen következnek. A' Méltóságosak engedtek, hívén, hogy a Karok indítványi viszketegét vetőval fogják megtorolhatni; s e veto előállása természetesen az ország többségéről fenforgott kérdést ismét életbe hozá. E pillantat óta, a vallás ügy — előttem ugyan — mint felekezet ügye, 's mint sérelem kicsiny fontosságu lön; egyedül az ország többségének elhatározása az, a mi a képviselőség minden figyelmét e tárgyban érdemli.

Ha az ország többsége a megyékben fekszik: az természetesen az utasításokban jelenti ki magát. Magában következett, hogy a követek utasításaira hivatkozzanak; s ezzel egyszersmind értekekre adják a főrendeknek: miképen minden követ a maga küldötől függésben van. Ismét olly elv, melly a nemzeti többség, s az abból folyó megyei felsőség ideájából folyván ki, minden oligarchiára hajlandónak kedve ellen van. Ezért harezol az országos küldöttségi munkát a kötelező utasítások ellen; ezért ohajtanák az udvar emberei, hogy a követek egyedül a nádor, mint országgyűlési előlülő kormánya alatt álljanak; de egyszersmind innen van, hogy az alkotványi szabadság, s a megyei szerkezet barátai a' magyar képviselőt az angol parlamentbelitől nagyon különböző pontból tekintik; s kötelező utasítást, és megyétől függést kívánnak.

Igy tekintjük a kézalatti tárgyat; s e tekintetből szólottunk ma és a nemzeti többségről, utasításainkról, s több ezekhez tartozókról; s e tekintetből végeztük üzenetünkben e tárgyakat érdekelteni.

A temesi követ vívé a' jegyzéket; de jegyzett Kölcsey is, s Prónaynak s Dubraviczkynek tett ígérete szerint készített is üzenetet, mivel mit fogunk kezdeni? az ég tudja.

Juníus 8d. 1833.

Az urbéri rendbeszedés egyike azon tárgyaknak, melyekben annyit beszéltünk, annyit akartunk, annyit vitattunk és alkudtunk, hogy végezetre lábolthatatlan zavarok közé jutottunk. Ötödikben, valamint tegnap és ma kerületi ülésünk tárgya az urbéri hetedik cikkely nyolczadik szaka volt; azaz, csak e kérdés, az urbéri rendbeszedésre kelljen e megyei küldöttséget rendelni? Igen és nem közt tüzzel folyt a' tusa; 's mindedig semmi végszhez nem juthatánk.

Hatodikban urnap vala, s az ünnep miatt pihenés. Prónay és Dubraviczky a Kölcsey üzenetének lábraállítása felől gondoskodtak. E végre néhány követek Pézmádnál gyűltek össze; s köztök Dezsewf, ki a vallásügyi ötödik üzenettel már készen volt.

Mind az övé mind a Kölcseyé felolvastattak; s ezekből a meg nem egyezett pontok előszámlálása Dezsőfinék a magáéba leendő igitatás végett általadatott. Így kovácsolók öszve az ötödik üzenetet, melly tegnap diktáltatott, ma pedig vizsgálatba vétetvén megállítatott. Nagy Pál és Császár az utasítások kötelező erejéről szóló szakasszal nem voltak meelégedve; de mi többre becsültük a municipalis szabadságot, a képviselőség önkéjü állásánál; s magunkat elcsábíttatni nem hagytuk.

Junius 15d. 1833.

Verőcze és Ung vivék a héti előlülést s 10, 12 és 13-dikban folyvást a' mult héten kezdett 8-dik szakasszal vesződteték a kerületeket. 14-dikben pedig a 9-dik szakaszt bevégezvén, az országos küldöttség úrbéri hét czikkelyeit berekesztették. Mint készült el a nevezetes munka: azt az írományok közt álló kerületi szerkezetből láthatjátok. A' sokszor emlegetett korszellem minden bizannyal többet várt; de higgyétek el, mi még illy reformra, mint tőlünk váratik, minden felvilágosodásunk mellett sem értünk meg. Fájdalom, hogy az idő nagyon eljárt; s nehezen fog ránk várakozni, míg a magunk módja szerint lassanként megérünk!

Tizenegyedikben országos ülés tartaték, mellyben Somsich, az uj personalis, a Rendekezt köszönté.

Azokból, miket eddig olvastatok, ha ugyan olvasni elég türelmetek volt, könnyen általláthatjátok: miképen Méreinek eltávoztatásán Somsichnak pedig helyébe emelésén ez országgyűlés alatt sokan dolgoznak. Ha kívántok a coulissák megé mélyebben tekinteni: ime teljék kedvetek!

Néhány országgyűlés folytában fenállott már a névtelen árulkodók elleni sérelem. Ezek a névtelen árulkodók nem egyéb az austriai szent nyelven ugy nevezett geheime Polizeynál, mit az országgyűlési írományok már 1825ben igen szerencsésen választott szóval Hydrának neveznek vala. Ezen olly sokszor elátkozott hydrának fejei évenként gyarapodának; s Isten megadta érnünk, hogy minden főhivatalaink, s a nem főknek is nem megvetendő része illy dicséretes gyarapodványokból állanak; s a hivatalokon kívül is uton útfelen a kenyérevő nép sokasága hasonlóktól hemzseg. Ne véljétek pedig, mintha e sokságban rend és lélek nem volna. Mert e számtalanul elágozó hydra, a mint látatlanul terjed, épen ugy látatlanul bizonyos középpontra tekeredik vissza, honnan minden mozgásai igazgattatnak. Nem szükség e középpontról bővebben szólanom; de annyit még is elmondok, hogy ez egyetemi középponton kívül volt még egy más alárendelt is; s ez nem más vala, a personalissá kinevezett Méreynél.

Nem rossz választás! Mert az emberek házi és polgári titkaiakat tudni, vagy azokhoz kulcsal bírni, altáblai előlülőnek hasznos tudomány; olly hasznos tudomány, mellynek gyakorlatba vétele

sok más fontosabb és ritkább tulajdonságokat elmellőzhetőkké tehetne.

Már most voltak az országgyűlés tagjai közül, kik úgy gondoltak: ha ezen hydraszellemben való igazgatás szerencsével járja utát, igen természetes, ha a kormány a talentumokat nem, s csak fekete lelkűeket kívánó, és így könnyű választással járó mód-ba bele szeret, s mi attól menekedhetni nem fogunk. Semmi sem szükségesb hát, mint e kezdetet megbuktatni, azaz, Méreynek az előlülést a lehetőségig nehézzé tenni.

E gondolkodás szerint munkálni, annyiival könnyebb vala, mivel Mérey a világ minden előlülőjének leggyávábbjai közé tartozott; s minden lépten nyomon maga mutatott módot: mint kellessék ellene legnagyobb sikerrel járni. S ez neki bátoritá az emberek; s mindjárt Január 10-dike után három különböző érdekű férfiak egyesülének a gyávát megbuktatni. E három különböző érdekűekről illik bővebben szólanom.

Elsők valának, kik Méreyben a hydrauralkodást gyűlölék, s Majlátra visszaemlékezvén az altáblának hazafi lelkű előlülőt ohajtottak.

Következtek, kik Mérey elmozdításával Somsichnak akartak helyet csinálni; és azok:

Kik Somsich felemelésével az alnádori hívatalt Somborira szerettek volna ruházni.

Somsich hazafiságáról s világos és mélyhatásu értelméről 1825-ben, mint Somogy akkori követe, dicsértették. Így ismerte őt Wesselényi, s ennek ajánlasi után a szatmári követ: azért ezek ketten, midőn Mérey ellen harczot forraltak, örömet elfogadák a Somsichot emelni akarók érdekeiket. Ez fűzte őket egyűvé Somsich sogorával Siskovicszal és Dubraviczkiával a pesti követtel, kik egyébként mind eddig világos fejű, s erős characterű férfiak gyanánt mutatkoztak. Azonban a Sombori miatt keletkező érdek előttök ismeretlen vala; legalább arról tudni nem akartak; hanem Beöthyt és Péchy-t és Balogot e miatt magokkal egy uton járni örömmel szemlélték.

Mérey hibát hibára addig halmozott, míg elmozdítása kerülhetetlenné lett. Őt a Január 10-dikén vesztett harcz után, a Tagent kihajtó ülés tette semmivé, s annál inkább, mennél jobban igyekezett hibáját helyre hozni. A február 25-diki ülésben nem vala elég eszes állallatni, hogy a Tagen kihajtását kárhoztatók közül aránylag igen kevesen valának, kik az előlülői tekintet védelmére szólaltak fel; s nem csak hogy megköszömvén a Karok pártfogását a maga állását biztosítva lenni hitte: hanem merész tervekre is vetemedett; az ifjuságot, azaz, sajátképen az országos ülések nyilvánosságát korlátozni akará; tervébe a nádort is belebonyolítá; s megbukván, bátorságot kénytelen vala futásban keresni.

Az alatt míg a megfutamlott Bécsben szívdobogás színe alatt lappang vala, az előlülést hivatalánál fogva Somsich viselé. Itt vala tehát az alkalom érette valamit, azaz, mindent tehetni. De a dolog a könnyük közé nem tartozott. Somsich, úgy mondkák, az által, hogy őt a nádor alnádorrá, s Pest vgyei administratorrá téteté, a főcancellár kegyére számot épen nem tarthatott; s ez talán minden mást előbb ohajtott Mérey helyére, mint őt. Azonban Bartal, kinek a personalisi polczra talán legrövidebb uta lett volna, a veszedelmes vagy legalább nyugtalan helyet elfogadni nem akará; s az alatt míg a kormány más után nézett körül, Somsich iránt holmi kedvezéseket mutatni, s őt az udvarral, mint a Karok szeretetét bíró, és így sok mindent kivihető férfiat láttatni lehetett. E kinézésből történt a köszönetírásban némelly főrendi javaslatok elfogadása, s Majus 6-dikán a királyi rescriptumnak engedés hanem egészen, azaz nem minden részről e kinézésből történt is: de 'a Somsich előlülésének fontos voltát bizonyította. A másnapi kerületülés ugyan, mint tudjátok, az előlülői kimondást kemény vizsgálatba vette; s ha a 11-diki országos ülésben pártfogók feles számban nem legyenek: a personalisi székéből ma bizonyosan más valaki köszöntötte volna a Rendeket. A készület eleven vala; és Somsich háznépestől együtt búban ült. Beöthy ajtót nyit, és látja a férfiat halvány színével; látja a nőt, és leanyt kisirt szemekkel. Mi ez? kérdé. S ime panaszló ajkak közül kell hallania, hogy ellenkészület tétetek; hogy a 6-diki előlülői kimondás gáncsoltatni fog, s a legközelebbi országos ülés pártfogók nélkül a reménylett personalisságot szappanbuborékként fogja elenyésztetni. Beöthy vigasztaló szókat monda, s ment; és e pillantattól fogva Somsichnak és Somborinak minden barátai mozgásba tétettek; s a szerencsétlenség elháríttaték. Egy két kedvező körülmény még; s az ohajtott cél érve van. Azaz Somsich a personalisi esküt letevő, s maga aranyos ruhájában a királyi felség dicséreteit velünk hallatá.

A beköszöntési szertartásnak vége lön; s a vallástárgyi ötödik üzenet felolvasatván újolag megvitatott, s a főrendeknek általküldetett.

Most halljátok: mi történt az úrbéri nyolczadik czikkellyel.

12-dikben délután Gróf Andrásynál conferentia tartaték, s Dezsewfy az általa minapi határozásunk szerint készült szerkezetet felolvasá. Elvártuk míg a hetedik czikkelynek vége lön; s midőn ez a 14-diki kerületben megtörtént a conferentia némelly tagjai felállottak; s említésbe hozák, hogy az urbér kezdetekor az adózók személyes szabadságáról értekezés a munkálat végére halasztatott; elmondák, miképen e személyes szabadságról a temesi követ valamit készített is: s ezen valaminek felolvasztatását s diktáltatását kívánták.

De a parasztok személyes szabadságának sok ellenei valának; s ezek mindent akartak, csak annak szóba hozatását nem. Ez ide

nem tartozik, kiálták; egyébiránt is a temesi követnek valamit szerkeszteni jusa nem vala. Előbb vitatni kell valami tárgyat, s vitatás után leendő állapotásból tudhatja meg a jegyző: mit kelljen szerkesztnie?

Uraim, az istenért! Nem kimondatott e jó előre, hogy e tárgy az úrbér végén fog felvétetni? S ha fel fog vétetni, nem lehet e a vitatást egy már szerencsére kész szerkezeten kezdeni? nem hasznosan fog e így a dolog egész folyamata megrövidülni?

Ezen s ilyen előterjesztésekre a szerkezet diktáltatása meghatározott ugyan; de midőn 15-dikben a lediktált nyolczadik cikkellyel kerületbe léptünk, iszonyu tusa keletkezik: ha a kérdéses tárgy elfogadható e? s itt e helyen elfogadható e vagy nem? Balog, Bezerédi, Somsich Miklós, Gr. Andrási, Deák, Asztalos, és Dókus pártolák az indítványt; Aczél, Rohonczy, Hertelendi, Busán és a hevesi követ sötét szavakat emelének ellene. Azonban az idő haladt: minden környülmény azt mutatá: e tárgy napokat fog magának kívánni. S így ma széllyeloszlánk jövő héten végzendők.

Junius 16d. 1833.

Tudnotok kell! a tegnapi kerület nem azért oszlott fel olly jókor, mintha még elég vitatni és veszekedni valónk nem lett volna. Mert tizenegy órára országos ülés vala hirdetve; s mivel egyik fél látta, hogy az nap ugy sem végezhet; a másik pedig ohajtá a kedvetlen tárgyat félbeszakasztani: mind két részről siettek a dolgot régi magyar szokásként elhalasztani. E szerint az országos ülés beállott; a méltóságosak küldöttsége megjelent; s mi a vallástárgyban készült ötödik, de az előbbieknél nem kedvezőbb választ lelkünk neheztelésében általvevők.

Ott ülénk tehát a válaszszal kezeinkben Balognál; s kérdeznék egymástól: mi tevők leszünk? némelleyek, s közöttök Pázmándi, hajlani látszottak némelly pontokban engedni; mások pedig veszéyesnek tartának minden engedést, azon okoknál fogva, miket e naplóban, e hónap negyedike alatt — ha ugyan kedvetek tartja — olvashattok. Ez utolsó vélemény birta a conferentia többségét; s az emberek tanácskozni kezének: mint lehetne az egész képviselői test többségét is e véleményben megtartani?

Az ember, mondának némelleyek, becsületvágyból sokat tesz. Tartsunk nagy összejevetelt; s még pedig valamelyiknél azok közül, kik a cotteriahoz nem tartoznak. Rudics jöve szóba; s az említés köz helybehagyást nyert; Dubraviczky most lép vala be; s el! Rudicshoz! kiálták elébe. S ő röviden megfejteté a dolgot magának; s székérre ült; s kevés idő mulva azon hírrel tér vissza: Rudics megtiszteltnek vallja magát; s holnap délután a társaságot saját szobájában elvárja.

Bucsut mondánk egymásnak; s eloszlánk: Pázmándi Kölcsey-

vel együtt mene az utcán; s a dolog folyamatáról sajnálkozva szólott. Látom, ugymond, engedni nem akarnak; s mi lesz belőlünk? Így felírásunk a thrónus elébe nem juthat; a religioi tárgy országgyűlés elismert kívánata nem leend; s ki tudja, ha jövő diaetán nem fognak e rosszabb környülmények mutatkozni? A clerus fel van ingerelve; s a legközelebbi követválasztáskor mindent tesz, hogy pártján álló képviselők választassanak; s ha majd protestans követ nem leszen huszonhat megyéből mint most — mi fog akkor reményt adhatni?

Ebből látjátok: miképen Pázmándi, a régiek úgy nevezett bölcs szokásaként, örömet engedne holmit, hogy nyerhetne valamit. Ezt tanácsolgatja a nádor is; ezt predikálja a personalis is. De Prónai és Dubraviczky, és Kölcsény azt vallják: a maxima igen bölcs volna, ha a vallástárgyban most alkotnánk első törvényt. Ez első lépcsőül szolgálhatna egy másodiknak. De most régóta vannak békekötések, van 26-dik cikkely; s ha törvényt alkotunk, ezeknél szorítóbbakat: nem lépcsőnk leszen jövődö magasságra de régi magasságból lefelé szállásra. Ennél fogva csak olly törvény most elfogadható, melly a régieknél legalább rosszabb ne legyen; s ellenkező esetben jobb minden újabb törvényhozástól elállva, a régiek mellett maradni.

Mint tetszik nektek e bölcsesség? Lehet, nem nagyon fog tetszeni. De vegyétek észre: e gondolkozás módja nem félénk férfiak számára való. Pedig engedjétek őszintén kimondanom: nektek két iszonyu hibátok van — részvétlenség, és félénkség. Hígyjétek el, míg ez eredendő bűnököt le nem vetkeztitek, isten országába jutni nem fogtok!

Junius 17d. 1833.

Eötvös, a szatmári követ használá a tavasz szép napjait, s néhány hétre haza ment; s épen a napokban ment haza, midőn a kerületi előlülés sor szerint ötöt érte volna. Így társára maradt a kedvetlen hívatal, ki már annak kínait egyszer szenvedé. A kerülhetetlen sorsot legjobb megadással fogadni — e mondást a parányi dalok költője már régen tudá; s a mai kerületben a szeremi követtel együtt helyét a királyi tábla sorompóján belől elfoglalá.

A napi rend egyike vala a legfontosabbaknak; mert a nyolczadik cikkely véteték ismét vitatásba. Még 15-dikben számosan íraták fel neveiket; s ezek most híven és rendben felszólíttatván, a szerént a mivel elveik vagy előítéleteik valának, ellen és mellett harczoltanak. Hoszu vitatás után az egész kérdés oda tért vissza, honnan legelőször kiindult: itt vétessek e fel e tárgy vagy nem? azaz elvettessék e, vagy nem? Lön tehát szavazás; s huszonkilencz szó tizenkilencz ellen a felvételt meghatározá.

Délután lőn, s Rudics szobájában, miket a Viczay-gyűjteményből a mult télen drága áron vásárlott képek ékesítnek vala, a követek sokasága felgyülekezék. Zajgás volt, s a dohányfüst sűrű ködként emelkedék, midőn a Sombori barátai belépének; s az öreg Justtal közölők indítványt tételének: Kezdenénk aláírást, s az uton pénzt gyűjtván vinnénk az estve orájiban az új personalisnak hangászati mulatságot. Voltak, kiknek az indítvány nem nagyon tetszett; de ellentállás még sem vala: s az alatt, míg az aláírás folyt, embereink a vallástárgyról tanácskozni kezdének.

A feladás sajátképen ez: a vallásügyi sérelmek és kívánatok közt, ugy a mint azok az eredeti üzenetben foglaltatnak, van-e pont, miben a főrendi második válasz értelméhez képest engedni lehetne?

Pázmándi a reversalisok pontját tartá illyennek. Mért, ugymond, a főrendek, a reversalisok multa fennmaradó erejét azért pártfogolják, mivel az eddigi reversalisok mellett római hitben neveltek, azaz, hogy a legfontosabb kinézést érintsem, a Herczeg Koburg gyermekeit a visszalépéstől félték. Kellene tehát valamit nyilatkoztatni, minélfogva kitéssék: miképen a protestans félnek semmi reclamatiók szándékában nincsenek.

Más pont, melly szóba jött, a hat héti oktatás vala. A Méltóságosak, ugy látszik, mintha ettől elállani akarnának, ha tudnillik helyette valami elfogadható pótolék találtatnék. Még a Balognál volt tanácskozásban forgott ez fenn; s ott a megyei küldöttség kirendeltetésétől fogva (mi az eredeti üzenetben javasoltaték) annak kimeneteléig néhány napi haladékról vala beszéd; olly tekintetből, hogy a vallásról vallásra menni akaró azon haladékgig magát meggondolhassa.

Most tehát ezek mind újra vitatásba jövének. De a tanácskozók száma nagy vala; s mi már az országgyűlés előtt tudtuk, legalább tudhattuk a régi közmondást: sok bába közt a gyermek elvész, azaz, sok tanácskozó tanácsot sem nem ad sem nem vesz. Ez igazság ma is megbizonyosodott; s e nevezetes öszvejövetel egész következtetése csak az lőn, hogy bölcseségünk minden öregbedése nélkül sétálni menénk; s alkonyat után egy rakás hangászszal, legényeink által hordott égő fáklyák közt, a personalis ablakai alá sereglünk; s füleink szép hangokkal, mellyeink pedig szurokfüsttel telve éjfélfel haza széledénk.

Ti ítéljétek meg: ha e csekélységért olly tetemes nagyságu harangot kongatni czélirányos vala e?

Junius 12d. 1833.

Ha érzitek, hogy a titulus nonus elveinek az adózókra kiterjesztése mi erkölcsi behatást tehetne a népbe: akkor kétség kívül e tárgy feletti vitatás kimenetelét nyugtalanul várjátok.

Tizenhetedikben tehát, a mint tudjátok, szavazás volt, s az

urbéri nyolczadik cikkely felvételni meghatároztaték. De az emberek a szerkezettel megelégedve nem valának, s újabbat kívántak készíttetni. Ez elkészült, másnap fel is olvastatván diktáltatni rendeltetett; s mindjárt azután a hetedik cikkely még mult hetén végzésbe ment szakainak szerkezete jött vizsgálat alá. E szakok nagyobb részint az urbéri rendbeszedést foglalják magokban; s olly zavarva, s olly hibásan végezettek és íratlak, hogy valamint a tárgy úgy a szerkezet felett tisztába jöni többé nem lehetett. A hónap 18 és 19d. napjai ezzel telének el; s a dolognak vége lön ugyan, de bizonyosan nem jó vége; s a nem jó minden esetre rosszabb mint a semmi.

Akarhogy, de megtörtént ez is; s most, azaz, ma a nyolczadik cikkely szerkezetét elkezdek vizsgálni. A bevezetés nem nagy módosítással elfogadtatván, az első szak jött sorba. Ennek célja sem nem több, sem nem kevesebb, mint az adózó személyét és vagyonát a hatalmas önkéjü támadásától megoltalmazni. E cél következtében az első szerkezet azt tartá: az adózót mindig bíróilag ki kell hallgatni és megítélni; s e nélkül (kivevén a törvényben meghatározott eseteket) elfogni sem szabad.

A Verböczy nemzetségének férfiai ez utóbbi záradékra elszörnyűködének; s az elfogást kihagyatni kívánák. Dezsewfy e szerint kihagyá; s a mai vizsgálat alatt fekvő szerkezet értelme ez lön: az adózót bírói kihallgatás és ítélet nélkül személyében vagy vagyonában büntetni nem lehet.

A Verböczy bölcsei felkelének; s e szavakat: kivevén a törvényben meghatározott eseteket, visszatételni kívánák. A szatmári előlülő azt mondá: Uraim! míg az elfogás a szerkezetben kihallgatás s ítélet nélkül tiltatott, addig a kívánt szavak jól állottak. Most az elfogás kimaradván, azon szavaknak is ki kell maradniok; mert elfogásban ugyan illy kivételt tenni lehet, mint a titulus nonus a nemesre nézve is teszen; de büntetésben soha sem. Már pedig ha a mostani szerkezet e szavakat felveendi, azt fognók kijelenteni: vagynak esetek, mikben az adózót kihallgatás és ítélet nélkül is lehet büntetni. S illy valamint akarhatnak e a Tekintetes Rende?

A megakadás nagy lön. Verböczyék a gyönyörű kivevén-től olly keservesen menekedhetők valának, mint lélek a testtől; s hogy tehát még is megmaradhasson, elkezdek a szerkezetet módosíttatni. De az előlülő nem hagyá magát kielégíttetni; s kinyilatkoztatá: vagy az elfogásnak is szerkezetbe kell jöni, vagy a kivétel nagy következtelenséggel fog állani. Az emberek újra törték magokát; javaslatra javaslat adaték; s már alig volt ember, ki vamicskéjével elő nem állott és hijában vissza nem ült volna. Beniczky a zólyomi követ végre azt javaslá: ez értelemhez, az adózót kihallgatás és ítélet nélkül büntetni nem lehet csatolnánk szavakat illy jelentéssel: hogy őt kihallgatás és

ítélet nélkül elfognise lehessen, kivévén a törvényben meghatározott eseteket.

A nélkül hogy a bölcsek követ megtaláltatok volna, még is könnyen általlátjátok : a zólyomi javaslat semmi nem egyéb az első s visszavetett szerkezet értelménél. Ugyan azért a privilegiumok apostolai felsikoltának ; nekik a javaslat nem kell ! De felsikoltának az adózó nép barátai is ; mert nekik a javaslat nagyon tetszésökre volt. Az előlülő hallá ; s megkérde a Karokat : nem volna e kedvök, a zólyomi javaslatra szavazni ?

Mit ? szavazni ? kiálta Marczibány ; s La Motte és Vitéz s az egész compania hiven együttkiáltának. Mi szavazás lenne ez ? Minden szavazásnak valami maradó következményt kell maga után húzni ; s ha itt a többség nem-mel szavaz : a következmény csak az lehet, hogy újabb javaslat után tapogatózzunk.

Mind való, uraim ! De hát ha a többség igennel fog szavazni ? Aztán, ha mindig csak javaslatra javaslatot halmozunk : mikor lesz vége vitatásunknak ? Tegyük próbát ; a kérdés egyszerű ; s igen vagy nem lehet a hasonlólag egyszerű felelet. Ki mer, az nyer !

A liberálisok sűrűen kiáltoznak ; s az ellenfél minden akadékosági mellett, lön szavazás ; s azon többség, melly a nyolczadik cikkely felvételét kivívá, a zólyomi javaslatnak is győzödelmet szerze. S a nyertes fél ugyan örült : de La Motte és Rohonczy átkozódának. Amaz félt : a földesúr többé jobbágynak hasznokat nem veheti ; s azért, úgymond, a szatmári követ lelke számo-land. Emez a polgári alkotványt állítá eltemetve lenni. S miért ? Mert a privilegiumos néhány ezer a privilegiumtalan néhány millió-mot többé tetszése szerént huszonnégyig nem botozhatja. Meg kell vallani : nagy romlás az alkotványnak ; ha ugyan az alkotvány a botozhatás jusból áll. Részemről kénytelen vagyok lelkem együgyiségében kinyilatkoztatni ; én a bot-alkotvány barátja nem vagyok ; de nem vagyok a börtön-alkotványé sem.

* * *

Tizennyolczadikban a kerületek magok idején eloszlának ; s a két előlülő szokás szerint a personalishoz sétál vala. Szólának a nap történeteiről, s már bucsuztak, midőn a personalis a szeremi előlölöt megkérde : a horvát és tótországi törvényhatóságok a latin naplóról mint gondolkoznak ?

Hogy világos legyen, el kell mondanom. Az országgyűlési napló mind eddig két nyelven nyomaték ; s a római szavak baráti ezt most is ohajták. De tudva van, a római szavak barátai naponként kevesednek ; s most épen annyira kevesedtek, hogy a napló latin példányára negyven előfizetőnél több nem találkozott. Illy kevés előfizetőért a nyomtatók olly terhes költséget, mint a nap-

könyv kíván, magokra nem vállalhattak; s így római nyelvű nap-könyv mai napig nincs; annyival inkább mivel Dezseffy az ítélőmester, kire a latin fordítás bízva volt, egy bötűt sem dolgozott. Mind ezekkel a magyarországi megyék nem sokat gondolnak; nekik a holt nyelv örökös kimaradása régi ohajtások. De a horvát és tót megyék még szerették volna a római konyha ékes nyelven olvasni az ország dolgait. Innen a personalisi kérdés; mire a szeremi követ felelni nem tudott. Mert vagy a negyven előfizetőnek kellene olly drágán fizetni a példányokat, hogy minden költség kijöjön; vagy az illető megyéknek szükség ohajtásokról lemondani. A követ azt mondá: meg fogja az illetőket tudakozni; s addig, míg ő ezt teszi, ti következtetést vonhattok: ha illy országban, s illy körülmények közt még most is latin nyelvről gondolkozni czélirányos-e?

Köszönénk a personalisnak, s haza indulánk; s délutáni ötkor a szatmári követ vevé pálczáját, s ment b. Perényihez, az ugcσαι crös lelkű követhoz.

Nem fogtatók elfeledni: miképen a Rudicsnál tartott nagy számu összejövétel semmi következményt maga után nem vona. Mert régi igazság, még Homér apánk tanitá: a sokfejűség jóra nem vezet. Osszuk el magunkat apróbb számokra, mondának az emberek; s ma három helyett gyülekezének. Perényinél Prónayt, a két baranyait, Szabót, s a szabolcsi és abauji calvinistákat lelém; s mi tanácskozáink és vizsgálódánk; s minden tanácskozásunk és vizsgálódásunk oda mene ki: az eredeti üzenetből engedni semmit nem lehet. De a más két összejövetelek másképen gondolkozának. Pázmándy Rohonczyán azt mondá: a protestansok proszelitusokat nem akarnak; s így meg lehetne írni a főrendeknek, hogy a reversalisok tekintetében megegyezünk, ha minden személy, ki hét évet haladott, azon vallásban marad, miben eddig nevelték. Deák Ferencz inté Pázmándyt; talán a több konferentiák nem fognak így vélekedni; s a szerint e nyilatkozás ellenkezésre szolgálhat okul. De ez kimondá, hogy az egyetértés már néhányunk közt megtörtént; s mindegyik konferentián van ember, ki az általa mondottakat előadandja.

A derék férfit családhozott. Midőn majus 27-dikén Prónay, Dubraviczky, Palóczy, és Kölcsey nála megjelentek, s a vallástárgyat egész kiterjedésében általtekintették: igen is, hogy akkor a reversalisokról, s épen a Pázmándy által előadott irányban való szó. Akkor Prónay is figyelmet fordított a tárgy ez oldalára, mint mondá csak azért, hogy magunk közt levén, minden lehető módot megvizsgáljunk. De a többi három semmi módról, semmi módosításról tudni nem akart; azt állítván, miképen az országgyűlési vitatások folyamatában minden úgy nevezett medius terminus csálhatlanul a fenforgó egész tárgy bukását vonja, legalább vonta még mindig maga után. Mondák ugyan ők: a pro-

testansoknak térítő céljaik nincsenek, hogy ők reclamálni senkit nem szándékoznak, de e közt, s a Pázmándi által mondottak közt nagy a különbség. Ime lássátok!

Minden reversalis törvénytelen; ez az eredeti üzenetben kimondott, s törvényeink állásából s az 1790-diki országgyűlés történeteiből folyó igazság. Ezért kell a reversalisoknak multa nézve is mulhatlanul eltöröltetnie. Mert meghagyatásuk a felállított elvet egyenesen megrontaná. Már most mondhatjuk: mi reclamálni senkit sem akarunk; de mellé kell értenünk: azért a reversalisok törvénytelenek; s ki azoknak engedni nem akar, annak szabad akaratát meg nem köthetjük. Meg lesz pedig e szabad akarat kötve, mihelyt Pázmándival a hét évet haladottakat eddigi vallásukban maradni törvénnyel kötelezzük.

Nem úgy van-e, hogy Pázmándi módosítása mind az eredeti üzenet elveivel, mind a protestantismus szellemével ellenkezik? Nekünk tehát e módosítás eszünkben soha nem vala, s ha kerületben kimondatik, bizonyos meg hasonlást leszen szerzendő.

Junius 22d. 1833.

Alig vehetek lélekzetet! A kerületi előülésnek ugyan ez egyszerű vége van; s ez vigasztaló állapot. Elölülésem alatt a nyolczadik czikkely (minek második szaka is tegnapi kerületben szerencsésen véget ért) tökéletességre hajtott; ez is lelket emel. Ugyan akkor az urbéri munkalat kerületi szerkezetének magyar fordítására s általnézésére titkos szavazatok után küldöttség választatni rendeltetett; ebben is megnyugodhatni. De mind ezek végével a vallásügyben küldött ötödik válasz felvételék; s ez veszélyt hozott magával.

Tegnap ugyan is felolvasók a választ; s rövid vitatás után, ha szakaszonként felvegyük e vagy nem? az átmenetelt s a reversalisokról szóló pontot rostálni elkezdők. Szólának Beöthy, Perényi, Balog s az ügy több hősei; s midőn Prónaira jött a sor, elmondá: a protestánsok reclamálni senkit nem akarnak; következőleg a reversalisok multa nézve eltörléséből nem foly, hogy a reversalis mellett catholicismusban nevelt ember eddigi vallásában tovább is megmaradhasson. Azoknak, kik az ügyet oltalmokba vették, e nyilatkozás ellen nem volt semmi észrevételök; de midőn ma Pázmándira került a szó; s ő a hét évet haladtakat mostani vallásokban törvény által marasztalni kívánta: meg hasonlítás lőn. Mert azok, kik tanácskozást vele együtt tartottak, értelméhez ragaszkodának; azok pedig, kik a Prónay nyilatkozása és a Pázmándi szavazata közt a különbséget jól látták, ez utolsónak ellene mondtak.

Ime tehát öt ízben ment már keresztül az ügy, s még ellenkezőink mindig csekély számmal valának; de a magyarra átkul egyenlenség van mérve; s azért nehogy ez ősi átok alól kimenekedve lenni láttassunk: most hatod ízben saját kebelünkben fejlék

ki a visszavonás magva. Gondban valánk; elleneinknek gonosz alkalom nyílt sánczainkba rontani; azért nehogy az alkalmat rögtön használják: menedékről kelle gondolkozni. Vasi Niczky felállott, és intést ada: hagynánk abba a tusát; s e keletkező meghasonlást igyekeznénk magányos összejövetelben elfojtani. Megfogadók az intést, eloszlánk.

Uraim, egy emlékmondást! Medius terminusok ronták meg a világot. A legelső medius terminus, a mit a legelső asszonyinak a paradicsomi kígyó mondott, hozá a legelső rosztat a világra. Azért most és ezentúl emlékezzetek meg; s a medius terminust kerüljétek inkább mint a dühös ebet és mérges kígyót!

Junius 23d. 1833.

Niczkynél sereglett a sokaság. Ő maga nem utolsó vala azok közt, kik a vallásért bajnokoskodtanak; nem utolsó vala az 1825 és 830 évi országgyűlés oppositiojának tagjai közül is; azért ismeretes a nádor előtt; s egyike azoknak, kiket néhány nap óta magához rendeltet. Ezt Niczky maga vallá előttünk; vallá, hogy nem csak a nádornál de personalisnál is volt; s hogy általok felhatalmazva fog most szólni. Erre tudunkra adá, miképen az említett urak állításaként a vallásügyi üzenetből, úgy a mint most van, soha törvény nem lehet. Azért ha nyerni akarunk, szükség engednünk. Tovább illeté a reversalisok pontját, mellyen tegnap felakadánk; de illeté leginkább a hat héti oktatást, azaz, sajátképen a vallásról vallásra menetel pontját, melly a valóságos sark, min az egész tárgy megfordul.

Értsük meg jól a dolgot. Vallásbeli szabadság csak ott van, hol egy felekezetből másba szabadon mehetni. Ezen szabadságért vívott Bocskay és Bethlen; ezért az 1790-diki Rendek. Miért? Proszelitusokat akartak talán? A világért sem, uraim! Csak azt akarták, hogy ki akar nevelés által beszitt elveknél, akár szíve hajlandóságánál fogva Luthert vagy Calvint követni szeretné, a római egyház szertartásaival élni ne kényszerítettessék.

A mint dolgaink jelenben állanak, sok ember van, ki gyermekkorától fogva protestansok templomaiban szokott Imádkozni; s kit később a római anyaszentegyház vagy apja által adott reversalis, vagy szép apjának catholicus volta, vagy szülőjének a halál órájában történt megtérése miatt magának kíván. Illy kívánságot a kormány mindig szent buzgósággal szokott pártolni; s e pártolásból származtak a kényszerítés számtalan, és mesterséges nevei, miknek legnagyobb részét a hat heti oktatás nevezet alatt ismeretes intézet bőven magában foglalja.

Ebből jól láthatjátok: miért kívánják a protestansok a hat héti oktatást eltöröltetni; a vallásról vallásra menetelt pedig hoszu alakoskodás nélkül megengedtetni? De jól láthatjátok egyszersmind azt is: mennyire hibáznak, kik az általmenetel szabadságát tulaj-

donképen catholicusok dolgának tartják? Való, protestansnak catholicussá lenni szabad, és nem viszont; de való, hogy protestánsnak (mihelyt a clerus valami rést talál) protestans vallásban nyugodtan maradni nem lehet. És ime ez a vallásbeli sérelmek egyedüli kutfeje, mi csak úgy zárathatik be, ha a szabad általmenetel minden fentartás és alakoskodás nélkül mindenkinek szabadon fog hagyatni.

Ne feledjétek: semmitől sem irtózik a papság inkább, mint az általmenetel megengedésétől; és semmit sem akar a kormány is kevesbé megengedtetni, mint ezt. Amaz, mert világi javait félti; emez pedig, mert azon nagy következtésű befolyást, mit a protestansokra nézve gyakorol, nem örömet vesztené el. E vala kétsős oka a huszonhatodik cikkely tizenharmadik szakának, hol az általmenetel esetei a királyi felségnek bejelentetni rendeltetnek. Mi végre? az kimondva nincs; s a mi kimondva nincs önkéjü magyarázat után hat héti oktatással pótolassék ki. De a tizenharmadik cikkely minden illy magyarázatot tilt; a panasz azért megtétetett. Mit lehet várni? Hogy a hat héti oktatás eltöröltetik? Niczky mondja: ezzel biztat a nádor. Tehát az általmenetel? Nem engedtetetik a szerint mint a Karok kívánják; mert ha megyéken végeztetnék a dolog, akkor a felségnek tartozott feljelentés elesik. S a szerint a nádor kívánsága? Beletenni a törvénybe, hogy azt általmenetelt, feljelentés után, a felség fogja megengedni.

Ime a titok uraim! Kilenczvenben a feljelentés cikkelybe téteték; de az engedelemadást be nem tudák tétetni; most tehát ki kell pótolnunk a hézagot. Így a hathéti oktatás alól talán kiszabadulnánk; de a kérdésben forgó protestansok sorsa egyedül az uralkodó kényétől függesztetnék fel. Szépen fognának a békekötések fentartatni; szépen fogna a sérelem orvosoltatni; legszébben fogna pedig alkotványos országban természet elleni fentartott jus az uralkodónak adatni! Ti lássátok, ha valami illyet ép szemmel és fejjel elfogadhattok e?

Mind ezeket meggondolván, könnyen képzelitek, miképen Niczky velünk alkut nem tehetett. S ez nem kár, de kár, hogy a reversalisokra nézve sem jöhettünk egyességre. Pázmándi azt állítja: ő mindig úgy értette tanácskozásainkat, mint kimondá. Jó! de most midőn látja, hogy mi másként értettük és értjük, csak lehetne az egyességért engednie. Nem! ő az engedést tőlünk várja; nekünk pedig engedni, s az elvet semmivé tenni egynek látszik.

Szóval: a meghasonlás nagy; s illy környülményben mi könnyű lenne az eddig kevés számban maradtaknak győzni? De ez minket nem indít; mi nem a közügyet, de saját véleményeinket szeretjük; s ugyan azért azt ezeknek feláldozni soha sem irtózunk.

Többen valánk, kik e gondolatok miatt vérző szívvel jövének el a sikertelen tanácskozásból. Holnapi kerületen eldől a tárgy;

s ha ily hasonlás közt dől el — isten legyen az ügynek irgalmas. E rettegettség miatt még holnap a kerület előtt Csapónál új összejevetelt határozánk. De kik a szent lélek ajándékaival nem bírnak, azokat az egyetértés szelleme örökre futja.

Junius 26d. 1833.

Ne félj, mond egykor Wesselényi, isten a magyart, mint választott népét nem hagyja el.

Meg kell vallani: e választott nép semmivel sem jobb, mint ama másik, melyet Isten hosszú türelem után végre széllýelszört. Azonban csakugyan nyilvánvalók rajtunk az isteni pártfogás jelei; mert a nélkül, saját bűneink következtében, már régen el kellett volna sülyednünk. De a hatalmasnak békétfirése még el nem fogyott.

Huszonnegyedikben reggel Csapónál megjelentünk ugyan; de Pázmándi a maga schizmája mellett most is makacsúl állott; s a helyett hogy engedett volna, a csongrádi követ által akart holmi módosítást javaslatba tételni. E módosítás nem igen vala más az övénel; minden esetre pedig magyarázas, és medius terminus volt az, mi az egész romlását hozandá magával. A szatmári követ felszólt: Uraim, az ég minden szenteire! saját parányi véleményeinkért akarjuk e a hónapok óta védelmezett ügyet megrontani? Hagyjunk minden magyarázatot, minden módosítást. Ne tudjunk semmit, sem arról a mit Prónai mondott, sem a mit Pázmándi; s maradjunk az eredeti üzenet mellett állhatatosan, és egyszerűleg.

Bár tehetnök azt! mondának Prónai és Deák, s még némelly mások; de e meghasonlás az ellenfélnek kedvező. Az a Pázmándi javaslatát pártolni fogja; s így az üzenet épségét megrontván, a tárgyat hatalmába fogja keríteni; s meghasonlásunkból erőt vévén, a hozandó törvény pontjait maga fogja előnkbe szabni,

Fájdalom! ez könnyen megeshető vala; s annnyival inkább, mert Pázmándi mind ezek után sem szállott magába; hanem az elkezdődött kerületben a csongrádival elmondattott módosításhoz csatlá értelmét. Szorongó vigyázattal vártuk az ellenfél hőseit szólani. S itt mutatá magát az égi pártfogás. A clerus, s annak csatlósai nem vevék magokat észre, s még a Pázmándi medius terminusát is ostromlák; s így midőn magunkat szoroson az eredeti üzenet mellett kezdők kinyilatkoztatni: szembetűnő többséget vontunk magunk után.

S e bajtól ugyan ez uttal megszabadulánk; de tegnap és ma a hat héti oktatást kipótolható intézet jött kérdésbe. A szerint, a mint előbbi conferentiákon e tárgyról szó vala, bizonyos időhaladék javasoltaték, melyet áltmenetel esetére a megyétől rendelendő küldöttség neveztetésétől annak kijöveleig az átmenni akaró meggondolásra használhasson. Niczky hamincz napot javaslott, Balog tizenötöt; s tegnapi vitatás, s mai szavazás után ez utolsó győzödelmeskedett. Niczky rosszul veszi a kimenetelt; ő a pro-

testans ügyet, mond, melegen védte, s most pártoltatást érdemlett volna. — De valjon, ki valamit szíve meggyőződéséből véd, az illy környülmény miatt meghidegülhet e?

Legyen, mi akar. Elég a vallásügynek ma egyszer vége van; s az eredeti nuncium, minden veszély mellett is, nagy többséggel maradt. Ez megtörténvén, Dubraviczky feláll; s megyéje nevében a budapesti híd iránt indítványt tesz. Ismeritek a budapesti hidegyesületet s annak munkálódását; nem kell tehát hosszasan mondanom: Pestmegye kéri a Karokat, írott üzenettel szőlitanák fel a főrendeket, hogy velök kezét fogva a nevezett hidegyesület kihallgatására vegyes küldöttséget nevezzenek. Az indítvány elfogadtaték, s a kerületek oszlóban valának, midőn az urbéri cikkelyek magyar fordítására rendelt küldöttek kérdést támasztának.

Feledém mondani: a Karok még 24-dikben beadák titkos választásaikat; s a kinevezett küldöttségnek ma már ülni kellett vala. De a sérelmekre kirendelt küldöttség is tizenkilenczedikben elkezdé üléseit, s az előlülő mára ismét ülést hirdetett. Mind a két küldöttségre csak nem ugyan azok voltak nevezve; s a közmondásként két urnak egyszerre szolgálni nehéz levén: a küldöttek kérék a Karokat, az ülések illy összejötté miatt, az urbéri fordítást biznák másokra. A többség azt mondá; az urbér fordítása nem tarthat soká; azért a sérelmi küldöttség a maga üléseit halaszthatja, míg a fordítás megtörténik, s az urbér országos ülésbe vihetetik. Most tehát a választás maradjon, mint téteték! de a főpohárnok kéretessék meg a sérelmeket néhány napig halasztani. Ugy látszik, e kívánat nem céliránytalan. Most az országos munkálatok végződése évekig fog tartani; következőleg a sérelmek felvételére még idő elég van. Azonban a főpohárnok így nem gondolkozott; s azt ízené: a serenissimus nem enged halasztást; a sérelmi küldöttségnek tehát okvetetlen ülni kell; s kívánja, hogy a küldöttség tagjai közül Palóczy és Külcsey minden esetre jelenjenek meg. Miért? Azt kitalálni hirtelen nem lehetett; s e rejtélyes cselekvésmód következtében meghatározaték: az urbéri küldöttség üljön most kerület után mindjárt; a sérelmi pedig délután.

A kerületek jókor eloszlának, s mi az urbér fordításához fogánk. A cikkelyeket Berthanak, a kerületi napkönyv szerkesztőjének segédével Dezsewfy fordítá. Bertha érti a nyelvet; s a literatura haladásával együtt járván, tudta: törvénytárgyu munkát magyarul új szók nélkül írni nem lehet; de tudta azt is, új szavat csinálni, mint illik? Természetes azért, ha fordítása új szó hijával sem volt; s minekutána ez országgyűlés alatt mind írásban mind beszédben újítást látni és hallani ritkaság nem vala, az illy fordítás vakmerő próbának nem is tartathatók.

Azonban sokan találkoztak, kik a szatmári követhet járulának, s intve kérék: ugy legyen az urbér fordítva, hogy azt az

adózó nép érthesse. Az említett követ kettőt gondolt: egyet, hogy olly nyelvben, melly törvénytudományi terminológiával még nem bírt, szokásban levő szókkal mindent kifejezni nem lehetséges. Másat, hogy az ember mindent megtanulhat, tehát az új szót is; s minden esetre a magyar új szó a római régi szónál az adózó nép előtt értelmesebb leend. E gondolatoktól kísérve helyet fogott a küldöttségben, s ott Pázmánditól, Palóczytól s meg némelly másoktól gáncsolva; Lonovictól, és Majertől, és Rudicstól s az ezekhez tartozóktól pedig védve, néhány ujítást szerencsésen is megállapított. Nem vitatás nélkül ugyan; de azon bizonyos hittel; az ember jót és roszt könnyen megszokó állat; s ha valamitől ma visszadöbben, azt holnap, mint ismerős alakot, megütközés nélkül tekinti.

És délelőtt ugyan ezek történtek; délután pedig a sérelmi küldöttség ülését tartók. S itt kezdők sejdíteni a sürgetés okát; miszerint az ülést sem halasztani, sem a borsodi és szatmári követ nélkül tartani nem akarák.

A lengyel népert, mint igen jól tudjátok, sok megye szolt a thrónushoz; sok megye adott követeinek útasítást; s a lengyelügy már egyszer szóra is jött vala. Mi történt akkor? Mi történt később a Borsiczkyhez küldött lengyel levéllel? jól fogtok emlékezni. Hogy Borsiczki a keze közt volt levelet a nádornak, visszaadás ígérete mellett általnyújtá, azt is tudjátok. Hogy pedig ő az ígéret szerint azt visszakérte, de vissza nem nyerte; azt ha még nem tudátok, ime halljátok! Tudva van: a levél kettő volt. Egy, melly az országgyűléshez pártfogást kérve szólott; más melly Borsiczkyhoz szólván, amannak kíséruöl szolgált. Serenissimus ezt adá vissza; amazt mint országgyűléshez szólót előlülői kezekben megtartá, azaz, az országgyűlés szemei elől elrejté. De ezzel a felsőség nyugalma még nem biztosítotték. Minden órán féltek hogy Balog vagy valaki más az ügyet ismét szóra hozza, s nyugtalan napokat készít általa. S valóban Balog készülé is ezt tenni; annyi- val inkább, mivel e hetekben ő is vett bizonyos lengyelektől levelet. Voltak ugyan, s az oppositio tüzesb tagjai közt is, kik saját, sok bajaink tekintetéből, ez idegen bajjal küzdést továbbra háritani javaslá; azonban minden esetre az ügynek előbb vagy utóbb leendő felvétele kerülhetetlen. Nem vala azért czél ellen gondoskodni: e felvételt mi uton lehetne legkevesebbet alkalmatlankodó- vá csinálni? Kerületben tétetik új indítvány? Természetesen tüzes kiömléseket várhatni; s a végzés millyenségeröl, és a hatás mekko- raságáról előre ki felel? A megyei sérelmek és kívánatok közt elő- fordul a dolog; s nem jó lenne e azt, minél hamarább a küldöttség csendes üléseiben elővenni; s ez által minden kerületben vagy országos ülésben történhető indítványt megelőzni? Így kellett az illető fejeknek gondolkozniok; mert íme ma midőn az elrongyolott bankczédulákat illető sérelmet elvégzők: a királyi tábla embere

egyszerre sok levelet fordít; s véletlenül a lengyel népet érdeklő kívánságokat olvassa.

A követek megütközének; s kérdék: e rendbontás mire való? A főtáblai küldöttek pedig a szerencsétlen nemzet ellen szólni kezdettek. Tusa lön; mellynek vége röviden erre ment ki: a lengyel ügynek fel kell terjesztelnie; de nem a rongyos bankoczdulák után; nem is e száz meg száz sérelnék elnyelő örvényében; hanem külön, s a tárgyhoz illő szerkezettel. E szerint az új szerkezet jövő ülésre készen lesz; s egyszersmind a lármásabb indítványnak eleje vétetik. A borsodi és szatmári követek pedig thermometromul szolgáltak: ha valjon illy cselekvésmód a demagogusi forró láz elcsendesítésére hasznosan fordítottatott e? Jól választattak e a mérleg gyanánt szolgálók? Az ég tudja: megmutatja pedig a következő.

Junius 30d. 1833.

Az ember jár és kél, küzd és munkál, jelenből jövőre következtet húz; s alig tudja, hogy feje felett a magosság lényei szeszélyből vagy gonoszszágból minden tetteinek akadályt készítenek.

Az alatt míg 27-dikben délelőtt és után, 28-dikban pedig a reggeli órákon az úrbér fordításával bajlódunk; ez utóbbi nap estején pedig sérelmi küldöttségben ülven, többek közt, az árva lengyel nép dolgában készült új szerkezetet meghallgatók, s diktáltatni rendeltük: a nádor és personalis a követeket egymás után magokhoz rendelgetni meg nem szüntek; s a vallástárgyban a királyi felség számára fentartott jogot akarának kimunkálni.

Jusson eszetekbe, a mi e hónap 23adika alatt e napkönyvbe az átlmenetel feljelentéséről irva van. Azt kivinni, hogy e feljelentés királyi engedelem végett történjék: volt most a két előlülő legforróbb mind ohajtása, mind igyekezete. Ugyan azért munkálnak közvetlen is, közvetve is; s ez utolsó módhoz tartoznak a mai, tegnapi s mai conferentiának története.

Tegnap ismét a Niczky szobájában gyűlénk össze és nagy számmal: Hallók azokat, mik 23-dikban mondattak; s nem csak hallók, de meg is vitatók. Niczky és Rohonczy, úgy mondják, az alnádorság reményének sugáraitól vonzatnak; én nem tudom, tudni nem is akarom; elég, hogy mindegyik az előlülők ohajtása mellett harczola. De a tanácskozők többsége makacsul az eredeti üzenetnél maradván, egész harczok sikeretlen vala. Ugy hívé, ezzel maradunk; de mai nap reggelén újra fel valék szólítva; s men-nem kelle Perényihez. Pázmándit, Prónait, Dubraviczkyt, Siskovicst, Bernátot, és Rohonczyt találtam ott, kikhez még némelly másokkal Balog és Beöthy, s később Sombory léptenek be. Ez vallá, ő követi tanácskozásba nem tartozik ugyan: de a vallásügy közös; s neki holmit közölnie kell. Dolgunk, ugynond, veszélyes állásban vagyon, a personalisnak huszonhárom megye tett fogadást, hogy

az engedelem végetti feljelentésre reá állanak; nincs bizonyosabb, mint az, hogy az eredeti üzenet meg nem áll; s e körülményben valamit kellene gondolnunk, a mi a hathéti oktatást kielégítőleg pótolja ki. Nem jó lenne e a megyei küldöttség helyett, a cancellaria és helytartó tanács tagjaiból vegyes küldöttséget javaslani? s több-e félék.

Képtelennek nézők az indítványt; s neheztelénk érte, hogy kerületben tett végzés után hozatnak mind ezek szóba; s végzéseinket az országgyűlési előlülő tekintetétől akarjuk felfüggeszteni. Egyébiránt is bizonyosnak hívők, hogy eddigi többségünket ez uttal el nem veszítjük; s így sem a huszonhárom vármegye elpártolásával rettentés; sem azon ígélet, hogy engedésünk esetére az ügy minden más pontjait, s a hozandó törvénycikkely egész szerkezetét tetszésünk alá bocsatják, bennünket meg nem hajthattak.

És nem százados tapasztalás tanítja e: kormány részéről mi könnyen áll ígérni, s ígéletet szegni? Vigyázzunk uraim! Kit illy vastag hálóban fognak meg, az érdemlé hogy hálóban van.

Julius 1-ső 1833.

Kerületi ülésünket Nyitra és Szepes nyitak meg; s a vallásügyi hatodik üzenet vizsgálata kezdeték. Értitek, mikép itt nem többé a végzésről, csak a Dezsewfy írásáról van a szó, s a kritikázás bővebben folyt mintsem ma készen lehettünk volna. Egyébiránt a napok a Naplósra s társáira nézve terhesek. Urbéri fordítás, sérelmi küldöttség, és kerületezés, s igen gyakran közbe jövő conferentiák foglalják el az üdőt. S mind tűrhető volna, ha tudniillik a nyugtalan munkát nyugtató kimenetel koronázná meg: de ez a vallástárgyra nézve hiu remény.

Kinos érzemény! mert félévig vívni valamiért; s olly reménnyel és czállal vívni, mint itt; bírni a nemzet többségét: bizni korban, s az igazság erejében: s utójára is vesztést látni maga előtt: mondjátok meg: érdemli e ez, hogy az ember maga elébe nemes czélt tűzzön, s annak eléréseért keble minden erejét mozgásba tegye?

Tudjátok meg! ma délutáni ötkor a főrendi teremben a pohárnok és küldöttsége öszveült. S minekutána a lengyel ügyet illető czifra íromány megvizsgáltatott; s Győrmege kívánata felett a nyelv iránt Horvát püspök (az egykori magyar író), a horvát követek és báró Pongrácz ellen győzelmes csata csatáztatott: öszveszedők írásainkat, s az előlülő marasztgatásai közt kifelé indulánk. A pohárnok, egyike az 1825-diki országgyűlésen elátkozott királyi biztosoknak, már öreg, s apróságos fecsegésekre hajlandó ur, természetesen előlülői tekintetet fertartani sem erővel, sem komolysággal, sem érdemmel nem bir. Aztán az emberek e gonosz világban vagy makacsok, vagy legalább pajkosak; de

semmi esetre kalap véve, és hálgörbítve tisztelettel állani nem tudók. Vannak ugyan, mint mindig voltak és lesznek, kik örömet csuszának, csak valamicskét nyerhessenek; de ti jól tudjátok, mikép a csuszás módjai is a divatnak alája vettettek; s most már a férgek is elevenebb és bátrabb mozgást tanultak. Annnyit mondhatok: a hosszú életü báró Eötves, ki már sok országgyűlésen viselt illy küldöttségben előlülést, nehezen tapasztalt valaha a megyei küldöttekben illy keresetlen véseletet, illy kíméletlen ellenmondást, illy bizonyos győzelmeskedést, s illy figyelmetlenséget a félszázados türéssel és bókólással, és homály útain járással kínosan keresett czimek iránt. Ne véljétek azonban: e jelenségek ez embernyom lelki erejét hirdetnék; mert soknak, kin e jelenségek mind láthatók, czímért könyörgő levele Bécsben a cancellár asztalán vagy asztala alatt hever. Némelly embert a czimek iránt tapasztalt tiszteletlenség sem tántorit meg; ő a czímet magáért a czímért szereti: mint a nagy ember a rényt.

Engedelmet uraim! Már régen várjátok: e kicsapongó jegyzetek mit akarnak? Ime tehát!

A küldöttség eloszlott; s mi, azaz, Dubraviczky, Pázmándi, és én a ligetbe indulánk mozgást tenni. Pázmándi a vállásügyi titkos munkálódásról tudósítást vön; s tőle hallánk, a mi következik.

Hogy zavarba ne jöjjetek, előbb el kell mondanom: miképen néhányunknál régi feltétel, a kérdéses ügyet, ki nem vihetés esetére, úgy, a mint az eredeti üzenet fekszik, letenni; s kedvezőbb idő embereinek sértetlen meghagyni. Most, miután a méltóságosak illy hosszú, s illy állandó ellenmondást tevének; s a kormány embereinek törekedése az eredeti üzenet megváltoztatását eszközölni: itt látszik lenni az idő, hogy e régi feltételt munkába vegyük. Voltak, kik ezt már a most vizsgálatban levő üzenet alkalmával akarták: s nem ok nélkül: mert az ügy a maga tisztaságában csak addig tétethetik le, míg a többséget pártfogói birják; s mikor e többség ingadozni fog, vagy épen az ellenfélre megy által: akkor a győztes ellenfél a letételt engedni bizonyosan nem fogja; hanem saját tetszéseként siralmas cikkelyeket fog alkotni.

De semmi sincs nehezebb, mint kecségtető reménytől megválni. Azért a letétel ez uttal elmaradt; s az ég adja, ez elmaradás vesztünkre ne váljék. S épen e felsohajtást sajtolá ki belőlünk Pázmándi a maga hireivel.

Való, így állítá, hogy a nádor és personális huszonhárom megyét megnyertek; hogy czélban van, bennünket a letétel esetében megakadályoztatni; mert az udvar törvényt akar, félvén: ha az országgyűlés vallási cikkely nélkül oszlik el, a népbolygatók a törvényhatóságokban lázítgatni fognak. Majtényiak, Niczky, (ki reánk a 30 napi haladék elnémfogadásáért haragszik) s némelly mások dolgoznak ellenünk. Mit? ezt mondogatják: négy

protestans által hagyjuk e magunkat igazgattatni? Nékünk Prónai és Dubraviczky, Palóczy és Külcsey szabjanak mértéket? hiszen ezek makacsságok által az egész ügyet elrontják. S több e félek. Meg kell vallani, gyönyörű mód a haza dolgait folytatni! de midőn kormány részére kell ember: mi könnyebb, mint azt nyerni? Pénz, cím, hivatal, pántlika, és rojt: mind olly portékák, mi után a nép sovárog, mint holló a csillogó ércz után. A kormány mind ezekkel bir, mind ezeket osztogathatja; de a nemzet a maga érdekeit, mi által teheti kíváncsiosokká? Legfelebb az által, hogy portékájit a legközelebbi követ vagy tisztválasztáskor hosszú orral bocsátja, vagy épen űzi el. S így levén a dolog, csudálkozhattok e, ha az udvarnak olly szép sereg csatlósai találkoznak? Annyival inkább, mert őseink áldott szokásaként már az is elég valamelly ügyet elhagyni, mivel azt A. vagy B. pártolta. Uraim, isten segéljen benneteket minden szándékaitokban. A legegyesb uton vagytok magatokat, és társaitokat, s az egész hazát a legelsőnek, ki útatokba akad, áruba bocsátani.

A kormány emberei örülnek; de a papság, úgy beszél, fájlalja, hogy nem az ő ügyök, hanem a királyi jog miatt tétetnek készülétek. Ha így: gondokozásokat megfogni nem tudom. Hiszen a jog, mit a felség számára nyerni akarnak, hasznait a papságra épen úgy fogja kiterjeszteni: mint a 13k. szak mostani záradéka. Ne féljete, uraim! míg a dolog mostani állása fenmarad: addig királyi szék és pásztorbot egymás ellen nem lesznek. Adjatok hálát a sorsnak, melly előbb a jézsuitákat, később a ligurianusokat teremni engedé.

Julius 3d. 1833.

Tegnap és ma, a 6-dik üzenet vizsgálatát kerületileg végrehajtották. S ma az úrbér első cikkelyének magyar fordítását is, mellyen a küldöttség már dolgozott, időnk vala felolvasni. A küldöttség emberei az új szók miatt veszekedének; s e veszekedés lön első tünemény a kerületben is. Bernát és Vay, s mind azok, kik az apai ház küszöbein belől a házi cselédttől tanultak magyarul; s annál fogva később a nyelvtanulásra leereszkedni, rang ellen valónak hitték; s magokat a nélkül is, mint született táblabíráknak, úgy született nyelvtudósoknak tartják, fenakadozának minden szón, a mit a falusi bíró szájából nem épen úgy, vagy épen nem is hallottak. Deák, ki a nyelvet tanulá, s a felső megyeiek, kik örmest tanulnak, védelmére keltek a fordításnak: s a két fél harcra szállván, az országgyűlés, hallatlan példával, philologi versenynyé változott. E versenyben örök emlékre méltók Vaynak szavai, ki, midőn bizonyos új szó felett vitatás folyt, önérzési komolysággal mondá: én ugyan Tek. KK. a nyelv grammatikáját nem tanultam, de azért a kérdéses szót nem értem.

Megvallom, a logikának illy törvényét, mint a millyen szerint a szavak mondatnak, nem ismerem; s azonnal általlátám: illy törvény szerint beszélő urral feleselni, hálátlan faradozás. Azért hallgaték; s itt is, mint a küldöttségben, az időre, s a megszokás által leendő szelidülésre várni, jónak találtam. Hígyétek el, e várakozás soha nem csál.

* * *

Gróf Széchenyi Bécsben járt; s megjötte óta ébresztgeté az embereket: felírásukat a pesti országgyűlés iránt újtnák meg; ő reméli, az most nem lesz sikertelen. De emlékezetbe hozá egyszer mind, hogy a pozsonyi polgárok már kétszer folyamodtak a felséghez az országgyűlés szállásolásától megszabadulni kívánván. S é két rendbeli folyamodás oka úgy mond az, mert a szállások ingyen adatnak; s következőleg ha Pesten is ingyen ohajtanánk szállást; azon város polgárainak is természetes leszen, mindent tenni, hogy illy kárthozó szállóktól megszabadulhassanak. Annyival inkább; mert Pozsonyban a házakat százak óta nyomja e teher; s ez minden eladáskor és osztálykor illő figyelembe vétetik: de Pesten ez szokatlan, s a házbirtokosokat, kik temérdek pénzsommákat költenek épületeikre, pótolhatlan kárba vezetné. Jó lenne tehát, ha magunk közt a szállásfizetésre saját erszényeinkből reá állanánk; miért Pest részéről ígéret tétetik, hogy minden szállás ára méltányos áron fog meghatározatni.

E javaslat már régen forog embereink közt; de még tanácskozás tárgyává nem tétetek. Ma tehát, midőn a vállasügy miatt Pázmándinál különben is összejövetel tartaték, e tárgyról is szólnak.

A vállasügyet a mi nézi, holnap országos ülés fog lenni, s a hatodik üzenet felolvastatván, az engedelem végetti feljelentés indítványba tétetik, s tüzesen védelmeztetik. Mind azok szerint, a mik eddig kéz alatt tétettek, s kihirdettetének, a dolog kimenetele nagyon kétséges. A kormány pártja nyerhet; s ez által a polgári alkotmány szívébe lesz döfve a kés; mert a lélekismeret fontos kérdésében az eldöntő szót nem a törvény, hanem a fejedelmi önkéj fogná kimondani. Azért huszonhét megyét, néhány városokat s a jász és hajdu kerületeket felgyűjtök; s kérők az embereket: nyilatkoznának ki őszintén, hogy tudhassuk előre, mint állunk? A nyilatkozás megnyugtató lön; a felgyűlt követek a kormány akarata ellen mondák véleményeiket; s azonnal a Pestre menetel módjairól kezdenek szólni. Beöthy és Széchenyi a felebb mondottnak előadák; s voltak, kik az előadást igazságosnak találták; de voltak vállvonítva hallgatók is. Mert tudnotok kell: a magyar nemes szemedben semmit sem tagad meg örömet, csak fizetésről szót ne tégy. De fizetni! Ez, uraim a titulus nonus ellen van;

s mi azt is alkalmasint alkotvány elleni dolognak hisszük, ha szakácsunk a pozsonyi piacon petrezselymet pénzért vesz. Ezért a szállásfizetés gondolata ma is sokakban kedvetlen érzést gerjesztett. Szóval, mi magunkat semmire nem határoztuk meg; hanem szokás szerint bővebb tanácskozást vagyunk jövődöben tartandók.

Julius 4d. 1833.

Lefolyt e nevezetes nap is; s nem zuzott ugyan össze bennünket; de érezhetőleg megintett: máskor dolgainkat, ha csak lehetséges, bizonytalan kimenetelre ne eresszük.

Országos ülés hirdetteték: s a personalis elfoglalá székét, teljes reménnyel, hogy néhány napi fáradatlan hódítgatásai következeül, fénylő győzelmet aratand; s a fejedelmi hatalmat új szerzeménnyel öregbitendi.

Híven szolgálni fejedelmét: dicséretes dolog; de szolgálat, melly az alkotvány sérelmével történik, sem a fejedelemnek nem hoz nyugalmat, sem a szolgálattevőnek hazafi nevet. Somogyi ugyan azt vallá, hogy ő hívebben szolgált a királyát, mint istenét; s e gyönyörű vallomás után, miért ne szolgálhatna egy personalis hívebben a fejedelemnek mint hazájának? Ezt már tették többen is; ez uttal sem látszanék különösnek, ha Somsich épen hazafiság s felvilágosodás hírében nem állott volna; s ha őt az oppositio szinte erővel nem emeltette volna a helyre, mire a kormány más akárkit örömeztetbb emelt volna. De hiában! Isten az embert minden sors, minden éghajlat, minden életmód elfogadhatására alkotta. Az oroszán mindig csak oroszán; a férég mindig féreg; de az ember felsősége abban áll, hogy alakját is változtatni tudja. Ki tegnap oroszláni büszkeséggel járt; ma féreghez illő alázatossággal bujkál. Ki tegnap sasfellengéssel emelkedett; ma féreg gyanánt porban csusz. Nem csudálatra méltó tökéletesség-e?

Olvastaték az üzenet; s a reversalisokról, s az atya vallásának követéséről szóló pontok, kevés ellenállás mellett, szerencsésen keresztülmenének. De a vallásról vallásra szabad átmennel jött sorba; s personalis feláll, s a 26-dik cikkely 13d. szakának értelmében a fejedelemnek leendő feljelentést, még pedig (mint gondolhatjátok) engedelemadás végett, javaslatba teszi. Az országgyűlési napkönyv, minden hibás szerkezetével is, örök bizonyosságot fog tenni, hogy voltak, kik az alkotványi jusokat, s a természeti törvény szentségét merészen védelmezték; de bizonyosságul szolgálанд arra is, hogy sokan, kik mind eddig az eredeti üzenetet híven oltalmazni látszottak, most a madárfogó sip hangjait édesden hallgatták; s personalis javaslatának erőt és győzelmet szerezni, kézzel lábbal iparkodának. S ki tudja, mi fogott volna történni? Az ostromló és védő két fél sok ideig egyformán álluak vala; personalis tüzzel ugorgatott fel, s ez meg am'az me-

rész szóló ellen czáfoló szavakat mondogatott, s már a megyék nagyobb része kimondá magát, s néhány kevés hátramaradottaktól függött a minden esetre csekély többség: midőn personalis ismét feláll, s hogy javaslatának kedvesb színt adjon, azt úgy állítja elő, mint a hathéti oktatás pótolékát; nyilván kijelentvén, hogy e gyűlött hat hétről többé szó sem leend.

E kijelentés vala a Dávid királytól megátkozott akhítófeli tanács. Marczibányi sötét fej, de alkotványt szerető ember; kívánta a hat hetet, de fejedelmi önkényt nem ohajtott; s most a hat hét mulandóságát hallván, gyors mozdulattal állá fel, s a dolog illy állásában, inkább az eredeti üzenet mellé nyilatkoztatja magát. A nyilatkozás reménytelen vala; a personalis fele, melly Marczibányira, mint oszlopra, számolt, megzavarodék; s e rendes történet az addig kétségesen álló mérleget egyszerre leveré. Többséget nyerénk tehát; de győzödelmünknek nem örülhetünk. A kormánynak ellenünk huszonegy szavazata volt; s ha ez első harcban mindjárt ennyit vesztenék: mi fog egy másodikban, vagy harmadikban történhetni? Somsich nagyon komoran hagyá el az ülést, az való; de aggodalmunk a jövőre nézve nekünk nagyobb lehet. Azért vigyázzunk, uraim! Az ügy letételének órája eljött; tizenegy ellenszavazóból ime huszonegy nőtt; s ha tovább vakmerőkösködtök, még társaitok fele Judássá válik.

Julius 6d. 1833.

A harmadik pont sorsa maga után voná a többiét; s tegnap az egész üzenet az ország többségét, s a két tábla viszonyait érdeklő berekesztéssel együtt megállapítva a főrendekhez áttaláltaték. S mai napon, míg a kerületek az ürberi második czikkelyt magyarul és latinul helybenhagyák, s a budapesti hid iránt az elkészült üzenetet meghallgaták, s diktáltatni rendelék: a méltóságosak üzenetünket rendre is vevék, s a három első pontban régi értelmöknél hiven maradván, a többit jövő ülésre hagyák, hasonló végzendők.

S ti mit tesztek? Mi édes barátim, tanácskozunk! Bernátnál volt összejövétel; s Pázmándy, Prónai, Beöthy, Balog, Péchi, Dubraviczki, Bezerédi, Palóczi és Kölcsény kérdezek egymást: le kell e az ügyet tenni? Vagy az engedelemadást elfogadni? Mert láni való, mostani környülményeikben e két kérdésnél több nem lehet. A kormányhoz pártolt huszonegy megye gonosz példával bizonyította meg, hogy a sokságban bízni többé nem lehet; s így a tanácskozók többsége előtt már nem vala kétség, ha le kell e az ügyet tennünk? Csak a letétel módja felett bizonytalankodtak. Bezerédi, és Pázmándy a többekkel nem értének egyet. Amaz nem hitetheté el magával, hogy dolgaink olly veszélyes lábon álljanak, mint hinni látszunk; emez pedig az engedelemadás elfogadására vala hajlandó. A fejelentés, ugymond, a 26-dik cikkelyben már

áll; azt onnan kiförülni, tehetségünkben nincs. A mostani javaslat nem fog több roszt okozni, mint a fenálló törvény; s azért azt elfogadni, hogy általa többi kívánatainkat megnyerjük, káros nem lehet. De mi nem így hittük; itt alkotmányi kérdés forog fenn, s azt semmi kinézésnek fel nem áldozhatjuk. Aztán ki tesz bizonyossá, hogy e pontban engedvén, a többit megnyerjük? Inkább félő: ezt most ígéretek által kicsikarják kezeinkből, s következni fog, hogy erről magunk mondottunk le, a többiből pedig ki fogunk ültetni.

Látjátok: mi még egyet nem értünk; s tagadhatatlan, a tárgy nehéz is; és így nem lesz felesleg, holnap Péchynél újabb tanácskozásra összegyűlnünk.

Julius 7d. 1833.

Mig minket a vallásügy kimenetele nyugtalanított, az alatt gróf Andrásy, ki ez ügynek szívében nem vala barátja, az országgyűlés Pestre vihetéséről gondolkozott; s ma délelőtt számos meggyét hívott magához, tudni vágyván: ki fogja magát a szállásfizetésre ajánlani? úgy látszott, csak két érdek fog mutatkozni. Egyik azoké, kik inkább szeretik a Pesten lételt, mint erszényeiket; másik azoké, kik az aristokratia örök elvei szerint, kívánnak adatni és venni mindig és mindenhol, de adni és vetetni soha sem és sehol. Ezen urak úgy akarnának tenni az országgyűlés helyén is mint saját falujokban, hol ha egy végen lakni eluntak, a más végen lakó földművest kikergetik, s ingyen mennek helyére. Azonban e két érdekhez még harmadik is támadt; azoké tudnillik, kik Pozsonyban maradni szeretvén, a szállásbért a pozsonyi lakosoknak ohajtják fizetni. Ez utolsók azt mondák: ha igazság Pesten fizetnünk; miért nem tesszük ez igazságot Pozsonyban? Ezeknek felelni könnyű vala. Mert először, a pozsonyi lakos, akár vétel akár osztály után, de minden esetre a teherrel vette által házát. Másodszor pedig, célunk az, hogy Pestre mehessünk; s e célát a szállásbér-ígérés eszközli, melly ígéretet ha Pozsonynak adnánk, az innen elköltözhetés akadályai még inkább nőnének. Mert fogna e akkor a pozsonyi polgár tőlünk szabadulásért folyamodni? S egy okkal nem több lenne-e a kormánynak, hogy kérésünkre ne hajoljon.

Hogy sok szóval unálmatokra ne legyek; mi, mint minden összejövetelkor, úgy most is beszédeket tartánk; s a sok beszéd után utoljára sem tudjuk, hanyadán vagyunk? A végzés tehát ez: indíttassék aláírás; s a ki Pesten, bérfizetés mellett, lakni ohajt, nevének bötűjével bizonyítsa be.

Ott hagyók a conferentiát; s minekutána az úrbért fordító küldöttségben darab ideig ültünk, s az ebéd óráját is eltöltöttük volna, kik tegnap Bernátnál gyülekezénk, ma Péchinél találkozánk. Ugyan azon nézetek, és kétségek mint tegnap. A többség a letétel mulhatlan szükségét látja; de még is szeretné, ha e szükség nem

lenne mulhatlan; s ha a követek többségével az eredeti üzenetet a főrendekhez még többszer is áttárgyalhatnánk. Ez okból holnap délután Csapónál azon huszonhét megye, mellynek vagy követeiben vagy utasításában legtöbb bizodalmat lehet vetni, öszvehívattik; s abból a mit ezek nyilatkoztatni fognak, ítéljük meg: letegyük e az ügyet, vagy még több szerencsét próbáljunk?

A méltóságosak holnap a hatodik üzenet feletti vitatást bevégezték; s válaszukat mindjárt az ülésből fogják megküldeni. Minő gyorsaság! Sőt, úgy mondják, a válasz már előre készen van; s ez, mit jelent? Azt e, hogy előlülő és ítélőmester jósló tehetséggel birnak előre ellátni a végzendőt? Azt e, hogy a méltóságosak előkelőji titkon elvégezték előbb, a mit az ülés jóvá hagyand? Legyen, mint akar; elég, hogy holnap délutáni egykor a Karok termében is ülés lesz; következőleg mi választ nyerendünk.

Julius 10d. 1833.

Röviden! tegnapelőtt előbb a küldöttség az úrbéri czikkelyek fordításával folytatólag bajlódott; azután kerületi ülés tartaték, s ott a küldöttségi fordítás elkészült része, és a hid-üzenet megvizsgálatának; végre egy órakor a királyi tábla begyülekezvén, a kerület országos üléssé alakult. Itt a hidüzenet szerencsésen keresztül ment, s a főrendekhez áttárgyalaték; ő méltóságaik pedig a vallásügyi hatodik választ adaták kezünkbe.

Előre tudók, hogy ez így fog történni. A méltóságosak ma végezték be hatodik üzenetünk felett vitatásaikat; de hogy semmire állani nem fognak, azt a nádor conferentiáján régen elvégezték. Nem is egyébre való volt nyilvános ülések, hanem a képviselő táblának akarák visszamondani azon kemény szavakat, miket a követek régóta ömlesztének a rangosak ellen; s egyszersmind hallatni akarták meg nem elégedésüket a hatodik üzenet végszakszával, hol a két tábla viszonyairól, s az ország szavazati többségéről, s több illyekről, az alkotvány szellemében, s az oligarchia elvei ellen téteték szó. Ez utóbbi tárgy foglalatostkodtatá főkép Czirákyt, Pálfit a tárnokot s más hasonló gyúratuakat; de Szepesi, mint egyház főpapjához illet, most is vallási tárgygyaltöré fejét; s azon szellemben, mitől félvén az angolok olly nehezen emancipálták a római szertartás embereit, lelke együgyűségével nyilvánítá, miképen ő az altábla vallásügyi kívánatainak még akkor sem fogna engedni, ha azok törvénné válnának.

Uraim, mit mondotok erre? s mit mondotok ismét arra, hogy a nádor e szavakat hallá, s minden észrevétel nélkül elhallgatá. Nem csak, de a lelkes Károlyi Györgyöt, midőn az alkotvány elteni nyilatkozásra felelni kezdett, elhallgattatá. E viselet, úgy hiszem, glossák nélkül nem szűkölködik.

Illy főrendi ülésből minő főrendi választ nyerhattunk, még akkor is jól tudhatnátok, ha azt az országgyűlési irományok közt

olvasnotok nem lehetne? S mondjátok meg: illy ellenféllel, mint ezek, s olly társakkal, mint a negyedik ülésben elpártoltak, mit lehesen kezdenünk?

Tudjátok e, hogy kilenczvenben, midőn a 26-dik, sokban rossz, cikkely kivitaték mind környülmény, mind ember erősbek valának? Tudjátok e, hogy hosszú, sikerellen vitatás után az altábla protestans tagjai szekereiket felrakaták, s utra indulának? Adjátok vissza nekem a büszkén makacs követeket; adjátok vissza a József gondatlanságai miatt felzudult népet; s a francia mozgások véletlen kezdetét: s úgy félni nem fogok. De most? Ha embert adtok is, adhattok e környülményt, mint akkor volt? De ki mer a negyedik történet után emberről is gondolkozni? Vegyes ülésbe menjünk? Ki fog ott a szavazás rende felett bennünket tisztába hozni? Ki tesz, minden esetre, biztossá, hogy társaink legnagyobb része, a rangosak mellyeiken fénylő csillagok által, szemfényét el nem veszti? vagy talán a felséghez külön felirást küldjünk? De elfogadja e azt mint országos tettet? S ha nem fogadja: mi következik más mint az, hogy külön felírásunk a felséget köztünk s a Méltóságosak közt mintegy bírónak teendő? S ezt alkotmányos országban tenni kell e?

Ezen, tanácskozásainkban már nem egyszer fenforgott gondolatok, az ülést követő délután Csapónál sokféle alakban terjesztettek elő. A meghívott huszonnégy megyéből néhány elmaradt; az összevgyűlték száma még is nagy vala; s ezek hoszu dívánkozás után elvégzék: nincs más mód, mint a vallásügyet, a maga sértetlen állapotában nem letenni, hanem szerencsésb környülményekig felfüggeszteni; s ezt a főrendeknek rövid, de erős üzenetben tudtokra adván, egyszersmind kijelenteni, hogy a békekötések, s a 26-dik cikkely ellenere költ minden kormányi rendeleteket, az 1790: 12 cikkely értelme szerint, törvényteleneknek és foganatlanoknak tartunk.

E végzéssel széledénk el, s a gömöri követet Szilasit, ki a kerületi elődlést a héten a sopronyi híres követtel tartja, megkérők másnap: tartana kerületet, hogy végzésünket minél hamarabb, s még minekelőtte az közhirré lenne, teljesítésbe vehessük.

De Nagy Pál, a personalissal egyet értve, azon más nap, tudnillik tegnap kerületet gyűjtetni nem engedett. Mert, lelketek fajdalmában fogjátok tudni hogy a 825-diki országgyűlés oppositójának vezére már régóta a kormány kényerét emészti. Saját javait, lakházán kívül, elköltvén, s szegénységet Epaninondas és Phocionként méltósággal tűrni nem tanulván: pénzért a forráshoz folyamodott. Folyamodása nem lön hiában; s ő már most, mint sok mások, a nép füttyeivel nem gondol; de mind e mellett is lelkenek szabad volta, ha nem pépért is mint egykor az első szülött-ségi jog, de még is csak — eladva van. Ez okozá, hogy ő, ki

825-ben a reversalis-adókat országos ülésben semmirekellőknek nevezte; ki az angol catholicusok emancipációjakor, magát a magyarországi protestansok emancipációjára önként ajánlá: most a vallásügyi vitatások alatt sem kerületi sem országos ülésben egész Junius 21-dikeig meg nem jelent; előszer pedig azon hó 22-dikén szólalt meg, s mindenben ellenkezőleg azokkal, a miket 825-ben a hallgató sokaság tapsolásai közt mondott vala. Borsicky ugyan azt vallja: ő Nagy Pált kormány emberének lenni nem hiszi; de e híres embernek, ugymond, egész életében szokása vala, huszonnégyszerig egy végben ugyan azon véleménynek híve nem maradni. Borsiczkinék igaza van e? azok ítélhetnék meg, kik az embert, kiről szó van, közelebből ismerik. Hogy véleményekkel játszani szeret, hogy az áltábla dolgai közé zavart hozni örömet igyekszik: azt mind ezen országgyűlésen megbizonyította; mind már 1825-ben, mint az akkoriak állják, magán nem egyszer észre vetette.

Akarhogy, elég, hogy kerület tegnap nem tartaték. Personalis gúnyolva szólt Szilasival, midőn ez a kerülettartást sürgette. Hiszen elég ideje lesz még Uraságtoknak a letételre! vagy azt vélik talán, hogy a Csapónál történt dolgok előttem titokban vannak? Elmondjam e uraságod előtt: ki mint fejezé ki magát?

Lehetett volna felelni; vagy azt véli talán Méltóságod, mi nem tudjuk, hogy minden rangu és osztályu emberek közt hűséges fülbesugók találkoznak? S elmondjuk e, hogy mi sem ezen fülbesugók bérét és önerzését, sem az illy fülbesugásokon alapuló elől-ülői bölcseséget nem irigyeljük? Egyébiránt, mi jól érezzük, mennyire nem kedvére van méltóságtoknak ez a mi kikényszerített végzésünk. Másként, miért szóratnak hamis hírek az emberek közt? Miért terjengtetné maga méltóságod a hírt: Wesselényi ez s ez estve itt leszen, s a Karoknak a letételt akarja tanácsolni. A tanácsot akarja e a név által gyűlöletessé tenni? S méltóságod nem tudná, maga saját személyére nézve ezen Wesselényinek mivel tartozik?

De mire mind ezek? Ki bőrét, mint a kígyó, változtatni tudja, annak a bőrön belől is kell változni.

A dolog veleje csak ez: a mai nap felviradott; kerületbe menénk; a hatodik válasz felolvastatott; előre tett határozásként kevesen szólának; s mivel Hertelendi a felfüggesztés ellen volt, a dolog szavazásra ereszteték. Harmincznyolcz szavazat állott a Csapónál tett végzés mellé; s a keserű győzelem nyerve van.

Jegyezzétek meg!

Kik a vallásügynek mindig ellene voltak, azok most a felfüggesztés ellen szavaztak. Tehát látjátok: örömet írnának nekünk törvényt, de millyent?

Personalis a végzés iránti idegenségét sokak előtt nyilvánítá.

Wirkner, a cancellariának minden névvel nevezendő ülésünkben jelenlevő titoknoka, mindjárt a kerület után postára ült s Bécsbe ment.

Julius 12d. 1833.

A neheztelés bő szóforrás; de neheztelésem kínos fájdalomba ment által, s ez szavaknak nem barátja. Hogy dolgainkhoz erők nincsen, azt látjátok; s miért komoritsalak benneteket mind inkább?

Ime egyedül a mik történtek.

A hetedik üzenetet a szatmári követ még tizedikben megkészté; s az nap délután Pázmándynál, Frónay, Perényi és Bezeredy jelenlétökben, Dezsöfynak általad; ki azt tegnap diktáltatta, ma pedig kerületi vizsgálat alá eresztette. Elfogadtatott nagy többséggel. Egyébiránt ma és tegnap reggeli órákban az úrbéri küldöttség folyvást dolgozott; a vallásügy ellenségei pedig mind a két nap délutánján összejeövetelt tartának — Rudicsnál.

Uraim, hagyjátok abban! Nem tanultátok-e meg Hunyady János jámbor vezérünk ama mondását: futó (tehát visszavonuló) ellenségnek arany híd? Mi most reátok nézve visszavonuló ellenség vagyunk; meg akartok e bennünket akadályozni?

Julius 13d. 1833.

Országos ülésünk vala, hol a vallásügyi nevezetes drámának a coulissák megett már előre elkészített utolsó scenáját eljátszók. Nagy Pál, Andrásy, az esztergomi, Hertelendi, s a Benyovszky helyére olly szerencsétlenül választott Német ellent akarának állani; de pártjok erőltén is gyűlött is vala. A felfüggesztés a personalis minden erőködései ellen meghatározatott; nem csak, hanem az üzenet egész szerkezete is változás nélkül álla meg. Olvasátok a napkönyvet; s ha olvasni restek vagytok, nem érdemlitek meg tudni: miket mondtak a pályáról nem meggyőzötte, de még is győzelem nélkül leszállott küzdők.

A mi engem illet; a mult napok hánykodásai megráztak; s forró láz jelenségei közt zengém el a hattyúi éneket.

De mit? hiszen a lengyel nép hőseivel nem ilyen, s nem ennyi történt!

S ez vigasztalás? Vagy nektek a lengyel nép feltámadásához még reménységtök van? Akkor igen, a mi ügyünk is érhet feltámadást. Jól van, édes barátaim! A ki reményl, a hiszen is; a ki pedig hiszen, az üdvözl! Legalább az írás így tartja.

Julius 28d. 1838.

Nem fogjátok hinni, hogy olly jelenetek után, mint a hónap elején történtek, a Napkönyvirónak ezt és azt, és mindent összevegyélgetni kedve maradott legyen. Azért elégedjete meg, ha lehető hidegséggel előtekbe laistromozom azokat, mik kerületi és országos üléseinkben világ láttára és hallottára történtek.

Tizenhatodikban tehát országos ülés lőn, hol a budapesti hid iránt küldöttség nevezeték Ez ülést nevezetessé teszi, hogy Marczibányi és Palóczy, mint kerületi előlülők, az urbéri munkálatot

készen benyújták. Kivánságuk szerint, a magyar czikkelyek, mint eredetiek, valának előszer olvasni valók; personalis azonban az országos munkálatot ohajtá előbb, mint alapot, olvastatni; s úgy a kerületit előbb magyarul, azután latinul. Így történt. Minden esetre meg kell jegyeznetek: a kerületi munkálat magyarja hijában állítatik eredetinek. Mert ki nem tudja? A kerületi jegyzők mindig latinul dolgoztak, s dolgozásuk magyarra valósággal csak fordítva lön. Vagy nekünk itt is elég a csupa szín? De mi könnyű volna az eredetinek nevezett magyar szerkezetet, nem csak nevezni, de készíteni azzá. Uraim, istenre kérlek beneteket: szokjatok el szavakban keresni pánczélt, és védelmet. Tenni! ez a jel-szó, melly férfiat bélyegez.

Ez nap határozatáték meg az előlegesekre, országgyűlés Pest-re vitelére, s több már régen elküldött felírásainkra a még mindig késő királyi választ ujlag sürgetni. S hogy semmit ne feledjek, ma vettük a főtábla hetedik választát is, a vallásügyben. E válasz a felfüggesztő üzenettel megegyezve nincs; azonban az ügy folytatását nem kívánja; s egyedül abban határozza magát, hogy a pontoknak, mikre nézve megegyezés történt, fel kell terjesztetniök.

De a 17-diki kerület, pontokat mikre nézve felterjesztésre méltó megegyezés történt volna, még nem ismert; s mind a mellett is, hogy Nagy Pál ünnep után énekelve a felfüggesztés ellen hallatá gonosz bölcseséget, a hetedik üzenet tartalmához szoros ragaszkodását a méltóságosoknak tudokra adatni rendelé.

Következő napokon, a közbeesett vasárnapot kivévén, egész 26-dikig naponként előbb kerületeztünk, azután országosan ülénk; országosan az úrbért vizsgáltatván, kerületben pedig a királyi választ sürgető felírást, a vallásügyi nyolczadik üzenetet, s némelly urbéri szerkezethez tartozó változásokat készítetvén. Mind ezeket az országos napkönyvből tudni fogjátok; valamint azt is: miképen a sürgető felírást és nyolczadik, s ezuttal utolsó választ 26-dikban a méltóságosakhoz áttalküldők; s másnap vegyes ülésben amaz elsőt meg pecsételtetni is szemlélők.

Ime, uraim, az ígért laistrom! Mi ez? fogjátok kérdezni. Hiszen illy firkálas művészileg figyelmet nem érdemel; tudományul pedig nem sokat szolgálhat.

Bölcsen! édes barátaim, és igazan! De ki adott nektek jogot: itt akar művészetet, akar tudományt keresni? Bár keresnétek mind kettőt ott, hol kellene! s bár ha keresve, vagy ha nem épen keresve is, valahol lelítek, tudnátok tisztelni mind kettőt!

Ismét sértés? Naplós uram!

Nem édes jó uraim! Csak intés; még pedig azok közül, mi-
ket az ungi követ p a t e r n a m o n i t a névvel szokott megfizetni. Azaz, olly intés, a mi jó volna ugyan, következőleg hasznos is, de azt mástól elfogadni büszkeségünkhöz nem fér.

Aug. 19d. 1833.

El! Vissza! Pihenést és vigasztalást keresni az elhagyott háznép körében; pihenést és vigasztalást, annyi fájdalom, annyi sikeretlen küzdés után.

Mert tudnotok kell: a mi kinézéseink el vagynak homályosítva, a mi reményeink feldulva, s keblünkben minden gond, minden aggodalom az ország jövődjé miatt felriasztva. Nem fogtatók figyelem nélkül hagyni miképen ez utóbbi hónapok alatt a liberalismus kerületeinkben észrevehetőleg nevededett; miképen néhányan, kik nem legkedvezőbb utasításokkal jövének, még is elég enyhítőleg kezdének szólni; s vegyének hozzá, hogy a világos fejnek s hazafiúi keblűnek hitt Somsichot a personalisságra felvittük; s lehetséges volt-e remény nélkül maradni, miszerint az országos ülésekben az urbérben még némi jobbítást véghez vihetünk, s legrosszabb esetre, legalább a kiküzdött kevés jóból elveszteni semmit nem fogunk?

Híu képzemény! Somsich vagy megtagadta magát, vagy soha sem volt az, a minek lenni őt hittük; s az ő ajkai közül liberalitást éreztető, vagy éreztetni akaró hangok jöni nem szoktak. Ez jel vala; s azok kik a kormány szelecskéji után vitorlácskájikat örömmest eresztik, teljes erővel elkezdének minden ellen, a mi az urbérben az adózóra nézve engedmény lehetne, harcolni. Most már a legelhatározottabb liberalisok, legalább, kik kerületekben olyyaknak mutatkoztanak, magokra hagyva láták magokat; s még inkább magokra, midőn saját körükből is némellyek veszedelmes különböztetésekre fakadnak vala.

Siskovics egyike vala a legnyilvánosabb liberalisoknak; s e miatt őt Wesselényi és a szatmári követ megkülönböztetve szerették; Széchenyi is figyelmet fordíta reája. Őt a barsi Balog egyiknek vallá azon három közül, kiket az aristokratia előítéleteitől legtisztábbaknak hitt: s hogy emlék okáért azt is említsem, őt az abauji Komáromi, Baloggal és Kölcseyvel, mint a szent aristokratismus dühös ellenét, egybekapcsolá. De jól mondák a régiek; elválasztja hét tél, hét nyár. A mi Siskovicsunk sogorához a personalisságra emelthez hivebb akart lenni, mint hozzánk és szavához; s én, ugymond, a sajátsági jogokat szentnek tartom, azért az adózónak morális engedményt adni kész vagyok, de materialist, azaz, olyat a mi a földesuri birtokot csonkítsa, nem. Minő színes ok! Ebből folyának ki mind azon gyönyörű végzetek, mik az adózótól sok olyat vesznek el, mit a Thereziai urbér adott vala. Mit fog a nép mondani? ki fogja az illy végzéseket fegyver és vér nélkül végrehajthatni? mi lesz az országból mellynek lakosait összevfrasztás s békéltetes helyett, ez uton szőllyel vonjuk s kölcsönös gyűlöletre ujolog gerjesztjük? Illyeket kérdünk naponként; de hijában! A kormány mondva készítetté az országos munkálatokat, hogy azokat országgyűlésen saját eszközei által megerősíttesse.

Erre dolgozik Somsich ; erre a kegyelemkeresők ; s erre találtatott ki a morális és materialis engedmények közé hozott jézuitai különböztetés , melyet Siskovics , s az ungi Bernát ellenünk forgatnak. Így látnátok , hogy küzdünk , hogy okainkat vesztegetve szórjuk , az alatt míg az általunk megkoronázott előlülő a maga fenségéből gunyolva néz reánk ; s ha bennünket , s félrcértett mondasainkat megvetőleg ostromolta , akkor a maga vitorlásaihoz győzelemmel fordul , az országos szerkezetet ajkaikról híven lelesi , s gyakran önkényesen többségnek mondja azt , mit a mi jegyzeteink annak lenni nem mutatnak.

Ezek s ilyenek bizonyosságát a napkönyvben bőven feltaláljátok. Mert mi naponkint országosan ülünk ; s így minden szavaink — ha csak igen hibás kivonatban is — nyomtatás alá kerülnek. Magányos összejövetelekről szó sincs ; semmi egyetértés , semmi pontra vonulás , semmi öszvehasznalás s egyeztetése a különbözéseknek. Wesselényi , s az ő öszvefűző lelke nincs ! Az országgyűlés elején emlegetett két párt , az előlülő változásával , sarkából kiűteték ; s így a kilenczed tárgya miatt gróf Andrásnál történt egyetlen öszvejövetel is egészen fogamat nélkül oszlott el. Illy körülmények közt , mi könnyű az előlülőnek mindent , a mi szándékában van , kivinnie !

Mit panaszoatsz , agg legény ? Hiszen ti akarátok , hogy Somsich dicsőségre lépjen ; s azt úgy vivétek véghez , hogy szándékai kivitelére segédkarokat nyujtátok ! Ki tette őt hatalmassá , ha nem ti magatok ? Azon nyomó erő ellen siránkoztok e , melyet csak általatok tehetett magáévá ? Mit felelhetsz mind ezekre ?

Uram , a szentekre ! Én semmit sem felelek ; én hallgatok mint rajta kapott bűnös , lesütött fővel.

* * *

Ára 1 ft. 20 kr. p.pénzben.

ELŐSZÓ

